

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Українська асоціація дослідників європейських цінностей в освіті (AREVE)
Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Польща)
Білоруський державний педагогічний університет імені Максима Танка (Білорусь)
Вірменський державний педагогічний університет імені Хачатура Абовяна (Вірменія)
Державний педагогічний університет імені Іона Крянге (Молдова)
Факультет педагогічних наук DISFOR – Університет Генуї (Італія)
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Сумський національний аграрний університет
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького
Київський національний університет культури і мистецтв
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Київський зоологічний парк загальнодержавного значення

Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції

«Українська освіта: аксіологія європейського вибору»

для студентів, здобувачів, молодих учених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів,
представників громадянського суспільства

м. Київ, 21–22 жовтня 2021 року

Конференція проводиться в рамках імплементації проєкту напряму Жана Монне «Європейські цінності різноманіття та інклюзії для сталого розвитку» Erasmus+ Jean Monnet Project «European values of diversity and inclusion for sustainable development» (EVDISD) 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT та у співпраці з проєктами – Кафедра Жана Монне «Соціальні та культурні аспекти Європейських Студій» (SCAES) 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR. Також у воркшопі відбувається кооперація з проєктом Еразмус+ напряму Жана Монне Кафедра «EU Climate Leadership» 620031-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR. Конференція здійснюється за підтримки Національного Еразмус+ офісу в Україні (Проєкт ЄС).

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Мета конференції – об’єднати провідних дослідників та науковців для обміну досвідом та результатами досліджень із філософії, аксіології, педагогіки. Вона також забезпечує провідну міждисциплінарну платформу для дослідників, практиків і викладачів для презентації та обговорення останніх нововведень, тенденцій і практичних проблем, що виникають у галузях філософії та аксіології.

Оргкомітет конференції

1. Андрущенко Віктор Петрович – ректор НПУ імені М.П. Драгоманова – Голова оргкомітету;
2. Спұлбер Діана – професор, Університет Генуї (Італія);
3. Торбін Григорій Мирославович – проректор з наукової роботи НПУ імені М.П. Драгоманова.
4. Лавриненко Володимир Григорович – проректор з міжнародних зв’язків НПУ імені М.П. Драгоманова;
5. Нестерова Марія Олександрівна – керівник проєктів Жана Монне Еразмус+, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності НПУ імені М.П. Драгоманова – модератор;
6. Кочубей Наталія Василівна – завідувач кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності НПУ імені М.П. Драгоманова – модератор;
7. Панченко Леся Миколаївна – вчений секретар НПУ імені М.П. Драгоманова – секретар;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

8. Федоришин Василь Ілліч – декан факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова;
9. Савельєв Володимир Леонідович – декан історико-філософського факультету НПУ імені М.П. Драгоманова;
10. Олефіренко Тарас Олексійович – декан педагогічного факультету НПУ імені М.П. Драгоманова;
11. Яценко Олена Дмитрівна – доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності, заступник декана історико-філософського факультету НПУ імені М.П. Драгоманова;
12. Умрик Марія Анатоліївна – начальник Центру цифрових освітніх технологій НПУ імені М.П. Драгоманова

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

ПРОГРАМА РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Перший день – 21 жовтня 2021 р. Європейські студії в освіті

9. 45 – 10.00. Реєстрація

10.00 – 11.00. Пленарне засідання №1

[Посилання на пленарне засідання:](#)

Ідентифікатор конференції: 338 657 2580

Код доступу: 2956090

Модератор: професор *Наталія Кочубей*

Петро Крайнік – менеджер напрямку Жана Монне Програми Еразмус+ Національного Еразмус+ Офісу в Україні. Вітальне слово від Національного Еразмус+ Офісу в Україні

Віктор Андрущенко – доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, ректор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Вітальне слово ректора

Василь Кремень – доктор філософських наук, професор, дійсний член НАН України та НАПН України, Президент Національної академії педагогічних наук України. «Людиноцентризм як принцип організації європейського простору вищої освіти»

Олександр Жук – доктор педагогічних наук, професор, ректор Білоруського державного педагогічного університету імені Максима Танка, Почесний професор НПУ імені М.П. Драгоманова (Білорусь)

Рубен Мирзаханян – доктор історичних наук, професор, ректор Вірменського державного педагогічного університету імені Хачатура Абовяна, Почесний професор НПУ імені М.П. Драгоманова (Вірменія)

Николає Кікуш – професор Державного педагогічного університету імені Іона Крянге, Почесний професор НПУ імені М.П. Драгоманова (Молдова)

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Ян Лацик – доктор педагогічних наук, професор Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, Почесний професор НПУ імені М.П. Драгоманова (Польща)

Моріц Гунцінгер (Франкфурт-на-Майні) – почесний професор НПУ імені М.П. Драгоманова, член наглядової ради НПУ імені М.П. Драгоманова. «Цінності європейської освіти»

Діана Снулбер – доктор психологічних наук, професор університету Генуї (Італія). «Спільний європейський простір вищої освіти: виклики та перспективи»

Володимир Бугров – кандидат філософських наук, професор, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Леонід Губерський доктор філософських наук, професор, академік НАН України, академік НАПН України, радник ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Петро Куліков – доктор економічних наук, професор, ректор Київського національного університету будівництва та архітектури

Максим Луцький – доктор технічних наук, професор, ректор Національного авіаційного університету

Олег Рафальський – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса

Максим Тимошенко – доктор філософії, професор, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, ректор Національної музичної академії України імені Петра Чайковського

Марья Нестерова – доктор філософських наук, професор, керівник проєктів напряму Жана Монне Програми Еразмус+. «Європейські освітні проєкти в НПУ імені М.П. Драгоманова»

Володимир Лавриненко – кандидат історичних наук, доцент, проректор з міжнародних зв'язків НПУ імені М.П. Драгоманова. «Міжнародна діяльність НПУ імені М.П. Драгоманова в європейському освітньому просторі»

Тетяна Андрущенко – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичної психології та міжнародних відносин НПУ імені М.П. Драгоманова. «Конституалізація освітнього простору Європи»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Леся Панченко – кандидат філософських наук, доцент, вчений секретар НПУ імені М.П. Драгоманова. «Аксіологічна платформа спільного педагогічного простору Європи»

11.00 – 13.00. Презентація наукового дослідження академіка В. П. Андрущенка «Феномен освіти» (у 5-ти книгах)

Михайло Бойченко – доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної та практичної філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. «Віктор Андрущенко: Філософія освіти як підґрунтя визначення стратегії розвитку системи освіти в Україні»

Сергій Кленко – доктор філософських наук, доцент, заступник директора з науково-дослідної роботи та міжнародного співробітництва Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. «Феномен освіти» у полі відкритої науки»

Марія Култаєва – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Усе про освіту, або освіта понад усе»

Віталій Заблоцький – доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики НПУ імені М.П. Драгоманова. «Освіта як подорож і проща»

Володимир Савельєв – доктор історичних наук, професор, декан історико-філософського факультету НПУ імені М.П. Драгоманова. «Енциклопедичний характер п'ятитомного дослідження В.П. Андрущенка “Феномен освіти”»

Сергій Теренищій – доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики НПУ імені М.П. Драгоманова. «Університет в освітньому ландшафті: сучасний стан та перспективи розвитку»

Раїса Шулигіна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

«Смислоціннісні обриси доробку В. П. Андрущенка “Феномен освіти” як практико-орієнтована компонента професійної підготовки майбутніх педагогів».

Олег Головка – кандидат юридичних наук, директор видавництва «Університетська книга»

13.00 – 14.00. Обідня перерва

Пленарне засідання №2

14.00 – 16.00. Часопис «Вища освіта України»: 20 років успішного поступу

[Посилання:](#)

Ідентифікатор конференції: 338 657 2580

Код доступу: 2956090

Вітальне слово головного редактора часопису доктора філософських наук, професора, академіка НАПН України, члена-кореспондента НАН України, ректора НПУ імені М.П. Драгоманова **Віктора Петровича Андрущенка**

Галина Козлакова – доктор педагогічних наук, професор, академік Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. «Часопис “Вища освіта України” та його вплив на розвиток науково-педагогічних досліджень»

Наталія Кочубей – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності НПУ імені М.П. Драгоманова, заступник головного редактора журналу «Вища освіта України». «Термінологія освітньої галузі крізь призму змісту часопису “Вища освіта України”»

Володимир Євтух – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, декан соціально-правового факультету НПУ імені М.П. Драгоманова. «Перспективні наукові дослідження на сторінках журналу “Вища освіта України”»

Зореслав Самчук – доктор філософських наук, професор, старший науковий співробітник, завідувач відділу теорії та історії політичної науки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. «Часопис “Вища освіта України” в просторі вітчизняної освіти»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Наталія Дем'яненко – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «“Вища освіта України”: методологія, історія, теорія»

Костянтин Корсак – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії приватного вищого навчального закладу «Київський медичний університет». «Новітня наука для сучасної освіти на сторінках часопису “Вища освіта України”»

Ганна Онкович – доктор педагогічних наук, професор, академік Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. «Проблематика медіаосвіти на сторінках часопису “Вища освіта України”»

Наталія Мозгова – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії НПУ імені М. П. Драгоманова. «Історія освіти України в контексті публікацій журналу “Вища освіта України”»

Сергій Курбатов – доктор філософських наук, старший науковий співробітник, професор кафедри соціології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, радник президії НАПН України. «Журнал “Вища освіта України” як каталізатор інтернаціоналізації вітчизняного університетського життя»

Людмила Гончаренко – заступник директора наукової бібліотеки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Журнал “Вища освіта України” в книгозбірні наукової бібліотеки НПУ імені М.П. Драгоманова»

16.00 – 16.30. Дискусії, обговорення, завершення першого дня роботи конференції

Другий день конференції – 22 жовтня 2021 р. Діалог освіти та суспільства

10.00 – 13. 00. Пленарне засідання

[Посилання на Пленарне засідання:](#)

Ідентифікатор конференції: 338 657 2580

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Код доступу: 2956090

Модератор: професор Марья Нестерова

Марья Нестерова – доктор філософських наук, професор, керівник проєктів Жана Монне, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності НПУ імені М.П. Драгоманова. «Європейські цінності різноманіття та інклюзії для сталого розвитку»

Ірина Добронравова – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та методології науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Голова Українського Синергетичного Товариства, почесна членкиня GSIS (Австрія). «Онлайн освіта для сталого розвитку»

Лідія Шинкарук – доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України. «Європейська підтримка освітніх проєктів в умовах сталого розвитку»

Олена Оржель – доктор наук з державного управління, головний науковий співробітник Інституту вищої освіти України НАПН України. «Соціальна відповідальність університетів як запорука ефективного діалогу освіти та суспільства»

Дар'я Супрун – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Європейський вибір: цінності освіти у світовому та національному вимірі (обмін науковими здобутками між факультетом спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова та профілюючими факультетами Sapienza University of Rome (Рим, Італія))»

Ярослав Мартинишин – доктор економічних наук, професор, науковий керівник напряму «Менеджмент СКД» Київського національного університету культури і мистецтв; **Олена Хлистул** – доктор культурології, доцент, завідувач кафедри фешн і шоу-бізнесу Київського національного університету культури і мистецтв. «Управлінська освіта як відповідь на актуальні запити суспільства»

Олена Троїцька – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Хмельницького. «Комунікативно-діалогічні стратегії освіти у збереженні ціннісних констант суспільства»

Тамара Троїцька – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Методологія формування цінностей інтеркультурного громадянства»

Володимир Бех - доктор філософських наук, професор, завкафедрою управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції НПУ ім. М.П. Драгоманова. «Державна освітня політика, регулювання і управління: діалог освіти та суспільства».

Інгрід Ланденс (Ingrid Landes) - радниця з миробудування в миротворчій освіті (Civil Peace Service, Ukraine Peacebuilding Advisor on Peace Education Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH; **Ганна Валенса**, кандидат філософських наук, фасилітаторка, член Мережі фасилітаторів Діалогів, учасниця програми розвитку Діалогу Координатора проектів ОБСЄ в Україні. «Миробудівнича освіта в Україні - практика діалогу освіти та суспільства за підтримки міжнародних партнерів»

Аміт Кумар (Amit Kumar) - керуючий партнер та засновник AKG Global Support Services (OPC) Pvt Ltd, India. «Social issues and challenges in Indian Education. Соціальні запити та виклики освіти в Індії»

11.00 – 13. 00. Робота в секціях

Секція 1. «Національна педагогічна традиція та європейські освітні цінності: факти тотожності»

[Посилання на Секцію 1:](#)

Ідентифікатор конференції: 338 657 2580

Код доступу: 2956090

Керівник секції: професор Наталія Дем'яненко

Модератор секції: доцент Валентина Саюк

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Наталія Дем'яненко – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Університет України: минуле і майбутнє у європейському освітньому вимірі»

Анатолій Булда – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Євроінтеграція вищої освіти як стратегічний напрям розвитку освітнього простору в Україні»

Наталія Висідалко – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Емоційний інтелект у професійній діяльності викладача»

Ірина Дубровіна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Гібридні культурно-освітні проєкти дозвілля в українському івент-просторі»

Любов Іванова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Особливості використання ідеї гейміфікації в освіті»

Ірина Кравченко – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Взаємодія “школа – педагогічний заклад освіти”: актуалізація історичного досвіду»

Ольга Курєєва – кандидат психологічних наук, доцент, докторант факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. «Ціннісні аспекти самореалізації студентів в інтегрованому освітньому середовищі»

Людмила Мільто – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Ідеї розвитку професійної майстерності учителя в національно-педагогічних традиціях України»

Олександра Питлюк-Смерчинська – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології інституту соціальних технологій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». «Психолого-педагогічні компоненти професійної готовності викладача вищої школи»

Людмила Савенкова – кандидат педагогічних наук, професор, директор Наукової бібліотеки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Збереження педагогічної спадщини: оцифровка рідкісних видань із фонду університетської бібліотеки».

Валентина Саюк – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Підготовка магістрів галузі освіти до консультування у професійній діяльності в сучасних умовах»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Вікторія Смікал – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова. «Культурологічний підхід у парадигмі сучасної системи освіти»

Оксана Тепла – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри романогерманських мов і перекладу гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. «Вітчизняне та зарубіжне дозвіллезнавство як провідний напрям підготовки майбутніх івент-педагогів»

Тетяна Артемова – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування вмій інноваційної організації процесу розвитку професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти»

Віра Бабюк – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Особливості впровадження педагогічних проєктів в умовах середньої школи: з досвіду роботи»

Яна Бойко – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Гра як засіб організації педагогічного дозвілля молодших школярів»

Валерія Бондарець – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Внесок А.М. Алексюка у розвиток дидактики вищої школи»

Наталка Бразжник – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Інформатизація діяльності студента закладу вищої освіти»

Нелля Булатова – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Особистісні чинники психологічного благополуччя педагога»

Тетяна Вайло – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Організація методичної роботи музичного керівника закладу дошкільної освіти»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Альона Васюкова – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Година вихователя як інноваційна форма методичної роботи в контексті національних та європейських цінностей»

Вікторія Вітвіцька – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Моделювання технології квазіпрофесійної діяльності в підготовці викладача закладу вищої освіти»

Вікторія Гайдамака – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Рекреаційна модель організації дозвілля в США»

Тетяна Гелетуша – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Форми методичної роботи в закладах дошкільної освіти»

Едіта Говоруха – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Творче музикування з дітьми: європейський досвід в Україні»

Ірина Гомілко – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Проблема втоми та перевтоми студентів в освітньому процесі»

Оксана Гриценко – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування в молоді національної самосвідомості»

Катерина Дерда – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Гармонійний розвиток молодших школярів засобами традицій вітчизняного та європейського театру»

Ірина Дунчич – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Практична професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкової школи: історико-педагогічний аспект»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Марина Дьяченко – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Обґрунтування методів навчання у науковому доробку І.І. Кобиляцького»

Анастасія Єгорова – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Від народних традицій до сучасності: досвід організації дозвілля підлітків в літній період»

Валентина Залуцька – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування професійного іміджу майбутнього викладача закладу вищої освіти»

Кароліна Здор – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Організація дозвілля оздоровчо-пізнавального спрямування для дітей та молоді»

Тетяна Климчук – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Розвиток ідей педагогічного дорадництва в системі освіти європейських країн»

Інна Клунко – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Позитивний імідж майбутнього педагога»

Катерина Козьмик – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування професійно-етичної культури майбутнього педагога-дорадника в умовах магістратури»

Діана Копійковська – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Тьюторинг як універсальна освітня технологія в системі «школа – заклад вищої освіти»

Ірина Косовська – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Організація педагогічного дозвілля старшокласників засобами різностильового гітарного мистецтва»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Дмитро Кривда – студент ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Хобі як вид дозвіллевої діяльності»

Оксана Лазарук – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Андрагогіка. Освіта дорослих» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування суб'єкт-суб'єктних відносин викладач-студент у підготовці андрагогів»

Олена Лотарева – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування педагогічної майстерності майбутнього педагога-дорадника в умовах магістратури»

Андрій Максименко – магістрант ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Андрагогіка. Освіта дорослих» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Міжнародні програми освіти дорослих»

Наталія Максименко-Гладишко – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Методика формування комунікативної взаємодії у педагогічному колективі закладу дошкільної освіти»

Людмила Малишок – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Тьюторська компетентність як складова професійної компетентності майбутнього викладача ЗВО»

Олена Налапкіна – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування якостей лідера творчого колективу: теоретичний аспект»

Марина Мякота – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Особливості організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти»

Людмила Наумець – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування професійної компетентності магістрів-дорадників у процесі професійно-педагогічної підготовки»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Діана Оболонник – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього педагога-дорадника»

Людмила Оксюта – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Організація самостійної роботи студентів у науковому доробку І.О. Рейнгарда»

Анна Олянич – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Розвиток професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти засобами педагогічної ради»

Євгенія Панічевська – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Андрагогіка. Освіта дорослих» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Прихована навчальна програма як один з інструментів соціальної інтеграції студентів із розладами аутистичного спектру»

Юлія Петровська – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Організація дозвіллевої роботи з сім'ями»

Олександр Проценко – магістрант ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Оптимізація освітнього процесу у вищій школі засобами практико-орієнтованої освітньої технології – тьюторинг»

Олександр Редько – аспірант ОПП 015 Професійна освіта Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Євроінтеграція як головний чинник змін у системі освіти України»

Наталія Різник – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Впровадження технологій змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти»

Аліна Сахно – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Педагогіка дозвілля в Україні як засіб рекреації населення різних вікових категорій»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Яна Сівченко – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Актуальність освітньо-культурної дозвіллевої діяльності в невеликих містах»

Юлія Силенко – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Тьюторинг як метод індивідуалізації освіти»

Людмила Смуць – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Інноваційні технології організації методичної роботи з учителями початкової школи»

Аліса Соколова – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування світоглядної культури майбутнього викладача»

Світлана Сорокіна – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Становлення та розвиток тьюторства в системі вищої освіти Великої Британії»

Тетяна Суханова – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування комунікативної компетентності майбутнього викладача вищої школи»

Олена Тирон – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Професійно-педагогічна підготовка майбутніх педагогів-дорадників засобами інформаційно-комунікаційних технологій»

Аліна Тищенко – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Технологія розвитку акторської майстерності майбутнього педагога-організатора»

Ольга Чабах – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Андрагогіка. Освіта дорослих» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Корпоративне навчання в освіті дорослих»

Черечін Інна – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

«Методична робота в розвитку педагогічної майстерності вихователів закладів дошкільної освіти»

Анна Черниш – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Педагогічна майстерність як умова розвитку комунікативної культури викладача»

Єлизавета Шиденко – студентка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка дозвілля» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Вплив народних рухливих ігор на організм дітей дошкільного віку»

Яна Шилофост – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Формування комунікативної культури майбутнього педагога-дорадника в процесі професійної підготовки»

Іванна Штиблік – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Інноваційні форми і методи організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти»

Олеся Юник – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Педагогічні принципи удосконалення ділової репутації майбутнього викладача закладу вищої освіти»

Інна Яшук – магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки «Педагогічне дорадництво» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. «Проектна діяльність магістранта-дорадника з організації методичних заходів у закладі дошкільної освіти»

11.00 – 13.00. Секція 2 «Екологічні виклики сталого розвитку»

[Посилання на секцію 2:](#)

Ідентифікатор конференції: 743 486 9028

Код доступу: 2020

Керівник секції: професор Марина Деліні

Модератор секції: доцент Олена Яценко

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Марья Нестерова – доктор філософських наук, професор, керівник проєктів Жана Монне, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності НПУ імені М.П. Драгоманова. «Університетська соціальна відповідальність і принципи сталого розвитку»

Олена Мельник – кандидат технічних наук, доцент, керівник сектору міжнародних проєктів, доцент кафедри екології і ботаніки Сумського національного аграрного університету, керівник Кафедри Жана Монне «Кліматичне лідерство ЄС». «Пом'якшення змін клімату через удосконалення системи поводження з харчовими відходами: практики ЄС для України»

Марина Деліні – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України. «Екологічна відповідальність закладів вищої освіти»

Олена Яценко – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності НПУ імені М.П. Драгоманова. «Цінності та цілі сталого розвитку: методологія освітніх досліджень»

Ярослав Пасько – кандидат філософських наук, професор кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка. «Соціальні трансформації і виклики сталого розвитку»

Людмила Лупійко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології НПУ імені М.П. Драгоманова. «Формування екологічної компетентності вихователів ДНЗ»

Ганна Валенса – кандидат філософських наук, докторант НПУ імені М.П. Драгоманова. «Ціннісний потенціал сталого розвитку національної ідентичності в Україні за допомогою практик Діалогу»

Сергій Харьков – аспірант НПУ імені М.П. Драгоманова, заступник директора Київського міського зоологічного парку національного значення. «Екологічні виклики сталого розвитку: європейський вимір збереження біорізноманіття»

Лілія Атнажева – аспірантка НПУ імені М.П. Драгоманова. «Ефективність змін у громадах на ціннісних засадах сталого розвитку»

Вікторія Крючко – аспірантка НПУ імені М.П. Драгоманова. «Крос-культурна ідентичність, інклюзія та принципи сталого розвитку»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Андрій Заможський – аспірант НПУ імені М.П. Драгоманова. «Соціальна згуртованість як запорука сталого розвитку»

13.00 – 14.00. Обідня перерва

14.00 – 16.00. Робота в секціях

14.00 – 16.00. Секція 3 «Цінності освіти і освіта цінностям: філософсько-культурологічний вимір»

[Посилання на Секцію 3:](#)

Ідентифікатор конференції: 338 657 2580

Код доступу: 2956090

Керівник секції: професор Тамара Троїцька

Модератор секції: професор Олена Троїцька

Людмила Москальова – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Автономія особистості в ціннісному вимірі теорії і методики виховання»

Катерина Аверіна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Персоналізація особистісного ціннісного потенціалу здобувачів вищої освіти в умовах сучасного ЗВО»

Наталія Глебова – доктор соціологічних наук, професор кафедри соціології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Культурологічний вимір освітніх практик у громадянському ціннісному просторі»

Сергій Гуров – доктор педагогічних наук, професор кафедри методики викладання германських мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Методи і прийоми оцінювання художнього тексту: пошук ціннісних констант»

Тетяна Житнік – кандидат педагогічних наук, докторант кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

університету імені Богдана Хмельницького. «Виховання культурних цінностей у дошкільників: сприяння сталому розвитку (досвід Освітньо-наукового центру соціокультурного розвитку дитини)»

Ангеліна Коробченко – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти до майбутньої діяльності: виклики часу та посилення сталого розвитку суспільства»

Юлія Шевченко – доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Принципи вдосконалення готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку школярів у ціннісних орієнтирах сталого розвитку особистості»

Валентина Волошина – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології НПУ імені М.П. Драгоманова. «Аксіологічний інтеграл фаховості сучасної молоді»

Ірина Мосякова – докторантка Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Культура автономізації освіти в менеджменті позашкільного закладу освіти в проблематиці сталого розвитку суспільства»

Юлія Алексєєва – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології НПУ імені М.П. Драгоманова. «Психологічні особливості розвитку віри в соціальні цінності в юнацькому віці»

Тетяна Артїмонова – кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики НПУ імені М.П. Драгоманова. «Методологічні засади дослідження цінностей в інклюзивній педагогіці»

Денис Александров – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Атракція європейських освітніх змін в умовах ціннісного різноманіття та невизначеності культури майбутнього»

Ольга Гончарова – кандидат педагогічних наук, доцент, **Аліна Маслова** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Мелітопольського

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Feedback as an effective tool for teaching excellence enhancement»

Ніна Щербакова – кандидат філософських наук, провідний експерт громадського об'єднання «Alpari», м. Дніпро. «Семантичне поле милосердя сучасної молоді України крізь призму релігійної парадигми в контексті сталого розвитку освіти»

Василь Федорець – кандидат медичних наук, старший викладач кафедри психолого-педагогічної освіти та соціальних наук КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», докторант Інституту вищої освіти НАН України. «Освіта в подоланні життєвих криз особистості та конструюванні позитивних сценаріїв буття»

Людмила Комарницька – кандидат філологічних наук, викладач кафедри соціальної роботи та психології НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». «Аксіологічний дискурс віри і сумніву в романі А. Лернета-Холеньї «Пілат. Комплекс»

Олексій Ляшенко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології НПУ імені М.П. Драгоманова. «Ціннісні орієнтації викладачів як чинник розвитку їхньої психологічної позиції рівності у взаємодії зі студентами»

Юрій Каптур – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології НПУ імені М.П. Драгоманова. «Психологічна настанова зберігати ціннісне ставлення в особистості з амбівалентною прив'язаністю»

Неля Бігун – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології НПУ імені М.П. Драгоманова. «Цінність самодостатності особистості в парадигмі сучасної вітчизняної освіти»

Любов Сокол – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології НПУ імені М.П. Драгоманова. «Гідність як смисложиттєва цінність зростаючої особистості»

Лілія Калужська – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Особливості використання технології flipped classroom»

Світлана Кірсанова – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри іноземних мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Богдана Хмельницького. «Особливості формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в ціннісно різноманітному просторі педагогічного університету»

Тетяна Коноваленко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання германських мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Формування фахових та універсальних компетентностей майбутніх учителів англійської мови: перспективи ціннісного зростання особистості»

Євген Музя – кандидат філологічних наук, доцент; **Ілона Приходько** – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Знання і мотивація для досягнення сталого розвитку в освіті»

Світлана Подільота – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Студентське тьюторство в закладах вищої освіти Німеччини: порівняльний аналіз ціннісного потенціалу освіти»

Вікторія Чорна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Контент дефініції «діалогічна культура» в умовах вищої педагогічної освіти»

Ганна Варина – старший викладач кафедри практичної психології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Психолого-педагогічні вектори збереження професійної стійкості викладачів вищої школи в умовах гібридного навчання»

Гліб Хоменко – аспірант кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики НПУ ім. М.П. Драгоманова. «Освіта для миру та освіта для війни: спільне та відмінне»

Світлана Мазур – аспірантка Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Вікові особливості молодших підлітків: психологічні характеристики в контексті сучасного виховання»

Артем Соколов – аспірант Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. «Моральна стійкість особистості майбутнього офіцера: колізії теорії і практики»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Захожа Ольга Анатоліївна - аспірант кафедри теоретичної та консультативної психології, НПУ імені М.П. Драгоманова. «Аксіологічний вимір сучасного буття для самодостатньої особистості»

Анна Казьмірук – студентка 40 ПС групи факультету психології НПУ імені М.П. Драгоманова. «Цінності студентів як чинник їхньої ефективності в навчанні»

Ярослав Молочко – студент 12 МГПС групи факультету психології НПУ імені М.П. Драгоманова. «Ціннісні орієнтації особистості з невіршеним нарцисичним симптомокомплексом»

Секція 4 «Цінності різноманіття та інклюзії в освіті та суспільстві»

[Посилання на секцію 4:](#)

Ідентифікатор конференції: 743 486 9028

Код доступу: 2020

Керівник секції: професор Дар'я Супрун

Модератор секції: викладач Марина Волощук

Мар'ян Тріпак – кандидат економічних наук, доцент, в.о. ректора НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Марина Волощук** – викладач кафедри соціальної роботи та психології НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». «Парадигми та методологія становлення інклюзивного закладу вищої освіти: Кам'янець-Подільський державний інститут – від технікуму до інституту»

Валентина Тарасун – професор, доктор психологічних наук, професор кафедри логопедії та логопсихології факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Нейропсихолінгвістичні засади підготовки до навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах інклюзивної освіти»

Оксана Круглик – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М.Д. Ярмаченка факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Інновації інклюзивної освіти та реалії сьогодення»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Софія Брем – архітекторка, спеціалістка з фізичної доступності в урбан-бюро Big City Lab, «Створення ”Альбому безбар’єрних рішень”: яких досліджень та спеціалістів ми потребуємо для створення комфортного світу для всіх»

Ганна Серпутько – доцент, кандидат філологічних наук, докторант кафедри офтальмопедагогіки та офтальмопсихології факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Забезпечення інформаційної доступності в здобутті якісної вищої гуманітарної освіти студентами з глибокими порушеннями зору»

Наталія Жилик – кандидат психологічних наук, викладач кафедри соціальної роботи та психології НРЗВО «Кам’янець-Подільський державний інститут». «Підготовка молоді з особливими освітніми потребами до подружнього життя в умовах закладу вищої освіти»

Ірина Гуменюк – кандидат економічних наук, заступник директора з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності НРЗВО «Кам’янець-Подільський державний інститут». «Інклюзивна освіта та європейські цінності – досвід України»

Світлана Федоренко – професор, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри логопедії та логопсихології; **Вікторія Погребняк** – аспірант кафедри логопедії та логопсихології факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Проблеми адаптації дітей з порушеннями мовлення в інклюзивному закладі дошкільної освіти»

Оксана Палилюцько – кандидат історичних наук, в.о. завідувача кафедри соціальної роботи та психології НРЗВО «Кам’янець-Подільський державний інститут». «Соціальний захист осіб з інвалідністю в європейському суспільстві як особлива цінність сьогодення»

Лілія Руденко – професор, доктор психологічних наук, завідувач кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Психологічний супровід підлітків із розладами поведінки в інклюзивному просторі»

Володимир Дудченко – кандидат філософських наук, викладач кафедри соціальної роботи та психології НРЗВО «Кам’янець-Подільський державний інститут». «Філософія освіти в контексті цінностей сталого розвитку»

Загалевиц Валентина – викладач кафедри суспільно-гуманітарної та інклюзивної освіти імені Т.Г. Сосновської НРЗВО «Кам’янець-Подільський державний інститут». «Шляхи подолання конфліктних ситуацій в інклюзивному

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

середовищі»

Ганна Афузова – доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Вектори впливу на якість освітніх послуг для здобувачів вищої освіти з інвалідністю»

Ірина Гльос – викладач кафедри фінансів та економіки НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». «Роль освіти в поширенні ідей соціальної відповідальності бізнесу у викладанні економічних дисциплін»

Мирослав Федоренко – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент; **Марина Федоренко** – доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Універсальний дизайн в інклюзивному освітньому просторі»

Валентина Загалевиц – викладач кафедри суспільно-гуманітарної та інклюзивної освіти імені Т.Г. Сосновської НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». «Шляхи подолання конфліктних ситуацій в інклюзивному середовищі»

Валентина Кротенко – доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Навчаючий експеримент як метод диференційно спрямованої психологічної діагностики інтелектуальних порушень у дітей в умовах інклюзії»

Олена Дужева – викладач кафедри соціальної роботи та психології; **Надія Пещанюк** – викладач кафедри суспільно-гуманітарної та інклюзивної освіти імені Т.Г. Сосновської НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». «Забезпечення прав дітей з інвалідністю через інклюзивне навчання»

Олександр Горлачов – доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М.Д. Ярмаченка факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Сурдопереклад у системі інклюзивного навчання»

Ганна Найдьонова – доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова. «Особливості інклюзивного навчання у сільській та міській місцевості»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Тайсія Боровисюк – викладач-методист, викладач; **Альбіна Файн** – викладач-методист, викладач кафедри суспільно-гуманітарної та інклюзивної освіти імені Т.Г. Сосновської НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». «Особливості педагогічного супроводу студентів із порушеннями опорно-рухового апарату»

Альона Годованюк – викладач кафедри фінансів та економіки НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Каріна Гончарук** – студентка, Київська муніципальна академія естрадного і циркового мистецтва. «Роль освіти для суспільства»

16.00 – 16.30. Питання, нетворкінг

16.30 – 17. 00. Спільне обговорення. Завершення конференції

Конференція відбувалася в Zoom. Запис, детальна програма та матеріали конференції розміщені на сайті проекту www.evdisd.info, на сайтах партнерських проектів Жана Монне та на сайтах університетів-партнерів заходу.

За додатковою інформацією: +38 (097) 295 60 90, +38 (050) 311 34 35
evdisd@npu.edu.ua

Захід проводився за підтримки Європейської Комісії. Виступи та публікації відображають погляди лише авторів, і Комісія не може відповідати за будь-яке використання інформації, яка тут міститься.

The European Commission's support for the production of this event (publication) does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

ОБРАНИ ТЕЗИ КОНФЕРЕНЦІЇ
(в авторській редакції)

Avdymyrets Natalia

graduate student of the Department of Philosophy
Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky
ukrnata71@ukr.net

**TRENDS OF PERSONALITY CHANGES IN THE CULTURAL AND
EDUCATIONAL SPACE: COLLISIONS OF PRACTICE**

At the beginning of the twenty-first century, much of the modern social space is involved in a new communicative reality. Today, technology allows you to communicate with many more people than in the past - and without much effort. It is about the need to solve specific social problems of people, as well as problems that are primarily related to the philosophical understanding of the spiritual world of man.

Characteristic differences of the late XX - early XXI century are changes in the education system: its focus, goals, content, etc., which largely focus on the free development of personality, creative initiative, independence. The natural result of professional training in a set of motivational-value, cognitive and other components is the communicative-dialogical competence of student youth in the cultural and educational space.

Today, even at the level of everyday activity, the human personality is changing. What we have in the middle is from the outside. Personality is very focused on the cognitive sphere of activity, hence the changes. At the same time, the current state of development of individualization and psychologization of man requires an understanding of the trend of

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

change. What costume do we wear to the world? What happens to a person? The formation of a new type of society has led to the transformation of its structure, which in turn has influenced the understanding of changes in modern conditions of human life. Cultural and educational space is a great phenomenon, which is due to certain requirements of modern society, which are based on the peculiarities of the development of its socio-cultural reality.

During the long history of its existence, the human personality has developed and continues to develop in any field of cultural and educational space, has received and continues to receive important and high-quality competencies, which allowed to gain solid experience in any activity.

With each passing century, society is progressing and evolving more and more. Thus, starting from the transition to Internet communications, the individual began active activities in order to adapt to new conditions and spread the transfer of information in the cultural and educational space. Thus, education as a factor in the competitiveness of modern society. Information and communication technologies demonstrate an extremely important role in the modern world on the human person. If we talk about sustainable development for education and education for sustainable development, we can see that the need for time is to train professionals of new quality - able to think creatively, quickly navigate in today's rich information space, make non-standard decisions, learn and develop throughout life.

Never before has the problem of the quality of education in Ukraine been so important ideologically, socially, economically and technically as it is today. This determines the system of priorities to be implemented, namely:

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

- the possibility of obtaining quality education for everyone regardless of their economic status, age, gender and place of residence;
- compliance of modern education with world standards and requirements;
- providing support for the education of the best youth in the most reputable educational institutions not only in Ukraine but also in the world to obtain a modern level of education and use their knowledge for the development of the state;
- providing knowledge, skills and competencies necessary for responsible citizens who know their rights and responsibilities, capable of successful economic activity [5]. Thus, if the university sets itself the goal of «information management» and «teaching people to use knowledge», it will begin to play a key role in economic development, because the information revolution is changing the entire economic system of modern societies.

It is clear that the formation and development of personality takes place in a multicultural environment, where education is a universal mechanism for reproduction, preservation, development of culture and implementation of spiritual experience [8, P. 77-81], [1, P. 148].

Collisions of practice convincingly prove that the problems that arise with the emergence of a significant number of Internet resources change the personality in the cultural and educational space and are expressed in such trends as increasing the importance of personal values and the development of cultural training individualization and psychologization of personality.

Of course, the network changes all kinds of relationships between people through information, regardless of social barriers. The development of modern society is characterized as a period of transformational processes, due to the search for their own

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

path of development and change of values. The life guidelines of a young person addicted to the Internet are significantly different from the life plans of people who are completely calm about Information Technology [2, P. 6], [6].

Thus, it is worth paying attention to your self-reflection, the trend of change, as the development of individualization of the individual in the cultural and educational space should be considered holistically, based on the main contradiction between progressive social reality and the purpose of using the charm of virtual hyperspace. modern requirement. A person's personality can adapt to modern changes in order to survive, but does not realize that reflection is a reflection of the mind of one's own consciousness.

It is worth agreeing with Drobotenko Y. D. who notes that the strengthening of anthropocentric views is expressed in the statement that the modern social world is heterogeneous and multidimensional, combines different types of understanding of social reality, forms and ways of knowing and perceiving processes and events in society, various sources and factors of social development. The «viability» of man in a rapidly changing world is ensured by his adaptability to change. Adaptability to change - a personal quality that is formed [4]. Thus, the trend of personality change in the cultural and educational space is associated with self-preservation and adaptation to the new conditions of modern society. But he does not always realize that it is reflection that is the reflection of the mind of one's own consciousness.

It is known that the disintegration of the connection and harmony of the individual with nature, as a philosophical question, is much more complicated than its natural embodiment. A person tries to live in harmony with computer technologies, with Internet technologies, connects with it. People both communicate with each other and

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

communicate, but still do not understand each other. In our opinion, this was not only due to the complete dependence of man on the Internet. An influential contribution is that everyone seeks the truth for himself. The necessary connection between people, which is inherent in nature, is not lost by human need. But in resolving any issue of humanity pays little attention to spiritual and moral values. So there is no search for awareness. For example, M. Heidegger saw changes in the technological worldview of man. He suggests that it is through the emergence of technology as one of the manifestations of human curiosity, as a search for truth, gradually turns into aggression. Such a metamorphosis of technology threatens the man himself [3, P. 52].

Of particular note is the understanding from the standpoint of revising the spiritual and cultural existence of man, which is now actively rethought, because the demands of the time was the understanding that radical changes in worldview, in the mind of the individual are no less important than the content of society, his life [7]. Recent research by scientists at Columbia University, USA, published in the journal Science, also confirms the fact that computers and the Internet have changed the basic principles of the human brain [4], [11]. As Drobotenko Y. B. rightly remarks: «...The Internet has become the primary form of external, or transactive, memory, where information is stored collectively outside the human brain. Our brain began to perceive the World Wide Web as a part of itself, as a full-fledged repository of information, thus shifting to the Internet the responsibility for remembering and storing everything that is of any importance to us...» [4]. Thus, it should be said that an extremely important question is, for what purpose does a person use changes in himself ???

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

It is clear that the high rate of social change is characterized by the extreme complexity of relations between people in society, but at the same time, as noted by Yerakhtorina O. M., it is unlikely in the history of mankind there is a generation that is so deprived of soil as today [7]. Consumers of information do not have the opportunity to borrow a ready-made model of reality, but must construct it themselves. This way of consuming information forms such unique forms of its perception as zapping, a form of creating a new imagery, consisting of fragments of information and fragments of impressions. This image does not require the connection of imagination, reflection, comprehension, there is always a «reload», «update» of information, when everything first seen almost without a temporary break loses its meaning [4].

Therefore, we believe that the analysis of the facts shows that in the process of implementing the trend of personality changes in the cultural and educational space, rapidly leads to the destruction of the individual. Such changes, at present, remain dominant in both human reflection and self-reflection. The trend of personality change in the cultural and educational space has made its worldview, and the question of the relationship between the Internet and man, are becoming relevant to this day. The information component is becoming more and more, and our society is becoming a society based more on information than on value-semantic aspects. From the information point of view, the one who manages the information will take a more advantageous position compared to the one who cannot or does not want to do so based on their beliefs. And the university, becoming the main tool in the process of educating people, using knowledge, is beginning to play a key role in the economic prosperity of modern society [9]. Thus, in general, we can say that the changes that are taking place during the reform of education

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

for sustainable development are systemic. Covering all levels of the academic vertical, changes affect the structuring of the educational paradigm, and the organization of the educational process, and the target priorities, and sustainable development.

References

1. Avdymyrets N. V. Dialogization in the cultural and educational space of the individual: the European dimension // Spiritual-intellectual upbringing and teaching of youth in the 21st century: an international collective monograph / by head. ed. prof. V. P. Babich, prof. L. S. Rybalko. Kharkov: View. Issue Style, 2019. R. 148;
2. Avdymyrets N. V. Constructivism and the development of communicative competence of youth in the challenges of modern society // International scientific and practical conference «Social sciences history, modernity, the future, EU experience» Wloclawek, Republic of Poland, December 27-28, 2019. Wloclawek: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. 6 pages;
3. Avdymyrets N. V. Philosophical vision of information technology in the cultural and educational space // Current issues of social sciences in the XXI century: Proceedings of the international scientific-practical conference (Dnipro, December 13-14, 2019) - Dnipro: NGO « Open Society», 2019. - 96 p .;
4. Drobotenko Yu. B. Trends in changes in university professional training of future teachers (based on the analysis of works on philosophy, sociology, culturology and economics of education) // Online Journal «World of Science» 2016, Volume 4, Number 1 [http:// mir- nauki.com/PDF/05PDMN116.pdf](http://mir-nauki.com/PDF/05PDMN116.pdf);

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

5. Report of the Minister of Education and Science Dmytro Tabachnyk at the final board (April 22, 2010, Kharkiv) / - [Electronic resource]. - Access mode: http://www.mon.gov.ua/ministry/head/tabachnyk/dopovid/22_04_10.doc ;
6. Life competence of the individual: Science. - method. manual / Ed. L. Sokhan, I. Ermakova, G. Nesen. - Kyiv, 2003. 210 p .;
7. Yerakhtorina O. M. Significance of the study of philosophy of education in the modern information society // Current issues of social sciences in the XXI century: Proceedings of the international scientific-practical conference (Dnipro, December 13-14, 2019) - Dnipro: NGO «Open society», 2019. - 96 p .;
8. Troitskaya O. M. Dialogic culture of future teachers: an attempt at philosophical reinforcement // Versus: scientific and theoretical journal; Melitopol State Pedagogical University. B. Khmelnytsky. 2016. № 1 (8). Pp. 77 - 81;
9. Hooker M. The transformation of higher education. /- [Electronic resource]. - Access mode: <http://horizon.unc.edu/projects/seminars/Hooker.html>;
10. Habermas Y. Postmetaphysical thinking / Per. With him. VO Kuplin. - Kyiv .: Spirit and Letter, 2011. 280 p.
11. Palmer J. Internet's memory effects quantified in computer study // BBC News Science and Environment - <http://www.bbc.co.uk/news/science-environment14145045/>

Александров Денис Валентинович
к.соціол.н., доцент, доцент кафедри філософії
Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Богдана Хмельницького
aleksandrov-denis@i.ua

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

АТРАКЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ЗМІН В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО THE ATTRACTION OF EUROPEAN EDUCATIONAL CHANGES IN THE CONTEXT OF THE UNCERTAINTY OF THE CULTURE OF THE FUTURE

К. Леві-Стросс свого часу писав, що ХХІ ст. буде століттям гуманітарних наук – або не настане взагалі. Коли людство потрапляє в кризову ситуацію, пов'язану з трансгресивним, агоністичним станом, відразу набуває пріоритетного дослідницького значення соціокультурний вимір, його конотації та його прагматика. Про це красномовно свідчить і досвід сучасної України. Атракція європейських змін для нашого суспільства обумовлена не тільки і не стільки кризою промислового виробництва, скільки світоглядно-духовною кризою, коли стара ціннісно-нормативна система вже стала минулим, а нова прозахідна адаптована культурна площа поки що не створена, або ще не зрозуміла і загально не визнана.

Сучасний соціокультурний простір постмодерну з властивими йому процесами підвищеної селективності, акумуляції, виснаження, диверсифікації доволі неоднозначно впливає на ціннісний світ вітчизняних здобувачів освіти, ускладнюючи вироблення особистісних ціннісних засад, морального стрижня та власної життєвої позиції. В соціокультурній ситуації up-to-date виникає розрив між національним соціокультурним кодом і запропонованими орієнтирами, які зводяться, головним чином, до технології успіху. Не зважаючи на неопрагматизм, конструктивізм та необіхевіоризм новітніх освітніх тенденцій, ні в кого не визиває сумніву, що повноцінна освіта стає неможливою без органічного поєднання духовних і матеріальних прагнень та інтересів, тоді як крен в той чи інший бік

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

негативно позначається на розвитку конкретної особистості й суспільства в цілому [2, Р.34-35].

Певним чином умови невизначеності підсвідомо чинять тиск на психічний світ сучасного освітянина, створюють підґрунтя для нігілістичних настанов («Все одно війна!», «Все одно пандемія!»). Актуалізується увага до базових, глибинних проблем людського існування: «Яке моє призначення? Як досягти щастя? У чому сенс мого буття?», «Куди скерувати себе?».

Ставши домінантою в ЗМІ дух кризовості проникає в свідомість кожного, системно впливаючи на його освітню траєкторію. Атракція європейських освітніх змін в умовах невизначеності культури майбутнього надає можливість самостійно творити вітчизняну історію, відштовхуючись не від її темних сторінок, постійно акцентуючи пороки та відшукуючи ворогів, а шляхом запозичення та збагачення наукового та освітнього середовища новими ціннісними вимірами, новою прагматикаю, новими сенсами та перспективами.

Науковий істеблішмент визнає, що сучасна наука та освіта надала людині могутні важелі в досягненні утилітаристських прикладних завдань, проте вони стали фактично безсилими відповісти на фундаментальні питання, яких саме завдань слід прагнути та яким шляхом. За умов посилення європейської кризи раціональності, посилення соціальної невлаштованості і агресивності політичного середовища, в ціннісному вимірі вітчизняної освіти як ніколи актуалізуються наступні функції:

1. соціально-адаптивну (включення здобувачів в реальні соціальні стосунки, розвиток соціальної мобільності особи);

2. соціально-перетворювальну (підготовка до свідомого життя в умовах демократичного суспільства, ринкових відносин, швидкоплинних життєвих ситуацій);

3. соціально-захисну (турбота про здобувачів освіти, яким суспільство не змогло створити сприятливих умов життя і розвитку);

4. реабілітаційну (подолання хибної традиції здобувати освіту за рахунок втрати здоров'я);

5. соціалізуючу (залучення до базових культурних цінностей в широкому сенсі слова).

Непередбаченість майбутнього, опортунізм та консьюмерізм у відносинах свідчать про необхідність підвищити увагу до умов реалізації пріоритету загальнолюдського, що більшою мірою залежить від викладацької здатності орієнтуватись в специфіці культури, релігії та моральної рефлексії. Ця здатність властива будь-якій розвиненій особистості, тому вважаємо, що вища освіта поза вивченням ціннісного виміру виявляється номінально неповноцінною. Сучасний здобувач освіти має вільно орієнтуватись у багатовіковій рефлексії питань моралі, добра і зла, щастя, сенсу буття, справедливості, гідності, свободи, тощо [1, С.40].

Слід погодитись с професором Оксфордського університету Е.Тейлором у тому, що сучасна освіта є більшою ніж сукупність освітніх технологій, ціннісних фактів, нормативів, релігійних настанов тощо, що підлягають узагальненню. Сьогодні вища освіта вже не є естафетною палицею від одного суб'єкта до іншого, а пов'язана зі створенням умов, за яких стають можливими процеси породження знань самими здобувачами в процесі активної селективної освітньої діяльності.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Здобувач освіти в душі конструктивістської методології розглядається не як «сосуд», який треба наповнити знаннями, а як «факел», який слід запалити та надати необхідні умови до яскравого «горіння». Як ніколи затребуваним стає європейська традиція відтворення нелінійної ситуації відкритого діалогу, прямого та зворотного зв'язку, так би мовити «солідаристської освітньої пригоди», де суб'єкти освітнього простору працюють у єдиному темпоритмі, формують проблеми сумісного дослідження, отримують не стільки «знаю, що», скільки «знаю, як».

В контексті сучасного конструктивізму актуалізується завдання збагатити ментальні світи студентства, розширити їх культурні горизонти та світоглядні підвалини. Вирішальна роль відводиться освітянину як актору, його ціннісним вподобанням в обранні кращих шляхів розвитку, зокрема обрання переваг європейської традиції поєднання пошуку істини з пошуком власного блага.

Атракція європейських освітніх практик характеризується тим, що цей доробок йде фактично «через», «скрізь» предметні кордони багатьох дисциплін, виходячи за межі кожної з них, хоча зберігається ідея обміну та кооперації базових знань, в результаті чого міждисциплінарні взаємини стають більш органічними. Принцип топологічного поєднання європейського досвіду культурології, релігієзнавства, етики, естетики в складну еkleктичну цілісність визначається необхідністю прискорити темпи розвитку здобувачів освіти, доторкнувшись до перевірених часом та перспективних евристичних соціокультурних атракторів. Сучасні здобувачі освіти отримують можливість навчитись діяти відповідно настановам західної свідомості: «піддатися течії, щоб перемогти», або «перемагати за будь-яких умов незважаючи ні на що». Запропонований європейський атрактор слугує насамперед

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

тому, що суб'єкт має можливість встановити контроль над тим, що він сприймає та зрештою відтворює у своїй діяльності, а також елімінувати негативні відхилення трендів масової культури [3].

Е. Морен на початку ХХ ст. справедливо зазначив, що «зеркального» пізнання дійсності фактично не існує, оскільки пізнання є завжди «перекладом» та «конструюванням» сприймаючого та мислячого суб'єкта. Запозичення кращого з освітніх європейських практик пов'язане з виникненням протиріч та антиномій, які виявляються сигналом зіткнення з глибинами національного культурного коду. Це стимулює у здобувачів освіти розвиток «мислення про складне» та «мислення в складності». Мислення про складне необхідне для пізнання багаторівневих освітніх процесів, холістичного сприйняття освіти як явища з різноманітними трендами і напрямками, розуміння освіти переважно як внутрішнього координатора власних вчинків. Мислення в складності передбачає пізнання багатства нових освітніх сенсів, якими сповнений культурно-освітній вимір з їх емерджентністю, гетерархією, новою акмеологією та прагматикою.

За європейськими демократичними зразками активно проводяться дискусії стосовно екології розуму та екології пізнання. Як ніколи актуальності набуває принцип екології ідей, тобто способу їх сумісного подання та співіснування: адже поліморфність освітнього середовища наочно демонструє різні шляхи інтеграції та трансформації ідей, їх спонтанного народження, співіснування, накладання, антагонізму тощо. Теза П.Валері, «творець – це той, хто творим» знаходить своє підтвердження у тому, що свідоме прагнення бути творцем своєї долі, як ніколи культурно збагачує та ментально оновлює сучасних здобувачів освіти.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Поза сумнівом, ми переживаємо інтеграційні освітні процеси, що як ніколи вимагають особистого пошуку себе, власного покликання, особистісної відповідальності. В середині пришлого століття український філософ М.Шлемкевич справедливо зазначив: «Не знайдемо нашої правди, краси і щастя, повертаючись або озираючись на пройдений шлях. Тільки рухаючись вперед, переосмислюючи досвід і досягнення минулого в нові кристали думки, образу, життєвої позиції, – відчинимо двері гідного майбутнього» [4, С.32].

Список використаних джерел:

1. Галян І. Психологія смисложиттєвих переживань сучасної студентської молоді. / Галян І., Галян О. // Психологічний часопис. – 2018. – № 8. – С.38-57. – Режим доступу: [URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_8_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_8_5).
2. Gloria C.T. Relationships Among Positive Emotions, Coping, Resilience and MentalHealth. Stress and Health. / Gloria C.T., Steinhardt M.A. - 2016. - Vol. 32. P. 145–156.
3. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме. М.Хайдеггер // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С. 314-356.
4. Шлемкевич М. Загублена українська людина / М.Шлемкевич. – К. : МП Фенікс, 1992. – 158 с.

Анголенко В.В.,
канд. пед. наук, викладач кафедри соціальної роботи
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Харківської обласної ради
v_angolenko@ukr.net

Гладун Т.О.,

канд. пед. наук, викладач кафедри соціальної роботи
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
tatanagladun4@gmail.com

Печериця Н.М.,

канд. пед. наук, викладач кафедри соціальної роботи
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
natalapecerica8@gmail.com

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО ВОЛОНТЕРСТВА В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ THE EXPERIENCE IN FORMING MOTIVATION FOR INCLUSIVE VOLUNTEERING AMONG STUDENTS OF HIGHER EDUCATION

Наразі для побудови нового недискримінаційного та соціально-активного демократичного суспільства серед здобувачів вищої освіти рушійною силою виступає волонтерський рух. На законодавчому рівні організаційні та правові засади волонтерської діяльності та розвитку волонтерського руху в Україні регулюється відповідно до Закону України «Про волонтерський рух». Згідно, якого волонтерська діяльність визначається, як будь-яка соціальна, суспільно-корисна, неприбуткова та вмотивована діяльність, що проводиться шляхом надання послуг тим, хто потребує волонтерської діяльності [1]. У зв'язку із

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

загостренням соціальних проблем незахищених верств населення, зокрема людей з інвалідністю, особливої актуальності набуває питання формування мотивації до інклюзивного волонтерства серед здобувачів вищої освіти.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі питання теоретико-практичних аспектів волонтерства досліджували: О. Безпалько, Р. Вайнола, І. Грига, М. Дейчаківський, Н. Заверико, І. Зверева, А. Зінченко, Н. Івченко, А. Капська, Л. Коваль, Н. Комарова, О. Кравченко, О. Кузьменко, Т. Лях, Г. Мюррея, І. Пінчук, Ф. Ступак, Х. Хекхаузена, Р. Чалдіні, О. Яременко та інші й зазначали, що волонтерська діяльність в Україні, є важливою складовою у вирішенні багатьох соціальних проблем.

Через волонтерську діяльність здобувачів вищої освіти може бути вирішено багато проблем, зокрема пов'язаних саме з інклюзією осіб з інвалідністю. Наприклад: волонтери могли б вирішити проблему організації дозвілля людей з інвалідністю; а також через волонтерський ресурс може відбуватись просвіта громадськості, щодо роз'яснення в суспільстві проблем осіб з інвалідністю та шляхи налагодження з ними соціальних зв'язків, а також потрібність та рівність всіх членів суспільства не залежно від їхнього фізичного стану здоров'я.

В свою чергу за час роботи із зазначеною категорією волонтери отримують особистісні якісні зміни, набувають соціального досвіду в роботі з цією категорією населення.

Слід підкреслити що волонтерство може бути потужним ресурсом за умови здійснення мотивації волонтерів.

Теоретичний аналіз наукових праць показав, що незважаючи на ґрунтовну низку досліджень присвячених волонтерству, питання мотивації саме до інклюзивного волонтерства залишається недостатньо вивченим.

На думку Т. Лях мотивація займає провідне місце у структурі поведінки особистості, вона є одним із основних понять, які використовуються для пояснення спонукання, діяльності в цілому з урахуванням сукупності спонукальних факторів, які визначають усі мотиви, стимули, ситуативні чинники [2; 3].

Слід зауважити, що мотивація є динамічним процесом, над яким постійно необхідно працювати. З урахуванням зазначеного, прикладом підготовки волонтерського руху є досвід впровадження волонтерської діяльності серед здобувачів вищої освіти у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, що здійснюється у студії волонтерства, де для формування та підтримки мотивації до інклюзивного волонтерства здобувачів освіти відвідують тренінгові заняття, приймати участь в іґрофікації, круглих столах, workshop-ах, флеш-мобах тощо.

З метою популяризації паритетного відношення до людей з інвалідністю волонтерами студії проводяться просвітницькі заходи. Для закріплення практичних навичок волонтерської діяльності здобувачі вищої освіти, в рамках волонтерської студії, постійно отримують досвід практичної діяльності з різноманітними категоріями населення, зокрема з людьми з інвалідністю. Наприклад, волонтери студії на основі співпраці з різними благодійними організаціями та державними установами організують та проводять

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

різноманітні соціальні акції з метою допомоги людям з інвалідністю, зокрема дітям та їх батькам.

Також волонтери студії беруть участь в інтегрованих курсах онлайн-лекцій «Інклюзивна освіта» із залученням іноземних фахівців IstitutoDonCalabria, Italia та інших. Під час онлайн-курсів було впроваджено підхід IstitutoDonCalabria щодо інклюзивної освіти в Італії: зокрема, основні надбання профільних фахівців щодо прийняття та застосування біопсихосоціального підходу, процесу включення та багатофункціонального втручання, спрямованих на всебічну соціалізацію осіб з особливими освітніми потребами.

Також, закладом вищої освіти спільно з **Усеукраїнською громадською організацією «Асоціація корекційних педагогів України та Благодійним фондом «Квіти життя»** було реалізовано проєкт **«Основи волонтерства в інклюзивному освітньому середовищі»** у рамках Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки.

Отже, волонтерство може виступати додатковим ресурсом для вирішення різноманітних соціальних проблем суспільства. Але, мотивація є необхідною умовою для якісного виконання теоретичних і практичних завдань які стоять перед волонтером. Для розвитку мотивації волонтерів, окрім потенціалу закладу вищої освіти мають залучатись ресурси державних і недержавних установ.

Список використаних джерел:

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1. Закон України «Про волонтерський рух» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/jf3cp00a>
2. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності / Т. Л. Лях // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2012. - № 22(8). - С. 84-91.
3. Лях Т. Л. Види мотивації до волонтерської діяльності / Т. Л. Лях // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 37-40.

Лілія Атнажева,

аспірантка Національного педагогічного
університету ім.М.П.Драгоманова

«ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗМІН У ГРОМАДАХ НА ЦІННІСНИХ ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

Під поняттям сталого розвитку ми розуміємо поєднання економічної, екологічної та соціальної сфер таким чином, щоб забезпечувався їх одночасний та співзмірний, гармонійний розвиток, тобто, щоб жодна із цих сфер не перебувала у привілейованому становищі і натомість залишала достатній простір для розвитку двох інших. Згідно із етапами історичного розвитку розуміння людством сталого розвитку, узагальнення цієї концепції були зроблені саммітами ООН за участю понад 180 країн світу, багатьох міжнародних організацій та провідних учених, і в 1992 році в Ріо де Жанейро та у 2002 році в Йоханесбургу ця концепція системно

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

поєднала три головні компоненти сталого розвитку суспільства: економічну, природоохоронну і соціальну [5].

Разом з тим, на практиці на рівні громад в Україні таке поєднання є рідкістю. Як правило, значно переважаючою за увагою та ресурсами є економічна сфера, на другому місці перебуває соціальна сфера. Потребу в їх підтримці можна побачити, обрахувати і відчутти одразу, а от екологічна сфера розвивається за залишковим принципом, підтримується, або в найгіршому випадку - і саме так найчастіше відбувається на рівні громад - залишається взагалі без ресурсної підтримки, без належного рівня захисту від впливу економічної та соціальної сфер і деградує.

Відповідно до п.1 Конвенції про зміну клімату - «несприятливі наслідки зміни клімату" означають зміни у фізичному середовищі або біоті, які викликаються зміною клімату, і дуже негативно впливають на склад, відновну здатність або продуктивність природних і регулюючих екосистем, або на функціонування соціально-економічних систем, або на здоров'я і добробут людини [3]. Зміни, які виникають в екосистемах, й зумовлюють подальший вплив на середовище проживання людини в цілому не одразу є видимими і відчутними, а даються взнаки через кілька десятків, сотень років. Саме тому питання безпеки людства, в тому числі такі, що пов'язані із зміною клімату, все частіше починають виноситись на порядок денний в багатьох країнах світу і мають знаходити відображення і на рівні конкретних громад в Україні.

В руслі процесу децентралізації передбачено, що діяльність, яка може бути краще організована та впроваджена на місцевому рівні – має бути на цьому рівні організована та впроваджена, тобто, враховано принцип субсидіарності, адже

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

громада є найближчою ланкою до мешканців у системі управління країною. Тому питання із забезпеченням цивільної безпеки мешканців теж належать до сфери відання органів місцевого самоврядування, в тому числі щодо реагування на стихійні лиха, пожежі в природних екосистемах, оселях та ін. І в цьому контексті надзвичайно цікавим і корисним для України є досвід Польщі з організації Добровільних пожежних команд. Асоціація Добровільних пожежних команд Польщі в 2021 році відзначає вже свій 100-річний ювілей і за 2019 рік охоплювала 4545 осередків Добровільних пожежних команд і тільки 501 осередок Державної пожежної служби [6]. В Україні серед громад спостерігається значний рівень зацікавлення питаннями організації безпеки на місцевому рівні. Так, в 2021 році на конкурс проекту «Вогнеборці. Вдосконалення системи цивільного захисту в Україні на місцевому рівні», що реалізується Фондом міжнародної солідарності у рамках програми "U-LEAD з Європою" і співфінансується програмою польської співпраці задля розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща подали заявки для участі майже 17% від всієї кількості територіальних громад України [7] ¹. Поняття «доброволець» передбачає, що людина добровільно бере на себе певні зобов'язання і виконує їх, при цьому в неї є інша робота, за яку вона отримує винагороду. Наприклад, добровольцями можуть бути вчителі, працівники органів місцевого самоврядування, підприємців та ін., при цьому в Польщі високо цінується, що людина залучена до Добровільної пожежної команди у своїй гміні,

¹ Авторка тез на сьогодні працює координаторкою проекту Вогнеборці. Вдосконалення системи цивільного захисту в Україні на місцевому рівні», що реалізується Фондом міжнародної солідарності у рамках програми "U-LEAD з Європою" і співфінансується програмою польської співпраці задля розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

діти та молоді люди із задоволенням доєднуються до різноманітних активностей, навчаються рятувальній справі і у дорослому віці теж стають учасниками добровільних пожежних команд. В Україні питання волонтерства, добровільної участі у загальнокорисних суспільних справах потребують часу та укорінення. Зміни у соціумі не можуть приживатись швидко, вони потребують часу, щоб згодом для наступних поколінь подібна діяльність теж сприймалась як традиція, як звична частина активного життя людини.

То якими ж мають бути ціннісні засади в громадах, що забезпечували б такий рівень управління, щоб економічна, соціальна та екологічна сфери розвивались гармонійно ? Передусім, вбачаємо основні шляхи впровадження змін - через виховання молоді, започаткування традицій в родинах, а також через ознайомлення із успішними прикладами подібної діяльності в інших громадах та в інших країнах, через дотримання органами місцевого самоврядування культури так званого доброго врядування. Саме при формування критичної маси громад, які будуть дотримуватись вказаних засад, можна буде спостерігати невідворотність цього процесу і для решти громад в країні.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року, ратифікована Законом України N 257/94-ВР від 29.11.94. Режим доступу <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/CBD.pdf> 10.10.2021.

2. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1993. – 702 с.

3. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, ратифікована Законом N 435/96-ВР від 29.10.96, ВВР, 1996, N 50, ст.277). Режим доступу

<https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/UNFCCC.pdf> 10.10.2021.

4. Резолюція A/RES/70/1, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року, про підсумковий документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030». Режим доступу https://sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/SD_resolution_NY_2015.pdf 15.10.2021.

5. «Сталий розвиток». Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Режим доступу <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development> 11.10.2021 08.10.2021.

6. NIK o funkcjonowaniu systemu ratowniczo-gaśniczego od 18 maja 2021 r. Режим доступу <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/system-ratowniczo-gasniczy.html> 10.10.2021.

7. «17% територіальних громад України висловили зацікавленість участю в проєкті «Вогнеборці»». Інформаційні матеріали проєкту «Вогнеборці. Вдосконалення системи цивільного захисту в Україні на місцевому рівні», що реалізується Фондом міжнародної солідарності у рамках програми "U-LEAD з Європою" і співфінансується програмою польської співпраці задля розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща. Режим доступу <https://solidarityfund.org.ua/ua/novyny/104-17protsent-terytorialnykh-hromad-ukrainy-vyslovyly-zatsikavlenist-uchastiu-v-proiekti-vohnebortsi.html> 15.10.2021

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Афузова Ганна Валеріївна,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології
та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ВЕКТОРИ ВПЛИВУ НА ЯКІСТЬ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

VECTORS OF INFLUENCE ON THE QUALITY OF EDUCATIONAL SERVICES IN HIGHER EDUCATION FOR STUDENTS WITH DISABILITIES

У Європейській соціальній хартії в світлі права осіб з інвалідністю (незалежно від віку, характеру і походження інвалідності) на незалежність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства без дискримінації за ознакою інвалідності підкреслюється їх право й на профорієнтацію, освіту та професійну підготовку відповідно до індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів [2]. Відповідно, кожна держава, яка підтримує європейські цінності толерантного ставлення, рівності, гарантії прав, соціальної відповідальності, довіри та поваги, свободи вибору тощо, має гарантувати та забезпечити якісні освітні послуги усім здобувачам вищої освіти без винятку. Це, в свою чергу, актуалізує проблему визначення вектори впливу на якість освітніх послуг для здобувачів вищої освіти з інвалідністю.

На основі ґрунтовного аналізу наукових робіт Г. Давиденко (2015); Г. Шевчук (2018); Zabeli, Kaçaniku, Koliqi & J. Li (2021); Jameel (2011), Snounu (2019); Konecki, Lovrencic & Jervis (2016); Swart & Greyling (2011); Adams & Proctor (2010); Lipka, Sarid, Aharoni Zorach, Bufman, Hagag & Peretz (2020), які висвітлюють різні аспекти

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

досвіду забезпечення якісних освітніх послуг здобувачам вищої освіти з інвалідністю в різних країнах світу, ми дійшли висновку, що варто виокремити чинники, які здатні впливати на якість реалізації права здобувачів з інвалідністю на вищу освіту [1]. За вектором впливу ці чинники можна поділити на зовнішні об'єктивні, внутрішні об'єктивні, зовнішні суб'єктивні та внутрішні суб'єктивні (табл. 1.).

Таблиця 1

Основні чинники, що впливають на реалізацію права здобувачів з інвалідністю на якісну вищу освіту

ВЕКТОРИ ВПЛИВУ	<i>об'єктивні</i>	<i>суб'єктивні</i>
<i>зовнішні</i>	<ul style="list-style-type: none"> - політична стабільність, соціально-економічний рівень держави; - стабільність соціальної системи; - політика держави щодо соціальної та освітньої різноманітності й інклюзії; - політика держави щодо осіб з інвалідністю та їх громадянських прав 	<ul style="list-style-type: none"> - дієвість правових і моральних норм, культурних і національних традицій; - готовність суспільства до конструктивної взаємодії в інклюзивному соціальному середовищі; - очікування стейкхолдерів і соціальної більшості в цілому

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

внутрішні	<ul style="list-style-type: none"> - політика закладу вищої освіти (далі – ЗВО) щодо надання якісних освітніх послуг здобувачам освіти з інвалідністю; - універсальність освітніх програм і гнучкість освітнього процесу; - матеріально-технічна база і система комплексної підтримки здобувачів освіти з інвалідністю у ЗВО 	<ul style="list-style-type: none"> - готовність усіх учасників освітнього процесу в ЗВО до конструктивної взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі
------------------	---	---

Як показує світовий досвід, держави, які ратифікували Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю, беруть на себе зобов'язання забезпечити реалізацію цих прав, що у подальшому відображалось на нормативно-законодавчому рівні у світлі різних реформ, в т.ч. і в освіті. Однак, на практиці реалізація цих зобов'язань значно залежить від політичної стабільності, соціально-економічного рівня держави та стабільності соціальної системи – це ті зовнішні об'єктивні вектори впливу, які можуть обумовлювати політику держави щодо соціальної та освітньої різноманітності й інклюзії загалом та щодо осіб з інвалідністю та їх громадянських прав і соціального захисту зокрема. У ситуації загрози державній безпеці, низького або нестабільного соціально-економічного розвитку законодавчі ініціативи з дотримання та впровадження принципів соціальної та освітньої різноманітності та інклюзії, частіше за все, набувають характеру формальних, оскільки ресурсів для реалізації їх на практиці державі бракує [1].

Розглядаючи зовнішні внутрішні вектори впливу на якість реалізації права здобувачів з інвалідністю на якісну вищу освіту, слід пам'ятати, що інвалідність розглядається не лише з медичної/біологічної точки зору, а й як продукт соціально сконструйованого середовища та настроїв, результат взаємодії між фізичним чи психічним станом особистості та її соціально-політичним оточенням [4]. Відповідно, дієвість правових і моральних норм, культурних і національних традицій часто впливає на готовність (або неготовність) суспільства до конструктивної взаємодії в інклюзивному соціальному середовищі в цілому, та, в подальшому, обумовлює очікування стейкхолдерів (в нашому випадку, працедавців) і соціальної більшості щодо фахівців з інвалідністю зокрема [1]. Тому, незалежно від наявної у державі політики підтримки ідей інклюзії, різні контекстні когнітивно-ціннісні бар'єри у масовому мисленні частіше за все і диктують виключення здобувачів з інвалідністю як потенційних працівників у майбутньому з широкого соціуму [5].

Щодо внутрішніх об'єктивних векторів впливу на реалізацію права здобувачів з інвалідністю на якісну вищу освіту (чітко визначені місію, політику і умови, які заклад вищої освіти має пропонувати для студентів з особливими освітніми потребами) слід відзначити, що, на думку самих здобувачів освіти вказаної категорії, лише фізичної доступності (універсального дизайну будівлі, безбар'єрного середовища) у закладі вищої освіти замало. Інклюзивній практиці перешкоджає відсутність адаптованих освітніх програм і дидактичних матеріалів, що не сприяє належному викладанню і навчанню студентів. Як перешкоди у здобутті вищої освіти студентами з інвалідністю також відзначалися негнучкість освітнього

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

процесу, формальність критеріїв оцінювання та заходів комплексного супроводу [4; 5].

За визначенням Е. Swart & Е. Greyling (2011), інвалідність концептуально сприймається як досвід, який виникає в результаті взаємодії між окремими особами з функціональними обмеженнями (порушеннями) та соціальним оточенням й фізичним середовищем, у якому вони перебувають [4]. Тому в якості основного внутрішнього суб'єктивного вектора впливу на реалізацію права здобувачів з інвалідністю на якісну вищу освіту, ми визначили готовність усіх учасників освітнього процесу в ЗВО до конструктивної взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі [1]. В більшості випадків, професорсько-викладацький склад ЗВО є позитивно налаштованим на включення та взаємодію із здобувачами освіти з інвалідністю (особливо на факультетах гуманітарних та суспільних наук), але існують певні перешкоди у налагодженні конструктивної взаємодії між професорсько-викладацьким складом та здобувачами освіти з інвалідністю, що, на нашу думку, пов'язані більшою мірою з браком знань та розуміння потреб у підтримці здобувачів з інвалідністю у викладачів ЗВО (брак необхідної підготовки і досвіду для продуктивної взаємодії з такими здобувачами; проблема т.з. «не явної» інвалідності, яка також є причиною потреби здобувача освіти у комплексній підтримці та адаптації освітнього процесу; відсутність інноваційних та адекватних індивідуальним можливостям здобувачів освіти з інвалідністю підходів до викладання і навчання з боку викладачів тощо) [1]. З боку готовності здобувачів освіти з інвалідністю до професійного навчання слід вказати на їх нижчий рівень адаптації до академічного середовища ЗВО, особливо з боку особистісно-емоційної

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

(персональної) адаптації [1]. Такі особистісні конструкти здобувачів освіти з інвалідністю як самовизначення (в контексті знань, умінь та переконань, які дають їм змогу бути незалежними); самопрезентація в академічній спільноті (відповідальність за інформування оточуючих про індивідуальні потреби); навички самоадвокації (чітке розуміння власних унікальних сил, інтересів та обмежень, відповідальність за захист власних інтересів); розвиток самопізнання та самовпевненості (дослідження власного Я) в академічному середовищі; особисті риси, які сприяють залученню підтримки (наприклад, позитивне ставлення, активність, рішучість, терпіння, комунікативні навички, соціальні навички, доброзичливість, спрямованість на конструктивне вирішення проблем, конфліктів та ухвалення рішень тощо) сприяють кращій адаптації цієї категорії здобувачів вищої освіти до академічного середовища ЗВО, а також формуванню та розвитку відповідальності за власне навчання [3; 4].

Підсумовуючи викладене вище, важливо зазначити, що нам імпонує розгляд проблеми вдосконалення системи вищої освіти в Україні крізь призму біоекологічної перспективи – багатовимірної моделі людського розвитку, яка служить інструментом для розуміння складності впливів, взаємодій та стосунків між окремою людиною та кількома іншими системами, пов'язаними з особистістю (Swart & Greyling, 2011; Bronfenbrenner, 2005; Bronfenbrenner & Morris, 1998), а саме: дає можливість зрозуміти та дослідити включення здобувачів вищої освіти з інвалідністю в академічне середовище в контексті розвитку як систем (наприклад, закладів вищої освіти), так і можливостей та розвитку окремих суб'єктів (самих здобувачів вищої освіти з інвалідністю, інших здобувачів вищої освіти, викладачів)

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

у цих системах (Swart & Greyling, 2011; Singal, 2006; McDougall et al., 2004), що закладатиметься в основу наших подальших досліджень [5].

Список використаних джерел

1. Афузова, Г. В. (2021). Вища освіта в контексті Європейських цінностей різноманітності та інклюзії. *Вища освіта України*, 3(82), 67-74.
2. Проект звіту про оцінку потреб щодо перегляду політики та нормативно-правової бази у сфері забезпечення прав людей з інвалідністю в Україні, проведеної в межах проекту Ради Європи «Розвиток соціальних прав людини як ключовий чинник сталої демократії в Україні». Режим доступу: <https://rm.coe.int/final-report-ukr-1-/16809f31b6>
3. Lipka, O., Sarid, M., Aharoni Zorach, I., Bufman, A., Hagag, A. A., & Peretz, H. (2020). Adjustment to Higher Education: A Comparison of Students With and Without Disabilities. *Frontiers in psychology*, 11, 923. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00923>
4. Swart, E. & Greyling, E. (2011). Participation in higher education: Experiences of students with disabilities. *Acta Academica*, 43(4), 81-110. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/235560307_Participation_in_higher_education_Experiences_of_students_with_disabilities
5. Zabeli, N., Kaçaniku, F. & Koliqi, D. & Jun Li (Reviewing editor). (2021) Towards the inclusion of students with special needs in higher education:

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Challenges

and

prospects

in

Kosovo. *Cogent*

Education, 8:1, DOI: 10.1080/2331186X.2020.1859438.

Володимир Бех

доктор філософських наук, професор, завкафедрою управління,
інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції

ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА, РЕГУЛЮВАННЯ І УПРАВЛІННЯ: ДІАЛОГ ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Метою даної публікації є розмежування понять «державна політика», «державне регулювання» і «державне управління освітою» як специфічними видами професійної діяльності менеджерів освіти.

Для того, щоб реалізувати поставлену мету, треба визначитися з тим, що називають «державною освітньою політикою» в Україні. У «Політологічному енциклопедичному словнику» термін «політика» подається безсуб'єктно: як «організаційна, регулятивна і контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головним чином на досягнення, утримання і реалізацію влади індивідами і соціальними групами задля здійснення власних запитів і потреб» [3, С.497-498].

Логічним кроком є звернутись з цього приводу до «Енциклопедії освіти» (2008). Тут зазначено, що «**освітня політика** – сфера взаємовідносин індивідів, різних соціальних груп з метою використання владних інституцій задля реалізації

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

своїх інтересів і потреб. Суб'єкти освітньої політики — індивід, соціальні спільноти (нація, професійні групи, еліти тощо) та соціальні інститути (державна, політичні партії та рухи, профспілки, групи інтересів тощо). Об'єкт освітньої політики – освіта як суспільне благо, як інтелектуальний і матеріальний ресурс суспільства, як система освітніх інституцій. Тип освітньої політики визначається характером соціально-економічних та політичних відносин у суспільстві, якістю еліт, домінуючою політичною культурою, національними освітніми традиціями тощо» [2, с.623].

Ключовий суб'єкт освітньої політики в суспільстві — держава. При цьому зазначено, що «інституціональний дизайн державної освітньої політики створюють Верховна Рада України, Президент України які «визначають» освітню політику держави, Кабінет міністрів України «здійснює», МОН України «бере участь у визначенні» та «реалізує» політику. ВР, Президентів України належить функція політичного управління освітою. КМ України, МОН України поєднують у своїй діяльності цю функцію із безпосереднім управлінням системою освіти. Політико-адміністративними структурами є також обласні державні адміністрації» [Див.: 2, С.623].

Як бачимо з наведеного вище не можна зробити розмежування між політикою, регулюванням і управлінням. Предмет дослідження залишається нез'ясованим, а це може призвести у подальшому до плутанини у теоретичних висновках і рекомендаціях для практики. Тому звернемось до інших джерел. Доволі часто сучасні дослідники, коли мова заходить про державу і політику, використовують у якості синонімів поняття «публічна політика» і «державна політика». При цьому використання терміну «публічна політика» пов'язане з тим, що у процесі

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

демократизації політичної сфери Україна намагається запровадити у життя державно-громадське управління сферою освіти.

Щоб не вносити плутанини зі вживанням терміну «політика» (так історично склалося, що в усіх слов'янських і багатьох європейських мовах поняття *politics* і *policy* передаються одним і тим же словом — *політика, politik, politique* і т. д.) розмежуємо їх між собою.

Г.К.Колбеч, наприклад, розмежовує два терміни «політика» (англійською мовою «*politics*» і «*policy*»), зазначаючи, зокрема, що перший стосується «боротьби за вербування (політичних) прихильників», тоді як другий — «узгодженого, обміркованого вибору» [5, С.17]. Зрозуміло, що немає сенсу додатково уточнювати перший термін, тоді як другий термін вживається з різними прикметниками (публічна, державна, урядова, освітня, фінансова, податкова, транспортна тощо).

На відміну від праць 1970—90-х років, у останніх фундаментальних публікаціях у світовій літературі з аналізу публічної політики автори не намагаються дати визначення цього терміну. Замість цього і Г. К. Колбеч [5], і Вейн Парсонс [6] пропонують вважати публічну політику **поняттям** і **описують**, а не визначають його. Скажімо, Г.К.Колбеч, використовуючи численні праці інших дослідників, наводить атрибути і характеристики публічної політики, використання яких дозволяє відрізнити її від інших управлінських рішень. «Політика» — термін, що вживається у різний спосіб на різних рівнях. Необхідно визначити, що саме люди намагаються позначити словом «політика». Можна побачити три центральні елементи вживання цього терміну: повноваження, експертні знання і порядок [Див.: 4, С.7].

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Вирішити проблему встановлення співвідношення державної освітньої політики державного регулювання і державного управління освітою допомагає аналіз літератури, яка висвітлює розмежування цих сфер організаційної діяльності. У спеціальній літературі подані наступні **основні інтерпретації змісту поняття політичної влади**: 1) вольове відношення спонуки, насильства; 2) діяльність суб'єктів цього відношення; 3) сукупність суб'єктів цього відношення - діяльності; 4) процес реалізації функцій влади; 5) сукупність (система) інститутів влади, нормативно оформлених (не завжди і не тільки в законі і праві) суб'єктів політичної влади і механізмів їх дії; 6) технологія реалізації функцій політичної влади (принципи, методи, прийоми, засоби) [1, с.24-25].

Державне регулювання уже істотно відрізняється від державної політики, оскільки це явище характеризується у наступних категоріях: 1) правила і процедури входження в ринок і виходу із нього суб'єктів господарювання, їх створення і ліквідації; 2) дозвільна система на проведення певного виду господарської діяльності; 3) правила та процедури, що регламентують певні види діяльності, які не підпадають під дозвільну систему; 4) контроль за безпекою та якістю продукції; 5) контроль за обов'язковими платежами до бюджетів та до державних цільових фондів; 6) правила щодо обсягу та процедур подачі обов'язкової звітності; 7) регулювання цін; 8) антимонопольне регулювання; 9) контроль та обмеження щодо грошових та товарних потоків (що стосуються також інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності); 10) регулювання зайнятості та використання трудових ресурсів.

Таким чином, регуляторна політика держави охоплює зміст регуляторних актів та сферу адміністративних процедур, зокрема процедури погодження рішень органів влади, консультації з неурядовими організаціями, спостереження за виконанням ухвалених рішень, встановлення адміністративної відповідальності за порушення, в тому числі у сфері державної освітньої і інформаційної політики.

Ми, аналізуючи проблему управління освітньою діяльністю, не випадково торкаємось інформаційної політики держави, оскільки інформатизація управління освітою залежить не тільки від державної освітньої політики але й від її намірів і поведінки у сфері інформаційної політики.

Варто звернутися до визначення **державного управління освітньою діяльністю**, оскільки інформатизація управління як явище знаходиться саме у цій площині. Необхідно попередньо зазначити, що ми виокремлюємо два види управління, а саме: державне і недержавне. Державне управління ми повинні розглянути у першу чергу, щоб не порушувати логіку порівняльного аналізу (маємо на увазі співставлення понять «державна політика», «державне регулювання» і «державне управління»). Недержавне управління, у якому ми виділяємо також два підвиди: менеджмент освіти і педагогічний менеджмент потребує інформаційно-аналітичного забезпечення. Останнє має управлінський, науковий і навчальний виміри.

Отже, на основі вищевикладеного слід зазначити: по-перше, державна освітня політика є предметом організаційного впливу правлячої політичної партії або політичної коаліції, що цілеспрямовано використовують механізми держави для

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

реалізації власних політичних цілей шляхом обумовлення напрямів, меж і змісту освіти.

По-друге – державне регулювання відбувається специфічними заходами, що визначають умови входження і виходу, отримання ліцензій на освітянську діяльність, акредитацію спеціальностей, податками, дозволами, державним замовленням на підготовку фахівців та іншими специфічними регуляторами.

По-третє, державне управління освітою є найбільш наближене до громадськості, оскільки передбачає запровадження державно-громадської управлінської моделі, децентралізацію, автономізацію навчальних закладів, демонополізацію і конкуренцію освітніх послуг, орієнтацію на творчо-інноваційний розвиток освіти, науковий, аналітичний і прогностичний супровід, який принципово не можливий без потужного інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських рішень, моніторинг освітніх потреб, пропозицій у навчанні, якості освіти, незалежне оцінювання навчальних досягнень, справедливу доступність освіти протягом життя.

По-четверте, подальша демократизація управління освітою вимагає створення якісно нової форми організаційного впливу на навчально-виховний процес, а саме – перехід спочатку до державно-громадської форми, а потім до соціального партнерства. Ясно, що останні дві форми потребують окремого теоретичного обґрунтування.

Список використаних джерел:

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1. Государственная политика и управление. Учебник. В 2 ч. Часть I. Концепции и проблемы государственной политики и управления / Под ред. Л.В. Сморгунова.- М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2006. – 384 с. С.24-25.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком інтер. 2008. -1040 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник. /Упорядник В.П.Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученко. В.Д.Бабкіна, В.П.Горбатенка. – 2-е вид., доп. І перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
4. Система розробки і здійснення публічних політик в Україні./ Під загальною редакцією О.П.Дем'янчука. – К.: Факт, 2004. – 224 с.
5. Colebatch H. K. *Policy*. Series in the Social Sciences. Ed. Frank Parkin. Open University Press: Buckingham. 1999. Український переклад: Г. К. Колбеч. *Політика*. — К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004.- 76 с.
6. Wayne Parsons. *Public Policy: An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis*. Cheltenham, UK. Edward Elgar. 2001.

Бондарець Валерія Русланівна,
магістрантка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
ОПП «Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг»
НПУ імені М.П. Драгоманова,
valeriabondarets@gmail.com

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

ВНЕСОК А.М. АЛЕКСЮКА У РОЗВИТОК ДИДАКТИКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

A. ALEKSYUK'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF HIGHER SCHOOL DIDACTICS

Українська вища освіта у XXI ст. знаходиться на стадії реформування, метою якого є відновлення культури та традицій українського народу, виховання студентської молоді на цих засадах, формування в них національних цінностей та ментальності. Через це для теорії та практики розвитку сучасної української системи освіти важливим є вивчення її історії, життєвого шляху та наукових праць вітчизняних педагогів.

Одним із великих педагогів та науковців є Анатолій Миколайович Алексюк. Його творча спадщина налічує понад 250 наукових праць, в яких він розкрив свої погляди на навчання та виховання сучасної молоді. Вчений займався питаннями історії педагогіки, загальною педагогікою, дидактикою, розробив систему модульно-тьюторського навчання тощо.

Протягом всієї наукової діяльності А.М. Алексюк активно працював над вивченням проблем дидактики вищої школи. Його дослідження у цій галузі й досі привертають увагу сучасних вчених, педагогів з метою отримання інформації з методів навчання, виховання, організації навчальної роботи тощо.

Значна увага у науковій спадщині Анатолія Миколайовича Алексюка приділена методам навчання у вищій школі. Саме з 1963 по 1967 роки А.М. Алексюк разом з іншими вченими того часу опублікував ряд праць, присвячених класифікації методів навчання: «Закономірності наукового пізнання і методи навчання» (1963 рік),

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

«Ефективність методів навчання на уроці» (1965 рік), «Сектор дидактики університетської освіти» (1967 рік) та багато інших.

А.М. Алексюк поповнював теорію дидактики та удосконалював методи навчання. Він видав такі наукові праці як «Загальні методи навчання в школі» (1973; 1981). «Методи навчання і методи учіння» (1980), «Класифікація загальних методів навчання» (1971), «Загальні методи навчання як одна з найважливіших категорій педагогіки» (1971 та захистив докторську дисертацію на тему «Развитие теории методов обучения в советской педагогике (1917 – 1971 г.г.)» (1972).

Анатолій Миколайович Алексюк розглядав методи навчання як окрему категорію дидактики та казав, що метод – це «один з найважливіших елементів загальної структури навчально-виховного процесу» [7, с. 150]. Педагог характеризував методи навчання як «упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя і учнів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань» [3, с.51].

А.М. Алексюк розглядав методи навчання одними з найважливіших компонентів навчального процесу [8, с.97]. Він вважав, що без них неможливо реалізувати цілі і завдання навчання та розглядав їх з точки зору нерозривної єдності мети, аналізу і результату [3].

Дослідник був першим, хто розділив методи навчання на спеціальні та загальні. У своєму підручнику «Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів» Анатолій Миколайович описав ці два види методів. До спеціальних, на

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

його думку, відносились ті, які застосовувалися при вивченні окремих дисциплін, а до загальних – ті, що входять до змісту загальної дидактики [7, с.48].

Вчений виділив такі ознаки загальних методів навчання: обмін інформацією між тим, хто вчить і тим, хто вчиться; логічний шлях засвоєння знань, умінь та навичок учнями; певний вид і рівень пізнавальної діяльності учнів; керування пізнавальною діяльністю учнів на основі діагностики і прогнозування, контролю тощо [7]

Такий підхід дозволяє відшукати методи навчання серед інших дидактичних категорій. На відміну від інших науковців А.М. Алексюк поділяє методи навчання на основі цілісного підходу до навчальної діяльності [8, с.98].

Сам вчений підкреслював, що методи – це не лише інструмент діяльності вчителя, але й засіб приведення в дію зовнішніх та внутрішніх ресурсів студентів з метою досягнення цілей [7, с.50].

Важливим внеском у розвиток дидактики вищої школи є створення А.М. Алексюком бінарної класифікації методів навчання. В основу своєї бінарної класифікації він поклав дві істотні ознаки: характер і рівень пізнавальної самостійності та активності учнів та джерела, з яких учні набувають знання [8, с.100].

Вчений виділив чотири рівні використання методів навчання: інформаційний (догматичний), проблемний (аналітичний), евристичний (пошуковий) та дослідницький [7]. Опираючись на погляди Н.М. Верзиліна, А.М.Алексюк зазначив, що на інформаційному рівні словесна форма стає бінарною, тобто набуває словесно-інформаційного методу; на другому рівні – аналітичному – словесна форма стає

словесно-аналітичним методом; на евристичному – словесно-евристичного методу; на дослідницькому рівні – словесно-дослідницького методу [9].

Анатолій Миколайович підкреслював, що бінарна класифікація може бути основою для подальших досліджень методів навчання і закликав шукати ті варіанти, які б найповніше показували суть загальних методів навчання в єдності з педагогічними формами їх прояву [4, с.53-60].

Анатолій Миколайович намагався донести до науковців та вчителів, що не існує поганих і хороших методів навчання. Він вважав, що при правильному використанні будь-якого методу, він буде активним. Викладачу необхідно звертати увагу на те, що різні методи активізують різні частини мозку, тому насамперед потрібно вміти поєднувати різні методи для підвищення ефективності навчання [11].

Ще одним важливим внеском в українську дидактику вищої школи А.М.Алексюка слід вважати впровадження модульно-тьюторської системи навчання.

Основу модульної системи складає модуль, що з латинської переводиться як «міра». Анатолій Миколайович був фундатором модульного навчання в Україні. Він характеризував цю систему як цілісну, яка поєднує в собі дидактичні засоби, необхідні для вирішення основних цілей навчання. Він писав: «Після невдалих спроб запровадження предметної системи навчання в 60-х роках XIX століття та в роки першої російської революції 1905 р. подібні спроби більше не повторювалися» [1, с. 402].

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

За початкову модель А.М. Алексюк обрав американську систему, але він не скопіював її, а переосмислив та зробив її органічною для вищої школи України [8, с.148].

Поява тьюторства на освітньому просторі України призвела до появи нових педагогічних працівників – тьюторів. Інтерес до цієї системи почав виникати через неможливість вищої школи готувати своїх випускників до вирішення проблем, які траплятимуться у їхньому житті. Таким чином, тьютор повинен взяти на себе роль наставника, бути прикладом ідеального професіонала.

Модульно-тьюторська технологія – це взаємодія між тьютором та учнем або студентом для опанування певного модуля як самостійної частини навчального матеріалу з метою усвідомлення учнями або студентами власних навчальних та виховних цілей і завдань. Сучасне ж тьюторство має на меті формування професійної суб'єктності особистості, здатної до власного професійного руху. Тьютор має допомогти своїм студентам включитися у різні види діяльності для глибокого аналізу своїх проблем та досягнень і шляхів їх вирішення [10, с.72-75].

Анатолій Миколайович вважав тьюторство засобом неформальної передачі знань, вмінь. Для цього він повинен постійно шукати щось нове для виконання індивідуальної програми навчання студента [1, с.19-23].

А.М. Алексюк вважав, що запровадження модульно-тьюторської системи у ЗВО має велике значення за деякими причинами: 1) перша причина – це зміна психології студента, так як він змушений працювати самостійно, проявляти ініціативу. 2) друга причина – це зміна психології викладача, так як йому не потрібно постійно переказувати лекції, вона повинна бути у формі діалогу зі

студентами, викладач починає працювати з кожним студентом; час для оволодіння матеріалом може відрізнятись, тобто за бажанням можна закінчити курс раніше; а кінцевий іспит з дисципліни відбувається не у формі тестів, а у формі співбесіди кожного студента з екзаменатором [6, с.76-88].

Було запропоновано А.М. Алексюком методику модульно-тьюторської системи як спробу широкомасштабного практичного застосування модульного навчання студентів в педагогічному процесі ЗВО України. У цій методиці були обґрунтовані принципи самостійної роботи студентів, їх власний темп засвоєння певної дисципліни, а також варіативність тьюторських занять [8, с.159].

Роль викладача при такій системі мінімізується і стає більш консультуючою роллю тьютора. Сам модуль складається з оглядової лекції, індивідуальної роботи студентів, консультацій з тьютором, групові тьюторські заняття, де відбувається контроль засвоєння студентами матеріалу [8, с.159-160].

Опираючись на технологію А.М. Алексюка, тьюторське заняття є серцем модульного навчання. Відбуватися воно повинно у групі, де максимум 10-12 студентів, має певний час проведення та схоже на звичайне семінарське заняття, але відрізняється організаційною різноманітністю. Кожне тьюторське заняття складається з чотирьох видів навчальної роботи: невелика письмова робота та дискусія за прочитаною літературою є обов'язковими; а інші дві можуть обиратися на смак тьютора (це можуть бути рольові ігри, евристична бесіда тощо) [8, с.161].

У 90-х роках ХХ століття А.М. Алексюком та іншими його колегами було сформовано принципи модульності. Загалом їх дев'ять: принцип модульності, принцип структуризації змісту навчання на відособлені елементи; динамічності;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

принцип діяльнісного підходу; гнучкості, усвідомленої перспективи; різнобічності методичного консультування; паритетності, адекватності [5].

Проаналізувавши наукову спадщину Анатолія Миколайовича Алексюка нами було визначено, що вчений постійно прагнув до оновлення дидактики, досліджував праці інших вітчизняних вчених та займався створенням власної класифікації методів навчання та впровадженням модульно-тьюторської системи для підвищення ефективності навчання студентів ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А. Н., Власова Е. И. Некоторые аспекты сравнительного анализа традиционной лекционно-семинарской системы и системы модульного обучения в вузе / Пути усовершенствования профессионально-педагогической подготовки учителя в условиях перестройки в высшей и средней школах. Нежин, 1990. 104 с.
2. Алексюк А.М. Експериментальне впровадження технології модульної організації навчання у вищій школі (на прикладі гуманітарних предметів). *Проблеми вищої школи: навч.-метод. посіб.* 1994. Вип. 79. С. 19–23.
3. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. Київ: Рад.шк., 1973. 264 с.
4. Алексюк А. М. Загальні методи навчання як одна з найважливіших категорій педагогіки. *Радянська школа.* 1971. №5. С. 53 – 60.
5. Алексюк А.М. Модульна організація навчання курсу педагогіки студентами-філософами. *Концепція підготовки педагога в умовах університету та методичне забезпечення.* Ужгород: Карпати, 1991. С. 128–129.

6. Алексюк А. М. Модульне навчання: проблема взаємодії викладачів і студентів. Педагогічні технології неперервної професійної освіти: монографія / за заг. ред. С.О. Сисоевої. Київ, 2001. С. 76–88.

7. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 1998. 560 с.

8. Бахмач Л.А. Освітня діяльність та науково-педагогічні ідеї А.М. Алексюка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2018. 295 с.

9. Верзилин Н.М. Об определении и классификации методов обучения. *Советская педагогика*. 1958. № 8. С. 93.

10. Дем'яненко Н. М. Система тьюторства: актуалізація ретродосвіду Великої Британії. *Зб. наук. праць Полтавського держ. пед. у-ту імені В.Г. Короленка. Полтава. Серія «Педагогічні науки»*. 2006. Вип. № 6. С. 72–75.

11. Кудіна В.В. Проблеми розвитку вітчизняної дидактики вищої освіти у творчому доробку А. М. Алексюка. 2018. URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00944155_0.html

Боровисюк Т.В.
*викладач-методист, викладач кафедри суспільно-гуманітарної
та інклюзивної освіти імені Т.Г. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» (Подільського
спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу)*
Фаін А.В.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

*викладач-методист, викладач кафедри суспільно-гуманітарної
та інклюзивної освіти імені Т.Г. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» (Подільського
спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу)*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СТУДЕНТІВ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ FEATURES OF PEDAGOGICAL SUPPORT OF STUDENTS WITH MUSCULOSKELETAL DISORDERS

З метою забезпечення високоякісного та ефективного інклюзивного навчання, створення умов для його впровадження та розвитку, основною вимогою є готовність педагога працювати в нових особливих умовах. Таку готовність відображають як педагогічні, так і психологічні аспекти. Психологічні аспекти показують емоційну готовність викладача працювати зі студентами, що мають особливі освітні потреби. Педагогічні аспекти визначають здатність впроваджувати валеологічні технології навчання, впроваджувати методи навчання для студентів різних нозологічних груп, мотивувати пізнавальну діяльність студента тощо [1, с. 3-4].

Прикладом ефективного впровадження інклюзивної освіти є студентський контингент Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу. В навчальному закладі навчаються студенти, які мають різні функціональні обмеження, а саме вади зору, слуху та інші захворювання, що спричиняють швидку втому, порушення координації, мови тощо. Поряд зі студентами з особливими потребами в навчальних групах навчаються і молоді

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

люди без фізичних обмежень.

Особливістю навчання студентів з особливими освітніми потребами в Подільському спеціальному навчально-реабілітаційному соціально-економічному коледжі є те, що до них висувують такі ж вимоги з боку навчально-виховного процесу, як і до інших студентів. У навчальному закладі відсутня практика зменшення кількості навчальних занять та їх тривалості, навчальний матеріал подається в повному обсязі, без спрощень, адже такі зміни можуть погіршити якість професійної підготовки майбутнього фахівця. Тому компенсувати фізичні обмеження, що впливають на якість навчання студентів з особливими освітніми потребами, і надати необхідну педагогічну та психологічну підтримку можна тільки шляхом впровадження валеологічних технологій навчання.

Аналіз соціальних показників активності, анкетування, індивідуальних бесід та психологічних тренінгів, результатів успішності студентів першокурсники навчального закладу, показує що найважче проходить адаптація студентів з вадами опорно-рухового апарату та ДЦП. Основною причиною цього є, те що такі студенти перебували, здебільшого, на індивідуальному навчанні, не звикли до роботи в колективі та публічних виступів, не набули навичок ведення пошукової та дослідницької роботи.

Проблеми студентів з порушеннями опорно-рухового апарату часто супроводжуються з погіршенням зору, слуху, чутливості, просторової орієнтації. Все це необхідно враховувати при підготовці до занять в групах де навчаються такі студенти. Для покращення сприйняття студентами з особливими потребами нового матеріалу, необхідно дозволяти їм користуватися диктофонами для

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

аудіозапису навчальних занять, забезпечити дистанційний доступ до лекційних матеріалів [1, с.36]. З метою отримання інформації в повному обсязі звукові повідомлення необхідно дублювати наочною, як показує досвід роботи, на заняттях необхідно використовувати опорні конспекти, які містять тему, план заняття та термінологічний словник, кластери, які дозволяють формувати власний опорний конспект протягом заняття тощо. Крім того студенти з порушеннями роботи опорно-рухового апарату дуже швидко втомлюються та втрачають увагу, тому необхідно змінювати види діяльності на занятті, використовувати навчальні відеоматеріали, застосовувати інтерактивні методи навчання (мозковий штурм, роботу в парах та малих групах, ділові ігри тощо).

Підчас практичних та лабораторних робіт для полегшення навчання студентів з порушеннями опорно-рухового апарату необхідно впроваджувати в навчальний процес сучасні комп'ютерні технології навчання. Наприклад, під час виконання практичних, лабораторних робіт доцільно використати електронний мультимедійний підручник, віртуальні екскурсії та лабораторії, кластери, робочі зошити в паперових та електронних варіантах тощо. Такі навчальні ресурси дають можливість оформляти родоти без додаткових записів, що є досить складним для студентів з вадами опоро-рухового апарату.

Одним з кращих способів є розробка власних комп'ютерних міні-програм для проведення практичних занять, які передбачають завдання з введенням тексту, виконання онлайн тесту, проведенням певних розрахунків, побудови графіків, таблиць тощо.

Контроль знань студентів, з вадами опорно-рухового апарату, найкраще

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

проводити у формі тестування, виключити завдання які потребують розгорнутої відповіді. При необхідності потрібно надати додатковий час для виконання завдання чи вирішення задачі.

Отже, працюючи зі студентами що мають порушення опорно-рухового апарату необхідно дати зрозуміти йому, що він здатний працювати самостійно, на рівні з іншими студентами, без допомоги сторонніх осіб. Спілкування зі студентами з особливими потребами має відбуватися на рівних засадах, не потрібно проявляти зайвої турботи, співчуття. Важливо пам'ятати, що наше основне завдання – створити фундамент, на основі якого студент може змінитися, відчути себе комфортно не тільки в колективі однолітків, а й бути готовим проявляти самостійну активність у суспільстві, інтегруватися в нього.

Список використаних джерел:

1. Кольченко К.О. Забезпечення рівних можливостей для навчання студентів з інвалідністю: Методичний посібник для викладачів щодо роботи в інтегрованих групах / К.О. Кольченко, ш. Равер-Лампман, Г.ф. Нікуліна., Н.я. Козліковська, Г.Є. Мазарська. – К.: Університет «Україна», – 2005. – С. 3-4, 36-38.

2. Моделювання процесу дослідження професійно-технічної освіти дітей-інвалідів (гендерні аспекти) URL: <https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/3cfd65039dc147c6f9a829b0e652f63a.pdf>
(дата звернення: 17.09. 2021)

Бражник Наталка Іллівна
магістрантка кафедри педагогіки

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

НПУ імені М.П. Драгоманова
natalia2192003@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРНЕТ ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ. FORMATION OF AN INTERNET-ORIENTED EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR A HIGHER EDUCATION INSTITUTION.

Особлива роль середовища в освіті людини визначається багатьма дослідниками. Навчання в умовах особливої організації оточення тих, хто навчається, взаємодіючи з цим оточенням, розглядається академіком Борисом Михайловичем Бим-Бадом як один із найефективніших принципів педагогіки. Людина змінюється в середовищі й за допомогою середовища [1, с.28]. Нині, поряд з поняттям «навчальне середовище», вживаються такі поняття, як «середовище навчання», «навчально-виховне середовище», «інформаційне середовище», «інформаційне дидактичне середовище», «інформаційне середовище навчання», «освітнє інформаційне середовище».

Інформаційне середовище Жук Юрій Олексійович визначає як систему навчальних текстів (усних і письмових) як на друкованій основі, так і пропонованим за допомогою Інформаційних комп'ютерних технологій, що забезпечує освітній процес відповідно до базисних планів і стандартом освіти [2].

Н. Л. Шпарева окремо виділяє продуктивне предметно-освітнє середовище, яке має забезпечити цілеспрямовану активізацію пізнавальної діяльності студентів, якщо в її рамках створено умови для повноцінної реалізації діяльнісного підходу до навчання з використанням конструювання навчальної інформації на міжпредметній

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

основі й враховано особливості сприйняття, зберігання й переробки інформації тими, хто навчається [3, с.73].

З позицій особистісно-орієнтованого підходу до процесу навчання, можна стверджувати, що у кожного суб'єкта навчання існує своє інформаційне поле, яке є суб'єктивним відбиттям інформаційного простору й інформаційного середовища у свідомості індивіда й у його діяльності. У певному спрощенні можна казати, що основою інформаційного поля людини є модель знань й індивідуальні особливості особистості, особистісні інтереси, особистісний досвід людини. Якщо визначити інформаційне поле як місце, де відбувається передавання й сприйняття інформації, то й процес навчання також відбувається в інформаційному полі, яке розглядається як частина навчально-інформаційного середовища.

Комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище студента – це середовище, у складі якого присутні, за необхідності, апаратно-програмні засоби інформаційно-комунікаційних технологій. Необхідність у присутності названих засобів визначається педагогічною доцільністю їхнього використання в даних конкретних умовах навчання. Педагогічна доцільність, у цьому випадку, може бути визначена з урахуванням таких умов:

1. Відповідність можливостей використання специфічних можливостей Програмних засобів ІКТ змістовно-значеннєвому наповненню фрагмента навчального процесу.
2. Орієнтація використання програмних засобів ІКТ на формування цілісного навчального процесу (для досягнення цілей навчання).

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

3. Можливості реалізації засобами ІКТ особистісно-орієнтованого процесу навчальної діяльності.

4. Усвідомлення можливості декомпозиції цілей навчання й методів досягнення використанням засобів ІКТ у навчальному процесі [2, с.359].

Ну думку Віталія Васильовича Лапінського, ефективність застосування засобів навчання нового покоління залежить від застосування в процесі їх розробки та визначення місця в освітньому процесі раціональних підходів таких як: відповідність дидактичним принципам; забезпечення відкритості (для викладача); забезпечення цілеспрямованості навчання (для студента); креативність; когнітивність; мотивація освітньої діяльності здобувачів освіти; забезпечення індивідуального навчання; забезпечення можливості організації інтерактивного навчання; наявність контролю знань, умінь, навичок; забезпечення можливості здійснювати зворотній зв'язок між студентом і викладачем; забезпечення багаторівневої організації навчальної роботи; забезпечення гнучкості навчання шляхом надання можливості здобувачеві самостійно приймати рішення; забезпечення надійності, цілісності системи та коректності її роботи. [4, с.359].

У комп'ютерно-орієнтованому середовищі студента формується особистісний простір суб'єкта навчання, тобто такий простір, що є найближчим інтелектуальним оточенням суб'єкта й у якому розгортається навчальна діяльність суб'єкта. У першому наближенні цей простір можна умовно розділити на матеріальний й інформаційний підпростори. При цьому основною характеристикою особистісного простору залишається маніпулятивна доступність до матеріальних й інформаційних

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

об'єктів, які необхідні студенту для здійснення його навчально-пізнавальної діяльності.

Використання в комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі засобів ІКТ у цілому не погіршує й не поліпшує навчальний процес, а робить його іншим. Відповідно і розгляд педагогічних особливостей організації навчання в комп'ютерно-орієнтованому середовищі повинен базуватися на інших, відмінних від традиційних, підходах

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади створення і розвитку сучасних засобів та е-технологій навчання // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002. Збірник наукових праць до 10 – річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Частина – 2. – Харків: «ОВС», 2002. – С. 182-199. <https://core.ac.uk/download/pdf/19088473.pdf>
2. Бим-Бад Б.М. Обучение и воспитание через непосредственную среду: теория и практика / Б. М. Бим-Бад // Труды кафедры педагогики, истории образования и педагогической антропологии Университета РАО. – 2001. – № 3. – С. 28–48.
3. Жук Ю.О. Особистісний простір учня в комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі Інформаційні технології і засоби навчання. [Електронний ресурс] // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2012. - №3 (29). - Режим доступу: <http://www.journal.iitta.gov.ua>

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

4. Лапінський В.В., Петровський С.С. Застосування технології методу

проектів при підготовці і проведенні учнівських олімпіад з інформатики // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2007. – №6. – С.195-199.

Булатова Нелля Володимирівна

студентка II курсу,
спеціальності педагогіка вищої школи, тьюторство

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕДАГОГА PERSONAL FACTORS OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF THE TEACHER

Актуальність дослідження обумовлена тим, що педагогічна діяльність характеризується високими емоційними навантаженнями, регулярною перевтомою, постійними стресовими ситуаціями. Її відносять до найбільш емоційно напружених видів праці. Робота педагога зумовлює подвійне навантаження – і професійно-педагогічне, і управлінське, а це потребує від нього не тільки інтелектуальних, але й величезних емоційних та фізичних витрат [1].

Організація роботи зі збереження психічного здоров'я педагогів – одне з найактуальніших завдань сучасної системи освіти, а проблема емоційної саморегуляції одна з найважливіших психолого-педагогічних проблем. У зв'язку з цим, актуальною проблемою є вивчення особистісних чинників психологічного

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

благополуччя педагога, які впливають на професійну діяльність і запобігають професійному вигоранню.

Об'єкт дослідження: психологічне благополуччя особистості педагога.

Предметом дослідження є особистісні чинники психологічного благополуччя педагога.

Мета дослідження: дослідити особистісні чинники психологічного благополуччя педагога.

Огляд джерел. Поняття «психологічного благополуччя», його змісту у психолого – педагогічній літературі є одним із ключових елементів психічного та психологічного здоров'я та життя людини, яке може виступати критерієм якості існування особистості. Теоретичну базу для розуміння феномена психологічного благополуччя та його значення в самореалізації особистості закладено дослідженнями К. Ріфф, А. Вотерман, Н. Бредборі, Е. Дінер, С. Любомирського, Р.М. Шаминаова, А.В. Вороніною, П.П. Фесенко, К.О. Санько, Л.З. Сердюк [2]. Під психологічним благополуччям, вбачається стан, що не пов'язаний з переживанням стресу або з певним особистісним чи професійним погіршенням. Психологічне благополуччя є результатом переживання особистістю успіхів чи досягнень у професійній реалізації, гармонії у особистому житті, реалізацією особистістю власного потенціалу, самопізнання тощо (Г. С. Сковорода, П. Р. Чамата, М. Аргайл, Е. Дінер, К. Ріфф, Е. Л. Носенко, Г. В. Ложкін, В. М. Духневич, О. М. Знанецька). Розглядають «психологічне благополуччя», як інтегральну характеристику особистості, яка поєднує прояви її позитивного функціонування – особистісне зростання, цілі в житті, позитивні стосунки з оточуючими, автономію, здатність

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

управляти середовищем, самосприйняття, які є основними конструктами цього феномену [3].

Результати дослідження. Здійснено емпіричне дослідження чинників психологічного благополуччя педагогів, в якому взяли участь 30 викладачів закладів вищої та середньої освіти. Аналіз отриманих даних за опитувальником «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф (в адаптації Т. Д. Шевеленкової, П. П. Фесенко) показав, що досліджуваним характерно переважання фактору – особистісне зростання (64 бали); позитивні відносини з іншими (57 балів) та цілі у житті (55 балів). Це свідчить про те, що прагнення до самоосвіти, самовдосконалення є вагомим фактором професійного зростання педагога, формування творчої особистості та прагнення до пізнання; здатність встановлювати довірливі стосунки з близькими, бути відкритими в певних життєвих ситуаціях. Багато з них має чітке розуміння цілі у житті і почуття спрямованості, вважають, що справжнє життя має сенс, дотримуються переконань, які є джерелом мети в житті. Вони відкриті до нового досвіду, проте іноді втрачають ентузіазм. На останньому місці для групи досліджуваних знаходяться фактори автономії та управління навколишнім середовищем. А це свідчення того, що вони мають можливість протистояти соціальному тиску, проте часто піддаються спробам суспільства змусити їх діяти певним чином, звертаються до думки оточуючих, при прийнятті важливих рішень. На другому етапі дослідження виявлено фактори, які допоможуть особистості не тільки протидіяти негативному впливу стресорів, але і здобувати перемоги на шляху до психологічного благополуччя. За допомогою тесту «Життєстійкість» (С. Мадді, у адаптації Д. О. Леонтьєва), який включає в себе три

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

порівняно самостійних компоненти: контроль, залученість, прийняття ризику. Виходячи з результатів дослідження, загальний середній показник «Життєстійкість» досліджуваних становить - 84 бали. Більшість досліджуваних мають високий рівень життєстійкості і характеризуються як здорові та задоволені спілкуванням з іншими. Таким чином, якщо людина психологічно благополучна вона одночасно є й життєстійкою. Люди такого складу не відділяються від життя, вони не лякаються життєвих труднощів і не ухиляються від них, а навпаки сприймають життєві труднощі як виклик, прийняття яких, надалі, дозволить їм розкритися та отримати ще більш пізнання про себе. Життєстійкість має дієвий вплив як на оцінку реальної ситуації, яка може сприйматися людиною менш травматично, так і на подальші дії людини, заохочуючи до турботи про своє здоров'я та психологічне благополуччя [4]. Третій етап - дослідження рівня автономності педагогів за опитувальником "Самоорганізації" Є.Ю. Мандрикової. Отримані дані свідчать про те, що досліджувані добре розуміють свої цілі, здатні досягати їх, планують свою діяльність, проявляють вольові якості і наполегливість. Хоча можуть бути періоди, коли не вся діяльність спрямована на досягнення будь яких ясних цілей [5].

Наступним кроком дослідження було з'ясування рівня самоствалення за тестом-опитувальником "Самоствалення" (П.П.Столін, С.Р. Пантелеев), який є багатовимірним психодіагностичним інструментом, заснований на принципі стандартизованого самозвіту[6]. У групи досліджуваних показник результату 58,67%. Отриманні дані свідчать, що досліджувані мають середній рівень віри в свої сили, енергію, самостійність. Також необхідно розвивати розуміння самого себе та оцінку своїх можливостей контролювати своє життя.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Висновки. Успішність самореалізації, психологічне благополуччя, є, з однією сторони, необхідною умовою становлення суб'єктності, формування мотивації самореалізації особистості, з іншої сторони, особистості здатні до саморозвитку та самореалізації, відчувають більшу задоволеність життям та самим собою. Психологічне благополуччя особистості забезпечує можливості розвитку «Я», шляхом докладання власних зусиль, спрямованих на розкриття особистісного потенціалу, усвідомлення життєвих цілей, їх реалістичність та ймовірність досягнення. Для вирішення проблеми підтримання та відновлення психологічного благополуччя викладача головним є поєднання роботи по нормалізації зовнішнього середовища і власних зусиль людини по вирішенню особистісних проблем. Робота в цьому напрямку має здійснюватися протягом всієї професійної діяльності педагогічного працівника.

Список використаних джерел

1. Вітюк Н.Р. Психологічні особливості конфліктологічної підготовки майбутніх учителів // Актуальні проблеми психології. – Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. / За ред. С.Д. Максименка. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. 139 с.
2. Сердюк Л.З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості / Л.З.Сердюк // Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України – Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія – Вип. 17. – Київ, 2017. –С. 124-133.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

3. Аршава І. Ф. Суб'єктивне благополуччя та його індивідуально-психологічні та особистісні кореляти / І. Ф. Аршава, Д. В. Носенко // Вісник ДНУ. Серія :Педагогіка і психологія. — Дніпропетровськ, 2012. — Вип. 18, Т. 20, №9/1. — С. 3-10.

4. Леонтьев Д.А., Рассказова Е.И. Тест жизнестойкости. Методическое руководство по новой методике психологической диагностики личности с широкой областью применения. Предназначается для профессиональных психологов-исследователей и практиков. М.: Смысл, 2006. 63 с.

5. Каргіна Н.В. Основні підходи до вивчення психологічного благополуччя особистості: теоретичний аспект. Одеса: Наука і освіта. 2015. № 3. С. 48-55. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2015_3_10.

6. Столин В.В., Пантिलеев С.Р. Опросник самоотношения // Практикум по психодиагностике: Психодиагностические материалы. М., 1988. С. 123-130.

Ганна Валєнса,
кандидат філософських наук,
докторантка НПУ ім. М.П. Драгоманова

ЦІННІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРАКТИК ДІАЛОГУ

Глобальні ціннісні зрушення, які відбуваються наразі в світі - від політик домінування до концепцій інклюзивності, залучення і участі - вкорінені в змінах економічного, технологічного, екологічного, соціального характеру. Перехід від

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

індустріальної економіки - до економіки вражень і трансформацій, вибух інформаційних мережових і нано-біо технологій, які дають безпрецедентний в історії людства доступ до інформації та інших ресурсів, зміна фокусу суспільної уваги з підкорення природи до її відтворення, акцент на особистості, правах людини та ідентичності замість прерогативи масового впливу - всі ці і багато інших факторів лежать в основі глобальних ціннісних змін сучасності. Ієрархічний світ з його чітким вертикальним підпорядкуванням поступово відходить у минуле, надаючи місце гетерархії (з грецьк. «heteros» - інший, чужий, «archein» - влада, управління. Гетерархія - система, утворена різноманітними, одночасно співіснуючими, такими, що перетинаються, структурами управління. [1] З точки зору суспільної взаємодії, способів управління та комунікації в групах і спільнотах гетерархічні тенденції означають подекуди відхід від надто жорсткої субординації і спробу надати статусам в системі вищого статусу, ніж раніше. Виникає потреба у координації, діалоговості, співпраці на рівних, більшій лояльності до особистості в групових процесах.

Говорячи про ціннісні зрушення в світі, зауважимо принципову суб'єктивність переживання цінності кожною окремою людиною. Цінності не можливо нав'язати, глибинні переконання кожного з нас у тому «що справді важливо» формуються у тісних стосунках з іншими людьми через серію ідентифікацій, починаючи з дитинства і сягаючи критичного напруження в юності. Ерік Еріксон, американський психотерапевт, який ввів поняття ідентичності, етапів формування ідентичності і кризи ідентичності в науковий обіг підкреслював роль періоду юності у формуванні ідентичності дорослої людини і відповідно -

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

характерів етнічних груп, спільнот і націй. [5] Йдеться про те, що вибір, який здається масовим, як свого часу вибір німецького народу на користь націонал-соціалізму, є насправді результатом складних процесів самоідентифікації, коли кожна окрема людина, група або спільнота ототожнює себе з тими чи іншими соціальними ідеалами і особами-ролями, формулює відповідні переконання і вчиться усвідомлено цінувати ті або інші явища, визнавати за правильні ті або інші рішення, пов'язуючи їх з певними символами, знаками і гаслами. [6]

Ціннісні зрушення від практик домінування до гетерархічних стосунків не може не впливати на те, які відбуваються зараз процеси самоідентифікації - від особистісної до групової і національної. Френсіс Фукуяма пов'язує низку «кольорових» революцій у світі з «потребою в гідності» [5], яка наразі стає на рівні національних і етнічних спільнот навіть сильнішою за економічні протреби. Це означає, що почуття людської гідності, визнання ідентичності (від особистісної і сексуальної - до етнічної, культурної, політичної і національної) - все більше потребує усвідомлення як від самого суб'єкта, так і від інших суб'єктів навколо. Такий запит в глобальному масштабі вимагає якісно нового підходу і уваги до взаємодії суб'єктів на всіх рівнях суспільства. Виникає потреба у практиках, які відповідають сучасній необхідності взаємодіяти в складній гетерархічній системі. І такі практики постають, точніше все більше легітимуються, як здатні до якісного використання в широких соціальних контекстах. Ціла низка підтримуючих професій, таких як фасилітація (з англ. «facilitation» - полегшення), медіація (з англ. «mediation» - посередництво) та діалог - спрямовані на досягнення порозуміння між людьми і допомогу групам впоратися з комплексними проблемами сучасності.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Сьогодні в Україні активно розвиваються різноманітні практики взаємодії та якісної комунікації, які загалом можна назвати «практиками діалогу». Що таке Діалог? (з грецьк.«Dia» - наскрізь, через, крізь, «Logos» - мова, напрямок, спрямування) Мета Діалогу в розумінні сучасних комунікативних практик - слухати заради того, щоб зрозуміти потреби, зберегти стосунки, поділитися досвідом і познайомитися з різноманітними точками зору. Також слово Діалог стало наразі модним у публічному полі для використання в назві подій, зустрічей, громадських і політичних обговорень. Цим словом наразі називається мережа різноманітних за структурою і механізмом соціальних практик, що властиві всім сферам людської діяльності та аспектам існування. **Філософська проблема**, яка виникає в цьому контексті полягає в різноманітних інтерпретаціях, а також межах і способах застосування поняття «діалог». **Суспільна проблема** з використанням цього поняття в публічному дискурсі знаходиться у сфері можливої його дискредитації на масовому рівні (як було дискредитоване поняття «мир» після брутальної зовнішньої агресії в Україну 2014). **Психологічна проблема** - в маніпуляціях і підміні понять, які викликають на глибинному особистісному рівні зневіру в тому, що задачі згуртованості, порозуміння, вирішення соціальних проблем через ненасильницькі методи взагалі можливі.

Разом з тим інструмент якісного фасилітованого діалогу здатен допомогти в розбудові громадянського суспільства України, стабілізуючи напругу всередині спільнот та між ними, надаючи простір для самоідентифікації людей, груп та спільнот. Такі європейські міжнародні організації, як зокрема Координатор проєктів ОБСЄ та Громадянська служба миру (Civil Peace Service, CPS, GIZ) системно

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

підтримують ініціативи в Україні, спрямовані на розвиток діалогової практики як культури. В ході цієї роботи, починаючи з діалогових форумів 2014 року під егідою Координатора проєктів ОБСЄ в Україні відбувається вивчення, поступове становлення та інституалізація діалогових практик, підтримка спеціалістів-новаторів з проведення діалогів. Поняття Діалогу як спеціально організованого і фасилітованого процесу розвивається через формулювання стандартів і принципів, які підтримуються професіоналами. [3] Також у зв'язку з актуальною для України проблемою реінтеграції тимчасово окупованих територій виникає необхідність в системному підході до використання поняття Діалог, грамотному застосуванні інструментів залучення та професійній організації діалогових подій. В спільній заяві фасилітаторів діалогу спеціалісти звертають увагу на виклики та ризики непрофесійної реалізації діалогових ініціатив, а також застерігають, що «як відсутність діалогу, так і його неякісне втілення, особливо на національному рівні, можуть спричинити ретравматизацію людей, посилити поляризацію в суспільстві, скомпрометувати саму ідею порозуміння в Україні – і бути використаними для дестабілізації ситуації та нанесення шкоди інтересам країни»[2].

Тож у підсумку стає зрозумілим важливість використання Діалогу в Україні як професійно фасилітованої практики, здатної надати безпечний простір для формування національної ідентичності. Через якісно організовані обговорення в діалоговому підході (на основі розроблених цінностей і принципів) українці мають можливість не лише впоратись з нагальними проблемами громад, а й рухатись до сталого розвитку у відповідності з глобальними ціннісними зрушеннями сучасності.

Список використаних джерел:

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1. Гетерархія <https://en.wikipedia.org/wiki/Heterarchy>
2. «Про ціннісні засади політики розбудови миру і діалогу в Україні»

спільна заява фасиліаторів діалогу <https://md.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/UKR-Joint-Statement-of-Ukrainain-Dialogue-Facilitators-2021.pdf>

3. Стандарти діалогу: визначення і принципи

http://ipcg.org.ua/upload/resursi/IMIP-dialogue--Standards-24_03_18.pdf

4. Фукуяма Ф. Потреба в гідності і політика скривдженості / пер.з англ.

Тетяна Сахно. - К.: Наш формат, 2020. - 192с.

5. Erik H. Erikson Childhood and Society. New York: W. W. Norton and

Company, 1950

6. Erik H. Erikson. Identity, youth and crisis. New York: W. W. Norton

Company, 1968

Висідалко Наталія Леонідівна

психолог, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології вищої школи Національного педагогічного університету імені М.П.

Драгоманова (м. Київ, Україна)

nataliavysidalko@ukr.net

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА EMOTIONAL INTELLIGENCE IN PROFFECIONAL ACTIVITY OF TEACHER

Прискорення темпу життя, пандемія та карантинні обмеження, педагогічні конфлікти, збільшення стрес-факторів, інформаційних, комунікативних та робочих навантажень викладача призводять до підвищення його емоційності, переживання

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

станів тривоги, відчаю, страху, безпорадності тощо. Тривалі переживання подібних станів призводять як до зниження працездатності викладача, так і до погіршення його психосоматичного здоров'я.

Деструктивні для здоров'я викладача реакції на стрес чи конфлікт пов'язані із загальною низькою «культурою емоцій» у суспільстві, культом раціонального відношення до життя, прагненням до придушення та витіснення емоцій, не сформованими ефективними копінг-стратегіями. Емоціям приписується дезорганізуюча роль, адже їхнє придушення негативно відбивається на здоров'ї, а безконтрольне вираження приносить шкоду взаємовідносинам та діяльності [1].

Нині велика увага у професіях «людина-людина» приділяється емоційному інтелекту. Найбільший відсоток успіху досягається саме завдяки розвиненому емоційному інтелекту, а не високому рівні IQ, як вважалося раніше. Термін «емоційний інтелект» виник у 90-х рр. XX століття у роботі Пітера Саловея (Peter Salovey) та Джона Д. Майєра (John D. Mayer), а у 1995 році Деніель Гоулман (Daniel Goleman) опублікував книгу «Емоційний інтелект», яка набула великої популярності. Також досліджували його: Р. Бар-Он, Д. Люсін, К. Ізард, І. Андреева, Е. Носенко та інші. Емоційний інтелект розуміється ними як інтелектуальна здатність або ж як сплав особистих якостей і когнітивних здібностей щодо усвідомлення і розуміння як власних емоцій та почуттів, так і інших, їхньому регулюванню й використанні для ефективної діяльності.

Здатність до розуміння емоцій означає, що особистість:

- може розпізнати емоцію, почуття або емоційний стан, тобто встановити факт наявності емоційного переживання у себе або іншої людини;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

- може ідентифікувати емоцію, тобто встановити, яку саме емоцію відчуває сама або інша людина, і знайти для неї назву;

- розуміє причини, що викликали цю емоцію, і наслідки, до яких вона приведе;

- розуміє взаємозв'язки між емоціями, мисленням та діями і їхні відмінності;

- розуміє невербальні прояви емоцій та станів [2,3,4].

Здатність до управління емоціями означає можливість:

- контролювати інтенсивність емоцій, перш за все приглушати досить сильні емоції;

- контролювати зовнішнє вираження емоцій;

- при необхідності викликати ту чи іншу емоцію, наприклад, надихати та стимулювати до діяльності;

- змінювати негативні емоційні прояви позитивними;

- здатність входити у емоційні стани, що сприяють досягненню успіху діяльності;

- впливати на емоції партнера по спілкуванню та трансформувати їх;

- витримувати фруструючі ситуації;

- керувати гнівом, агресією, стресом, тривогою, страхом і т.п.;

- будувати успішні міжособистісні взаємини та особистісно зростати [3,4,5].

Використання емоцій в мисленні і діяльності передбачає гнучке планування, творче мислення, здатність до перемикання уваги і мотивації [4,5].

Діяльність викладача передбачає постійне спілкування, а там де є інший завжди є емоція. Емоційний інтелект є набутою здатністю особистості і ефективно розвивається через тренінг. Розвинутий емоційний інтелект допомагає викладачу:

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

краще розуміти себе, зберігати спокій, проявляти емпатійність та розуміти своїх студентів, будувати конструктивний діалог у конфлікті, ефективно працювати у команді, бути лідером, трансформувати негативні емоції у позитивні, бачити у конфлікті позитивну складову, керувати та вирішувати конфлікт, надихати студентів, стимулювати їхню діяльність, впливати на їхню мотивацію, справлятися зі стресами, зберігати своє професійне здоров'я, будувати успішно міжособистісні взаємини та роботі та вдома, творчо реалізовувати діяльність, бути гнучким, позитивно ставитися до інших, відчувати власну самоцінність, розвивати професійну кар'єру тощо.

Список використаних джерел:

1. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии. ПГУ, 2011. 388 с.
2. Люсин Д.В. Современные представления об эмоциональном интеллекте. Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования. Под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. М., 2004. С. 29 – 36
3. Goleman D. Working with emotional intelligence N.Y. 1998. – 383 p.
4. Mayer J.D., Di Paolo M., Salovey P. Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: a component of emotional intelligence *Journal of Personality Assessment*. 1990. Vol. 54, № 3, 4. P. 772 – 781.
5. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D. Emotional intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry*. 2004. Vol. 15, № 3. P. 197 – 215.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Вишківська Ванда Болеславівна

доцент кафедри педагогіки педагогічного факультету

НПУ імені М.П. Драгоманова

vivanova154@gmail.com

**ДО ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ У ЗВО В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ
TO THE PROBLEM OF IMPROVING THE ORGANIZATION OF THE
EDUCATIONAL PROCESS AT THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER
EDUCATION IN THE CONDITIONS OF TODAY'S CHALLENGES**

Незворотність кардинальних суспільних змін обумовлює потребу в пошуку нових підходів до проектування освітнього процесу у ЗВО, гуманістичних за своєю сутністю і максимально спрямованих на розвиток когнітивних здібностей особистості.

Характерними ознаками сучасної вищої освіти є: інтенсивне використання в процесі навчання інформаційно-комунікативних технологій, що забезпечують рівноправне набуття і передачу знань, вільний доступ до освітніх ресурсів, перехід від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта через усе життя» - найважливішої проблеми в умовах суспільства знань, визнаних світовою спільнотою основним соціально-економічним ресурсом сучасності. Саме становлення унікального особистісного знання, формування здатності людини до генерації нового знання, до навчання і продукування інновацій є головним пріоритетом у суспільстві, перенасиченому інформацією. Не інформація, а «одухотворене» знання

визначає цінність людини, організації, країни, тим самим, формуючи базис нового суспільства - суспільства знань.

Зміна значущості знання актуалізувала такі вимоги до фахівця, як: висока професійно-особистісна компетентність, відповідальність, здатність до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів, готовність до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, сформованість інноваційної культури. Щодо останньої зауважимо наступне. Сьогодні стає звичною процедура вибору матеріальних або духовно-моральних аспектів життя людини в умовах нестабільності і різноманітності. Знання, отримані в процесі навчання, і здатність до інновацій стають основними механізмами зняття напруженості, забезпечення стабільності і конкурентоспроможності як окремої людини, так і будь-якої організації. Інноваційність (як ознака суспільства) обумовлює сприйнятливність ЗВО до прогресивних ідей в науці, освітній теорії і практиці за умови збереження кращих традицій вищої школи, а також плюралізму освітніх концепцій.

Відтак, в умовах динамічності і невизначеності зовнішнього середовища закладу вищої освіти, як соціальної системі, необхідно адекватно реагувати на мінливі освітні потреби суспільства і запити економіки, враховувати їх різноманіття, але при цьому здійснювати традиційну функцію передачі культури.

Вдосконаленню освітнього процесу в сучасному ЗВО сприяє його організація на засадах інформаційного та персоніфікованого підходів.

Інформаційний підхід поєднує в собі тенденції інформатизації, масовості, фундаментальності, безперервності освіти. Його реалізація в освітньому процесі

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

підводить до активного використання елементів дистанційної освіти в практиці вищої школи, до перегляду змісту і технологій навчання. Метою даного підходу є формування здатності студентів до ефективного використання існуючого і постійно змінного величезного масиву інформаційних ресурсів, до

перебудови змісту своєї діяльності відповідно до мінливих вимог ринку праці. Тому реформування системи вищої освіти України в напрямку визнання студента повноправним суб'єктом освітнього процесу є обґрунтованою необхідністю, яка, до того ж, передбачає перебудову процесу навчання з класичної моделі на модель змішаного (дистанційного /електронного та очного) навчання [2]. Сьогодні на неї зроблена величезна ставка, адже електронне навчання ставить студентів у центр освітнього процесу з можливістю проектування індивідуальних траєкторій особистісного розвитку [5].

Питанням впровадження електронного (змішаного) навчання присвячені роботи О.М. Кривонос, В.М.Кухаренка, І.А.Нагаєвої та ін. [3; 4; 7]. Автори наголошують, що на разі термін «електронне навчання» витісняє термін «дистанційне навчання», оскільки масове застосування ІКТ в освітніх закладах призводить до тісної інтеграції дистанційного та традиційного навчання.

Зауважимо, що нинішнє покоління студентів має неабияку схильність до навчання за допомогою нових технологій і може взяти на себе особисту відповідальність за свою освіту. Однак, більшість застосовує інформаційно-комп'ютерні технології в повсякденному житті для інших (не освітніх) цілей. Наприклад, скачування музичних і відеофайлів, спілкування з друзями, комп'ютерні ігри тощо. Крім того, дослідники виділяють у студентів ряд обмежень

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

психологічного характеру, що перешкоджають ефективному оволодінню інформаційними технологіями: комп'ютерна тривожність і недостатня комп'ютерна самоефективність. А тому електронне навчання не буде ефективним саме по собі. Його ефективність залежить від грамотного керівництва, супроводу і консультацій з боку викладачів упродовж усього терміну навчання [6]. Відтак, очевидно, що роль учителя в середовищі електронного навчання має бути змінена з позиції «транслятора знань» на позицію грамотного управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

Персоніфікований підхід, своєю чергою, орієнтований на особистісне знання, унікальне, властиве певній людині і тому особливо цінне. Цей підхід поєднує в собі тенденції гуманізації освіти, орієнтації на розвиток особистості і якість життя. Важливим моментом в реалізації підходу є створення умов для продуктивних перетворень у системі “інформація - знання – досвід”. Цьому сприяє застосування активних педагогічних технологій в рамках контекстного навчання, що створює можливість моделювання комунікації і діяльності в професійному середовищі, в якій спілкування є одним із найважливіших засобів навчання.

Отже, освітній процес університету в умовах євроінтеграції та глобалізації змінюється в напрямі підвищення його відкритості: формується спрямованість на студента як носія інформації, що відображає його особистісний соціальний досвід і суб'єктивне бачення світу; віддається пріоритет особистісно-смісловому навчанню в системі особистісно-орієнтованих технологій; ведеться пошук альтернативних інноваційних стратегій навчання й виховання.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Становлення сучасної моделі освіти зумовлює утвердження концептуально нової освітньої парадигми ЗВО як осередку формування інтелектуального потенціалу країни, зміну стратегічних цілей освіти і методів керування освітніми процесами.

Список використаних джерел

1. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. // Право та інноваційне суспільство. 2015. №1 (4). С. 27-33.
2. Болтянський О.В. Застосування інноваційних технологій при викладанні у сучасному вищому навчальному закладі, як фактору формування професійних компетентностей майбутніх фахівців. Зб. наук.-метод. пр. ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі». 2017. Вип. 20. С. 39–42.
3. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні: навч. посібник / О. М. Кривонос. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 182 с
4. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання та умови застосування / В.М.Кухаренко, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко . Х., 2002. 320 с.
5. Олешко А. А., Ровнягін О. В., Годз В. Р. Удосконалення дистанційного навчання у вищій освіті в умовах пандемічних обмежень. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1936> (дата звернення: 26.10.2021). DOI: [10.32702/2307-2156-2021.1.3](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.1.3)

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

6. Скляр О.Г., Скляр Р.В. Технологія інтерактивного навчання. Зб. наук.-метод. пр. ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти». 2013. Вип. 17. С. 155-158.
7. Нагаева И.А. Моделирование процесса преподавания в виртуальном образовательном пространстве вуза // Сетевой научно-практический журнал «Перспективы науки и образования». № 4. 2013. С. 79 – 92.

Олександра Войналович,
доцент кафедри педагогіки
педагогічного факультету
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

САМОВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА. THE FUTURE TEACHER SELF – EDUCATION.

Самовиховання – досить давня і вічно нова проблема, яка хвилює людину відтоді, як вона стала усвідомлювати себе. Ідею до найдосконаліших форм зустрічаємо вперше в давньогрецького філософа Арістотеля. Сократ у своєму трактаті «Пізнай себе» означив вчення про самовдосконалення особистості, адже воно ґрунтується на самодослідженні (Сократ досліджував сам себе) та інших. Саме Сократ наголошував на тому, що «краще ніж сама себе, людину не виховає більше ніхто».[4] Процес самовиховання у теорії педагогіки та психології розглядається як об'єктивна, притаманна кожній людині праця, якою особистість допомагає собі у власному зростанні, вдосконаленні свого життєздатного потенціалу. Теоретичні розробки і методичні поради, присвячені самовихованню, висвітлювалися у наукових

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

публікаціях, художніх творах і публіцистичних статтях, епістолярній спадщині Я.Коменського, Г.Сковороди, Л.Толстого, К.Ушинського, М.Коцюбинського, А.Макаренка та ін.

Відомі психологи і педагоги в своїх працях означали різні аспекти самовиховання. «Самовиховання - систематична й свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок».
[2]

Філософи та відомі люди займались роботою над собою, вчили своїх вихованців самоаналізу і саморегуляції. Також видатні люди часто складалі програми роботи над собою та дотримувались їх.

Самовиховання – це внутрішнє становлення людини, вихідними компонентами якого є саморозвиток, що підсилюється самознаходженням, самостановленням, самоутвердженням. Становлення особистості – постійна робота душі людини.[1] Відомий педагог В.Сухомлинський вважав, що потрібно прагнути навчити людину «пильно вдивлятися не тільки в навколишній світ, але й у самого себе, у свій внутрішній світ, коли сили душі людини спрямовані на те, щоб зробити себе кращим, досконалішим».[6] Педагог-гуманіст писав: «Справжнє виховання – це самовиховання».[5] Самовиховання – це систематична робота над собою, це процес самовдосконалення, об'єктом якого є сама особистість. Чільне місце в процесі самовиховання займає самопізнання – дослідження пізнання самого себе, адже здатність самопізнання притаманна людині, тому що цьому сприяють розумові здібності. Не менш важлива і самосвідомість – усвідомлення людиною себе самої як

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

особистості, своїх фізичних та розумових здібностей, вчинків і дій, їхніх мотивів і мети, свого ставлення до зовнішнього світу, інших людей і до самого себе. [3] Це чітко означено в спілкуванні людини, умінні висловлювати свою думку і вміти слухати іншого.

Також значне місце займає самоконтроль - усвідомлювана регуляція людиною своєї поведінки та діяльності відповідно до поставлених цілей, вимог, норм та правил. Мета самоконтролю - виправити помилкові дії, вчинки. Важливу роль відіграє самооцінка – судження людини про міру наявності в неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні до певних еталонів та зразків; вияв оцінного ставлення до себе. [1]

Процес виховання майбутніх педагогів починається з чіткого уявлення того, яким повинен бути педагог, що людині потрібно зробити в собі для того, щоб в першу чергу виховати себе позитивного, щоб усунути у собі негативне. А самовиховання починається зі сприятливих умов в освітньому процесі навчального закладу. Досить важливо педагогу інтелектуальний саморозвиток, саме цьому сприяє рівень обізнаності, начитаності, вміння працювати з джерелами інформації, розвитку абстрактно-логічного мислення та пам'яті. Також окрім спеціалізації молодому викладачеві слід розвивати в собі аналітичне мислення щодо соціальних, інтелектуально-моральних проблем сучасності, ціннісних орієнтацій – формувати світоглядну ерудицію. Навіть завдяки науковим дослідженням майбутній педагог світоглядно розвивається. Адже людина глибоко зацікавлена проблемою, осмислює її досить широко і всебічно, а це - перспектива подальшого світоглядного саморозвитку, яка поступово спрямовує людину до самовиховання.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Значне місце в процесі самовиховання молодого спеціаліста відводиться морально-психологічному аспекту, адже це починається з самоаналізу. Саме самоаналіз допомагає людині з'ясувати свої добрі принади, добродішні властивості, самокритично оцінити вади і недоліки. Цьому процесу допоможе самоспостереження, порівняння себе з іншими, хто може стати взірцем особистості, (в хорошому розумінні) наслідування внутрішнього світу цієї людини справам і вчинкам - це і буде передумовою подальшого самовиховання.[3] Також цікаві засоби самоконтролю, які допоможуть педагогу: планування своєї роботи, обдумування зустрічей, розмов та справ протягом дня; вироблення в собі прагнення уберегти себе від негативних дій чи вчинків, щоб не бути невдоволеним собою.

Досить важлива професійна педагогічна етика в процесі самовиховання. Педагогічна етика полягає у виробленні педагогічного такту, справедливості до інших, вмінню спілкуватися з колегами. Тому майбутньому педагогу потрібно проявляти інтелігентність в морально-поведінковому стилі викладача. Адже робота викладача не лише у глибині професійної обізнаності та широті загальнокультурного впливу, але й у тонкощах естетичних поглядів, смаків, ідеалів. Цьому сприяє стиль поведінки, тон розмов, навички ввічливого звертання до колег та студентів.

Надзвичайно важливу роль у процесі самовиховання майбутнього педагога відіграє університетська освіта. Адже на час навчання молодшої людини в університеті припадає період найбільш інтенсивного розвитку її інтелектуальних, моральних та фізичних можливостей. Саме тому в молодій людині студентського віку (17-25 роки) внаслідок її психологічних особливостей найбільш активно

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

виявляється потреба в самовираженні, самоутвердженні, самореалізації. Вона прагне самовдосконалення, саморозвитку.

Саме сучасна університетська освіта має забезпечувати підготовку фахівця, не тільки здатного надавати ґрунтовні освітні послуги, а і зорієнтованого на особистий розвиток і саморозвиток. Найефективніший шлях до успішного вирішення цього питання – оволодіння майбутнім педагогом технологією самовиховання, формування самовиховної активності.

Список використаних джерел :

1. Главацька О. Основи самовиховання особистості: навч.-метод-посіб.- Тернопіль.2008—206 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник.- К., 1997- 374 с.
3. Карпенчук С. Самовиховання особистості. - К., 1993.
4. Педагогіка: Хрестоматія / уклад.: Кузьминський А., Омеляненко В.-К., 2003.-700 с.
5. Сухомлинський В. Виховання і самовиховання. - Вибр.тв.: в 5-ти т.-К.- 1976.-Т.5.- 639 с.
6. Сухомлинський В.Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. - Вибр. тв.: у 5-и т.-К., 1976.-Т.1. – 654 с.

Ангелія Вольська

кандидат економічних наук, доцент, викладач НРЗВО

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

"Кам'янець- Подільський державний інститут"

E-mail: A0973151630@gmail.com

Ірина Годнюк

к.е.н., доцент, викладач НРЗВО

"Кам'янець- Подільський державний інститут"

E-mail: kapelka287@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ TO THE RESEARCH OF EMPLOYMENT OF PEOPLE WITH SPECIAL NEEDS

У сучасному світі при розробленні будь-яких програм, що стосуються людського розвитку, все більше використовується підхід, що базується на дотриманні основних прав і свобод людини. Широкий діапазон проблем людей з інвалідністю, в тому числі проблематики працевлаштування та отримання доходів, в Україні свідчить про необхідність комплексної уваги з боку держави й суспільства.

Теоретичним підґрунтям функціонування соціального захисту осіб з інвалідністю та їх працевлаштуванням присвятили свої праці такі науковці, як Е.Лібанова, О.Галицький, В.Мельник, О.Мельник та інші.

Статтею 28 Конвенції ООН про права інвалідів визначено право людей з інвалідністю на соціальний захист та користування цим правом без дискримінації на підставі інвалідності і вжиття належних заходів щодо забезпечення і заохочення реалізації цього права.

Головні принципи формування соціальної політики щодо людей з інвалідністю, вироблені світовою спільнотою, в загальному вигляді зводяться до наступних: Уряд відповідальний за впровадження системи, спрямованої на усунення умов, що сприяють появі інвалідності, і вирішення питань, пов'язаних з наслідками інвалідності; Уряд повинен забезпечити людям з інвалідністю можливість досягти однакового зі своїми співгромадянами рівня життя, у тому числі у сфері доходів, освіти, зайнятості, охорони здоров'я, участі в суспільному житті; люди з інвалідністю мають право жити в соціумі, де вони народилися, - світова спільнота засуджує ізоляцію інвалідів [1, с. 20].

Для України надзвичайно важливими залишаються питання формування та реалізації принципів соціально-справедливого суспільства, що передбачає реальне забезпечення соціальних гарантій людям, рівність шансів на життєвому старті та "соціальний ліфт" протягом періоду працездатності, запровадження дієвого соціального вирівнювання та подолання соціального виключення певних категорій осіб із сучасного життя [2].

Право на працю осіб із обмеженими можливостями гарантує, перш за все, Конституція. Крім того, Україна ратифікувала низку міжнародних актів, які мають запобігти дискримінації осіб із інвалідністю у сфері праці. Це, зокрема, Конвенції МОП № 159 "Про професійну реабілітацію інвалідів", № 173 "Про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця"; Декларації ООН "Про права розумово відсталих осіб", "Про права інвалідів", "Про стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів", Конвенція про права інвалідів; низка рекомендацій Ради Європи і т. д.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Вважаємо, що для вибору найбільш ефективної моделі працевлаштування людей з інвалідністю в Україні потрібно ознайомитися із світовим досвідом інноваційних технологій соціального обслуговування людей з інвалідністю, що дозволить виділити напрями ефективного впровадження вітчизняної системи.

Станом на сьогодні рівень інвалідизації мешканців планети сягає понад 1 мільярд людей, це 15% населення Землі. Пропорційна кількість осіб із інвалідністю в різних країнах дуже відрізняється: держави з високим рівнем доходів мають, як правило, більший відсоток населення з інвалідністю, що свідчить радше про відмінність критеріїв визначення інвалідності. Наприклад, у Китаї кількість людей із інвалідністю сягає 5%, а у США майже вчетверо вища – 19%. Відповідний показник у Німеччині – 13%, у Франції – 10%, у Росії – близько 7%, а в Україні трохи вищий ніж 6%. Приблизно такий самий відсоток має Індія.

У Китаї, який, принаймні офіційно, демонструє найвищі показники залучення до праці осіб із інвалідністю, є правила про пропорційне працевлаштування інвалідів. Відповідно до них, кожне підприємство або установа зобов'язані працевлаштовувати певну кількість осіб із інвалідністю залежно від загальної кількості працівників. Цей принцип далеко не унікальний, однак його ефективність вражає – скоріш за все, через командно-адміністративний підхід держави.

Загалом вищезгадана система квотування робочих місць для людей із інвалідністю бере початок у 20-х роках минулого століття, коли уряди Австрії, Німеччини, Італії, Польщі та Франції ухвалили закони, які зобов'язували роботодавців приймати на роботу інвалідів-ветеранів війни. Нині така квота у Франції та Польщі сягає 6%, у Німеччині та Угорщині – 5%, в Австрії, Чехії, Румунії

– 4%.

Водночас у таких країнах, як США, Великобританія, у країнах Скандинавії й у Канаді немає системи квот. Однак там від роботодавців вимагають позитивного ставлення до працевлаштування людей із обмеженими можливостями здоров'я, а також особливе значення приділяють обладнанню робочих місць.

Наприклад, у Великобританії, яка є однією з лідерів у Європі з працевлаштування людей із інвалідністю, передбачено організацію підприємстві з полегшеним режимом праці, на яких робітники освоюють нові професії й переходять потім на звичайні підприємства.

У США з роботодавців, які відмовляються надати роботу особам із інвалідністю, стягують значний штраф. А компанії, які беруть таких працівників, мають пільги з оподаткування.

У Швеції уряд стимулює роботодавців не наданням податкових пільг підприємствам, а виплатою індивідуальних дотацій на кожну працевлаштовану особу з інвалідністю. Сам працівник отримує допомогу з інвалідності й заробітну плату, але сума виплат не перевищує визначеного рівня.

Отже, при формуванні напрямів імплементації в працевлаштуванні осіб з інвалідністю потрібно враховувати існуючі закордонні тенденції в міжнародній політиці і практиці, а розв'язання проблеми ефективного працевлаштування осіб з інвалідністю, з одного боку, дасть змогу змінити життєвий статус людей з особливими потребами, а з другого - стати Україні в один ряд з іншими цивілізованими країнами світу.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Список використаної літератури

1. Вольська А., Будняк Л. Проблемні аспекти людського капіталу в сучасному інклюзивному середовищі України. Вектор Поділля : наук. журн. / [Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж; Кам'янець-Подільський : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2018. Вип. 1. С. 18-28.
2. Кожна четверта працездатна людина з інвалідністю. Чи дійсно компанії виконують квоти на працевлаштування таких громадян. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/kozhna-chetverta-pratsezdatna-ljudina-z-invalidnistju-chi-dijсно-kompaniji-vikonujut-kvoti-na-pratsevlashtuvannja-takikh-hromadjan-2476096.html>.

Гапоненко Лариса Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцентка кафедри практичної психології
Криворізького державного педагогічного університету
e-mail: gaponenko49@ukr.net

**МАРКЕРИ РЕФЛЕКСІЇ АКСІОЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ У РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
MARKERS OF REFLECTION OF AXIOLOGICAL PRINCIPLES IN THE
DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL IDENTITY OF RECIPIENTS OF
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Критерії якості

й гуманізації університетської освіти полягають в здатності педагогів сформувати професійні компетенції у здобувачів ЗВО, які включають сукупність особистісних та професійних ціннісних установок, професійно-орієнтованих властивостей та професійної компетенції фахового виконання виробничих завдань. Досліджено, що на основі ціннісних орієнтирів, установок формуються особистісні потреби. Ось чому реалізація аксіологічних принципів приваблює все більшу кількість науковців та практиків до їх впровадження в освітній процес.

Мотивом нашої уваги до методологічних підвалин аксіологічного принципу є намагання актуалізувати проблему рефлексії в діяльності викладача ЗВО, з одного боку, а з іншого, – це зрушити з місця питання рефлексії аксіологічних принципів для забезпечення ціннісно-орієнтованих моделей з розвитку професійної ідентичності здобувачів ЗВО.

Доведено, що рефлексія є найвпливовішим психологічним механізмом емоційного інтелекту, засобом удосконалення, саморозвитку та об'єктивізації реальної дійсності у життєдіяльності людини. Без рефлексії не відбувається символізація теоретичного матеріалу, без рефлексії втрачається здатність вольових властивостей особистості, вмінь визначати ціннісні цілі та їх досягнення. Водночас в арсеналі методологічного обґрунтування трансформацій сучасної університетської освіти відсутні дослідження з визначення маркерів рефлексії аксіологічних принципів з розвитку професійної ідентичності студентів.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Мета нашої статті – теоретико-методологічне обґрунтування маркерів рефлексії в реалізації аксіологічного принципу з розвитку професійної ідентичності здобувачів ЗВО.

Аналіз останніх досліджень галузі означеної проблеми. Глибина усвідомлення аксіологічного принципу сучасної освіти виокремлюється в особливу галузь наукової проблематики. Вона розробляється на рівні теоретичних моделей університетської освіти (В.П. Андрущенко, 2007; 2009; 2020, 2018; Н.В.Кочубей, 2009; 2013; 2015; 2017; 2018, М.Д. Култаєва та С.А. Крилова, 2014), соціально-культурологічних підвалин особистості (Г.В. Дьяконов, 1995; 2003; 2005; 2006; 2010; В.І.Луговий, 2018; С. О. Сисоєва, 2008; 2015), психолого-педагогічних новацій формування професіоналізму (І.Д. Бех, 2002; 2005; 2006; 2018; М.Й. Боришевський, 2001, 2006; 2010; 2012; Р.С. Гуревич, 2014; Г.В. Дерябіна, 2008; Л.В. Карамушка, О.Філь, 2006, 2019; С.Д. Максименко, 2006; 2011; 2013; 2014; А.А. Фурман, 2009; 2012; 2016; 2017; Н.В. Чепелева, 1999; 2013), а також на рівні практики впровадження сучасних технологій активних методів навчання студентів (Н.В. Артикуца, 2019; Г.М. Козлова, 2014; І.М. Дичківська, 2010; В.В.Каплінський, 2015; О. Паламарчук, 2014; І.М. Шаповал, 2018).

Аксіологія, як наука про цінність взагалі та ціннісний показник у прикладній діяльності людини, маркується показниками духовних, моральних, естетичних, етичних, вітальних, особистісних, гуманістичних та інших цінностей, які за своєю природою рефлексивні. В той же час переважна більшість досліджень присвячена актуалізації аксіологічних принципів в освіті здобувачів та технологіям їх вирішення (А.С. Борисюк, 2011; Я. Бугенко, 2013; Ж.П. Вірна, 2003; Д.К. Войтюк,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

2004; Т.І. Гера, 2012, Л.В. Долинська, 2021; Д.М. Супрун, 2018; Г. Радчук, 2015).
Цікаві зарубіжні дослідження про необхідність оволодіння здобувачами вищої освіти мовленнєвої культури, формування у них спеціальних способів розв'язання мовних (J.Knight, 2015; N.Law A. Chow, Yuen, 2019).

Розробники філософсько-методологічного обґрунтування освітніх послуг в умовах локдауну (пов'язано із COVID-19) закладають моделі мотивуючого простору в умовах діджиталізації навчання, зумовлюють викладачів ЗВО до пошуку інноваційних технологій з формування інтересу до фундаментальної науки, до саморозвитку загальнолюдських цінностей, гуманності, безбар'єрної комунікації (Д. Косенко, 2019; Ю. Назаренко, О. Поліщук, 202; Г. Наконечко, 2019; А. Нечепорук, 2019; А. Цибулько, 2019 та інші).

Механізми рефлексії в регуляції психічних станів та психологічної саморегуляції в університетській освіті «включені» у вимірі адаптації першокурсників до навчання у ЗВО (Прохоров, 2012), саногенне рефлексія як фактор адаптації студентів університетів (Л.О.Каначук, 2010), рефлексивність студентів (В.М. Феофанов, 2003), рефлексивно-рольового виміру соціальної зрілості студентів-психологів (Л.О.Гапоненко, 2019; 2020), корекції хибних рефлексій в спілкуванні (В.М. Белкіна, 2003; Я. Бугренко, 2007; Л.О.Гапоненко, 2021, Г.В. Дяконов, 2007; 2012; З. Карпенко, 2008; Р.В. Павелків, 2009; 2017, Т.С. Яценко, 2004; 2012).

Виклад основного матеріалу. Виходячи з того, що догматика і освіта за цінностями не сумісні, ми визначили рефлексію психологічним механізмом

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

регуляції й моделювання аксіологічних принципів у розвитку професійної ідентичності здобувачів ЗВО.

Для опису аксіологічних принципів у професійному розвитку студентів необхідно уважно й критично проаналізувати теорії рефлексії та встановити достатні підстави для визначення маркерів рефлексії у впровадженні філософських цінностей професійного навчання. Тільки за таких умов є можливість здійснити важливий крок для вироблення власного професійного світогляду.

Рефлексія збагачує цінність комунікацій, що узгоджується з положеннями Б.Ф. Ломова про спілкування. Рефлексія є механізмом «запуску» емпатії за теоріями О.М. Матюшкіна. За допомогою рефлексії особа набуває здатності до критичного самоаналізу результативності продуктів власної діяльності, розвитку гетерогенного мислення в розумінні теорій фундаментальних наук (В.Я.Ляудис, 2007). Рефлексивність, як ознак особистісних властивостей, впливає на продуктивність навчальної взаємодії, збагачує когнітивну сферу професійного мислення. Вона є складовою без стресової адаптації в змінних і напружених ситуаціях. Завдяки рефлексії розкривається можливість визначити специфіку емоційно-чутливого фону особистості. Л.В. Карапетян розглядає рефлексивне оцінювання власного внутрішнього світу як механізм, що «дозволяє суб'єкту організовувати свої дії, ставити мету і аналізувати їх з точки зору значимості й можливості досягнення, створення нових способів реалізації діяльності й відповідно оволодівати процесами управління професійною діяльністю» [3, с.413].

З розвитком емпіричного інструментарію збагатилося уявлення про різновиди рефлексії. Для нашої роботи цінними були дослідження Д.О. Леонтєва і Є.М.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Осіна про існування як найменш трьох видів рефлексії за ознаками «хороша» и «дурна» (цитуються за онтологією авторів, [4]). Вони розділяють види рефлексії за спрямованістю сприймати, інтерпретувати, приймати рішення. На великій вибірці емпіричного матеріалу вони описали специфіку трьох видів рефлексії:

- 1) позитивна рефлексія (системна рефлексія);
- 2) проміжна рефлексія (інтроспекція);
- 3) негативна рефлексія (квазірефлексія) [4, с.121].

На підставі усвідомлення природи й функції рефлексії та аналізу поведінкових позицій через рольові теорії, автором даної роботи були здійсненні цільові дослідження й сформульована концепція *«Рефлексивно-рольовий вимір соціальної зрілості студентів»* (Л.О.Гапоненко [1],[2]). Було визначено, що за умов навчання студентів рефлексивно аналізувати власні рольові позиції та рольові позиції учасників навчального процесу, достатньо ефективно формувалися практичні вміння коректувати асоціальні рольові позиції в навчальному процесі – це «Кар'єрист», «Конфліктний», «Дитина», «Агресивний», «Споживач», «Невпевнений», «Сором'язливий», «Самотній» на соціально ціннісні рольові позиції – «Відповідальний», «Творчий», «Розумний», «Дотепний», «Інтелектуальний», «Винахідливий».

Слід зазначити, що численні спроби класифікувати різновиди рефлексії особистості з позиції цінностей в розвитку особистості, дослідник абсолютизує ті чи інші сфери цінностей (об'єктивних чи суб'єктивних), бо «цінність не є дійсно ні фізичною, ні психічною. Сутність їх полягає в значущості, а не в їх фактичності» (Г. Ріккерт, [5]). Разом з тим, для вивчення будь-якого предмету дослідження,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

визначення його складових є безперечним, і саме цим пояснюється звернення дослідника до розмаїтості.

Виходячи із вище означеного ми значили наступні маркери.

Першим маркером рефлексії аксіологічного принципу з розвитку професійної ідентичності здобувачів ми визначаємо *готовність викладача* враховувати філософський зміст цінностей навчальної дисципліни в цілому та безпосередньо конкретного навчального заняття. Філософський світогляд викладача полягає у здатності сконцентрувати увагу студентів на найрізноманітніших цінностях за поглядами різних науковців, а також шляхів розбудови подальшого наукового визначення закономірностей. Не аби яку роль займає презентація викладачем особистісно значимої цінності викладає мого навчального матеріалу. Обговорення матеріалу в ціннісному контексті «зламає» панівне володарювання «єдиної» цінності, яке повністю «виключає» проникнення в глибину теоретичного змісту науки, що вивчає здобувач.

Другим маркером рефлексії аксіологічного принципу з розвитку професійної ідентичності здобувачів ми визначаємо здатність викладача відрефлексувати готовність здобувачів сприймати зміст теоретичного матеріалу, їх здатність до активного мислення, вмінь свідомого узагальнення матеріалу та гетерогенного мислення в розв'язанні практичних завдань.

Третім маркером рефлексії аксіологічного принципу з розвитку професійної ідентичності здобувачів ми визначаємо освітню політику, яку займає викладач в моделюванні дослідної роботи за предметною дисципліною. В аспектів цього маркеру викладач рефлексує культурологічний розвиток студентів та на підставі

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

цього аналізу обирає сукупність аксіологічних принципів, які можуть мати різні варіації від вітальних цінностей до колективістських, гуманістичних, освітніх, особистісних, естетичних, етичних, історичних та інших.

Четвертим маркером рефлексії аксіологічного принципу з розвитку професійної ідентичності здобувачів ми визначаємо здатність викладача сформувавши ціннісний аспект просторо-часового виміру студента щодо цінування часу, його розподілу в навчальному режимі, складання перспективного плану власного життя та професійного саморозвитку.

Уважно й критично проаналізувавши ознаки професійної ідентичності вітчизняних дослідників, ми обрали положення І.М. Шаповал. Вона розглядає професійну ідентичність «як складний інтегративний феномен, що є провідною характеристикою професійного розвитку людини і свідчить про ступінь прийняття обраної професійної діяльності як засобу самореалізації та розвитку; як усвідомлення людиною своєї тотожності з професійною групою та оцінка значущості членства у ній» [6]. Авторка вбачає, що в професійній освіті відбувається забезпечення лише підготовки студента до професійної ідентичності, формування окремих елементів розуміння сутності професії та її вимог до фахівця.

Посилаючись на представлений теоретичний та емпіричний матеріал, визначаємо, що аксіологічні принципи у розвитку професійної ідентичності відстежуються в трьох маркерах рефлексії.

Перший маркер рефлексії здобувача в професійній ідентичності визначається в критичних оцінках асоціальних орієнтаціях студентів, у засудженнях дезадаптаційних властивостей студента в навчальній взаємодії.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Другий маркер рефлексії здобувача визначається в корекції хибних рефлексій

– це інтроспекції та квазірефлексії. Відбувається усвідомлення важливості системної, позитивної рефлексії. Здобувач оволодіває *предметною рефлексією*, яка задає суб'єктні відчуття екзистенційних потреб професійної удосконаленості в подоланні труднощів навчання. Саме ці зміни сприяють розвитку самостійності, потягу до творчо вирішення академічних проблем, знаходження індивідуально визначеної професійної ідентичності та намаганні досягати успіхів у майбутній трудовій діяльності.

Третій маркер рефлексії здобувача визначається здатністю рефлексивного управління вольовими зусиллями, в здатності управління мотиваційними потягами формування системи орієнтацій, тобто системи переконань відповідальності за якість навчання перед соціумом (батьками, викладачами, однокурсниками і т.п.). Студент формує потребу у самовираженні себе в соціально ціннісних рольових позиціях.

Висновок. Поставлена проблематика з визначення маркерів рефлексії аксіологічних принципів в розвитку професійної ідентичності відображає ряд важливих складових, які потребують більш ретельного вивчення щодо відкриття внутрішнього світу як викладача профільних дисциплін, так і здобувачів. Подальшого вивчення потребує редукції рефлексивної свідомості в професійній освіті. Редукція рефлексивного мислення й рефлексивної операціоналізації професійних знань закріплюється в діалогічних навчальних взаємодіях та персоніфікується в рольових позиціях.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Поєднання й розв'язання протиріч, пов'язаних з внутрішніми й зовнішніми потребами, прагненнями і можливостями між поставленими перед особистістю вимог і рефлексії ступеня опанування фундаментальними науками та їх практичного втілення.

На основі отриманих маркерів рефлексії аксіологічних принципів у розвитку професійної ідентичності, можемо стверджувати, що цей матеріал має не тільки теоретичну, але й практичну значущість так як за умов хибних видів рефлексії (інтроспекції та квазірефлексії) як у викладача, так і у студента, втрачається можливість досягати продуктивні навчальні взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Гапоненко Л. О. Рефлексивно-рольове вимірювання соціального інтелекту як ознака соціальної зрілості студентів. *Актуальні проблеми експериментальної психології*. Кам'янець-Подільський, 2020. С. 18-22.
2. Гапоненко Л.О. Рефлексивно-рольове вимірювання соціального інтелекту як ознака соціальної зрілості студентів. *Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми*. Київ. : Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2020. С. 14-16.
3. Карапетян Л.В. Рефлексивные процессы в структуре эмоционально-личностного благополучия. *Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта*. 2020. №1 (179). С. 412-414.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

4. Леонтьев Д.А., Осин Е.Н. Рефлексия «хорошая» и «дурная»: от

объяснительной модели к дифференцированной диагностики. *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2014. Т.11.№ 4. С.110-135.

5. Риккер Г. Наука о природе и наука о культуре: Природа и культура.
URL.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:uz_j9lt92XMJ:www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Rikert.html+&cd=4&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

6. Шаповал І.М. Дослідження психологічних чинників формування професійної ідентичності студентів-психологів. *Психологія: реальність і перспективи*. 2017. Вип. 8. С. 295-300.

Альона Годованюк,
викладач кафедри фінансів та економіки,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
alyona.god2017@gmail.com

Каріна Гончарук,
студентка групи СЕТ - 121,
Київська муніципальна академія
естрадного і циркового мистецтва
karinagoncaruk454@gmail.com

РОЛЬ ОСВІТИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА THE ROLE OF EDUCATION FOR SOCIETY

Суспільство визначається як сукупність соціальних мереж та соціальних взаємодій людей, які живуть разом у впорядкованій спільноті. Впорядковане та якісно систематизоване суспільство живе в унісон, демонструючи цілісність і

єдність, спільну економіку та інфраструктуру. Суспільство впорядковане тоді, коли воно складається з грамотних та освічених людей.

Освіта - це соціальна еліта, яка усуває розрив між членами суспільства, що володіє значними знаннями, включаючи навички, культурні норми та цінності чи основні факти. Суспільство, що прагне до правильного шляху розвитку чітко усвідомлює важливість освіти через якісні школи та навчальні заклади. Освіта приносить користь суспільству за рахунок покращення особистого життя та сприяє безперерйному його функціонуванню [2, С. 56]

Освіта відіграє важливу роль у сучасному та промислово розвиненому світі. Люди вимагають адекватної та автентичної освіти, щоб мати можливість вижити у конкурентному світі. Сучасне суспільство - це люди, які мають кращий рівень життя та знання для впровадження покращених рішень для вирішення своїх проблем [3, с. 57]

Освічене суспільство виховує своє молоде покоління так, щоб краще адаптуватися до навколишнього оточення, ніж неписьменне суспільство. Вихована молодь росте щасливою і задоволеною особистістю, сприяючи покращенню та зростанню нації [1, с. 214]

Освічене суспільство завжди прагне до розвитку. Воно неухильно крокує у напрямку фінансового, соціального, економічного та інфраструктурного розвитку. Суспільство пристосовує безстрашні засоби до просування науки і техніки.

Прогрес освіченого суспільства полягає у розумінні термінології про чистий дохід, населення, розвиток, поліпшення умов життя та високу якість життя. Сфера розвитку суспільства - це виховання його людей.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Добре освічене суспільство гарантує, що його попереднє покоління також залишається освіченим. Неписьменне та неосвічене суспільство будує фортецю боротьби за задоволення своїх потреб та життя.

Грамотне суспільство впроваджує схеми і гарантує, що діти та молодь здобувають освіту на благо суспільства і нації, забезпечуючи необхідну інфраструктуру та матеріально-технічне забезпечення [4]

Освічене суспільство утримується від дискримінації та забезпечує рівні можливості для всіх у суспільстві. Освіта дозволяє жінкам робити внески за рахунок працевлаштування, утримання своїх сімей та покращення соціального та фінансового стану.

Важливість освіти в суспільстві відіграє життєво важливу роль у розумінні потреби гендерно нейтрального суспільства та його значного внеску в економічний і соціальний розвиток. Суспільство, якому бракує розуміння прав та можливостей кожної статі, призводить до обмеженого соціального та економічного розвитку країни [5]

Високоосвічене суспільство відкриває найкращі заклади охорони здоров'я та гігієни. Освічена особистість розвивається і усвідомлює загрози та проблеми, пов'язані зі здоров'ям та гігієною у житті.

Грамотність відіграє роль потужної зброї, яка дозволяє індивідууму зрозуміти, проаналізувати та подолати життєві загрози, забезпечуючи тим самим вдосконалення здоров'я та гігієни для себе і своїх сімей.

Список використаних джерел

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. К.: Знання України, 2015. 804 с.
2. Біліченко С.П. Якість вищої освіти в Україні – наближення до Європейських стандартів. Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Збірник наукових праць. м. Вінниця, 9 квітня 2013 р. Тернопіль: Крок. 2013. С.55 – 57
3. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). К.: Грамота, 2018. 216 с.
4. Перспективи освітньої системи України на ринку міжнародних освітніх послуг. Аналітична записка URL: <http://old.niss.gov.ua/>
5. Шевченко В.Б. Стан української освіти в Україні. URL: <http://ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=626>

Гомілко Ірина Сергіївна
 Студентка I курсу магістратури
 спеціальності «Педагогіка вищої школи»
 irinako681@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент
 Висідалко Наталія Леонідівна

**ПРОБЛЕМА ВТОМИ ТА ПЕРЕВТОМИ СТУДЕНТІВ У ОСВІТНЬОМУ
 ПРОЦЕСІ.
 THE PROBLEM OF BOTH STUDENTS IN THE PROCESS OF EDUCATION**

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
 Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Актуальність. Дослідженню втоми та перевтоми присвячується дедалі більше наукових робіт, а саме: «Дослідження втоми у студентів в процесі навчальної діяльності» Редько А.В., Бачериков Е.Л., Камскова Ю.Г., «Вплив навчального процесу на організм студентів» Сбітнева О.А.

Мета – дослідити проблематику втоми та перевтоми студентів у освітньому процесі ЗВО

Втома - це стан, що спричиняється інтенсивною і тривалою роботою, характеризується тимчасовим зниженням працездатності, виражається зниженням кількості та якості роботи і погіршенням координації функцій.

Залежно від особливостей праці втома може розвиватися з різною швидкістю і досягати різного ступеня глибини.

Якщо втомлена людина продовжує працювати або відпочинок її був недостатній для відновлення сил організму, то втома від наступної роботи ніби нашаровується на попередню і поглиблюється. Якщо такий стан триває деякий час, то настає перевтома організму (2).

Перевтома - це вже тривалий розлад в організмі, хронічне захворювання, яке проявляється різними ознаками: ослабленням мислення, сприймання, засвоєння, пам'яті, уваги. Перевтома - це хворобливий стан організму, і така людина потребує тривалого відпочинку, а іноді навіть і лікування.

За формами втома класифікується на:

компенсувальну, гостру, хронічну втому і перевтому.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Сучасна класифікація втоми побудована на основі врахування трьох груп показників, таких як

- 1) причини її виникнення;
- 2) симптоми прояву;
- 3) способи і тривалість відновлення працездатності

Поширені ознаки втоми:

- відчуття занепаду сил – коли людина відчуває, що не в змозі виконувати звичайні функції належним чином;
- неухважність та погіршення концентрації;
- погіршення пам'яті;
- уповільнення процесів мислення, зменшення глибини і критичності мислення;
- зниження інтересу до роботи;
- підвищена дратівливість;
- перманентна сонливість;
- реакція серцево-судинної системи – підвищення рівня артеріального тиску і частоти пульсу (5).

Основною відмінністю втоми від перевтоми є зворотність зрушень при втомі і неповна зворотність їх при перевтомі. Втома негативно не впливає на здоров'я і часто справляє позитивний вплив на організм людини, в той час як перевтома має негативний вплив (5).

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Існує ряд факторів, які можуть підсилити ризик розвитку синдрому втоми. Це незбалансоване харчування, порушення режиму сну, забруднене зовнішнє середовище, послаблений імунітет і т.д.(1)

Основними напрямками профілактики втоми та перевтоми є постійна турбота про своє здоров'я. Основним принципом є систематичний відпочинок. Найважливіше не ігнорувати його, оскільки він є запорукою поліпшення і фізіологічного, і психоемоційного стану організму. Впорядкування власної роботи є важливим моментом, щоб уникнути зайвих навантажень (4). Якщо вчасно людина не зрозуміє наскільки важливо контролювати свої почуття та думки, тоді до перевтоми – один крок. Не слід забувати, що важливим моментом є корекція стилю життя, формування нових психологічних установок і тільки позитивне мислення, що будуть серйозною перешкодою для появи підступного синдрому (6).

Список використаних джерел:

1. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції: навч.посібник. / Т.С. Яценко. – К.: Либідь, 1996. – 264 с.
2. Василик А.В., Вонберг Т.В. Психологія управління персоналом: практикум. К.: КНЕУ, 2013. 167 с.
3. Василик А.В., Вонберг Т.В. Психологія управління персоналом: практикум. К.: КНЕУ, 2013. 167 с.
4. Аулик И.В. "Как определить стан втомляваності", М.: Физкультура и спорт,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

5.Гайдайчук І.П., Данилевич Н.С. Аналіз ступенів втоми при розумовій праці, Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. 2011. № 6 (62). С. 12-16.

6.Крушельницька Я.В. Фізіологія і психологія праці: підручник. К.: КНЕУ, 2014. 463 с.

Olga Goncharova,

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,
PhD, Associate Professor at the Department of Foreign Languages

Alina Maslova,

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,
PhD, Associate Professor at the Department of Foreign Languages

FEEDBACK AS AN EFFECTIVE TOOL FOR TEACHING EXCELLENCE ENHANCEMENT

ФІДБЕК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Currently, the problem of giving feedback has become the latest trend in academic environment. The research results show a significant shift in understanding feedback in a traditional teaching, where it is used mostly for assessment, towards a new role of effective educational tool that promotes student reflection and learning and enhances successful teaching (Quinton & Smallbone, 2010; Ovando, 1994; du Toit, 2012; Mamoon-Al-Bashir et al., 2016).

Many scholars made an attempt to define feedback. Akkuzu (2014) considers feedback “as a door for teachers to open in order to obtain a variety of data about themselves through their own eyes and through the eyes of others”. Bergil and Atli (2012)

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

highlight feedback as “a reflection of learners’ performance during teaching and learning processes”. Hamid and Mahmood (2010) describe it as “a process which involves a two-way nonjudgmental communication with the purpose providing information about quality of work to enhance one’s ability”. Following these researchers’ opinions, we can conclude that feedback and instruction are interrelated. Teachers can use students’ feedback to identify the gap between current and desired performance, take steps to reduce this gap and reflect on the effectiveness of their own activity. Therefore, feedback is essential in evaluating assessment, understanding student needs and adapting one’s teaching, creating favorable learning conditions, and, thus, enhancing student learning. For that purpose, it is important to get the right understanding of the term “feedback” and analyze the process of giving and receiving feedback in academic setting.

This paper aims to investigate the perceptions of feedback by educators and identify positive feedback practice that supports teaching excellence enhancement.

Theoretical analysis of the scientific literature on the problem shows that feedback can be immediate, during an activity, or delayed, at the end of an activity or a part of a learning programme and can take various forms. Most of the researchers identify the following types of feedback: oral and written, formal and informal, formative and summative, positive (constructive) and negative, individual and group feedback, student peer and student self-feedback.

In order to investigate the perceptions of feedback the authors decided to conduct a short online survey using Google form. The participants of the research were teachers of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University and teachers of primary and secondary schools of Melitopol and Melitopol region. The total number of respondents

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

was 90 (64.4% of University teachers and 35.6% of primary and secondary school teachers).

With the help of the open-ended question “How do you understand the notion “feedback” in the survey the researchers found out that majority of the respondents defined it as “a reaction, comment, response, impact, communication, or question”, “a two-way communication between students and a teacher”, “a response to some reaction to an action”, “a form of encouragement for students”, or “a flashback, revision, generalization, analysis”. Yet, it should be noted that some educators misunderstand the meaning of the term describing it as “the result of work”, “checkup of the acquired knowledge”, “impression of something”. One of the participants simply wrote: “This is a new concept for me”. Consequently, the collected opinions prove that some teachers are not sure how to give and receive feedback and how to do it effectively.

Conclusions. It has become clear that feedback is a complex process. To make it effective teachers need to understand its meaning correctly, clarify patterns of good performance, inform learners on their current progress in time and point out steps necessary to achieve desired performance, encourage students’ positive motivation, promote reflection in learning. Thus, feedback practice becomes effective and learner-centered. Additionally, it forces educators to change the traditional way of giving feedback, re-think and improve their teaching excellence in order to promote students’ learning.

References

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1. Akkuzu, N. (2014) The Role of Different Types of Feedback in the Reciprocal Interaction of Teaching Performance and Self-efficacy Belief. *Australian Journal of Teacher Education*, 39(3), 36-66. DOI:10.14221/ajte.2014v39n3.3
2. Bergil, A.S., Atli, I. (2012). Different Perspectives about Feedback on Teaching. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 5833-5839. DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.06.524
3. Hamid, Y., Mahmood, S. (2010). Understanding constructive feedback. A commitment between teachers and students for academic and professional development. *Journal of Pakistan Medical Association*, 60(3), 224–227. Retrieved from <https://www.jpma.org.pk/PdfDownload/1960.pdf>
4. Mamoon-Al-Bashir, M., Kabir, R., Rahman, I. (2016) The Value and Effectiveness of Feedback in Improving Students' Learning and Professionalizing Teaching in Higher Education. *Journal of Education and Practice*, 7(16), 38-41. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1105282.pdf>
5. Ovando, M. (1992) Constructive Feedback: A Key to Successful Teaching and Learning. *International Journal of Educational Management*, 8(6), 19-22. DOI: 10.1108/09513549410069185
6. Quinton, S., Smallbone T. (2010) Feeding forward: using feedback to promote student reflection and learning – a teaching model. *Innovations in Education and Teaching International*, 47(1), 125-135. DOI: 10.1080/14703290903525911
7. du Toit, E. (2012) Constructive Feedback as a Learning Tool to Enhance Students' Self-Regulation and Performance in Higher Education. *Perspectives in Education*, 30(2), 32-40. Retrieved from file:///C:/Users/User/Desktop/feedback%201.pdf

Гриценко Оксана Володимирівна,
 Студентка групи: 2 мПВШз,
 Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»
 Педагогіка вищої школи. Тьюторство.
 Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
 Булда Анатолій Андрійович

«ФОРМУВАННЯ В МОЛОДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ»

Актуальність обраної теми є одне з головних завдань освіти . Соціально-психологічною передумовою побудови громадянського суспільства, утвердження демократії і збереження незалежності України є формування в її громадян національної гідності, патріотичних почуттів і відповідальності за долю держави.

Мета роботи є огляд і систематизація вже наявних поглядів на питання національної свідомості та національної самосвідомості, аналіз концепцій структури вищезазначених явищ, а також основних чинників їхнього становлення.

Національна самосвідомість є усвідомленням, оцінкою людини (нації) себе як носія національних цінностей, що склались у процесі історичного розвитку спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної діяльності, що прагне ствердити себе, посісти належне місце серед інших національних спільнот і зробити гідний внесок у цивілізаційний поступ людства.

На думку М.Й. Боришевського, сутність національної самосвідомості особистості розкривають й наступні складові: 1) національна ідентифікація, тобто

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

усвідомлення індивідуальної належності до певної нації, етносу, спорідненості з ними; 2) знання та усвідомлення людиною типових характеристик нації, з якою вона себе ідентифікує; 3) усвідомлене ставлення особистості до минулого (історії), теперішнього та майбутнього власного етносу, нації; 4) знання про національну територію; 5) усвідомлене та дійове ставлення до національних цінностей [1; 5].

За позицією психолога, національна ідентифікація є не лише складовою, а й провідним чинником розвитку національної самосвідомості: «Без такого самоусвідомлення людиною себе з певною конкретною нацією не може бути мови про розвиток у неї національної свідомості і самосвідомості» [1, с. 140]. Вчений переконаний, що наявність зазначених складових у національній самосвідомості особистості зумовлює розвиток у неї почуттів національної відповідальності та національної гордості.

Вивчення питань національної свідомості надзвичайно актуальні для кожної держави, адже національні державницькі позиції, або їх відсутність як у політичних лідерів країни, так і у пересічних громадян є визначальними для майбутнього держави в цілому та будь якої частини суспільства, зокрема. В період становлення української державності, інтеграції у європейську спільноту, відмову від тоталітарних методів управління державою та формування громадянського суспільства актуалізуються принципи орієнтації на особистість, на пріоритети духовної культури, на засади демократизації та гуманізації в Україні.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність реформування вищої школи, головним завданням якої виступає формування в майбутніх фахівців професійної компетентності під час

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Освітній процес у вищій школі має задовольняти потреби соціального замовлення, зокрема розвивати самостійних, ініціативних професіоналів.

Перспективи подальших досліджень.

У результаті аналізу праць, присвячених розглянутій тематиці, було виявлено взаємозаміщення понять «етнос» і «нація» у більшості дослідників. Так само було простежено тенденцію до ототожнення понять «національна свідомість» і «національна самосвідомість» з огляду на тісну взаємопов'язаність обох явищ.

У цьому контексті ясніше додає підхід М. Боришевського, який обидва феномени вважає одночасно світоглядними орієнтаціями особистості та частиною духовної сфери. Національну самосвідомість науковець визначає як ставлення особистості до себе й оцінку себе як носія національної свідомості, тобто, передусім, як відрефлексоване сприйняття.

Висновки. Виняткова роль, яку відіграє національна свідомість у життєдіяльності народів і кожної особистості спричинила значний інтерес до цього феномену серед зарубіжних та вітчизняних суспільствознавців як минулого, так і сучасності. Вагомий внесок у розвиток національної проблематики, зокрема національної саморефлексії, визначення змісту й ролі національної ідеї зробили представники російської релігійно-філософської думки : В. Соловйов, І. Ільїн, М. Бердяєв.

Список використаних джерел

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві / М.Й. Боришевський // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. — К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. — С. 138–144
2. Жмир В. Національна свідомість українців. Мала енциклопедія етнодержавства. – К.: –1996. – С. 104.
3. Теоретичні засади виховання національної свідомості за ред. Д. О. Тхоржевського К., 1998. – С. 91–99
4. Соколова В. Ф. Психологічні особливості розвитку національної самосвідомості студентської молоді засобами української літератури : дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / В. Ф. Соколова. – К., 2005. – 196 с.

Гришко Світлана Вікторівна,
доцент, завідувач кафедри фізичної географії і геології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
gryshko245@gmail.com

Непша Олександр Вікторович,
старший викладач кафедри фізичної географії і геології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
nepsha_aleks@ukr.net

Іванова Валентина Михайлівна
старший викладач кафедри фізичної географії і геології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
valyaivanova0204@gmail.com

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

SPECIFIC FEATURES OF MOTIVATIONAL AND VALUE ORIENTATION OF STUDENTS-GEOGRAPHERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

З психолого-педагогічної точки зору професія – географа характеризується специфічними вимогами до особистісних якостей суб'єкта праці, які формуються в процесі навчання у закладі вищої освіти.

Фахівці географи повинні володіти специфічними особливостями мотиваційно-ціннісної спрямованості пов'язаної з професійною діяльністю: світоглядом, цінностями, мотивами, цілями професійної діяльності. Пов'язано це з тим, що представники даної сфери діяльності повинні відчувати постійну особисту відповідальність за збереження природного середовища, займаючись виробничою, дослідницької роботою. У них має бути сформована екологічна свідомість, орієнтоване на адекватне відображення стану зовнішнього середовища і, відповідно, ціннісні установки, пов'язані з наданням сприяння в поліпшенні життєдіяльності людей.

Основна світоглядна ідея природно-географічних наук – це ідея сталого розвитку цивілізації, що припускає наявність у фахівців таких професійних мотивів і ціннісних орієнтацій, які сприяють усвідомленню ними виник в світі глобальної екологічної кризи, а також необхідності участі кожного в подоланні його. Фахівці повинні розуміти, що їх професійні дії впливають на проблеми, пов'язані з життєдіяльністю людей, зі збереженням природи, і бути готовими у своїй трудовій

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

діяльності враховувати ці аспекти. Для цього фахівцям географам необхідна сформована мотиваційно-ціннісна спрямованість на професійну діяльність, що пов'язана з умінням аналізувати, прогнозувати ситуації, творчо мислити, а також навички співпраці у вирішенні проблем, пов'язаних зі збереженням компонентів географічного середовища та безпеки життєдіяльності людини.

Крім загальних характеристик мотиваційно-ціннісної спрямованості на професійну діяльність майбутнього фахівця можна виділити специфічні характеристики, пов'язані з особливостями предметної діяльності.

Фахівці-географи повинні мати таку мотиваційно-ціннісну спрямованість, таким світоглядом, основою якого є усвідомлення тісного взаємозв'язку навколишнього природного середовища з соціальним. У фахівця повинна бути сформована єдина географічна картина сучасного світу, яка на даному етапі свого розвитку характеризується переходом географічної оболонки на новий етап свого розвитку, де провідним фактором виступає діяльність людства. У географа повинна бути сформована соціальна, емоційно-особистісна мотивація, що виявляється в особистій відповідальності за те, що відбувається в навколишньому світі. Він повинен адекватно реагувати на зміни, що відбуваються і усвідомлено займатися практичною діяльністю з позицій сучасної географічної науки.

Найголовніше в мотиваційно-ціннісній спрямованості особистості фахівця-географа його світогляд, яке характеризується комплексним, системним поданням про Землю як про планету людей. Основною метою його професійної діяльності має бути наукове обґрунтування шляхів раціональної територіальної організації суспільства і природокористування, створення основ стратегій екологічно

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

безпечного розвитку суспільства. Географ повинен відчувати особисту відповідальність за все, що відбувається в навколишньому світі, вважати своїм покликанням допомогу у вирішенні завдань виживання в сучасній екологічній ситуації. Він повинен володіти системним мисленням: комплексно розглядати середовище проживання людства, сприймати світ не як набір окремих природних і суспільних компонентів, а у вигляді природно-антропогенних систем, що формуються і розвиваються за певними законами. Географ повинен бути мотивований на творчу діяльність, нестереотипне рішення географічних завдань і самостійний вибір для цього існуючого географічного інструментарію [4-6].

«Географія, – відзначала французька вчена Жаклін Боже-Гарньє, – для мене означає щось більше, ніж просто професія: це скоріше спосіб розуміння світу. Географ вельми своєрідно оцінює своє оточення: наприклад, великий гірський район пробуджує в ньому не тільки насолоду естетичну цінність, а й інтерес до котра утворює його структурі і фазами еволюції. Міські нетрі збуджують не тільки співчуття і жах, а й змушують розкривати історичні та соціальні корені настільки жалюгідних умов життя. Географ не просто дивиться і спостерігає – він автоматично прагне зрозуміти побачене. Безпосередній польовий досвід вивчення земель і людей – невід’ємний елемент професії географа – дозволяє йому зрозуміти життя інших людей і більш скрупульозно оцінити власне життя ... Сфера інтересів географа – це безпосередньо живий світ, не тільки збагачує його досвід, який дає йому інформацію, а й надихає його» [1,с.210-211].

Таким чином, фахівці-географи повинні володіти специфічними особливостями мотиваційно-ціннісної спрямованості, пов’язаної з професійною діяльністю:

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

соціальними, пізнавальними, емоційно-особистісними і соціально-економічними мотивами і ціннісними орієнтаціями. Пов'язано це з тим, що представники даної сфери діяльності повинні відчувати постійну особисту відповідальність за збереження природного середовища, життя людей, займаючись виробничою, науково-дослідною, природоохоронною роботою. У них має бути сформовано екологічну свідомість, орієнтовану на адекватне відображення стану зовнішнього середовища і ціннісні установки, пов'язані з наданням сприяння в поліпшенні життєдіяльності людей [2,3].

Список використаних джерел:

1. Баттимер А. Путь в географию. М., 1990. С.210-211.
2. Донченко Л.М., Зав'ялова Т.В. Формування педагогічних умінь студентів природничо-географічних факультетів з екологічного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах. *Наукове сьогодні: теоретико-прикладні дослідження та перспективи*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 17 травня 2019 року. Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2019. С.8-14.
3. Донченко Л. М., Зав'ялова Т. В., Іванова В. М. Взаємозв'язок професійної та географічної культури фахівця-географа. *Географія та туризм: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (26 лютого 2021 р., м. Харків) / за заг. ред. Лоцмана П. І. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2021. С.12-18.*

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

4. Елькін М. В. Формування професійної компетентності майбутнього

вчителя географії засобами проектної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2005. 20 с.

5. Запорожець Л. М., Браславська О. В., Рожі І. Г., Макаревич І. М.

Професійна компетентність майбутнього вчителя географії – умова модернізації сучасної освіти. *Модернізація українського суспільства у світлі угоди про асоціацію з ЄС*: Міжнар. наук.-практ. конференція (2 – 3 квітня 2015 р.). Київ: Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2015. С. 13–14.

6. Тімець О. В. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя

географії у процесі професійної підготовки: монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2010. 328 с.

Гуменюк Ірина Леонтіївна

кандидат економічних наук, заступник директора з наукової,
інноваційної та міжнародної діяльності

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

ORCID iD: 0000-0002-3984-1419 e-mail: vons-irina@ukr.net

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ - ДОСВІД УКРАЇНИ INCLUSIVE EDUCATION AND EUROPEAN VALUES – EXPERIENCE OF UKRAINE

В сучасному розвитку вищої освіти вагоме місце займає інклюзивна освіта. В Україні питанню інклюзивного навчання в закладах освіти за останні роки присвячено чимало досліджень, науково-дослідних заходів, педагогічних практик.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Разом, поступово, керівництво закладів освіти та члени соціуму усвідомлюють, що інклюзивна освіта – це та складова «гуманітарної політики кожної сучасної країни, яка свідчить наскільки її суспільство захищає невід’ємні права людини та яка сьогодні поступово входить у освітній процес України» [2].

Інклюзивне навчання в загальноосвітніх закладах України лише на початках впровадження [3]. Тому в педагогів та керівників закладів освіти виникає безліч запитань щодо організації освітнього процесу та ефективної навчальної діяльності. Сучасні педагоги в закладах освіти поставлені в умови подолання сучасних викликів та інновацій.

Перед закладами освіти, які прагнуть впроваджувати інклюзивне навчання постає безліч питань щодо організації та створення інклюзивних класів / груп, корекційно-розвиткові заняття для учнів та реабілітаційні заходи для здобувачів освіти вищої освіти, а також індивідуальна програма розвитку й навчальні плани учнів та індивідуальні графіки для студентів з ООП, оцінювання результатів навчання, матеріально-технічне забезпечення, доступність закладу освіти та ін.

Згідно статистики, серед 17 337 українських шкіл лише 1127 залучені до інклюзивного навчання. Більш ніж 56 тисяч школярів з особливими освітніми потребами не охоплені навчанням у загальноосвітніх закладах. Таким чином, показник інклюзії в Україні складає лише 7%. Наведемо статистичні дані такого показника в інших країнах: у Литві ця цифра охоплює 90%, Польщі – 42%, Словаччині – 42%, Угорщині – 57%, Норвегії – 90%, Італії – 99%, Франції – 25%.

Проблемою такого охоплення дітей з ООП є те, що в Україні система послуг для здобувачів освіти з інвалідністю створювалась за часів Радянського Союзу на

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

базі закладів інтернатного типу. За словами Уповноваженого з прав дитини Миколи Кулеби, досі дітям з особливостями розвитку держава могла запропонувати два варіанти освіти: спецшколи або інтегровані класи. На думку психологів, головний недолік навчання в інтернаті – обмеження дітей у спілкуванні з однолітками [1].

Іншим питанням є впровадження європейських цінностей, побудова діалогу між країнами та створення дискусійного простору для обміну досвідом, кращими практиками та технологіями у розвитку інклюзивного навчання. Питанням європейських цінностей цікавиться безліч дослідників.

Дослідження впровадження й трансформації цінностей підводить до важливості аналізу перспектив Європейського Союзу, як форми реалізації європейської єдності, до якої Україна також прагне приєднатися.

Основними європейськими цінностями є повага до гідності людини, права спільнот та родин, свобода (свобода слова, волевиявлення), демократія, толерантність, рівноправність усіх членів соціуму, незалежно від гендеру, верховенство закону, відсутність дискримінації тощо.

Розвиток Європейських цінностей у системі інклюзивної освіти та в соціумі підвищує імовірність розвитку сучасного демократичного суспільства, адже таким чином утверджуються права кожного громадянина держави, у центрі знаходиться саме людина, а не держава, як це було у радянському та пострадянському суспільстві.

Згідно досліджень до сукупності головних індикаторів якості життя, які істотно послаблюють конкурентні позиції нашої країни, належать:

1. Рівень охорони здоров'я та якості початкової освіти.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

2. Фінансування розвитку людського капіталу.

3. Демографічні зрушення [4].

Погоджуючись із думкою І.Маланчук, зазначаємо, що проблема підвищення якості життя в Україні потребує якісного впровадження європейських цінностей, європейських ідей та соціальних стандартів, демократичної зміни на пряму планування розвитку людського капіталу [4].

Тому вкрай важливим є розвиток освіти та побудова активного діалогу у сфері імплементації соціальних стандартів, європейських цінностей у науково-педагогічному дискурсі розвитку системи освіти, та, зокрема, вищої освіти. Одним з ключових аспектів здійснення європейської освіти та соціальної політики в Україні є розвиток ціннісної сфери та стандартизація в сфері соціального захисту.

Список використаної літератури:

1. Життя поза освітою: перспективи інклюзивного навчання в Україні. URL: <https://naglyad.org/uk/2017/05/12/zhittya-pozha-osvitoyu-perspektivi-inklyuzivnogo-navchannya-v-ukrayini/>
2. Інклюзивна освіта в Україні: разом крок за кроком. URL: https://www.irf.ua/inklyuzivna_osvita_v_ukraini_razom_krok_za_krokom/
3. Інклюзивне навчання у школі: кроки до успішного початку. URL: <https://nus.org.ua/articles/inklyuzyvne-navchannya-u-shkoli-kroky-do-uspishnogo-pochatku/>

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

4. Ірина Маланчук Європейські цінності в системі підвищення якості життя в Україні. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23068/1/97-101.pdf>

Гуменюк І. М.,

викладач кафедри соціальної роботи та психології

"Кам'янець-Подільський державний інститут"

gumenyuk.inna2017@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2443-3938>

Палилюцько О. М.,

в.о. завідувача кафедри соціальної роботи та психології,

кандидат історичних наук,

"Кам'янець-Подільський державний інститут"

Гуменюк Д. М.,

студент, НРЗВО "Кам'янець-Подільський державний інститут",

м. Кам'янець-Подільський, Україна

СТВОРЕННЯ НАЛЕЖНИХ УМОВ-ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ

ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

THE CREATING OF APPROPRIATE CONDITIONS – IS AN IMPORTANT ASPECT OF INCLUSIVE EDUCATION

Нині Україна формує нову освітню філософію щодо реалізації права на освіту осіб з особливими освітніми потребами і робить на цьому основний наголос впроваджуючи інклюзивну освіту.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Підтримка навчання студентів з особливими освітніми потребами існує в усіх розвинених країнах світу. Вона розпочалася у відповідності до «Всесвітньої програми дій відносно інвалідів», прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН в її Резолюції 37/52 від 3 грудня 1982 року, і здійснюється згідно зі «Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (Резолюція 48/96 від 20 грудня 1993 року).

Нині Україна формує нову освітню філософію щодо реалізації права на освіту осіб з особливими освітніми потребами і робить на цьому основний наголос впроваджуючи інклюзивну освіту. Особливо це є актуальним сьогодні, коли розглядаються питання організації інклюзивної освіти у навчальних закладах різних рівнів. [1].

Про цей важливий напрям йдеться у таких важливих документах як Концепція розвитку інклюзивної освіти (від 01.10.2010 року № 912)[5], Концепція розвитку педагогічної освіти України (22.02.2018 року)[6], Законах України «Про освіту» (05.09.2017 року). Створення рівних можливостей для всіх громадян без винятку — незалежно від їх соціального статусу, стану здоров'я, віку чи інших показників — одне з основних завдань для суспільства, що прагне розвиватися у демократичному напрямку. Інклюзивна освіта — це здобуток цивілізованої демократичної освітньої системи, що покликаний стерти принизливі кордони, які виникають стосовно людей із особливими потребами.

Закону України «Про освіту» (05.09.2017 року) визначив поняття особи з особливими освітніми потребами. Це «особа, яка потребує додаткової постійної чи

тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту».

Тобто до категорії таких осіб можуть підпадати не тільки особи з інвалідністю, а й внутрішньо переміщені особи, діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту, особи, які здобувають спеціалізовану освіту або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів, особи з особливими мовними освітніми потребами (наприклад, ті, які здобувають загальну середню освіту мовами, що не належать до слов'янської групи мов) тощо.

На даний момент Міністерство освіти й науки ще не розробило чіткого переліку осіб з особливими освітніми потребами.

Створення інклюзивного освітнього середовища у системі вищої педагогічної освіти є відображенням об'єктивних вимог, які висувуються перед українським суспільством, що має на меті забезпечити право на освіту особам з особливими освітніми потребами.

Здобуття повноцінної вищої освіти студентами з особливими освітніми потребами набуває неабиякого значення, оскільки засвоєння фахових навичок у ЗВО дає можливість реалізувати свої здібності, та адаптуватися у суспільстві.

Інклюзивний освітній процес передбачає інтеграцію молоді з особливими освітніми потребами до типових навчальних колективів, що підкреслює цінність кожного для суспільства. Організація інклюзивно-освітньої платформи починаючи від дитячого садка до навчання у ЗВО дає можливість дітям з особливими освітніми потребами не замикатися у собі, не боятися світу і не комплексувати стосовно своєї інвалідності. Здобуття повноцінної освіти для інвалідів набуває особливого

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

значення, оскільки засвоєння фахових навичок дає можливість реалізувати здібності, частково або повністю адаптуватися у суспільстві особам з обмеженими можливостями, а для цього потрібно створювати належні умови, що являється важливим аспектом інклюзивної освіти.

Проблема інтеграції в загальній освіті може розглядатися з позицій двох суттєвих характеристик освіти. Перша позиція дає підстави говорити про інтеграцію в науці як фундаментальну основу зміни змісту освіти, забезпечення її цілісності. Переважання інтеграції чи диференціації в розвитку науки має історико-гносеологічні та соціально-економічні витoki. Первинна філософська інтеграція знань про світ змінилася на первинну диференціацію: виокремилися науки про природу, суспільство, про душу та тіло. На основі накопичених знань стала можливою вторинна інтеграція, філософське осмислення світу, що, відповідно, зумовило вторинну диференціацію – створення нових наук з новими предметами пізнання. XX століттю притаманні глобальні масштаби диференціації та інтеграції наукових знань, в тому числі і в галузі освіти [2; 3].

Виникнення у педагогіці поняття «інтеграція» стало наслідком тривалого розвитку інтеграційних процесів в освіті і, зокрема, в освіті спеціальній. Інтеграція (лат.) означає об'єднання частин у ціле. Як підкреслюють білоруські вчені (А. Конопльова, Т. Лещинська), інтеграція – це не механічне поєднання частин, а поєднання кількох соціальних реальностей з метою створення якісно нової, в якій відбувається рівноправна взаємодія. За такого трактування інтеграція набуває ширшого змісту й може розглядатися як окремий щабель у розвитку освітньої системи.

На думку Т. Лормана та Д. Деллер, інтеграція – це процес і результат створення тісно пов’язаного, єдиного, цілісного. Ми поділяємо наукові висновки українських та зарубіжних вчених (Т. Бута, Д. Деллер, В. Засенка, Д. Лупарт, Т. Лормана та ін.), які зазначають, що інтеграція виступає протиположною сегрегації й позначає перехідний поступ до інклюзії, як інноваційної освітньої системи. Так, зокрема, Т. Бут вважає, що у разі усунення перешкод під час здобуття освіти, правомірно розглядати інтеграцію й інклюзію як два етапи одного процесу, коли спочатку забезпечується присутність, а пізніше повне залучення до освітньої системи. Вчений наголошує, що інтеграція та інклюзія термінологічно ідентичні «доступу» та «участі»: «Насамперед, ми маємо зробити систему достатньо гнучкою, аби вона могла відповідати різним запитам людей. Однак, це якщо ми розуміємо інклюзію, як трансформацію. Ми маємо докорінно змінити наше ставлення до різноманіття людської спільноти, яка є в освітній системі. Це різноманіття варто розглядати не як джерело труднощів, а, навпаки, як певний атрибут реальності, який варто приймати і цінувати. За такого підходу ми відкидаємо сталий погляд на норму, як дещо гомогенне та стабільне. Ми бачимо норму в розмаїтті. Існування різних категорій учнів, кожна з яких має свої освітні потреби, визначається як фундаментальний факт, на якому базується вся педагогіка». На сучасному етапі ідея інклюзії набуває адекватних обрисів і перетворюється на основоположну категорію дидактики. Вона поєднує поняття комплексності, предметності та визнається вченими і практиками як принцип організації процесу спеціальної освіти в умовах загальноосвітньої школи.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. практика організації педагогічної діяльності на інклюзивній основі набула певної завершеності. На думку багатьох науковців найвищим щаблем інтеграційних процесів є інклюзивна освіта, яка нині визначається як найбільш значущий інноваційний рух в освіті 20 століття.

Таким чином, аналіз особливостей входження осіб з особливими освітніми потребами в інклюзивне освітнє середовище закладу вищої освіти дозволяє зробити деякі узагальнення. Вища освіта є провідним чинником підвищення соціального статусу, досягнення духовної, матеріальної незалежності і соціалізації молоді з особливими освітніми потребами й відображає стан розвитку демократичних процесів і гуманізації суспільства. Успішній інтеграції осіб з обмеженими можливостями в колектив закладу вищої освіти сприятимуть впровадження інтегрованого навчання, взаємодія основних складових процесу інтегрування; активна участь самих інвалідів у процесі інтегрування; організація взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в умовах сприятливого мікроклімату, що забезпечує взаєморозуміння, довіру, визнання і пошану кожної особистості. Подальшою перспективою нашого наукового пошуку стане вивчення та аналіз форм і методів подолання бар'єрів упровадження та ефективного функціонування системи здобуття освіти студентами з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища закладу вищої освіти.

Отже, побудова ефективної системи інклюзивної освіти в Україні можлива на основі взаємодії різних факторів, насамперед посилення фінансування освіти, удосконалення її нормативно-правового забезпечення, поліпшення методичного та кадрового забезпечення інклюзивної освіти.

Список використаних джерел:

1. Архітектурна доступність шкіл: навч.-метод. посіб./за заг. ред. Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О. В; колек. авторів: Азін В.О., Грибальський Я.В., Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О. В. Київ. 2012. С. 7

2. Богинская Ю. В. Доступность высшего образования для лиц с ограниченными возможностями жизнедеятельности как социальнопедагогическая проблема [Електронний ресурс] / Ю. В. Богинская // Проблемы сучасної педагогічної освіти: зб. наук. праць. 2009. №23. Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2009_23_2/boginska.pdf.

3. Закон України «Про внесення змін деяких Законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (від 05. 06.2014 року № 1324) <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1324-18> дата звернення 11.06.2018.

4.Закону України «Про освіту» (05.09.2017 року) <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> дата звернення 11.06.2018

5. Концепція розвитку інклюзивної освіти (від 01.10.2010 року № 912) <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitkuinklyuzivnogo-navchannya> дата звернення 11.06.2018

6. Концепція розвитку педагогічної освіти України (22.02.2018 року) <https://mon.gov.ua/storage/app/.../kontseptsiya-pedosviti-pislya-kolegii03-18.doc> дата звернення 11.06.2018

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Дем'яненко Наталія Миколаївна,
доктор педагогічних наук,
професор, зав. кафедри педагогіки
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова
nat77demyanenko@gmail.com

УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ: МИНУЛЕ І МАЙБУТНЄ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ВИМІРІ

UNIVERSITY OF UKRAINE: PAST AND FUTURE IN THE EUROPEAN EDUCATIONAL DIMENSION

З XIII ст. європейський університет, який зародився в Італії й на півдні Франції, розпочав експансію взірців і способів організації вищої освіти. До середини XV ст. «університетське будівництво» охопило всю Центральну Європу. Переважна більшість університетів, різноманітно орієнтованих у конфесійному відношенні – католицьких, лютеранських, кальвініських, з'явилася у другій половині XVI – на початку XVII ст. у Центральній і Східній Європі в зв'язку з ходом Реформації і Контрреформації.

Починаючи з останньої чверті XVI ст. ці процеси також отримали відгук серед православної конфесії в Речі Посполитій, де в містах Галіції, Подолії і Волині виникли перші греко-слов'янські школи, підтримувані православними братствами і великими магнатами. Організація цих шкіл, програми і методи викладання

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

орієнтувалися на православний Схід, маючи при цьому спільні риси з єзуїтськими колегіями. Саме ці заклади освіти можуть уважатися зародками православних університетів. Їх настановні документи затверджувалися східними патріархами (Костянтинопольським, Антіохійським), що знаходилися на той час в землях Речі Посполитої. Наприклад, курс навчання в Острозькій академії (1576-1636), за західноєвропейськими зразками, поділявся на два рівні: тривіум (граматика, риторика, діалектика) і квадривіум (арифметика, геометрія, музика, астрономія). Крім того, вивчалися поезія, історія, з основних мов – латинська, грецька, старослов'янська і польська. Науково-дослідна робота полягала в діяльності науково-перекладацького гуртка, яким здійснювалися переклади (з редагуванням) отриманих із Балкан та Італії рукописів духовно-релігійного й педагогічного змісту. Викладацький склад був представлений плеядою видатних вітчизняних (Герасим Смотрицький, Клірик Острозький, Дем'ян Наливайко, Мелетій Смотрицький та ін.) й іноземних учених - вихідців із Греції, Болгарії, Білорусії, Росії, Сербії (вихованців університетів Падуї, Кракова, Венеції): Кирило Лукарис, Ян Лятос, Василь Суразький, Никифор Парасхес та ін.

«Греко-слов'янське» і «латинське» викладання поєднав на початку 1630-х років київський митрополит Петро Могила. Заснована ним у Києві православна колегія (згодом - Києво-Могилянська академія) претендувала на ті ж права університетів, якими в Речі Посполитій вже користувалися католицькі вищі школи. Це був позастановий заклад освіти, де навчалися студенти - вихідці не лише з України (Лівобережної, Правобережної, Наддніпрянщини, Східної Галичини, Закарпаття), а й з інших країн (Греції, Сербії, Туреччини, Болгарії, Австрії,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Молдови). Термін навчання становив 12 років. Існувало 8 класів, дві конгрегації – вища й нижча. Вища складалася з класу філософії, яка викладалася за системою Арістотеля і передбачала розподіл на логіку, фізику й метафізику та класу Богослов'я (зміст навчання будувався за системою Томаса Аквінського). Філософія вивчалась упродовж двох років, Богослов'я - чотирьох, а згодом - трьох років. Організаційно структура Колегії була подібною до європейських закладів вищої освіти. Очолював Колегію ректор. Його першим помічником уважався префект (відповідав за якість навчання і поведінку студентів). Поза межами колегії життям студентів опікувалися суперінтендант (з учителів) і директори, цензори, візитатори, сеньйори бурс (помічники зі студентів). Життєдіяльність академії ґрунтувалась на демократичних засадах (виборність посади ректора; відбір учителів з-поміж кращих випускників академії; обрання учнями класів навчання; небов'язковість богословської підготовки; учнівське самоврядування).

Хронологічно першим у процесі становленні класичної університетської освіти в Україні вважається Львівський університет (1661), утворений на базі Львівської єзуїтської колегії. З часу заснування і до 1773 р. його було підкорено владі єзуїтського ордена. В університеті діяло два відділи - філософський і теологічний. Навчання проходило за програмами єзуїтських шкіл, розробленими наприкінці XIV ст. Відповідно до програм, відділ філософії був підготовчим. У невеликому обсязі вивчалися історія, географія, грецька мова. Після цього 4 роки тривала богословська підготовка. Викладання на обох відділеннях здійснювалося латиною. Навчання в університеті (за окремими рівнями) завершувалось отриманням наукових ступенів - ліценціата, бакалавра, магістра, доктора.

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

Становлення університетської освіти Центральної, Східної і Південної України розпочалося в ході освітньої реформи 1802-1804 рр. У 1802 р. було утворено Міністерство народної освіти, вийшов перший загальний Статут імператорських університетів (1804) та Статут навчальних закладів, підвідомчих університетам (1804). Цими документами декларувалося структурування системи освіти за чотирма типами навчальних закладів: парафіяльні, повітові училища, гімназії і університети. На чолі Харківського навчального округу постав Харківський імператорський університет (1804). Від початку в університеті функціонувало чотири відділення: словесне, етико-політичне, лікарське (медичне) і математичне. Київський навчальний округ, утворений у 1832 р., об'єднав навчальні заклади Київської, Волинської і Подільської губерній. Освітньо-науковим центром округу став Університет св. Володимира (1834), заснований на базі Волинського (Кременецького) ліцею. Він відкрився у складі філософського факультету. 1835 року розпочалися заняття на юридичному, а з 1841 р. – на медичному факультеті. У 1865 р. на базі Рішельєвського ліцею було засновано Новоросійський (Одеський) університет, який розпочав діяльність у складі трьох факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного і юридичного. У 1900 р. відкрився медичний факультет [2, с. 58-60].

Розвиток цих закладів освіти регламентувався вимогами внутрішньо-університетських і загальних Статутів Імператорських університетів (1804, 1835, 1863, 1884) стосовно структури і змісту їх діяльності; створення при них закладів освіти; визначення обов'язків і прав професорсько-викладацького складу і студентів; функцій училищних комітетів; форм зв'язків із закордонними

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

навчальними і науковими установами тощо. Факультети мали кафедральну структуру. Діяли науково-предметні кабінети, лабораторії, університетські науково-педагогічні товариства за певними галузями знань. При університетах відкривалися музеї, астрономічні обсерваторії, закладалися ботанічні сади. Із середини ХІХ ст. сфера діяльності університетів розширюється. Вона починає охоплювати екстернат (іспити, поза стаціонарним навчанням, на звання домашнього вчителя) і післядипломну підготовку через систему учительських з'їздів.

З діяльністю університетів пов'язаний факт становлення вищої педагогічної освіти. В структурі Харківського імператорського університету і Університету св. Володимира були започатковані педагогічні інститути, відповідно у 1804 і 1834 рр., а згодом - педагогічні курси (1858-1860).

Саме в класичних університетах відбулося становлення педагогіки як навчальної дисципліни. У 1850 р. при університетах відкриваються кафедри педагогіки. Структурово вони вводилися до складу історико-філологічних факультетів університетів, хоча педагогіка, наприклад, в Університеті св. Володимира зараховувалась до обов'язкових екзаменаційних предметів на 2-3-х курсах і фізико-математичного та юридичного факультетів. Викладання педагогіки в Університеті св. Володимира було доручено ординарному професору С.С. Гогоцькому («Наука про виховання», «Дидактика і прикладна педагогіка», «Історія виховання»). З 1852 р. і на історико-філологічному факультеті Харківського університету офіційно відкривається кафедра педагогіки, першим завідувачем якої став професор М.О. Лавровський („Дидактика”, „Теорія виховання”, „Історія

педагогіки” і окремі методики). Загалом особливістю періоду стає формування основ педагогічної підготовки в університетських педагогічних інститутах та на курсах. Паралельно розвиваються теоретична і практична її складові, формується цикл педагогічних предметів через окремі курси дидактики, теорії виховання, теорії та історії педагогіки тощо.

Аналізуючи проблему університету, не можемо залишити поза увагою принцип автономії в його управлінні. Відомо, що країни Європи, хоча і різною мірою, мають усталену традицію університетської автономії і академічних свобод. Міжнародними документами (Magna Charta Universitatum (Велика Хартія Університетів), 1988; Лімська Декларація, 1998; Ерфуртська Декларація, 1996; Болонська Декларація, 1999 та ін.), які визначають основні принципи розвитку світової вищої освіти, серед найвагоміших питань передбачено автономію та академічні свободи закладів вищої освіти. Філософський дискурс «ідеї університету», його «місії» (Г.Гадамер, М.Гайдеггер, В.Гумбольдт, Ж.Дерріда, М.Квек, В.Лепеніс, Дж.Ньюмен, Х.Ортега-і-Гассет, Ю.Хабермас, Ф.Шлейєрмахер, К.Ясперс та ін.) спирається, перш за все, на дотримання принципу автономії, академічної свободи, що врешті й забезпечує університету відповідний статус, його корпоративну культуру, визначає відносини з державою і ринком, формує студентоцентрованість освітньо-наукового процесу, реалізує суб’єктність взаємодії «викладач - студент», зумовлює вільний пошук наукової істини [5, с. 70-72].

Класичні університети Східної, Центральної і Південної України (XIX ст.) створювалися з ініціативи держави, функціонували за державний рахунок і слугували практичній меті підготовки фахівців для державної служби. Вони

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

забезпечували розроблення змісту й належний рівень освіти, управління освітнім процесом і відповідний контроль його якості. Управління завжди було централізованим. Це доводять згадувані нами загальні університетські статuti. Два з них - 1804 і 1863 рр. вважаються провідниками ідеї автономії в життєдіяльності університету, у той час як два інші - 1835 і 1884 рр. відміняли цей університетський привілей. Вихід п'ятого Статуту імператорських університетів планувався в 1917 р. Слід гадати, що під впливом суспільно-політичних подій, а отже, демократизації освітніх процесів, планувалося розширити межі автономії університету. Статут залишився на рівні проєкту і ніколи не був реалізованим у практиці університету, хоча квінтесенцією освітньої політики періоду українських національно-визвольних змагань стала спроба поєднати ідеї українізації, професіоналізації та університетизації освіти із дотриманням принципу автономії в управлінні закладом вищої освіти.

Радянська ідеологія призвела до остаточного нівелювання академічних свобод та університетської автономії. Із початком радянської епохи університети були піддані критиці. Вони почали сприйматися суто негативно як установи «чистої науки». Характерними для даного часу стали висновки, що університет – це особливий світ феодально-дворянських привілеїв і непотрібних традицій. Постановою «Про реформування вищої школи» Наркомосом України у 1920 р. було ліквідовано університети в Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі. Система університетської освіти відновилася лише 1933 р. Поступово державне замовлення на виробництво спеціалістів призвело до усереднення і нівелювання особистості в освіті, що стало важливою ознакою особистісно-відчуженого підходу у вищій школі. Авторитарна модель більш ніж на півстоліття відкинула будь-які

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

автономістичні і демократичні тенденції. Суспільство було повністю відсторонено від контролю за вищою освітою. Дискусія з університетського питання так і не відновилася. Тривалий час університети існували без опертя навіть на елементарні концептуальні основи, не маючи чітко визначеного місця в системі освіти. І все ж сам по собі факт їх відродження можна вважати знаменним, як характерною є й подібність у деяких основоположних рисах дореволюційного, радянського і пострадянського університетів [4, с. 47-48].

Сьогодні Україна знаходиться в ситуації подолання наслідків централізованого управління вищою освітою і розвитку тих рис академічного життя, які здатні забезпечити лібералізацію вищої школи. Закон «Про вищу освіту» (2014) закріплює автономію університету – академічну, організаційну, фінансову, передбачає децентралізацію (цілий ряд повноважень переходить до кафедр і факультетів). Сучасний університет для подальшого функціонування має зберегти автономію і незалежність від зовнішніх факторів, а також збільшити свій вплив на соціальне оточення. Університет взаємодіє із суспільством, але при цьому умовою його існування є певна незалежність від інтересів самого суспільства, дотримання балансу між задоволенням власних потреб і потреб суспільства. Університетська автономія і академічна свобода як традиційні університетські цінності забезпечують цей баланс [3, с. 20-21].

Завдяки університетській автономії досягається незалежний пошук істини, зберігаються основоположні цінності суспільства. Прагнучи до реалізації принципу автономії, університет має забезпечувати процедури контролю і гарантій якості, що передбачає розширення його академічної відповідальності. При цьому, якщо

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

внутрішня відповідальність охоплює різнобічну діяльність студентів, викладачів, адміністрації, то її зовнішня форма реалізується у взаємодії із соціальним оточенням, спрямована на подолання соціокультурної кризи системи освіти, засвідчує здатність задовольняти потреби суспільства, держави, ринку праці.

Отже, автономія залишається основою університетського життя, однак сьогодні її необхідно перевизначити з урахуванням інтернаціоналізації освіти, інтеграції університету з економікою, ринком праці й програмою розвитку нації. Університети постали перед проблемою довести, що вони здатні зробити вагомий внесок в економічний і соціальний розвиток суспільства, виконуючи урядові, міжнародні цільові програми, однак, зберігаючи при цьому академічну свободу в здійсненні наукових досліджень, розвитку інтелекту і культури [1, с. 21-22].

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко Н.М. Автономія університету як умова інтернаціоналізації вищої освіти: українські історичні практики і виклики сьогодення. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. Кременець: ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2020. Вип. 13. С.6-22.
2. Дем'яненко, Н.М. Парадигмальний вимір розвитку вищої школи в Україні (XIX – початок XXI ст.). *Рідна школа*. 2017. № 9-10. С. 56-62.
3. Дем'яненко, Н.М. Педагогічна освіта: зміна пріоритетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2015. № 1(1). С. 20-25.
4. Demyanenko, N. The principle of university autonomy in substantiation of the

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

idea and the world experience. *Magyar Tudomanyos Jornal (Budapesht, Hungary)*. 2017. № 7. P. 43-48.

5. *Demyanenko N.M.* University autonomy as a condition for the internationalization of higher education: Ukrainian historical practices and current challenges. *The World Space of Higher Education: Trends in Internationalization and Development: the collective monograph/ Edited by N. Demyanenko.* Warsaw: RS Global Sp. Z O.O., 2020. P. 69-83.

Dielini Maryna M.,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,

Professor of the department of

Production and Investment Management

NULES, Ukraine

maryna_dielini@nubip.edu.ua

SOCIAL RESPONSIBILITY OF HIGHER EDUCATION AS A VALUE OF THE EU СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЦІННІСТЬ ЄС

In the current development of Ukraine, the issue of social responsibility has been developing lasr decade. This process takes place despite the economic and political situation in the country, which may be due to the study, research and adoption of the experience of developed countries and enterprises. But, unfortunately, this issue in our country is considered by the corporate social responsibility (CSR).

But the concept of social responsibility is somewhat broader in its meaning and can be applied in many ways, which can be embodied in the triad “business power-society”.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Because the education of a socially responsible society largely takes place in higher education and is crucial both for the country's economy and for the country as a whole.

Faced to the complexity of current and future global challenges, higher education has a social responsibility to improve our understanding of the multifaceted challenges that include the social, economic, scientific and cultural dimensions and our ability to respond to them. It must lead society to create global knowledge that meets global challenges, including food security, climate change, water allocation, intercultural dialogue, the introduction of renewable energy and health.

Higher education should not only provide hard skills for present and future generations, but should also contribute to the education of socially responsible citizens who seek to create peace, protect human rights and the values of democracy. Here we see that such issue is a part of sustainable development as it concerns the future generations.

Western researchers, starting to study the practical aspects of corporate social responsibility in higher education, relied on developments in the field of business ethics and management. The processes of privatization and commercialization in university activities, in their opinion, are a strong argument in favor of such an approach.

Moreover, the social responsibility of the university can occur in different directions. First, the education of socially responsible youth. Secondly, social responsibility to university students. And it is based on this that the social program of the university will be formed. However, activities in both these areas will be more effective and will reveal a truly socially responsible university. Authorities, university management and society must realize the importance of higher education in building socially responsible youth. Which can be done in many ways and in the same areas as in business. Yes, it will improve the

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

quality of university education, education of socially responsible values, compulsory teaching of CSR disciplines, participation of students and the university in public and volunteer actions, etc. This will create an important layer of socially responsible youth, which is not only a subject of society, but also a subject of business (getting jobs or forming their own business structure) and government (if the work is related to this area). In this case, socially responsible values are automatically transferred from the university to other structures, which confirms the relevance and importance of this area of research.

European institutions show their social responsibility while they actively cover their social initiatives, involve young people and share experiences. On this basis a stratum of the socially responsible population is formed, which accepts it as an unconditional value of the EU.

Дужева О. Г.

викладач кафедри соціальної роботи та психології,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
duzhevaolena@gmail.com

Пещанюк Н.О.

викладач, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний
інститут» (Подільський спеціальний навчально-
реабілітаційний соціально-економічний коледж), м.
Кам'янець-Подільський, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЧЕРЕЗ ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ENSURING THE RIGHTS FOR CHILDREN WITH DISABILITIES THROUGH INCLUSIVE EDUCATION

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

Гуманізація суспільства в основі якого наявне відповідальне ставлення до дітей з інвалідністю, до їхньої соціальної адаптації до умов їхнього щоденного життя, доступної освіти та працевлаштування є головним питанням сьогодення. Актуальним є питання щодо дотримання нашою державою міжнародних стандартів забезпечення та захисту прав і свобод дітей з інвалідністю, їх повної інтеграції в суспільство.

Права дитини з інвалідністю – це ті ж права людини, відмінність лише в тому, що в бар’єрному середовищі дитині з інвалідністю потрібно більше зусиль на те, аби навчитись реалізовувати свої права, тому що для цього потрібно спочатку не лише про них знати, а й здолати всі бар’єри.

Однозначного визначення поняттю «інвалідність» не існує, хоча були спроби ввести єдине значення цієї категорії. Конвенція ООН про права інвалідів стверджує, що «поняття інвалідність розвивається і що інвалідність є результатом взаємодії між людьми, котрі мають порушення зі здоров’ям, і бар’єрами в ставленні і середовищі, які заважають їх повній і ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими». Інвалідність — це поняття, яке еволюціонує, і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров’я, і відносницькими та середовищними бар’єрами і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими [3].

Як зазначив уповноважений президента з прав людей з інвалідністю В. Сушкевич: «В цивілізованій державі інвалідність – це особливість людини,

пов'язана з деякими дисфункціями організму, не більше. А от якщо держава не цивілізована – привід для дискримінації».

В наш час все більше громадські організації та активні і добре організовані рухи за права людей з інвалідністю наполягають на кардинальних змінах - зміни від розгляду інвалідності, як особистої трагедії до сприйняття інвалідності як питання прав людини. Їх гасло - «Нічого про нас — без нас» є зміщенням політики від медичної моделі до моделі соціальних і гуманітарних прав, що базується на принципі: від «пацієнта» до громадянина. Акцент робиться на тому, що люди з інвалідністю повинні мати ті ж самі права, що й особи, які не мають інвалідності, і що дискримінація за ознакою інвалідності повинна бути оголошена поза законом.

Причиною цього є соціальні упередження, або структурні проблеми в соціумі, а також порушення здоров'я. Люди з інвалідністю часто потребують позитивних зрушень від суспільства, якщо вони прагнуть бути на рівні з іншими. Це стосується таких сфер життєдіяльності, як здоров'я, освіта та зайнятість.

Організація Об'єднаних Націй активно підтримує позиції ґрунтовані на беззаперечності прав людей з інвалідністю. Це засвідчують Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю, які викладені в резолюції 48/96, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 року та у Конвенції ООН про права дитини [2,3].

Стандартні правила зіграли значну роль у формуванні цілеспрямованої політики і практики багатьох країн світу у сфері подолання проблем людей з інвалідністю. Дотримання принципів, закладених у них, сприяло набуттю і поширенню успішного досвіду щодо забезпечення рівних можливостей для людей з

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

інвалідністю як громадян держави. Самі ж люди з інвалідністю здобули можливість висловлювати свої почуття щодо ущербності і несправедливості соціального становища мовою правозахисних норм. А громадські неурядові організації, які займаються проблемами захисту прав людини, почали більше виявляти уваги до цієї проблеми і активніше виступати в ролі правозахисників [1].

Інклюзивна освіта як сучасна концепція розуміння філософії освіти та напрям державної політики більшості демократичних держав світу, базується на підході дотримання основних прав і свобод людини. Незважаючи на перехід більшості суспільств до демократичних цінностей, ідей забезпечення соціальних прав і добробуту людини, протягом останніх десятиліть у світі розвивалась концепція соціального відторгнення (соціальної ізоляції), яку Європейський Союз визначив як процес, за якого окремі індивіди не можуть повною мірою брати активну участь у житті суспільства.

Концепція соціального залучення (інклюзія, включення), що є протилежною концепції соціальної ізоляції, виникла у відповідь на зростаючу соціальну нерівність, що стала наслідком нових умов на ринку праці та невідповідності існуючої системи соціального забезпечення, яка не могла задовольнити потреби різних верств населення. Світовий Банк визначає соціальну інклюзію як одночасно результат і процес удосконалення того, на яких умовах люди беруть участь у житті суспільства. Соціальна інклюзія також тісно пов'язана з дотриманням і захистом основоположних прав і свобод людини, які містяться в основних міжнародних Конвенціях та інших документах Організації Об'єднаних Націй (ООН) – провідної

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

організації, що займається питаннями захисту прав людини, а також є визнаним міжнародним законотворцем вже понад півстоліття.

Процеси інтеграції і інклюзії відображають дві моделі – інтеграція пов’язана з медичною моделлю, інклюзія – із соціальною. У процесі інтеграції зусилля фахівців спрямовані на роботу з дитиною з інвалідністю (корекцію розвитку) у той час, як освітнє середовище (навчальні матеріали, методи навчання тощо) залишаються незмінними. Процес інклюзії більше фокусується на бар’єрах у середовищі та їх подоланні. Інтеграція та інклюзія передбачають відповідно часткове та повне залучення дитини з інвалідністю до загальноосвітнього простору. Але, на жаль, існують ще такі процеси, як виключення і сегрегація. Процес виключення передбачає, що дитина взагалі не має доступу до освітнього процесу, а сегрегація означає навчання дітей в окремих спеціальних закладах освіти [5].

Переваги інклюзивного навчання очевидні для усіх учасників освітнього процесу. Так, для дітей з особливими освітніми потребами ці переваги відображаються у можливості не відлучатися від сім’ї, як у випадку інтернатних закладів; можливості взаємодіяти з однолітками, бачити різні моделі поведінки своїх однолітків на відміну від спеціальних закладів освіти, доступність до ресурсів місцевої громади тощо. Для решти дітей це є розуміння багатоманітності, можливість отримати відповідний досвід – наприклад: вивчити окремі елементи жестової мови (якщо у класі є дитина, яка нею користується), взаємодії з дитиною, яка пересувається в інвалідному кріслі та ін. Для батьків дітей з особливими освітніми потребами - реалізація їхнього бажання бачити свою дитину, «як усі»; можливість брати участь у прийнятті рішень щодо навчання своєї дитини (як член

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

команди); можливість спілкування з іншими батьками тощо). Для батьків інших дітей (розширити своє розуміння інклюзивної освіти, можливість підтримати інших батьків). В інклюзивному класі педагог, працюючи з дітьми з інвалідністю, урізноманітнює свій педагогічний арсенал: набуває нових знань і навичок (співпрацюючи з іншими фахівцями, батьками, читаючи додаткову літературу, спілкуючись з колегами). Суспільства в цілому (економічні: дослідження свідчать, що система інклюзивної освіти є економічно вигідніша, аніж підтримка двох паралельних систем – загальної і спеціальної; ціннісні: розвиток толерантності та ін.) [5].

Таким чином, перші реальні та значущі кроки на шляху до підвищення рівня дотримання прав дітей з інвалідністю через інклюзивне навчання та гармонізації вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів, їх практичної реалізації, Україна вже зробила. Подальша робота буде залежати від всіх і кожного.

Вирішення проблем осіб з інвалідністю потребує, перш за все, переорієнтації державної політики щодо людей з інвалідністю у напрямку створення їм рівних прав та можливостей з іншими категоріями громадян та захист від дискримінації, запровадження дієвого механізму реалізації усієї повноти їх конституційних прав, неухильного виконання зобов'язань держави.

Список використаної літератури

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. Редакцією Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. / Кол. авторів: Байда Л. Ю.,

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М.
Київ, 2012. 216 с.

2. Конвенція ООН про права дитини. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

3. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. [Електронний ресурс]. Режим
доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

4. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306?lang=uk

5. Ткачук О. В. На шляху дотримання міжнародних стандартів забезпечення та
захисту прав і свобод людей з інвалідністю / О. В. Ткачук // Збірник наукових праць
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". 2010. №
2. С. 101-105.

Дунчич Ірина Ігорівна

магістрантка ОПП 011 Освітні, педагогічні науки

«Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг»

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

dunya2278@gmail.com

ПРАКТИЧНА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ІСТОРИКО- ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що українська школа буде
успішна, якщо, до неї прийде успішний учитель, що нова школа потребує
нового вчителя [2, с. 16]. А підготовка «нового вчителя» не можлива, на наше

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

переконання, без урахування історичного досвіду професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів, його актуалізації. Вартим уваги вважаємо дослідження підготовки вчителя початкової школи в Києві на початку ХХ ст. Саме у цей період підготовку вчителя початкової школи здійснювали Київська учительська семінарія, Київський учительський інститут, Київський Фребелівський педагогічний інститут та Київські вищі жіночі курси. Зупинимось на Київському учительському інституті більш детально.

Київський учительський інститут було засновано 1 липня 1909 р. на основі “Положення про учительські інститути” (1872 р.) з метою підготовки вчителів міських (з 1912 р. вищих початкових) училищ для Київського навчального округу.

Аналіз наукової літератури дає підстави вважати Київський учительський інститут центром освітньо-виховного комплексу, до якого входили: міське училище, бібліотека, яка складалася з фундаментальної та учнівської, фізичний, природничо-історичний кабінети, де проводилися досліди, практичні вправи, лабораторні роботи тощо [1]. Отже, інститут мав досить непогану, як на той час, матеріальну базу для належної підготовки майбутніх вчителів. Час від часу при інституті організовувалися й педагогічні курси [1, с. 56].

Серед основних навчальних предметів можна назвати: Закон Божий, педагогіку і дидактику, російську мову, математику (арифметику, алгебру, геометрію, тригонометрію), історію (російську і загальну), географію (російську і загальну), природознавство, фізику, космографію, креслення та малювання, красне писання, співи й гімнастику. З'ясовано, що навчальні предмети розроблялися на інтегративній основі. Так, наприклад, курс «Педагогіка» інтегрував знання з гігієни,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

психології, філософії; курс «Природознавство» -з хімії, мінералогії, ботаніки, анатомії і фізіології людини, зоології [1, с. 78].

Теоретична педагогічна підготовка у Київському учительському інституті органічно доповнювалася практичною.

Педагогічна практика, що була передбачена навчальним планом у III кл., мала чітку структуру, послідовність етапів та включала:

- 1) відвідування уроків в училищі, т.б. спостереження за проведенням зразкових уроків викладачами училища;
- 2) проведення самими вихованцями пробних уроків;
- 3) чергування практикантів в училищі ;
- 4) спостереження за поведінкою та заняттями окремих учнів училища з метою написання шкільних (психолого-педагогічних) характеристик [1, с. 34 - 57].

Отже, навчально-виховний процес Київського учительського інституту організовувався, виходячи з принципу єдності теорії і практики, зв'язку з життям, урахування конструктивного педагогічного досвіду. Практичній підготовці передувало ґрунтовне вивчення теоретичних навчальних курсів, опанування часткових дидактик. Серед теоретичних дисциплін провідне місце належало педагогіці. Лекційні курси з педагогіки читалися виключно директором інституту. Навчально-виховний процес закладу освіти спрямовувався на всебічний і гармонійний розвиток вихованців, їх ґрунтовну методичну, теоретичну та практичну професійно-педагогічну підготовку.

Список використаної літератури:

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1. Дем'яненко Н.М., Кравченко І.М. Учительські інститути в системі педагогічної освіти України (друга половина ХІХ –початок ХХ ст.) : монографія. – Київ: Фенікс, 2010. 512 с.

2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. Грищенка Михайла; МОН України. –Київ, 2016. 40 с.

Дьяченко Марина Сергіївна,
студентка ІІ курсу магістратури,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
ел.адреса arinka.zig@ukr.net

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ І. І. КОБИЛЯЦЬКОГО **SUBSTANTIATION OF TEACHING METHODS IN THE SCIENTIFIC WORK** **OF I. I. KOBYLYATSKY**

У період оновлення та модернізації такої ланки освіти України, як вища школа, особливої актуальності набуває глибокий аналіз науково-педагогічної спадщини саме українських засновників педагогіки вищої школи. Серед останніх чільне місце посідає науковий доробок Івана Івановича Кобиляцького – відомого педагога, науковця та управлінця. Вдосконаленню, окрім змісту, форм і технологій, потребують також методи навчальної діяльності, які займають чільне місце у будь-якій сфері наукової діяльності і становлять один з чотирьох розділів всієї педагогіки вищої школи.

Дослідженню та класифікації методів навчання, в тій чи іншій мірі, присвячені праці багатьох тогочасних російських та українських науковців-

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

педагогів: С.І.Зінов'єва, А.Д.Бондара, М.М.Грищенко, Т.Є.Галушка, С.І.Архангельського, В.М.Вергасова та інших.

І.І.Кобиляцький присвячував багато уваги дослідженню ефективних і гнучких методів навчання і виховання. За своє життя професор І.І.Кобиляцький працював у Торолецькому педагогічному училищі (обл.Калінінська), Карагандинському учительському інституті, Черкаському педагогічному інституті, Миколаївському педагогічному інституті, Чернівецькому університеті, Одеському державному університеті, Херсонському державному інституті. У вище згаданих вищих навчальних закладах педагог займався й методичною роботою в тому числі.[2,с.3-8]

Свій величезний власний досвід щодо методів викладання та навчання у вищій школі, а також досвід багатьох вузів України та інших республік викладені науковцем у наступних роботах: «Методи навчально-виховної роботи у вищій школі» (монографія, 1970 р.), стаття «Методи навчально-виховної роботи», «Основы педагогики высшей школы»(1978р.), «Основы педагогики» (у співавторстві з Л.І.Рувінським, 1894 р.), деякі інші.

У навчальному процесі вищої школи можна виділити два аспекти: *навчання (викладання)*-система цілеспрямованих дій викладачів - має метою передачу наукових знань студентів та формування їх особи і *навчання (учіння)* – як учбову діяльність студентів, що проходить за учбовим планом або самостійно. Дуже важливо, що учбова діяльність і викладачів, і студентів перебуває у дидактичній єдності. Через розкриття наукових проблем на лекціях, поглиблення та уточнення знань на семінарських та практичних роботах, через залучення до лабораторних

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

робіт, а також ефективну організацію самостійної роботи студентів професорсько-викладацький склад постійно впливає на формування студентів. Студенти ж застосовують ці знання при виконанні різного виду робіт, написанні курсових та дипломних, під час учбових та виробничих практик. При цьому саме діяльність студентів виступає як активний компонент, що ставить перед викладачем високі вимоги у задовільненні потреб студентів в опануванні наукою. Пасивність студентів свідчить лише про невисокий рівень викладання. Ось чому так важливо молодому викладачеві при опануванні педагогічної майстерності керуватися передусім педагогічними та дидактичними закономірностями і вже на їх основі оволодівати безпосередньо методикою навчання та виховання у вищій школі. [1,с.6-7]

Педагогічна ефективність методу залежить, на думку Кобиляцького, не так від самого методу (який можна зробити як пасивним, так і активним), як від наукової кваліфікації викладача. Саме в активній науковій діяльності педагога Кобиляцький вбачає основну умову ефективного володіння вузовських методів. Другою такою умовою науковець називає педагогічну майстерність педагога. Важливим є і ставлення студентів до науки, що викладається.[4,с.35-37]

У практиці викладання в вузі іноді спостерігається легковажне ставлення до правильного добору методів навчання та необхідності їх творчого опрацювання. В подібних випадках уся недосконалість методики викладання важким тягарем лягає на студентів – відсутність майстерності перших повинна компенсуватися додатковою працею останніх. І у випадку, коли студент систематично не встигає опанувати матеріал, звинувачують саме його. Помилковість такого ставлення можна легко довести, взявши до уваги досвід кращих педагогів вищої школи, що

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

творчо володіють методами викладання та постійно удосконалюють учбовий процес, шукають полегшення роботи студентів. Самі студенти так само більше цінують того викладача, хто творчо читає лекції та майстерно обирає методи та прийоми викладання матеріалу. Практика доводить, що тільки творчий та захоплений наукою викладач може оволодіти методами викладання. [1,с.9]

І.І.Кобиляцький зазначає, що саме ті методи навчання і викладання є дієвими, «які дозволяють глибоко й переконливо розкрити наукову проблему, її закономірність, допомагають яскраво показати розвиток подій, а також дати переконливу перспективу розвитку питання, сприяють залученню студентів до активного процесу мислення.» [1, с.9]

Існуючи методи науковець поділяє на дві великі групи: 1. Методи, які забезпечують безпосередньо сприймання та засвоєння знань студентами (наприклад – лекція, самостійна робота студента з книгою, спостереження за процесами, консультації викладачів та ін.) 2. Методи застосування знань і набуття умінь та навичок (приклад – семінарське чи практичне заняття, контрольне завдання, праця на виробництві, в школі, в вузі, курсова робота тощо). На думку Кобиляцького, окремо слід виділити допоміжні засоби навчання, до яких відноситься використання технічних засобів і програмованого навчання. [1,с.10]

Лекція, як метод навчання, займає значне місце у загальній системі навчання. Слово *лекція* з латинської означає «читати». Історія лекції походить із середньовіччя, тоді лекції у прямому значенні слова читались педагогом та коментувалися ним. Пізніше лекції почитають розуміти як метод усного викладу, проте відносно неї використовується дієслово «читати», хоча це й може бути вільне

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

викладання думок лектора. Незалежно від форми (усна чи письмова), лекція має слугувати залученню студента до спільної з лектором розумової діяльності. [1,с.17-18]

В умовах вищої школи лекція є не лише методом, а ще й однією з організаційних форм. Лекційний метод викладання та навчання у вищій школі оточує себе як прихильниками, так і тими, хто використання його вважає неправомірним у вищій школі. На думку І.І.Кобиляцького, лекція є провідним методом навчання у виші саме тому, що викладач через лекцію «спрямовує розумову діяльність студентів, вводить їх в лабораторію науки». Постановка лектором проблеми та розкриття перспективи надає можливості студентам для глибокого опрацювання додаткового матеріалу. Одночасно і ніщо інше не може так вплинути на думки й почуття студентів, як максимально розкритий матеріал лекції. Читаючи лекцію, педагог може передати власний погляд на факти і події, свою ідейну позицію. Наостанок І.І.Кобиляцький зазначає велику «ємність» лекції: самостійні пошуки матеріалу та його опрацювання може зайняти у студента багато годин чи навіть днів. Противники лекційного методу обґрунтовують своє ставлення обмеженням можливості студентів працювати самостійно, намагаються довести, що залишається «мало» часу студентів на самостійну роботу. Але скільки це в годинах – не визначено. Окрім того, на думку науковця, студент після глибокої та змістовної лекції, що задає напрям, має можливість більш продуктивно працювати з літературою, тобто фактично на короткий час опрацювати більше матеріалу порівняно з тим, хто не слухав лекції та сам опановував тему. Відмовившись від лекції, студент губить науковий та методичний орієнтир при виконанні самостійних

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

завдань. Зазначає І.І.Кобиляцький й інші заперечення: лекція – це пасивний метод викладання. Педагог вважає, що така думка не витримує ніякої наукової критики, бо пасивність чи активність студента залежить не від виду активності (читає чи слухає), а від стану його мислення. Трапляється, що і на лабораторних та практичних заняттях студент працює поверхово, не розуміючи суті теми. І.І.Кобиляцький при цьому зазначає, що подібні заперечення можуть мати місце у ситуації, коли мається на увазі лекція догматична й нудна. Але навіть у такому випадку проблема не у методі навчання, а у відсутності у викладача достатньої педагогічної майстерності. Потрібно підвищувати останню, а не замінювати лекційний виклад іншими методами. Важливо при цьому, кому саме з викладачів доручати читати лекції, а не активний чи пасивний сам лекційний метод і як саме ним користуватися, зробити його ефективним. [1,с.19-21]

Актуальною вбачає І.І.Кобиляцький проблему співвідношення лекційних та практичних годин, а також рішення про те, що саме викладати як лекцію, а що залишати студентам на самостійне опрацювання; питання майстерності читання лекції також він виділяє окремою проблемою. [1]

Окрім лекцій, зазначає І.І.Кобиляцький, вузівська система навчання містить інші різноманітні методи учбової роботи. Це – різні види практичних занять, заняття в лабораторії, майстерні, а також на виробництві, в закладах освіти тощо. Щоб довести доцільність виділення половини, а то й більшої частини годин на практичну діяльність студентів, І.І.Кобиляцький пропонує звернутися до аналізу процесу формування спеціаліста у вищій школі. Ставлячи на меті всебічний розвиток студента, науковець зазначає окрім напрямів знань (загальнонаукові, суспільні,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

фахові) та аспектів виховання (світогляд, мораль, ідеологія) ще й здобуття фахових знань (теорія, факти, розрахунки, характеристика тощо), вироблення умінь користуватися знаннями в професійній діяльності та напрацювання навичок (технічних, технологічних, організаційних тощо). І.І.Кобиляцький наполягає на важливості практичної підготовки фахівців, бо хоча й теоретичні знання мають провідну роль у формуванні спеціаліста, фахівець, що не знає практики і не знає як застосовувати теорію, не володіє власними вміннями й навичками є безпорадним на виробництві. [1]

То ж основне завдання, на думку педагога, полягає у науковій доцільності співвідношення теоретичної й практичної підготовки в залежності від особливостей фаху та локальних умов.[1,4]

І.І.Кобиляцький зазначає основне призначення практичних та семінарських завдань як поглиблення та закріплення знань, що здобуті на лекціях та самостійно; вироблення умінь та навичок розрахунку, планування, аналізу та узагальнення; нагромадження досвіду організації виробництва та керування людьми тощо. Ці головні напрями конкретизуються на факультеті на кафедрі. Випускники вузів повинні хоч і не досконало, але володіти цими навичками й вміннями; продовження формування має відбуватися вже на виробництві. [1]

Кожна форма занять має своє основне призначення. І.І.Кобиляцький наголошує, що практичні і семінарські лише тоді виправдані, коли забезпечують вироблення умінь і навичок. Встановлено, що вміння (як готовність до теоретичних та практичних дій) та навички (як автоматизовані дії) напрацьовуються внаслідок багаторазового повторення дій студентом. Діяльність при цьому може бути різною –

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

виробнича, учбова, - та суть лишається незмінною: тільки повторення призводить до вироблення навиків і вмінь. [1]

Не зайвим І.І.Кобиляцький вважає зазначити, що вправи вищої школи суттєво відрізняються від шкільних; вони є більш творчими, а саме тренувальних серед них менше (за винятком занять з мов, креслення та вправ художніх вузів), виробляються навички обг...рунтування і аргументації, формуються навички дослідження.[1]

І.І.Кобиляцький зазначає, що на відміну від роботи студентів в аудиторії, самостійна праця студента не може мати ніякої регулюючої основи, як-то навчальний план тощо. Проте про питання самостійної роботи ведеться дискусій не менше, ніж про аудиторну. І.І.Кобиляцький зазначає принаймі дві причини цього: важливість такої роботи та неможливість точно виміряти її ефективність. Знання, набуті самостійно, особливо міцні та легкі для використання. І.І.Кобиляцький також особливо наголошує, що фахівець у виробничих умовах повністю переходить до самостійного підвищення своєї кваліфікації. Лекція для фахівця стає вже джерелом додаткової інформації, адже він звик сам добирати матеріал, опрацьовувати його, робити висновки. [1,3]

Кобиляцький застерігає від думки про заміну лекцій на самостійні роботи (через їх достатньо високу ефективність), зазначаючи, що кожен з методів навчання має свої особливості й лише в системі методів може дати найкращий ефект. Самостійна робота ефективна, якщо студент підготовлений до неї всім учбовим процесом; важливо і якою ціною отримує їх студент; у випадку відокремлення самостійної роботи від інших методів це може значно затримати навчання. Важливо

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

ззначити, на думку І.І.Кобиляцького, що не всі види самостійних робіт носять творчий характер, є й тренувальні, які так само виконуються на власний розсуд студента. І коли це стосується, наприклад, правильного засвоєння певних технік, то досвідчений викладач поряд просто вкрай важливий. [1]

Має велике значення також взаємовплив аудиторних занять та самостійних: все отримане на лекціях, практичних та семінарських заняттях потребує уточнення, повторення та поглиблення під час самостійних робіт, а систематична самостійна робота дозволяє студенту виказати більшу підготовку до сприйняття наступної порції знань та вироблення вмінь або навичок.[1,4]

Кобиляцький впевнений, що молодий фахівець повинен бути готовим практично використовувати науку у виробничих умовах. Випускники вузів повинні бути не тільки інтелектуально, але й технічно підготовленими. Кобиляцький приділив багато уваги дослідженню питання, наскільки досконало повинен випускник вузу володіти практичними навичками; в решті решт, він дійшов висновку, що протягом навчання у виші студент має настільки бути підготовленим практично, щоб на робочому місці студент міг би працювати самостійно. А подальший розвиток цих навичок дозволив би йому стати цілком впевненим спеціалістом. Таким чином, на думку І.І.Кобиляцького, вирішення питання стосовно найбільш оптимальних строків практики слід покласти на фахівців кафедри. Кобиляцький наголошує на різниці цілей різних видів практик у вищій школі: мета учбової – набути перший досвід, а також ознайомитися з умовами майбутнього місця роботи; мета виробничої практики має суто професійний характер; преддипломна практика пов'язана з питаннями дипломної теми. І.І.Кобиляцький

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

досліджує вимоги до певного виду практики, аналізує спостереження за практикою студентів, доводить важливість аналізу практики.[1]

Список використаної літератури:

1. Кобиляцький І.І. Методи навчально-виховної роботи у вищій школі : [монографія] / І.І.Кобиляцький. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1970. – 200 с.
2. Матеріали I Всеукраїнських педагогічних читань, присвячених пам'яті фундаторів української педагогіки вищої школи – професорів І.І. Кобиляцького та Р.І. Хмельюк / за ред. О.С. Цокур – Одеса : Фенікс, 2012.- 104 с.
3. Кобыляцкий И.И. Основы педагогики высшей школы / И.И.Кобыляцкий. – К. – О.: Вища школа, 1978.- 287 с.
4. Основы педагогики / Л.И. Рувинский, И. И. Кобыляцкий. – М.: Просвещение, 1985. – 222с.

Жиляк Н.В.

кандидат психологічних наук, викладач
кафедри соціальної роботи та психології,
НРЗВО Кам'янець-Подільський державний інститут

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ З ООП ДО ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

THE PREPARING OF YOUTH WITH SEN FOR THE MARRIED LIFE IN THE CONDITIONS OF INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Духовне й соціально-економічне відродження України неможливе без зосередження уваги та зусиль на вирішенні проблем молоді загалом та молоді з особливими освітніми потребами зокрема, як подальшого майбутнього країни, гаранта суспільно-економічного прогресу, адже подальший розвиток суспільства чи не найбільшою мірою залежить від забезпечення гідних стартових умов для життєдіяльності молодих поколінь.

Сім'я – це одна з найважливіших форм організації життя людей, яка має особливе значення, як для індивіда, особистості, так і для суспільства. Сім'я є найважливішою загальнолюдською цінністю та психологічним осередком, в якому умови існування співтовариства людей узгоджуються з високою природною, соціальною та духовною доцільністю. Вона виступає обов'язковою умовою функціонування всієї соціальної структури суспільства, маючи потужний виховний потенціал впливу на процеси суспільного розвитку. Особливий дефіцит сімейного піклування та еталону сім'ї відчують діти-сироти.

Проблема підготовки молоді до сімейного життя досліджувалась у роботах І.В. Гребеннікова, Л. Б. Шнайдер. В них висвітлювались проблеми підготовки до сімейного життя, питання про формування сімейно-шлюбних відносин, типології функцій сім'ї тощо.

Теоретичні засади підготовки до шлюбно-сімейних відносин у зарубіжних країнах досліджували О.Бялик, І.Даценко, Н.Левчик, И.Савельєва, Л. Яворська та інші.

В умовах сьогодення в Україні гостро постає проблема родини та родинних стосунків. Вона надзвичайно актуальна, тому що саме родина є базовою структурною одиницею суспільства. Звідси і проблема підготовки молодого покоління до шлюбно-сімейних відносин, особливо молоді з ООП, адже в умовах сьогодення нівелюються сімейні цінності, уявлення молоді про шлюб та сім'ю. Зокрема, значної уваги потребує удосконалення системи підготовки студентської молоді до створення повноцінної сім'ї на базі діяльності закладу вищої освіти.

Підготовка молоді до сімейного життя є однією з найважливіших проблем сьогодення, оскільки її загострення зумовлюється кризовим станом суспільства, соціальною та політичною нестабільністю, невизначеністю щодо майбутнього. Ці фактори призводять до перегляду планів молоді щодо укладення шлюбу, до виникнення нових соціально-психологічних установок відносно функцій сім'ї та ролей жінки й чоловіка в ній.

Сімейне життя, відкриває людині можливості для особистісного зростання і щастя, одночасно пред'являє до нього і чимало вимог. Серед факторів, що визначають стабільність молодих сімей, виділяють готовність молоді до шлюбу. Це система соціально-психологічних установок особистості, визначає емоційно-психологічне ставлення до способу життя, цінностей шлюбу [1, с. 23].

Одним із основних завдань суспільства є підготовка молоді до створення повноцінної сім'ї. Така підготовка повинна ґрунтуватися на системі знань, умінь і

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

навичок, здобутих за час навчання у закладах освіти. Однак дослідження свідчать про існування певних проблем щодо сприйняття студентами себе у сімейному житті: незнання елементарних норм сімейного права; хибне уявлення про особливості статевої поведінки; відсутність психологічної готовності до домашньої праці, рівномірного розподілу домашніх обов'язків; несформованість психологічних рис, необхідних для гармонійного спілкування в шлюбі, невміння розв'язувати конфліктні ситуації у міжстатевому спілкуванні; відсутність психологічної і практичної підготовки до виховання і догляду дітей, виконання материнських і батьківських функцій [2, с. 52].

Готовність до шлюбу і сімейного життя передбачає не лише бажання закоханих постійно бути разом, а й відповідальність і серйозні зобов'язання. Л. Шнайдер виділяє такі аспекти готовності до шлюбу та сімейного життя:

– формування певного морального комплексу – готовність особистості прийняти на себе нову систему обов'язків по відношенню до свого шлюбного партнера, майбутніх дітей.

– готовність до міжособистісного спілкування та співпраці. Сім'я є малою групою, для нормального її функціонування потрібна узгодженість ритмів життя подружжя.

– готовність до самопожертви заради партнера, що передбачає здатність до відповідної діяльності, заснованої на альтруїзмі;

– наявність якостей, пов'язаних із проникненням у внутрішній світ людини (емпатійний комплекс);

– висока естетична культура почуттів і поведінки особистості;

– уміння розв’язувати конфлікти конструктивним способом, здатність до саморегуляції власної психіки і поведінки.

В процесі життя діти переймають від старших поколінь чимало знань про ставлення до людини іншої статі, про шлюб, про сім’ю, засвоюють норми поведінки. У них рано починають розвиватися почуття дружби, честі, гідності. Це сприяє формуванню уявлень про кохання як вище людське почуття, про шлюбно-сімейні відносини. Все це дуже цінно, але при нинішньому темпі життя природний механізм передачі таких знань вже недостатній. Тому важливе місце повинно належати і спеціальній підготовці молодого покоління в школі, університеті і в батьківській родині до створення в майбутньому своєї родини; до виконання подружніх і батьківських обов’язків; до виховання дітей.

Конкретними завданнями закладів вищої освіти є здійснення соціально-реабілітаційної роботи, надання різних видів послуг і соціальної підтримки не захищеним категоріям студентів з метою підготовки до сімейного життя, стабілізації сімейних стосунків, сімейної психотерапії, організації сімейного виховання, опіка студентів з інвалідністю, а також надання підтримки малозабезпеченим.

Для реалізації поставлених завдань заклад вищої освіти зобов’язаний створити умови щодо соціальної адаптації та соціалізації, самовизначення, самореалізації та самовдосконалення молоді у процесі підготовки до сімейного життя, стабілізації взаємостосунків у сім’ях, наданні допомоги у вихованні дітей, збереженні сімейних традицій, духовного потенціалу кожної особистості.

У своїй діяльності заклади вищої освіти використовують різноманітні форми та методи роботи з молоддю по підготовці до сімейного життя, а також розробляють

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

і видають науково-методичні матеріали на допомогу спеціалістам, які працюють з молодими сім'ями, а також для молоді, що бере шлюб, батькам – з питань сімейного виховання тощо.

Підготовка молоді до сімейного життя передбачає формування навичок здорового способу життя, психолого-педагогічні, юридичні, економічні, медичні знання з питань становлення особистості, розвитку комунікативних навичок, формування статево-рольової ідентифікації, корекції особистих проблем, духовного виховання, знання з сексології шлюбу та сім'ї, створення власного іміджу, знання медико-соціальних проблем алкоголізму, наркоманії, профілактики захворювань, планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я молоді, збереження вагітності, розвитку сімейних традицій, народження здорових дітей, становлення чіткого розуміння шлюбно-сімейних функцій.

Отже, важливою проблемою в Україні є відсутність національної концепції підготовки до сімейного життя. Недостатньою є забезпеченість цього процесу науково обґрунтованими рекомендаціями та методичними розробками практичної роботи з молоддю. Ще гостріше стоїть проблема ігнорування українських закладів освіти вирішення контекстної проблеми.

Таким чином, важливим напрямом вирішення даних проблем є тісніша взаємодія українських навчальних закладів з іноземними; вивчення зарубіжного досвіду, виховних традицій, узагальнення найбільш цінних ідей і технологій, напрацьованих у цій сфері європейською наукою. Зокрема наукових досліджень і практичного досвіду країн Євросоюзу, які мають розроблені науково-теоретичні

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

підходи до означеної проблеми, практичний досвід та значну експериментальну базу.

Список використаних джерел:

1. Алексєнко Т. Ф. Сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії та практики. Умань, 2016. 430 с.
2. Бялик О. В. Досвід Євросоюзу щодо статевого виховання учнівської молоді та її підготовка до подружнього життя й відповідального батьківства. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : збірник наукових праць. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. Вип. 18, кн.1. С. 90-98.
3. Круковська І. Підготовка молоді до сімейного життя – важлива мета сучасної освіти: польський акцент. *Українська полоністика*. 2015. Вип. 12 : Педагогічні науки. С. 39-45.
4. Концепція державної сімейної політики. *Законодавство України про сім'ю*. Київ : Юрінком Інтер, 2002. С. 143-150.

Загалевиц В.Л.

викладач суспільних дисциплін
кафедри суспільно-гуманітарної та інклюзивної освіти
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж м. Кам'янець - Подільський

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

THE WAYS TO OVERCOME CONFLICTS IN THE INCLUSIVE ENVIRONMENT

Поняття «інклюзивна освіта» можемо характеризувати як вимогу сучасного суспільства, що ґрунтується на цінностях людського права на освіту та забезпечується міжнародним та вітчизняним законодавством. Дійсно, кожна дитина має право на навчання, тому включення дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому середовищі є реальністю часу. Тому при провадженні інклюзії ми повинні розуміти, що потрібно усвідомлювати переваги і ризики, доречно відмовитись від існуючих стереотипів та зорієнтуватись на оволодіння та застосування нових форм роботи.

Включення дітей з особливими освітніми потребами в спільноту однолітків вимагає подолання бар'єрів, що заважають їхньому соціальному функціонуванню та гальмують процес поступового входження в соціальне середовище. Держава має надавати можливості засвоєння життєвих навичок, які спрямовані на підвищення інтеграції в соціум осіб з вадами психофізичного розвитку.

Визначемо головні завдання інклюзивної освіти:

- інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в освітній простір;
- формування у дітей соціальних норм та навичок поведінки;
- вміння трансформувати свої недоліки у переваги та застосування їх для особистісного розвитку;
- формування у дітей власної активної життєвої позиції та соціальної значущості у шкільному колективі;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

- розвиток комунікації з ровесниками та дорослими;
- активна участь у колективному житті класу (школи) [3].

Кожен з нас має право на спілкування, обмін думками, досвідом, кожен прагне підтримки, розуміння та дружби. Однак, у інклюзивному середовищі можуть виникати конфліктні ситуації, адже усі люди різні і кожен дивиться на певну проблему під своїм кутом, а це може викликати протиріччя.

Недивлячись на наявність багатьох законодавчих економічних і процесуальних заходів, що спрямовані на створення належного інклюзивного середовища, виникає проблема психолого-педагогічних умов щодо формування сприятливого морально-психологічного клімату, позбавленого гострих конфліктних ситуацій, для оптимального розвитку особистості дитини з ООП в інклюзивному класі.

Разом з тим, створення сприятливих умов для інклюзивної дитини не повинно обмежувати чи ігнорувати інтереси здорової дитини. Такий баланс є основою для формування безконфліктного педагогічного середовища, задоволення потреб усіх учасників освітнього процесу відбуватиметься природно та в повному обсязі. [1, с. 23].

Головним завданням керівника загальноосвітнього закладу є регуляція та налагодження стосунків між педагогами, учнями та батьками. Л.Акатов стверджує, що серед основних факторів, які визначають ступінь успішності входження учня у новий клас, виступають його особистісні якості та особливості середовища, у яке він включається [3].

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Самоствердження особистості учня в інклюзивному середовищі може бути як сприятливим так і ускладненим. Дослідниця О.Чопік вважає, що позиція вчителя та психологічний клімат безпосередньо впливають на формування позитивного ставлення здорових учасників освітнього процесу до дітей з порушеннями психофізичного розвитку. На думку Олени Чопік однією з умов формування взаємин дітей у колективі інклюзивного класу є позитивне ставлення до спільного навчання вчителів і батьків. [5,с. 2 4].

В інклюзивному освітньому середовищі спостерігаються різні аспекти конфліктів інтересів. Спробуємо проаналізувати декілька конфліктних аспектів.

В інклюзивному середовищі велике значення відіграє позиція батьків особливо здорових дітей. Адже вони не хочуть бачити поряд із своєю «ідеальною» дитиною дитину, яка має проблеми психофізичного розвитку. Батьки мають підсвідоме відчуття, того, що дитина з особливими освітніми потребами певним чином може інфікувати їхню здорову дитину. Ці батьки не бажають, щоб їхня дитина знаходилась як найдалі від дити з ООП. Недивлячись на те, що батьки є достатньо освічені щодо проблеми незаразності дитини із психофізичними порушеннями, однак постійна напруженість та тривога не дає можливості спокійно дивитись на дану ситуацію. Батьки та вчителі не знатимуть діагнозу учня, який навчається за інклюзивною формою навчання. Головне завдання вчителя пояснити батькам, що учень з порушеннями розвитку прийшов у клас відповідно до рішення психолого-медико-педагогічної консультації, яка обстежуючи дитину, рекомендувала їй навчатися серед здорових ровесників у інклюзивному класі. Тому,

причини, які унеможливають інклюзивне навчання для учня з ООП, враховуючи інтереси здорових дітей класу, відсутні[4, с.55].

Застосування практики інклюзивної освіти у школах вимагає наявності нових підходів педагогічних працівників котрі працюватимуть у інклюзивному освітньому просторі. Педагоги повинні оволодіти технологією особистісно-орієнтованого навчання, адже до кожної дитини потрібно знайти свій підхід, орієнтуючись на її можливості.

Отже, педагогу слід бачити дітей основного класу і водночас спостерігати за темпами засвоєння нової інформації «особливим» учнем. Зазвичай це вимагає більше відповідальності, а також спонукає вчителя швидше орієнтуватися у потребах різних учнів на занятті, застосовуючи індивідуальний підхід та працювати із класом загалом.

Наявність асистента іноді створює специфічний дискомфорт для вчителя та викликає постійний контроль за кожною дією під час заняття. У методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України «Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році» від 05.06.2015. № 1/9-280 зазначено, що «...У разі відсутності можливості введення додаткової посади, зокрема, асистента вчителя, таку функцію можуть виконувати один із батьків або особа, визначена батьками (особа, яка їх замінює) в їхній письмовій заяві...» батьки чи їх довірені особи можуть бути асистентами[3].

Дійсно, крім дипломованого фахівця, на уроці асистентом вчителя може бути один із батьків чи інша приватна особа та педагог повинен прийняти даний факт.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

При чому, працюючи в інклюзивному класі вчитель має бути стресостійким щодо присутності сторонньої особи задля користі дитини.

Часто можна спостерігати побоювання батьків, що їхні здорові діти не отримають достатньої уваги від вчителя, аргументуючи тим, що фахівець акцентує увагу на роботі з дитиною з ООП . Насправді вчитель, пояснюючи матеріал спрямований на загальну аудиторію, подає інформацію для всього класу за однією темою, відповідно до Типового навчального плану та орієнтується на завдання для учнів основного класу. Відповідно роботу з інклюзованим учнем здійснює асистент, який допомагає йому засвоїти матеріал у меншому обсязі за індивідуальними завданнями[2, с. 63].

З іншого боку батьки здорових дітей бояться що їхні діти не отримають повного обсягу програмового матеріалу і навчатимуться за полегшеною програмою. Вони уявляють собі наступну картину: вчитель змушений подавати матеріал дещо в спрощеній формі, щоб дитина з психофізичними проблемами розвитку змогла також зрозуміти навчальний матеріал. [2, с.22].

Навчальний процес відбувається згідно Типових навчальних планів відповідного класу, а інклюзований учень навчається за індивідуальним навчальним планом. Тому батькам не варто хвилюватися щодо даного питання. Для дитини з ООП складається індивідуальна програма розвитку відповідно до нозології та корекційної навчальної програми. Такожу процесі викладання відбувається «адаптація та модифікація навчального матеріалу», згідно якої рекомендується зменшення обсягу змісту навчального матеріалу та виділення більше часу на одну тему, оскільки можуть бути труднощі у засвоєнні матеріалу на уроці, коли подається

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

тема. Тому, учень з психофізичними проблемами розвитку може вивчати одну тему протягом декількох уроків. При виконанні завдань відбувається диференціація, адже учні основного класу виконують декілька завдань, а інклюзивний учень має можливість виконати якісно, усвідомлено 2-3 завдання [1, с.15].

Ця сама схема спрацьовує із домашніми завданнями, учню, який навчається за інклюзією, доручають виконати 1-2 завдання, які мають мати причинно-наслідкові зв'язки з класною роботою та зміст завдань. Наявність учня з ООП не сприяє спрощенню навчального матеріалу для здорових учнів.

Часто батьки інклюзованої дитини хвилюються через процес соціалізації дитини в колективі. З'являються побоювання, що дитину можуть не прийняти, зневажати, насміхатимуться з неї, що може бути травматичним для дитини з проблемами психофізичного розвитку.

Дійсно такі випадки можливі навіть у середовищі здорових дітей, дорослого колективу. Таке відбувається коли людина не вписується в конкретне середовище. Тому доречно культивувати почуття толерантності, поваги, взаєморозуміння до всіх людей, які мають ту чи іншу відмінність. Важливо не лише толерантно ставитися до дитини, яка навчається за інклюзією, але й залучати її у всі сфери життя учнівського колективу[2, с.57].

Зазвичай міжособистісний конфлікт виникає на основі об'єктивних умов, при цьому думуючу роль відіграє суб'єктивний чинник. Конфлікти між учнями постійно відбуваються. як конфлікти лідерства, в основі яких недостатність або відсутність комунікативної компетентності серед дітей з ООП і здорових дітей. Причинами можуть бути недотримання правил поведінки – зневага, заздрість через

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

протиставлення особистості дитини з проблемами психофізичного розвитку колективу, наявність думки про те, що дитина з ООП отримує більшу увагу від вчителя.

Агресивність з боку однолітків щодо дитини в інклюзії спостерігається ялише тоді коли, вона підігрівається зовні, негативним ставленням батьків до такої дитини.

Конфлікти, що виникають між дітьми - особливо значущі ситуації спілкування, що виконують функцію соціалізації на відповідному етапі формування особистості. Конфлікт є формою зовнішньої протидії, зіткнення думок, оцінок, способів поведінки, завдяки рефлексії конфлікт може порушувати внутрішні суперечності, сумніви, боротьбу мотивів як символу внутрішнього світу особистості. Ефективність подолання конфлікту залежить від психологічної готовності протистояти йому й від уміння керувати емоціями у складних, нестандартних ситуаціях. Тому вчитель вчитель має бути готовий не лише долати труднощі, що виникають а й створювати умови, які б блокували виникнення подібних труднощів, не допускати їх переростання в конфлікти, що можуть ускладнити процес становлення особистості[4, с.37].

Існують побоювання батьків здорових дітей мають що їхні діти перейматимуть негативні прояви поведінки дітей з проблемами психофізичного розвитку. Діти повинні розуміти, що інклюзивна дитина може поводитись певним чином ненавмисне, оскільки це зумовлено специфікою психофізичного розвитку. Доречно залучати здоровий дітей до надання допомоги подолати захворювання своєю турботою та увагою. Насправді, здорові діти дуже швидко відгукуються на допомогу дітям з особливими освітніми потребами, а особливо коли ці дії

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

заохочуються з боку вчителя. Але і тут потрібно знати межу, щоб не створити ситуацію гіперпідключення та не розвинути «споживацьку позицію» у дитини з ООП. Дитина з психофізичними потребами не повинна відчувати, що вона особлива та займає виняткове становище. Потрібно сприяти формуванню самостійності, впевненості дітей у власних силах.

Таким чином минамагались проаналізувати основні сфери виникнення конфліктних ситуацій у інклюзивному класі. Звичайно, потрібно пам'ятати, що кожна дитина з ООП індивідуальна, і конфлікти можуть виникати абсолютно різні. Справді лише усвідомлення того, що навчальний процес повинен відбуватися в комфортних умовах для всіх учасників освітнього процесу, сприятиме налагодженню контактів, взаємних поступок, компромісів та призведе до формування безконфліктного інклюзивного середовища або зведе конфліктність до мінімуму.

Список використаних джерел:

1. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник /Н.М.Дятленко, Н.З.Софій., О.В.Мартинчук, Ю.М.Найда. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172с.
- 2.Алексєєва О. Р. Міжособистісні конфлікти першокласників в умовах інклюзивної освіти: причини, способи врегулювання *Education and Pedagogical Sciences ("Osvima*

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

та педагогічна наука") ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка". 2019. № 3 (172). С.55-67.

3. Буган Ю.В., Семак С.М., Конфлікти інтересів у інклюзивному класі та шляхи їх вирішення. URL: http://doshkilla.blogspot.com/2016/10/blog-post_20.html

4. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Київ, 2016. 68 с.

5. Чопік О.В. Формування взаємин учнів інклюзивного класу: Методичний посібник. м. Кам'янець – Подільський: Науково-методичний центр ЗШО №7, 2016 50 с.

Заможський Андрій Борисович,
аспірант НПУ ім. М.П. Драгоманова
a.b.zamozhskiy@npu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-7045-7231

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.

Згідно стратегії, схваленою Радою ЄС у червні 2010 року «ЄВРОПА 2020. СТРАТЕГІЯ РОЗУМНОГО, УСТАЛЕНОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ», **соціальна згуртованість** - це, головний напрям соціальної політики в Європі і визначається як багатопланове явище, що передбачає включення всіх громадян та їх участь в економічному, соціальному, культурному і політичному житті. [1]

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Це можна розглядати і як продовження КОНЦЕПЦІЇ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА, ЩО САМОПДТРИМУЄТЬСЯ – проголошеної на конференції ООН з оточуючого середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992). Де, із самого початку, зазначено: Принцип 1 - Людина перебуває в центрі турбот щодо сталого розвитку; Принцип 3 - Право на розвиток повинно бути реалізовано таким чином, щоб справедливо задовольняти потреби розвитку та навколишнього середовища нинішніх та майбутніх поколінь. [2]

В подальшому, у Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 року, були зазначені 17 цілей сталого розвитку. [3] А саме:

- «1. подолання бідності;
2. подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства;
3. забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці;
4. забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх;
5. забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат;
6. забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

7. забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх;
8. сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх;
9. створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям;
10. скорочення нерівності;
11. забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів;
12. забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва;
13. вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками;
14. збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку;
15. захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття;
16. сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях;

17. зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.» [4]

Ці цілі сталого розвитку сприяють довгостроковому підходу до вирішення глобальних проблем, і вимагають спільних дій не тільки окремих країн, а єдності країн як глобального соціуму .

Україна також долучилася до цих процесів. 30 вересня 2019 року Президент України видав Указ “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року”. В якому окреслені напрямки руху з урахуванням специфіки розвитку України [5]

Оскільки «Людина перебуває в центрі турбот щодо сталого розвитку» [2], то саме залучення кожної окремої особистості до досягнення цілей сталого розвитку є важливим елементом досягнення сталого розвитку.

В моделі соціальної згуртованості розробленою фондом Bertelsmann «Радар соціальної згуртованості» (Social Cohesion Radar), є, одна з дев'яти сфер, сфера «Громадянська залученість», яка знаходиться в домені «Орієнтація на загальне благо». [6]

Що може дати, чи не дати залученість, і як результат цієї залученості – високий чи низький рівень соціальної згуртованості, кожного до досягнення цілей сталого розвитку?

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Низький рівень соціальної згуртованості це загроза:

- Посилення дисбалансу
- Зростання напруги
- Фрагментації суспільства
- Поширенню конфліктів
- Впровадженню недобросовісної конкуренції

Високий рівень соціальної згуртованості це запорука:

- Направленню зусиль на суспільне благо
- Комфортного емоційного стану
- Гармонізації суспільства
- Вирішенню конфліктів шляхом співробітництва
- Впровадженню конструктивної та чесної конкуренції

Звісно, це не всі позитивні та негативні фактори, а тільки ті, що є очевидними.

Чи можливо досягти цілі сталого розвитку без досягнення високого рівня соціальної згуртованості? Звісно – ні, бо при низькому рівні залученості, збільшується фрагментація та маргіналізація суспільства, зростає недовіра один до одного, що робить неможливим досягнення успіху суспільства в цілому.

Що може дати високий рівень соціальної згуртованості для досягнення цілей сталого розвитку? В першу чергу, залучення усіх членів суспільства за для

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

досягнення консенсусу по різних рішенням на шляху досягнення сталого розвитку.

Звідси, ми можемо зробити висновок, що **високий рівень соціальної згуртованості є:**

- і засобом досягнення цілей сталого розвитку,
- і необхідною умовою досягнення цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Європейська Рада схвалила Стратегію Європа-2020 // Євробюлетень. № 4, 2010, с. 16.
http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_04_2010_uk.pdf
2. Декларація Ріо про навколишнє середовище та розвиток. Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку у Ріо -де -Жанейро з 3 по 14 червня 1992 р. <http://www.un-documents.net/rio-dec.htm>
3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 р. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/92/PDF/N1529192.pdf?OpenElement>
4. Кабінет Міністрів України офіційний сайт
<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>
5. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
6. Nesterova M, & Dielini M., & Zamozhskyi A. (2019). Social Cohesion in

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Education: Cognitive Research in the university community. International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE), 7 (2), 19–27, doi: 10.5937/IJCRSEE1902019N.

Калужська Лілія Олегівна

доцент кафедри іноземних мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

shunty@rambler.ru

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «FLIPPED CLASSROOM» TO THE ISSUE OF USING «FLIPPED CLASSROOM»

Технологія flipped classroom (перегорнуте заняття) є інверсією класичної моделі навчання. Перегорнуте заняття передбачає самостійне опрацювання вдома студентами теоретичного матеріалу, нової інформації та детальна і поглиблена робота з цим матеріалом в аудиторії. Детальне та поглиблене опрацювання матеріалу в аудиторії дає можливість командної роботи. Традиційні лекція та домашня робота міняються місцями. Засновниками методу вважають американських викладачів хімії Аарона Семса та Джонатана Бергмана, які почали записувати відео лекції для самостійного прослуховування учнями старших класів.

Перевагами технології вважають:

- доступ до теоретичного матеріалу/нової інформації і, відповідно, можливість неодноразового перегляду у будь-який час;
- можливість отримати консультацію викладача зі складних питань, які підготовлені заздалегідь;

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

- командне поглиблене опрацювання матеріалу в аудиторії під керівництвом викладача дає можливість перейти на більш високий рівень засвоєння [Прудникова 65].

Основним недоліком перегорнутого заняття є проблема мотивації студентів [Прудникова 65].

Сучасні пошуки ефективних засобів вивчення іноземної мови звертають увагу на технологію перегорнутого заняття (М.Кузнєцова, І.Непомнящих, Н.Пруднікова). У процесі вивчення іноземної мови доречно використовувати таку технологію при роботі із граматику. Наприклад, опанування системи видо-часових форм англійських дієслів вимагає не лише знання форм та особливостей вживання, а й розуміння особливостей світосприйняття носіїв англійської мови. Опанування системи видо-часових форм англійських дієслів традиційно містить ознайомлення з формами та особливостями вживання. Така інформація може бути представлена у вигляді відео лекції або презентації із аудіо супроводом. Після ознайомлення з граматику за допомогою перегляду лекції детальне та поглиблене опрацювання граматичного матеріалу в аудиторії доцільно починати з короткого інтерактивного повторення матеріалу. Вже підготовлені студенти мають можливість більш активно та самостійно приймати участь в повторенні та обговоренні матеріалу. Інтерактивне опрацювання в аудиторії отримує більше часу. Наступний етап здійснюється за допомогою широкого ряду вправ. А саме, можливе складання діалогів за типовими ситуаціями, їхня драматизація. В процесі драматизації студенти можуть більш глибоко проникнути в світосприйняття носіїв мови. Інтенсифікується автоматизація дій з граматичними конструкціями.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Список використаних джерел:

Прудникова Н.М. Применение модели flipped learning в процессе формирования иноязычной компетенции студентов российских вузов // Актуальные проблемы современности: наука и общество, 2020, №1

Клунко Інна Олександрівна

Студентка спеціальності: 011 «Освітні, педагогічні науки»

Педагогіка вищої школи. Тьюторство

Науковий керівник: Кандидат психологічних наук, доцент

Висідалко Наталія Леонідівна

«ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена великою відповідальністю та потребою у вивченні та вдосконаленні особистісно-професійних якостей педагога сучасного освітнього закладу. У цьому світі одним з важливих і досі недостатньо досліджених аспектів цієї проблеми є професійний імідж педагога закладу вищої освіти, а і його формування в умовах навчального процесу. Можливості самого педагога, потреба освітніх завдань, особливості інформаційних каналів та задоволення учасників освітнього процесу.

Мета роботи виявлення рівня розвитку складових професійного іміджу майбутніх викладачів і розробка програми їх формування у студентів в освітньому процесі.

С. О. Гарькавець дає своє тлумачення поняттю «імідж». Так, імідж, на думку С. О. Гарькавець - неодмінний атрибут кожної людини і перш за все, педагога освітнього закладу, від якого безпосередньо залежить становлення не тільки конкретної особистості, а й в цілому суспільства [10, с.117].

В.Шепель визначає імідж - це спеціально створений образ для потенційних учнів і всіх учасників цілісного освітнього процесу, який повинен відповідати їх очікуванням і потребам [32, с.107].

На думку Ю. Е. Дудневої, педагог - це та людина, яка працює з безліччю різних людей: викладачі, діти, персонал і батьки. Необхідно розташувати їх до себе, знайти правильний підхід до кожного і «не вдарити в бруд обличчям». Сучасний педагог може ефективно вирішувати педагогічні завдання, якщо володіє достатнім рівнем наукових знань з управління, обґрунтовано планує, організовує, мотивує і контролює роботу педагогічного колективу [15, с.121].

Н.В. Гусак вказує, що внутрішній імідж характеризується стосунками педагогів освітньої установи. Педагог повинен прагнути до формування позитивного образу у персоналу і батьків. У навчальному закладі педагог має можливість формувати свій

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

імідж шляхом безпосередньої взаємодії з усіма працівниками освітнього закладу [12, с. 98].

Отже, педагогічний імідж – це образ педагога, що створюється ним відповідно до його відношення до ідеального стилю професійної діяльності, зовнішнього вигляду та характеру спілкування, який активно впливає на формування його педагогічної культури.

Складова іміджу педагога – Найбільш значимими складовими педагогічного іміджу є: зовнішній вигляд, використання вербальних і невербальних засобів спілкування, внутрішня відповідність образу професії – внутрішнє «Я», такі як: персональні тип особистості, риси характеру, якості особистості, фізичні особливості; соціальні освіта, біографія, стиль життя, система цінностей, громадський статус; професійні тип педагогу і його статус в колективі, ступінь володіння професійними методами і технологіями управління колективом, наявність навичок стратегічного планування, організаторських умінь, мистецтвом, уміти вести бесіди, переконувати, здібностей до об'єктивної незалежної оцінки, прогресивному розвитку.

***Моделі формування** Формування іміджу педагога полягає в виділенні і моделюванні деяких особливостей особистості та у необхідності приховати недоліки, а то і зовсім, переглянути і викоринити їх. В результаті формування іміджу у кожного педагогу відбувається становлення свого власного стилю діяльності та базується на реальній особистості викладача, що справив колись або*

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

продовжує справляти позитивне враження своїм іміджем, і є сукупністю характеристик різних реальних або уявних особистостей.

Висновки:

Встановлено, що побудова іміджу педагога відбувається свідомо та цілеспрямовано, тому цей процес потребує постійного управління ним, що передбачає конструювання позитивного образу педагога, імплементацію бажаних характеристик у його поведінкову форму, мотиваційно-ціннісну спрямованість та комплексну систему оцінювання.

Функції іміджу: професійна - забезпечення високої якості навчання і виховання; соціальна - розвиток творчої активності, підвищення статусу і престижу професії педагога, підвищення суспільної значимості цієї професії; духовно-моральна - формування особистості, що виявляється у ставленні до оточуючих людей, до природи, до предметного світу, до духовних цінностей, моральних якостей (ненасильство, співпраця, чесність, доброта, повага до інших людей); візуальна - формування позитивного зовнішнього враження, виховує культуру зовнішності.

Структурними компонентами іміджу є: зовнішній і внутрішній компоненти. Зовнішня складова - міміка, жести, тембр і силу голосу, костюм, манери, ходу.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Внутрішня складова - індивідуальні та особистісні якості, комунікативні, особливості професійної діяльності та поведінки.

Імідж педагога - це образ педагога, як взірця для наслідування студентами, він охоплює зовнішні якості, комунікативність особистості та внутрішнє "Я" яке є його головною складовою.

Список використаних джерел:

- 1 Гарькавець С. О. Паблік Рілейшнз та імідж ВНЗ: Соціально-психологічний аналіз проблеми. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2013. № 3(32)
- 2 Шепель В. Имиджелогия или как нравиться людям. Москва: Народное образование, 2002. 635 с.
- 3 Дуднева Ю. Е. Імідж педагога як управлінська та соціально психологічна категорія. Харків. 2014. 180 с.
- 4 Гусак Н.В. Компетентність та формування професійної самосвідомості як складової професіоналізму. Наукові записки НПУ ім. Н.П.Драгоманова. 2007. Вип.69. С.94-101.

Комарніцька Л.М.
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри соціальної роботи та психології
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
E-mail: kob-@ukr.net

АКСІОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ВІРИ І СУМНІВУ В РОМАНІ А. ЛЕРНЕТА-ХОЛЕНЬОЇ "ПЛАТ. КОМПЛЕКС"

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

Дослідники традиційно відносять образ Понтія Пілата до ряду так званих вічних образів літератури. Римський прокуратор став відомим світові завдяки сумнозвісній ролі, яку відіграв у долі Ісуса Христа. У ХХ ст. розвиток у художній літературі традиційного сюжету, пов'язаного з судом Понтія Пілата над Ісусом Христом, продемонстрував нові тенденції, які переводять образ прокуратора із площини морально-психологічної в площину філософсько-екзистенціальну.

Оригінальною художньо-філософською концепцією Пілатового комплексу відзначається роман австрійського письменника Александра Лернета-Холеньї "Пілат. Комплекс". Цей твір, зокрема, демонструє тісний зв'язок особливостей втілення образу Понтія Пілата з жанрово-стильовою специфікою твору.

Роман складається з двох частин. Перша, назва якої дублює загальну назву твору, представляє собою ретроспективні спогади барона Донаті, який розповідає про те, як євангельський сюжет із Понтієм Пілатом в буквальному сенсі був розіграний у студентському спектаклі, де йому довелося грати роль римського прокуратора. Центральним концептом дискусії навколо спектаклю і протосюжету є знамените запитання "Що є істина?". Персонажі твору пов'язують даний концепт насамперед із сумнівами, і ширше – із сутністю віри [1, с. 23].

Барон Донаті робить короткий огляд усіх чотирьох Євангелій й спеціально наголошує на тому, що вперше філософсько-символічний вимір розмови про Христа запровадив Іван Богослов, а надалі стверджує, що самі по собі сумніви є найбільш достовірною і незаперечною істиною в усіх євангельських історіях, а відтак – опосередкованим підтвердженням віри в божественну природу Ісуса Христа: "Саме

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

цей мій сумнів в істині, хоча - чи саме тому, що – про нього написав уже Іоанн, – власне він, сумнів, був найбезсумнівним у всіх Євангеліях. Не потрібно навіть найменшої віри, щоб вважати його правомочним, це сумнів, він висвічується сам по собі, в той час як усе інше – чудесне народження Господа, моління пастухів і царів, вчення християнства, зцілення багатьох хворих, воскресіння мертвих, все життя Спасителя – все це історично ніде не підтвержене; нарешті, і його власна смерть, і його власне воскресіння, все існування Христа повисає в повітрі, якщо в це просто не повірити. Тільки одне – правомочність мого сумніву в істині була з усього, що написано в Євангеліях, єдино невразливою, єдиною істиною, навіть могла бути своєрідною антитезою до відомого зізнання Сократа: він знає тільки те, що нічого не знає..." [2].

У другій частині роману дискусія наче дублюється, її учасниками стають Верховний Суддя і Кардинал, які ті ж самі проблеми віри й істини намагаються осмислити через нерозривність пари "Ісус – Пілат" і принципову значущість для всієї євангельської історії суду прокуратора над Христом: "у цій короткій сцені охарактеризована суть обох фігур: у Ісуса повнота душевної пристрасті, а у Пілата лютує повний скепсис агностицизму, хоча можна відчутти відтінок меланхолії. У світовій літературі загальна сила цієї сцени ніколи не була перевершеною, навіть не була досягнутою..." [2].

Істинність Христа і Христова істина доводяться в ході дискусії апофатично, тобто ствердження досягається шляхом заперечення чи скепсису, його подолання ходом історії і станом самої природи: "не знання, а незнання, не закономірність, а чудо, не надійність, а небезпека, не можливість, а неможливість, врешті-решт!". При

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

цьому Пілат у дискурсивній інтерпретації Верховного Судді і Кардинала є вже не так суддею, як підсудним; їхній діалог нагадує суд над Ісусом, але в ролі Ісуса парадоксально виступає Пілат – з одного боку, як жертва, оскільки він відмовляється визнати свою провину. З іншого ж боку, Пілат виявляється не менше ніж сам Христос причетним до виникнення чи не найвеличнішої світової релігії.

Специфіка індивідуально-авторського осмислення відомого сюжету та його двох центральних образів полягає насамперед у певному спекулятивному характері їх художньої презентації. В романі практично відсутнє власне сюжетне (причинно-наслідкове) мотивування подій і колізій, психологізація характерів мінімізується, чи, точніше, набуває виразно філософського навантаження, деталі предметно-художньої зображальності мало сприяють відтворенню соціально-побутової реалістичності оповіді. У зв'язку з цим видається слушним висновок О.В. Татарінова про те, що в даному випадку перед нами "той тип постмодерністської розповіді, який зберігає фабулу і достатньо чіткий сюжет, але наполягає на суто художньому характері сприйняття історії, яка зближається з літературою, тобто з тим, що не можна назвати об'єктивно суцільним, тим, що підкоряє себе залізною правдою факту. Пілат тут є – як знак впливової метаісторії, як мовлення, звернене до людини, що володіє релігійним стандартом ритуального типу, але можна сказати, що його немає – як реального прокуратора, який говорив з реальним Христом, як особистості, відповідальної за розп'яття ні в чому не повинного праведника" [3, с.306-307].

Таким чином, у романі Александра Лернета-Холеньї "Пілат. Комплекс" пропонується філософськи узагальнений погляд на ситуацію суду Понтія Пілата над Ісусом Христом, в оригінальному двоплановому розгортанні якого центральна

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

проблема цього традиційного сюжету світової літератури – "Що таке істина" – постає як вічний дискурс віри і сумніву, які неминуче й нерозривно пов'язані між собою.

Список використаних джерел:

1. Комарніцька Л. М. Аксиологічні аспекти мотиву провини в літературно-художніх творах новітньої доби про Понтія Пілата // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: філолог. науки / [редкол.: Л. М. Марчук (відп. ред.), С. Д. Абрамович, О. С. Волковинський та ін.]. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. Вип. 46. С. 20–25.
2. Лернет Холенья, Александр. Пилат / [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://flibusta.is/b/470935/read>
3. Татаринов А. В. Художественные тексты о евангельских событиях: жанровая природа, нравственная философия и проблемы рецепции : Дисс. ... докт. филол. наук / 10.01.01 - Русская литература; 10.01.03 - Литература народов стран зарубежья (Америки и Европы). Краснодар, 2006. 646 с.

Комарніцька О.М.,
аспірант, викладач кафедри фінансів та економіки,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» (Подільський спеціальний
навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж)

МЕНЕДЖМЕНТ В ОСВІТІ: СУТНІСТЬ ТА ЙОГО СПЕЦИФІКА

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

MANAGEMENT IN THE EDUCATION: ESSENCE AND IT'S SPECIFICITY

У статті характеризується та розкривається сутність та специфіка нового покоління керівників – менеджерів освіти. Визначається роль менеджерів освіти та їх необхідність навчальним закладам та суспільству у вмінні висловлювати ідеї, брати на себе відповідальність, викликати зацікавлення і інтерес до себе та пропорованих ідей, йти на ризик, вести за собою. Зазначаються суттєві ознаки нового управлінського мислення.

Ключові слова: *освіта, менеджмент, керівник, управлінець, професіональний підхід*

Серед чисельних революцій ХХ століття (соціальних, технічних, інформаційних) була і революція управлінська. Саме в цьому столітті сформувалась наука управління, яка інтенсивно розвивається і проникає майже у всі галузі людської діяльності.

Дещо з запізненням менеджмент прийшов до сфери освіти. Потреба у професіоналізації шкільних управлінців почала усвідомлюватись на Заході у 60-ті роки, а у нашій країні – лише в 90-ті роки.

Зазвичай, існувала система підвищення кваліфікації керівних кадрів, але вона вже не могла розв'язувати проблеми концептуальності, професіоналізації управління. Саме наприкінці 80-х – на початку 90-х років загострилось питання про надання професійного статусу керівним кадрам. Як наслідок – перші спроби вищих освітніх закладів готувати нове покоління керівників – менеджерів освіти.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Ю. А. Конаржевський констатує, що на жаль, ми були і залишилися країною крайнощів [2]. Від нехтування, ігнорування менеджменту ми прийшли до лихоманки менеджменту: постійно видаються сумнівні книги про управління капіталістичними компаніями; про те, як керувати людьми і собою; створюються десятки факультетів менеджменту, на яких лекції читають вчорашні партократи із університету марксизму-ленінізму; реклами обіцяють, що в школі менеджменту за три місяці ви можете отримати англійський диплом менеджера і т.д.

По-перше, не можна бездумно впроваджувати західні моделі і підходи до управління; забувати, що сліпе, механічне перенесення структур управління із однієї соціокультурної системи до іншої не можливе, воно уподібнюється рабському наслідуванню. Воно не можливе без нашого національного підґрунтя. По-друге, необхідно створювати і забезпечувати відповідним змістом свої школи підготовки спеціалістів, з врахуванням наших можливостей, і передусім – фінансових, ментальних.

У наш час в Україні діють різні підходи до підготовки нової генерації керівників; ми ще не визначились із провідним. Це: а) підготовка керівників у вищих навчальних закладах на спеціальних факультетах менеджменту; б) підготовка керівника до управління засобом навчання на курсах керівного резерву та стажерської практики.

Але слід відмітити, що дуже важливим є особистісний фактор, ступінь зацікавленості самого управлінця у професійному зростанні. Тому досить велике місце в ставленні професіонала-управлінця відводиться мотивації до навчання, до

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

професіоналізму, рефлексії керівника, усвідомленню свого статусу і провідної ролі в освіті та суспільстві.

Навчальним закладам та суспільству вкрай стали необхідні керівники, які вміють висловлювати ідеї, брати на себе відповідальність, викликати зацікавлення і інтерес до себе та пропагованих ідей, йти на ризик, вести за собою. Джон Д. Рокфеллер говорив, що вміння поводитись з людьми – такий же товар, як цукор чи кава, що купують за гроші «...і я здатний платити за таке вміння більше, ніж за будь-який інший товар у цьому світі».

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні зазначено, що управління освітою повинно здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проєктів та їх моніторингу; розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами [4].

Зазначене передбачає:

- професіональний підхід під час здійснення добору та призначення керівників навчальних закладів, органів управління освітою;
- професійну підготовку компетентних менеджерів системи освіти, формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно, у тому числі в кризових ситуаціях, приймати управлінські рішення в будь-яких сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси;
- запровадження нових ефективних форм підвищення кваліфікації керівників освіти [4].

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Незаперечним є те, що управлінець нової генерації суттєво відрізняється від традиційного керівника. Це зумовлено новими концептуальними та технологічними підходами до діяльності, а саме: гуманізацією та демократизацією, людиноцентристським поглядом, управлінням за результатами, програмно-цільовим підходом до управління та іншими інноваціями у менеджменті.

З огляду на думки вчених та практиків, доцільно виокремити суттєві ознаки нового управлінського мислення:

- Людська спрямованість, усвідомлення, що якість і прибутки – від людини.
- Соціальне забарвлення менеджменту – збільшення уваги і витрат до соціальних потреб персоналу.
- Повага та довіра до персоналу.
- Гуманізація управлінського мислення: система цінностей, дух, переконання організації – це сили, які рухають технологіями, фінансами, бізнесом.
- Послаблення вертикальних зв'язків та зміцнення горизонтальних.
- Формула ефективного управління: вести до успіху інших.
- Узгодження цілей організації, керівництва і персоналу.
- Децентралізація управління.
- Філософія тотальної якості: управління за результатами, контроль за якістю кожної підсистеми.
- Системність в мисленні та діяльності керівників.
- Розвиток інноваційних тенденцій в управлінні.
- Удосконалення організації через оновлення управління.
- Програмування самоосвіти.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

- Концептуальний підхід до управлінської діяльності в цілому [2].

Основними ознаками успішності сучасного керівника вважаються такі, як:

- бажання просунутись по службових сходах;
- уміння спільно працювати з іншими людьми, високий рівень комунікабельності; - здатність брати на себе відповідальність і йти на певний ризик;
- уміння делегувати повноваження;
- спеціальна управлінська підготовка та досвід роботи;
- здібність генерувати ідеї;
- вміння легко застосувати різні стилі керівництва;
- сімейна підтримка;
- гарне здоров'я [1].

Відповідно неприпустимими для менеджера є наступні обмеження:

- Невміння керувати собою.
- Розмиті особисті цінності.
- Відсутність або нечіткість особистих цілей.
- Зупинений саморозвиток.
- Недолік творчого підходу.
- Невміння впливати на людей, навчати, формувати колектив однодумців.
- Недостатнє розуміння особливостей управлінської праці [1].

Як бачимо, у центрі уваги сучасного керівника знаходяться проблеми свідомого професійного зростання, превентивної підготовки до управлінської діяльності, відповідального ставлення до власної кар'єри. Кар'єра передбачає рух людини в організаційній ієрархії, послідовність виконання видів робіт і особистий ріст.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

«Кар'єрний успіх менеджера забезпечується цілеспрямованим розвитком особистості, яка знаходиться у відповідності із його просуванням в організації» [3]. З іншого боку, перепони до кар'єрного зростання викликають психологічну напругу, депресію, зниження продуктивності праці, бажання змінити місце роботи чи роботу взагалі.

Існуючі концепції кар'єри менеджера пов'язані із такими аспектами:

- теорія рис (колекційний підхід) ґрунтується на твердженні, що менеджер повинен володіти особливими особистісними рисами, які зумовлюють ефективність управлінської діяльності;
- конкурентний підхід передбачає наявність у менеджерів особливих рис, які відрізняють їх від людей інших професій; таким чином виокремлюються ознаки успішних та неуспішних менеджерів;
- парціальна концепція передбачає вивчення та корекцію поведінки менеджера, зміну самооцінки та способів орієнтації у середовищі;
- факторний підхід ґрунтується на вивченні факторів, ситуацій, умов, що впливають на діяльність та розвиток менеджера.

Існують різні моделі підготовки керівного складу. Так американська модель передбачає превентивну підготовку керівника у вузі до початку кар'єри. Теоретичні знання є базою для подальшої практичної діяльності. Європейська модель передбачає отримання знань на основі практичного досвіду та наступну їх самореалізацію у закладах підвищення кваліфікації або спеціальної управлінської підготовки. Проте обидві моделі вміщують відповідну управлінську освіту.

О.Г.Молл наводить типові відповіді російських менеджерів на питання про основні бар'єри керівників на шляху до навчання, серед яких: - відсутність вільного часу – 32%; - новий бізнес – 21%; - відрядження – 17%; - проблеми сім'ї – 15%; - відсутність коштів на навчання – 2%. Ці дані доводять, що далеко не все залежить від браку коштів у керівників на професійне навчання. Скоріше – відсутня мотивація.

На думку фахівців, потреби, які змушують керівників працювати понад десять годин на робочому місці, відмовлятися від відпустки, прагнути призначення на нову більш високу посаду, це, передусім, потреби: досягнення, влади, відчуття особистої значущості, доведення своєї цінності, змагання, конкуренція.

Так, у дослідженні О. Г. Молл [3], наводяться цікаві факти: у молодих керівників, які мотивовані на кар'єру, основними аргументами є: - бажання бути корисним (21%); - прагнення до професіоналізму (19%); - прагнення до більшого (16%); 28 - задоволення особистих інтересів (8%); - привести у відповідність свої можливості та вимоги діяльності (8%).

Формування управлінської діяльності відбувається за певними етапами.

Перший етап передбачає оволодіння менеджером знаннями, всебічною інформацією про управління; дозволяє виокремити основні елементи управлінської діяльності та їх взаємозв'язок, представити нормативну модель особистої управлінської діяльності.

Другий етап пов'язаний із визначенням всебічності зв'язків з вищими та нижчими рівнями управління, усвідомленням незалежності та відповідальності свого рівня управління, формуванням моделі зв'язку з іншими підсистемами.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Третій етап передбачає поступове удосконалення власної управлінської діяльності; узгодження сумісної діяльності з вищими та нижчими рівнями управління, формування оптимальної моделі управлінської діяльності.

Отже, вважаємо, що спеціальна підготовка керівного складу освітянської галузі є проблемою важливою і невідкладною для розв'язання. На жаль, здебільше керівники навчальних закладів, працівники районних, міських, обласних управлінь освіти не мають відповідної професійної підготовки до управління. Як правило, вони є висококваліфікованими фахівцями із різних учительських спеціальностей. Тому підгрунтя проблеми невідповідності реального рівня функціональної компетентності керівників навчальних закладів необхідному для ефективного управління криється саме у відсутності професійної освіти.

Функціональна компетентність керівника – це система знань та умінь, що є адекватними структурі та змісту управлінської діяльності. Наполягаємо, що ця система має суттєві відмінності від гносеологічного ряду педагога.

Для теоретичного обґрунтування функціональної компетентності керівника сучасної школи необхідно представити у вигляді загальної моделі спеціаліста. Модель керівника – це його узагальнений професійний образ. Вона повинна відбивати задачі, які вирішує директор в своїй діяльності, зміст основних функцій управління та посадові вимоги до керівника. При створенні моделі важливо домагатись достатньої її повноти при мінімумі кількості якостей, що оцінюються.

Початок XXI століття характеризується оптимізацією мережі навчальних закладів, моделюванням їх структури, оновленням змісту навчання та виховання, модернізацією принципів взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Зрозуміло, що за цих умов не може залишатись незмінною діяльність керівника в системі освіти, а це означає і його професіональний базис.

З огляду на це, діяльність керівника розглядається з позиції теорії управління освітнім закладом, професійні вимоги можна визначити як рівень кваліфікації керівника, тобто як ступінь оволодіння професією, спеціальністю. Професійні вимоги зумовлюють систему знань та умінь.

Таким чином, система основних знань і вмінь керівника, необхідних для ефективного управління, повинна бути адекватною структурі та змісту його діяльності.

Розглядаючи структуру і зміст моделі професійної компетентності керівника навчального закладу, пропонується розглядати дві підсистеми знань керівника. Першу складають такі групи : соціально-правові, фінансово-економічні, педагогічні, управлінські, психологічні знання. Друга підсистема - це гносеологічний ряд: методологічні, нормативні, змістовні знання, знання способу діяльності та уміння. Такі групи знань виокремлено, зважаючи на те, що: 1) основний вид діяльності керівника – управлінський, що обумовлює необхідність досконалого знання теорії та практики управління; 2) керівник управляє соціальною системою, тобто системою, яка об'єднує людей; а відтак він повинен знати основи психології менеджменту; 3) об'єкт управлінської діяльності керівника – навчальний заклад – обумовлює необхідність оволодіння психолого-педагогічними знаннями та уміннями; 4) керівник навчального закладу може здійснювати управління тільки на підставі глибокої обізнаності в соціально-правовій сфері; 5) керівник навчального закладу

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

забезпечує його функціонування та розвиток, виходячи із знання основних механізмів господарювання та фінансово-економічних знань.

Знання з основ менеджменту є специфіка керівної діяльності. Знання та уміння з психології, педагогіки, права, економіки забезпечують ефективне управління, тому мають більш загальний характер.

У поєднанні зі специфікою менеджменту дана класифікація набуває предметний управлінський зміст.

У представленій парадигмі знання замикаються на методиках, тобто на знаннях способу дії, які безпосередньо виходять на професійні уміння. Таким чином, на основі знань формуються управлінські уміння. За цільовими ознаками їх можна згрупувати у діагностико-прогностичні, організаційно-регулятивні, контрольньо-коригуючі (В. І. Бондар, В. І. Маслов).

У широкому розумінні, діагностико-прогностичні вміння пов'язані із збиранням, аналізом, систематизацією інформації, визначенням проблем, постановкою цілей, завдань, розробкою стратегічних та тактичних планів, програм дій та алгоритмів окремих видів діяльності.

Організаційно-регулятивні вміння спрямовані на забезпечення реалізації різних планів, програм, управлінських рішень, створення матеріальних, технічних умов, добір та розстановку кадрів, координацію зусиль всіх учасників навчально-виховного процесу.

Контрольно-коригуючі уміння – це уміння визначати стандарти, норми, критерії та методи оцінювання справ відповідно до них, вносити необхідні зміни,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

доповнення, уточнення на підставі обробки наслідків контролю, давати рекомендації щодо покращення роботи.

У вузькому значенні, діагностико-прогностичні, організаційно-регулятивні, контрольні-коригуючі уміння – це способи реалізації управлінських функцій.

Окрім того, модель компетентності керівника зумовлюється функціонально-посадовими обов'язками, які виконують роль дозиметра функцій управління.

Вважаємо, що реформи в освіті можливі тільки за умов підвищення якісного рівня управлінського складу, розвитку та модернізації системи підготовки менеджерів освіти.

Список використаних джерел:

1. Вудвок М., Раскрепощенный менеджер. Для руководителя-практика / М. Вудвок, Д. Френсис М.: Дело. 1991.
2. Конаржевский Ю. А. Что нужно знать директору школы о системах и системном подходе / Ю. А. Конаржевский. Челябинск: ЧГПИ, 1996.
3. Молл Е. Г. Управление карьерой менеджера / Е. Г. Молл. СПб.: Питер, 2003. 352 с.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>

Кротенко В.І.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної психології та медицини
НПУ імені М.П. Драгоманова

НАВЧАЮЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК МЕТОД ДИФЕРЕНЦІЙНО СПРЯМОВАНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ.

EDUCATIONAL EXPERIMENT AS A METHOD OF DIFFERENTIALLY DIRECTED PSYCHOLOGICAL DIAGNOSIS OF CHILDREN'S INTELLECTUAL DISORDERS UNDER INCLUSION.

Успішність засвоєння дитиною знань та уявлень, адекватність поведінки та адаптація до оточуючих умов життя залежить від двох важливих чинників:

- 1) від сформованості різних компонентів пізнавальної сфери (перцептивних, мнемічних, мисленнєвих, мовленнєвих);
- 2) від рівня розвитку емоційно-вольових та регуляторних компонентів діяльності.

Співвідношення рівня розвитку вказаних компонентів визначає структуру пізнавальної діяльності. Причому важливо зауважити, що будь-яка якісна характеристика є результатом накопичення відповідних кількісних змін. Тому заміна кількісної оцінки виключно якісним аналізом є недоцільною. Хоча якісні відмінності між різними типами порушень психофізичного розвитку існують, а їх розуміння закладено в уявленнях Л.С. Виготського про первинні та вторинні порушення. Саме специфічне поєднання первинних та вторинних порушень

визначає специфічну структуру розвитку, що і дозволяє досвідченому психологу лише на основі достатньо тривалого спостереження розрізняти дітей з затримкою психічного розвитку, дітей з загальним недорозвиненням мовлення та дітей з легким ступенем інтелектуальних порушень, незважаючи на їх схожість за багатьма проявами. Проте така емпірична диференціація не піддається формалізації.

Завдання спеціальних психологів як раз і полягає у створенні таких діагностичних методик, які б дали можливість на науковій основі відмежувати первинні порушення психічного розвитку від вторинних [2].

Вкрай важливу роль у розробці таких діагностичних методик мають відігравати уявлення Л.С. Виготського про зону актуального розвитку та зону найближчого розвитку. Л.С. Виготський дає модель методики експериментального формування понять, яка є прототипом навчаючого діагностичного експерименту. Побудова діагностичних методик у формі навчаючого експерименту дозволяє виявити відмінності у об'ємі зони найближчого розвитку і таким чином якісно провести діагностичне обстеження з метою виявлення та відмежування інтелектуальних порушень.

Наш навчальний посібник є спробою часткового вирішення цього завдання. У пропонований нами комплекс методик включені як авторські методики, так і модифікації методик, розроблених у сучасній дефектології та спеціальній психології [1; 5; 6; 7]. Модифікація включає два аспекти:

1) визначення якісних рівнів виконання дитиною експериментального завдання і на цій основі якісна оцінка рівня розвитку обстежуваної психічної функції;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

2) включення навчаючого етапу у методику з метою визначення об'єму зони найближчого розвитку.

Другий етап є ключовим моментом обстеження, який дозволяє визначити потенційні можливості дитини, тобто рівень її здатності до навчання. Саме результати, отримані на другому етапі, даватимуть додаткову інформацію стосовно парціальності порушень пізнавальної діяльності чи тотального недорозвинення.

При розробці та модифікації методик був врахований теоретичний та емпіричний досвід, накопичений у галузі дослідження закономірностей психічного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями [1; 2; 3; 4; 7].

Головне завдання пропонованого посібника – надати спеціальним (клінічним) психологам практичний матеріал для діагностики пізнавального та емоційно-особистісного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями та використання результатів психологічного обстеження для розробки стратегії корекційно-розвивальних впливів на основі адекватних потребам окремої дитини корекційних технологій.

При побудові навчаючої частини експериментальної методики ми орієнтувались на методичні рекомендації, викладені С.Я. Рубінштейном у його праці «Експериментальні методики патопсихології та досвід використання їх у клініці» [4], де вказується, які форми (види) дозованої психологічної допомоги і у якій послідовності можуть надаватись дитині під час обстеження. ***Ієрархія таких видів допомоги є наступною:***

1) перепитування дитини, тобто прохання повторити те чи інше слово, метою якого є привернення уваги до сказаного або зробленого;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

- 2) схвалення або несхвалення дій дитини, стимуляція за допомогою слів «добре», «правильно», «неправильно», «подумай ще»;
- 3) питання до дитини стосовно того, чому вона виконала ту чи іншу дію, що підвищує орієнтування в завданні, рівень усвідомлення змісту завдання;
- 4) навідні питання або критичні зауваження;
- 5) підказка, порада діяти тим чи іншим способом;
- 6) демонстрація дитині способу виконання експериментального завдання з подальшим проханням до дитини повторити цю дію;
- 7) спільно-роздільна діяльність психолога і дитини, коли дорослий починає виконувати завдання, а дитина – продовжує, або коли психолог руками дитини виконує дію, а потім ту ж дію дитина виконує самостійно.

Усі види дозованої психологічної допомоги умовно можна поділити на три групи:

Стимулююча допомога – надається у ситуації низької мотивації дитини в цілому, низького пізнавального інтересу до певного експериментального завдання (види допомоги №1 і №2).

Спрямовуюча допомога – передбачає підвищення орієнтування в завданні, виправлення допущених дитиною помилок (види допомоги №№ 3,4,5).

Навчальна допомога – надається у ситуації, коли стимулююча та спрямовуюча допомога не спрацювала, і полягає у повному або частковому виконанні дії психологом з подальшим відтворенням дитиною (види допомоги №№ 6,7).

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Вибір того чи іншого виду дозованої психологічної допомоги залежить від характеру діяльності дитини та від змісту експериментального завдання і має базуватись на наступних *загальних правилах*:

- 1) слід перевірити, чи будуть достатніми більш легкі види допомоги, а потім переходити до демонстрації чи навчання;
- 2) психолог не повинен бути багатослівним та надмірно активним, його втручання у діяльність дитини має бути чітко дозованим, продуманим і детермінуватись принципом необхідності;
- 3) кожний акт втручання психолога у процес виконання дитиною експериментального завдання та реакція дитини на це втручання повинні вноситись у протокол обстеження із зазначенням результативності обраного виду дозованої психологічної допомоги.

Дитині з незначними порушеннями когнітивних процесів (затримка психічного розвитку) для виконання експериментального завдання, побудованого з урахуванням зони найближчого розвитку, достатньо стимулюючої або спрямовуючої допомоги, рідше – навчаючої. Для дитини з інтелектуальними порушеннями (розумова відсталість), навпаки, стимулюючої та спрямовуючої допомоги не достатньо. Частіше для повного або часткового виконання завдання вона потребує навчаючої допомоги, причому може виникати необхідність у достатньо тривалому навчанні – декілька демонстрацій способу дії з покроковими роз'яснювальними коментарями психолога.

Список використаних джерел:

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

1. Забрамная С.Д. Практический материал для проведения психолого-педагогического обследования детей: пособие для психол.-мед.-пед. комис. – Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2008. – 32 с., 115 карт.
2. Лубовский В.И. Психологические проблемы диагностики аномального развития детей /Науч.-исслед. ин-т дефектологии Акад. пед. наук—М.: Педагогика 1989.— 104 с.:
3. Переслени Л.И. Психодиагностический комплекс методик для определения уровня развития познавательной деятельности: дошкольный и младший школьный возраст / Л. И. Переслени. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Айриспресс, 2006. — 64 с.
4. Рубинштейн С.Я. Экспериментальные методики в патопсихологии и опыт применения их в клинике (Практическое руководство). – М.: Апрель-Пресс, издательство Института Психотерапии, 2004. – 224 с.
5. Ульенкова У. В. Шестилетние дети с задержкой психического развития. - М.: Педагогика, 1990. - 184 с.
6. Усанова О.Н. Методические рекомендации по исследованию комплекта практических материалов «Лилия» - М.: НПЦ «Коррекция», 1993.
7. Фатихова Л.Ф., Харисова А.А. Практикум по психодиагностике социального интеллекта детей дошкольного и младшего школьного возраста: Учебно-методическое пособие / Л.Ф. Фатихова, А.А. Харисова. – Уфа: ИЦ Уфимского филиала ГОУ ВПО «МГГУ им. М.А. Шолохова», 2010. – 69 с.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Круглик Оксана Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка,
факультет спеціальної та інклюзивної освіти,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м.Київ
Електронна адреса: o.kruhlyk@ukr.net

ІННОВАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

INNOVATIONS OF INCLUSIVE EDUCATION AND REALITIES OF TODAY

Національна стратегія нової парадигми освіти в Україні безпосередньо пов'язана зі створенням безбар'єрного простору на період до 2030 року. Таке розуміння сучасної освіти включає в себе взаємопов'язані процеси рівності й доступності, що в свою чергу вимагає створення інклюзивного освітнього середовища із урахуванням особливих освітніх потреб всіх учасників освітнього процесу.

Кількість інклюзивних класів збільшилася за останні роки в Україні, а також кількість учнів в інклюзивних класах, зокрема учнів з порушеннями слуху. За даними, які висвітлені прилюдно міністерством освіти і науки України, динаміка кількості учнів з порушеннями слуху в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти зростає. Так, за останні п'ять років – навчатися глухих дітей в

інклюзивних класах стало у п'ять разів більше і, майже, у чотири рази збільшилася кількість дітей зі зниженим слухом в таких класах (Н. Корецька, 2021).

Виникає необхідність вивчення практичного досвіду інклюзивної освіти у школах; потребуємо впровадження інновації для вдосконалення освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами у наступних сферах: стратегічна, правова, освітня (методика навчання учнів, учителів), фінансова; з'являється дійсність реального розуміння процесів рівності та доступності, можливості та доцільності.

Основними цілями нашого дослідження є: вивчення європейського досвіду щодо розвитку інклюзивної освіти в школах; вивчення формування інноваційної інклюзивної освіти в школі залежно від її спрямованості: стратегічної та освітньої (методи підготовки учнів, підвищення кваліфікації вчителів); виявлення протиріччя в новій парадигмі сучасної освіти, критичності спеціальної освіти для дітей з порушеннями слуху (О. Круглик, 2020).

Як бачимо в законодавчих документах України, інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, гарантованих державою, врахування багатогранності людини, ефективного залучення всіх учасників освітнього процесу. В той же час, інклюзивне освітнє середовище – це сукупність умов, методів і засобів, їхня реалізація для кооперативного навчання, виховання та розвитку учнів з урахуванням їхніх потреб та можливостей. Тому, інклюзивна освіта – це процес всебічного забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами через організацію навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, використовуючи індивідуальні методи навчання та врахування навчально-пізнавальної діяльності дітей (Закон України «Про освіту», 2017).

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Нова організаційна парадигма освіти ефективності інклюзивної освіти включає в себе: продуктивність та самоефективність учителів, комунікативну компетентність педагогів, партнерський підхід до вирішення проблем, що виникають у процесі навчально-виховного процесу, цінності та переконання учителів, які визначають в подальшому їхні дії щодо впровадження інновацій в інклюзивну освіту.

Впроваджуються освітні інновації у методах інклюзивної освіти: персоніфікація, диференціація, співпраця. Вони стали ключовими аспектами інклюзивної освіти в країнах європейського союзу (Paseka & Schwab, 2020).

Комплексний підхід до інклюзивного реформування шкіл є центральним для забезпечення успіху та потенційному розвитку загальноосвітніх шкіл. Всебічність підходу до інклюзії визначається стратегією країни, що пов'язано з: теоретичною основою для вибору моделі інклюзії та цілей інклюзії, рівнем реалізації інклюзії (місцевий, державний), особливістю освітніх потреб та психічним та фізичним здоров'ям учнів, цінностями навчального закладу, переконаннями вчителів, забезпеченням безперервної освіти вчителів та проведенням тренінгів, зміною навчальних планів та методів навчання, ставленням громади та батьків.

Складність впровадження інновацій та їхнє сприйняття вчителями залежить від кількох факторів:

- 1) нерозуміння вчителями важливості інновацій та цінності інновацій;
- 2) відсутність навичок та компетентності вчителів;
- 3) відсутність впевненості у висококваліфікованій підготовці для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;

4) відсутність ефективного механізму діагностики учнів з особливими освітніми потребами: вміння диференціювати складність психічних і фізіологічних потреб учнів, що визначає можливість його здатності до навчання в інклюзивному класі з додатковою підтримкою асистента;

5) брак ресурсів: людські ресурси; навчально-методичні та спеціальні ресурси;

6) недостатній розвиток інклюзивної культури, політики та відсутність інклюзивної практики.

Останні дослідження свідчать про те, що використання різноманітних інклюзивних методів, диференціація та персоналізація методів сприяє більш позитивному ставленню вчителів до інклюзивної освіти. Вчительське втручання та підтримка повинні діагностувати, ідентифікувати готовність і можливість дитини з ООП, зокрема, дитини з порушеннями слуху, навчатися в інклюзивному класі. Якщо цього недостатньо, підтримка повинна надаватися вчителем зі спеціальною освітою, який зазвичай працює у загальноосвітній школі.

Диференціація інновацій інклюзивної освіти визначає ефективність її впровадження. Практика впровадження інклюзії доводить необхідність диференційованого підходу до інновацій. Стратегію та політику впровадження інклюзії слід розробляти відповідно до міжнародної практики та культурно - соціальні особливості учнів країни, регіону, школи.

Отже, сучасний освітній простір пов'язаний із тернистим шляхом розуміння інклюзивного навчання в умовах нової парадигми мислення суспільства. Розуміння суті розвитку особистості в онтогенезі та оцінювання особливостей і потреб дитини стають пріоритетними завданнями реалій інклюзивного впровадження. Сьогодні

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

вимагає концептуальних і контекстуалізованих підходів щодо розвитку та навчання дітей з порушеннями слуху. Зокрема, слід наголосити на тому, що особливої уваги необхідно приділити протиріччям, які виникають, як наслідок, просвітницько-інформаційній та корекційно-розвитковій діяльності фахівців на шляху до соціокультурних змін в суспільстві.

В наших наукових пошуках ми вже описували історично вивірені теорії, які безпосередньо пов'язані з корекційно-компенсаторним процесом розвитку дитини з порушеннями слуху (О. Круглик, 2020). Такими теоріями були: культурно-історична концепція Л. Виготського (1999); теорія компенсації глухоти (М. Ярмаченко, 1963); теорія диференційованого навчання осіб з порушеннями слуху (Р. Боскіс, 1963); теорія міміко-жестового мовлення (Р. Краєвський, 1964); теорія провідних видів діяльності (О. Леонтьєв, 1975); теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, 1985); комунікативна теорія С. Зикова (1961) з опорою на предметно-практичну діяльність; теорія інклюзивної освіти в реаліях і перспективах (А. Колупаєва, 2014); теорія психології взаємовідносин (І. Сушков, 1999).

Таким чином, тривалий складний різновекторний шлях роздумів і пошуків науковців був пов'язаний з пошуком компенсаторних шляхів розвитку глухої і слабочуючої дитини, з впровадженням корекційно-інноваційних технологій діагностування, навчання, абілітації та реабілітації, з віднайденням оптимальних умов, з розумінням можливостей і доцільності, соціалізації та інклюзії людей з порушеннями слуху.

Тому, виникають протиріччя в засобах реалізації інклюзивного освітнього середовища:

✓ Протиріччя в наявності розроблених освітніх теоріях та реальної практики трансформацій їх в освітній простір.

✓ Цілісний системний підхід в спеціально організованому навчанні корекційно-компенсаторного спрямування та інтеграція профільних фахівців в системі освіти, або їхня відсутність.

✓ Об'єктивно доведена перспективна мета сурдопедагогічних технологій навчання і розвитку дитини з порушеннями слуху та суспільної гуманною метою сьогодення, парадигмою нової громадської думки.

✓ Ієрархічна єдність результату навчання та неструктуровані складові навчального процесу інклюзивної освіти.

✓ Застосування мімико-жестового та дактильного мовлення як допоміжного засобу в процесі спеціального навчання дітей з порушеннями слуху та закріпленням на законодавчому рівні як основного способу навчання.

✓ Система сталих міжособистісних стосунків, яка базується на культурно-історичних цінностях громадського суспільства та реальною суб'єктивною складовою взаємодії в інклюзивному середовищі, формуванням ієрархією сталих і міцних людських відносин.

Проблема впровадження інклюзивної освіти є актуальною і тернистою щодо застосування в реаліях сьогодення. Лише сумісними зусиллями фахівців, громадського суспільства і цінностями та переконаннями педагогів можна підійти диференційовано і персоніфіковано до вирішення багатьох проблем. Лише партнерська співпраця дозволить дитині з особливими освітніми потребами, зокрема дитині з порушеннями слуху, повноцінно реалізуватися як особистості в соціумі.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Список використаних джерел:

1. Круглик Оксана, (2020). Теорія та протиріччя в засобах реалізації компенсаторних шляхів розвитку дитини з порушеннями слуху. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Том 1, № 16. С. 209-225.
http://ispukr.org.ua/articles/20/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_16_2020.pdf.
2. Larysa V. Kozibroda, Oksana P. Kruhlyk, Larysa S. Zhuravlova, Svitlana V. Chupakhina, Olena M. Verzhiovskaya, (2020). Practice and Innovations of Inclusive Education at School. *International Journal of Higher Education*. Vol 9, No 7. P. 176-186.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1277512.pdf>.
3. Paseka, A., & Schwab, S. (2020). Parents' attitudes towards inclusive education and their perceptions of inclusive teaching practices and resources. *European Journal of Special Needs Education*, 35(2), 254-272.
<https://doi.org/10.1080/08856257.2019.1665232>.

Кушнірук Світлана Анатоліївна

доктор пед. наук, доцент кафедри педагогіки,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

sakushniruk@ukr.net

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИТЕМИ ПЕДАГОГІКИ

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

THE RESEARCH METHODOLOGY FOR THE CONCEPTUAL- TERMINOLOGICAL SYSTEM IN PEDAGOGICAL

У структурі методологічних засад різних видів педагогічних досліджень (фундаментальних, прикладних, розробок) вагоме місце належить логіці наукового пошуку, ключовим елементом якої є *методика дослідження* категорійно-поняттєвого апарату, що дозволяє вирішити низку завдань: досконало проаналізувати предмет дослідження (наукова новизна) та впровадити отримані результати в освітній процес (практичне значення).

Представимо *методику дослідження* категорійно-поняттєвого апарату педагогіки на основі проведення контент-аналізу змісту текстів обраних джерел (нормативні документи, педагогічна навчально-методична література, програмна документація та підручники, статті у фахових виданнях та дисертації).

На першому етапі контент-аналізу педагогічних текстів, представлених у вітчизняних наукових працях, наприклад ХХ ст., потрібно визначити категорії аналізу (тобто ключові компоненти, змістові одиниці) відповідно до змісту, мети та завдань дослідження [4, с.96-97].

Головні *показники* визначення категорій аналізу: *за тематикою* (встановлення частоти вживань в текстах окремих понять, окремих тем, подій, їх розвиток в історичному плані); *за стійкістю* (визначається найбільш стійким складом понять і термінів, що повторюються в одному і тому ж джерелі, в усіх джерелах відразу); *за сумісністю* (встановлення подібності та відмінності поняттєво-термінологічного складу джерел, ступінь розбіжності джерел за цим показником); *за різноманітністю*

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

(встановлення появи нових понять і термінів у кожному новому джерелі, встановлення загальної кількості різноманітних термінів та їх «гнізд»); *за загальною і середньою частотою* (частота приймається як середня за кожним джерелом, за типами джерел, так і середня в цілому); *за динамікою зростання понять і термінів* (зростання нової лексики); *за термінологізацією*, тобто встановлення якісного складу понять і термінів, коли вся виділена їх сума розділяється на чотири групи: виключно термін педагогіки; головним чином термін; в однаковій мірі термін і не термін; майже не термін [4, с.96-97].

Вибрані категорії аналізу (змістові одиниці) повинні відображати стан розвитку педагогіки на етапі, що досліджується, мати відповідні ознаки в тексті, володіти можливостями однозначної реєстрації ознак [5, 6, 9]. Змістовими одиницями визначаються системоутворюючі категорії педагогіки та ключові поняття і терміни, що є складниками визначених поняттєво-термінологічних груп. Крім того, одні й ті ж самі частини наукового тексту не повинні бути змістовими одиницями інших поняттєво-термінологічних полів.

На цьому етапі доцільне використання наступних методів – аналізу, синтезу, класифікації, методу аналітичного групування, які відображають результати систематизації та визначенні поняттєво-термінологічні групи.

На другому етапі контент-аналізу проводиться *компонентний аналіз*, що дозволяє відповідно до законів логіки визначити базові поняття категорій на основі родо-видових відносин. Найпростішим прийомом, що сприяє реалізації даного методу на практиці є категорійний синтез.

На третьому етапі проводиться термінологічний аналіз. Завдання даного етапу наступні: вивчення наукових текстів відповідно до розробленої поняттєво-термінологічної класифікації (нормативні документи, словники, енциклопедії, навчальні підручники та посібники, монографії, статті у фахових виданнях та дисертації), фіксація в них ключових категорій та одиниць аналізу (поняття та терміни). Протокол контент-аналізу варто складати лише по завершенню аналізу усіх відібраних науково-педагогічних праць [1, 2, 8].

На четвертому етапі вивчаються протоколи контент-аналізу, здійснюється процедура підрахунку отриманих даних, яка у загальному вигляді схожа із стандартними прийомами класифікації за виділеними критеріями та одиницями аналізу. На цьому етапі використовується інтенсивний (якісний) та екстенсивний (кількісний) аналіз. У таблиці 1 наведено фрагмент контент-аналізу поняттєво-термінологічної групи «Організаційні форми навчання (позаурочні)» у навчально-методичній літературі 90-их рр. ХХ ст.

Таблиця 1.

Змістові одиниці (категорії й терміни) поняттєво-термінологічної групи «Організаційні форми навчання (позаурочні)» у навчально-методичній літературі 90-их рр. ХХ ст.

Назва роботи	Автор	Терміни
1992 «Форми навчання в школі»	Ю. Мальований	Відносно самостійні ланки навчального процесу – <i>навчального заняття</i> : урок, лекція, семінар, навчально-практичне заняття, екскурсія, дидактична гра, залік, колоквіум, домашнє завдання

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1995 «Педагогічні технології»	О. Падалка, А. Нісімчук, І. Смолюк, О. Шпак	а) факультативні заняття; б) проведення консультацій; в) організація роботи гуртків та секцій; г) проведення олімпіад і спортивних змагань, конкурсів
1995 «Педагогіка: теорія та історія»	В. Галузинський, М. Євтух	<i>Інші форми організації навчального процесу:</i> семінари, практикуми, навчальні екскурсії, додаткові групові чи індивідуальні заняття, факультативні заняття, предметні гуртки
1997 «Український педагогічний словник»	С. Гончаренко	Наводить окремий аналіз термінів «екскурсія», «домашня робота» та ін.
1997 «Педагогіка»	В. Омельяненко	<i>Позаурочні форми організації навчання:</i> факультативні заняття, екскурсії, домашня навчальна робота, семінари
1997 «Теоретичні основи й актуальні проблеми сучасної дидактики»	В. Вихрущ	<i>Система форм організації навчання (крім уроку):</i> домашня робота, навчальні екскурсії, уроки позакласного читання, робота на пришкольній навчально-дослідній ділянці, факультативи; <i>форми організації навчання, спрямовані на спілкування вчителя з великою кількістю учнів, аудиторією (лекція, диспут);</i> <i>контроль за наслідками навчальної діяльності школярів у позаурочний час (заліки, екзамени, колоквиуми, співбесіди, виставки);</i> індивідуальна робота. <i>Позаурочна навчально-пізнавальна діяльність:</i> масова, групова й індивідуальна

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1997 «Теоретичні основи виховання та навчання»	В. Лозова, Г. Троцко	Традиційні та нестандартні уроки (урок-екскурсія, урок-лекція, урок-прес-конференція, урок-семінар, урок-диспут, урок-практикум, урок-діалог, урок-залік, театралізовані уроки, інтегровані уроки, урок-турнір, урок-аукціон, урок-«мозкова атака», уроки -телемости. Також функціонують <i>факультативи, домашня робота, додаткові заняття й консультації.</i> Способи організації навчальної діяльності школярів на уроках: <i>індивідуальна робота, фронтальна робота, групова, ланкова, бригадна, парна, взаємні диктанти</i>
1997 «Педагогіка»	М. Фіцула	<i>Нестандартні уроки</i> – інтегровані, міжпредметні, театралізовані, сугестопедичні, уроки з різновіковим складом; <i>Позаурочні форми</i> – семінарські заняття, практикуми, факультативи, екскурсії, домашня навчальна робота, предметні гуртки, консультації, організаційні форми трудового навчання
1999 «Дидактика початкової школи»	О. Савченко	<i>Специфічні форми уроків:</i> для учнів шестирічного віку, інтегрований урок, драматизація, змагання, «мандрівка», з ігровим сюжетом; <i>екскурсії;</i> <i>домашні завдання</i>
1999 «Педагогіка»	Н. Мойсеюк	<i>До допоміжних форм організації навчальної роботи</i> належать семінари, практикуми, консультації, конференції, гуртки, факультативні заняття, навчальні екскурсії, домашня самостійна робота учнів та інші форми

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Представлена методика дослідження категорійно-поняттєвого апарату педагогіки становить основу історико-педагогічного пошуку, його концептуальних засад, дає можливість глибоко та всебічно досліджувати педагогічні явища в історичній ретроспективі на структурно-фундаментальному та лексико-семантичному рівні.

Список використаної література

1. Волощук І. С. Педагогічне дослідження: навч. посіб. Київ: Інформ. системи, 2009. 390 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ: Вінниця: ТОВ Фірма «Планер», 2010. 308 с.
3. Комаровский Б.Б. Русская педагогическая терминология / Б.Б. Комаровский. – М. : Просвещение, 1969. – 311 с.
4. Кошкина Е.А. Развитие терминологии отечественной дидактики: дисс. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Санкт-Петербург. госуд. ун-т. Санкт-Петербург, 2016. 475 с.
5. Кушнірук С.А. Методи дослідження поняттєво-термінологічної системи вітчизняної дидактики. Topical issues of education: Collective monograph. Lisbon, Portugal: Pegasus Publishing. 2018. с. 36-52
6. Кушнірук С.А. Розвиток категорійно-поняттєвого апарату дидактики у педагогічній науці України (20–90-ті рр. ХХ ст.): дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 716 с.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

7. Кушнірук С. А. Педагогіка. Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів педуніверситетів. К.: НПУ, 2011. 472 с.

8. Полонский В.М., Сидон Л.М., Самбура Г.Г. Понятийно-терминологический метод анализа нормативных документов в сфере образования / В.М.Полонский, Л. М. Сидон, Г. Г. Самбура. *Инновации в образовании*. 2008. № 2. С. 34-41.

9. Титова Е.В. Терминологический анализ как метод и задача исследования. *Письма в Эмиссия.Оффлайн (The Emissia.Offline Letters)*: электрон. научный журнал. Июнь. 2010. URL: <http://www.emissia.org/offline/2010/1425.htm>. Гос.рег. 0421000031. ISSN 1997-8588. - [дата обращения 20.12.2016].

Лавріненко Вікторія Михайлівна

Кандидат біологічних наук,
Старший викладач кафедри екології
Факультету природничо-географічної освіти та екології
НПУ імені М.П.Драгоманова
Email: viktlav@ukr.net

**ІДГОТОВКА ОП «БАКАЛАВР» ТА «МАГІСТР» ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ
101 ЕКОЛОГІЯ З УРАХУВАННЯМ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ**

**PREPARATION OF EP "BACHELOR" AND "MASTER" IN THE
SPECIALTY 101 ECOLOGY TAKING INTO ACCOUNT SOFTWARE
COMPETENCIES**

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Підготовка фахівця-еколога одне з першочергових освітніх завдань, враховуючи сучасні тенденції ринку праці. Сучасний спеціаліст має в ході навчання набути ряд фахових компетенцій для конкуренції на різних рівнях. Відповідно, необхідно розробляти такі навчальні програми та плани які відповідатимуть вимогам освітніх нормативних документів, міжнародним освітнім принципам, можливостям закладу та запитам стейкхолдерів [1., 2, с 380-381].

Підготовка спеціалізованого фахівця-еколога за спеціальністю 101 «Екологія» в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова на факультеті природничо-географічної освіти та екології здійснюється вже 20 років кафедрою екології. Протягом багаторічного періоду науково-викладацьким персоналом кожні п'ять років та позапланово (за вимогами стейкхолдерів та змін у нормативно-правових освітніх документах), відбувається оновлення освітніх програм та навчальних планів підготовки бакалавра та магістра. Навчання за освітньо-професійними програмами відбувається на базі загальної середньої освіти та професійно-технічних навчальних закладів.

За останні 5-років кафедрою екології розроблено та акредитовано в галузі знань 10 Природничі науки ОП «Бакалавр» та «Магістр» за спеціальністю 101 Екологія, для здобуття ступеня: Бакалавр екології та Еколог (2211.2). Основний фокус та орієнтація програм – здобувач має оволодіти методами збирання, обробки та інтерпретації результатів екологічних досліджень; навичками науково-виробничої, проектної, організаційної та управлінської діяльності; здатністю до педагогічної та просвітницької діяльності в сфері екології, охорони навколишнього середовища та збалансованого природокористування та акцентувати на особистісні

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

та групові компетентності дослідження; посилений акцент на усній, письмовій та інших формах комунікації рідною мовою і вільне володіння іноземними мовами.

Програмні результати навчання передбачають набуття ряду умінь та навичок, зокрема: ПР01. Демонструвати розуміння основних принципів управління природоохоронними діями та/або екологічними проектами; ПР02. Формулювати основні екологічні закони, правила та принципи охорони довкілля та природокористування; ПР03. Розуміти основні концепції, теоретичні та практичні проблеми в галузі природничих наук, що необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері екології, охорони довкілля та оптимального природокористування; ПР04. Компілювати принципи управління, на яких базується система екологічної безпеки; ПР05. Знати концептуальні основи моніторингу та нормування антропогенного навантаження на довкілля; ПР06. Аналізувати фактори, що визначають формування ландшафтно-біологічного різноманіття; ПР07. Розв'язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням інноваційних підходів та міжнародного і вітчизняного досвіду; ПР08. Проводити пошук інформації з використанням відповідних джерел для прийняття обґрунтованих рішень; ПР09. Демонструвати навички оцінювання непередбачуваних екологічних проблем і обдуманого вибору шляхів їх вирішення; ПР10. Застосовувати програмні засоби, ГІС-технології та ресурси Інтернету для інформаційного забезпечення екологічних досліджень; ПР11. Прогнозувати вплив технологічних процесів та виробництва на навколишнє середовище; ПР12. Брати участь у розробці та реалізації проектів, направлених на оптимальне управління та поводження з виробничими та муніципальними відходами; ПР13. Формувати ефективні комунікаційні стратегії з

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

метою донесення ідей, проблем, рішень та власного досвіду в сфері екології; ПР14. Формувати тексти, робити презентації та повідомлення для професійної аудиторії та широкого загалу з дотриманням професійної сумлінності та унеможливлення плагіату; ПР15. Пояснювати соціальні, економічні та політичні наслідки впровадження екологічних проектів; ПР16. Вибирати оптимальну стратегію проведення громадських слухань щодо проблем та формування територій природно-заповідного фонду та екологічної мережі; ПР17. Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів; ПР18. Поєднувати навички самостійної та командної роботи задля отримання результату з акцентом на професійну сумлінність та відповідальність за прийняття рішень; ПР19. Підвищувати професійний рівень шляхом продовження формальної освіти та самоосвіти; ПР20. Формувати запити та визначати дії, що забезпечують виконання норм і вимог екологічного законодавства; ПР21. Обирати оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору та обробки даних; ПР22. Брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій щодо збереження довкілля із залученням громадськості; ПР23. Впроваджувати природоохоронні заходи та проекти.

Оволодіння фаховими та програмними компетентностями передбачає подальше працевлаштування та продовження освіти випускниками на посадах (за наявності диплому бакалавра) – в державних громадських та приватних установах чи організаціях, що надають різні види екологічних послуг, науково-дослідних інститутах на посадах лаборанта, в галузі біологічних наук, досліджень у лісовому, водному господарствах та в природно-заповідній справі, технічні фахівці в галузі

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

управління, інспекційна діяльність, у громадських екологічних організаціях; (за наявності диплому магістра) – дослідження і експериментальні розробки у сфері природничих наук; технічні випробування та дослідження: вимірювання чистоти води та повітря радіоактивності тощо, аналіз стану навколишнього середовища: газів, диму, стічних вод тощо; управління в соціальній сфері: управління програмами, спрямованими на зростання добробуту людей у галузях охорони здоров'я, освіти, культури, спорту, відпочинку, охорони навколишнього середовища, будівництва житла, надання соціальних послуг тощо; діяльність ботанічних садів, зоопарків та заповідників; діяльність професійних громадських організацій, організацій промисловців і підприємців.

Особливістю ОП розроблених кафедрою екології це можливість вибору спеціалізацій - Екологія антропогенно-змінених технологій або Екологічна безпека: низьковуглецеві технології (бакалавр) та Управління екоризиками та біозахист та Біозахист та управління біоризиками (магістр). Така можливість вибору дозволяє студентам орієнтуватись на вимоги ринку праці та особистісні можливості.

В освітньо-професійних програмах, відповідно до вимог нормативних документів НПУ імені М.П.Драгоманова, передбачена нормативна та варіативна частина освітніх компонентів.

Зокрема, в ОП «Екологія антропогенно-змінених територій» («Бакалавр») серед обов'язкових освітніх компонентів, в циклі професійної підготовки, слід виділити найбільш важливі, які є основою базою у підготовці фахівця-еколога: Екологія, Вступ до фаху, Охорона навколишнього середовища, Екологія людини, Ландшафтна екологія з основами ґрунтознавства, Методи вивчення об'єктів

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

природного середовища, Моделювання і прогнозування стану довкілля, Моніторинг довкілля, Нормування антропогенного навантаження на довкілля, Оцінка впливу на довкілля, Екологічна епідеміологія та епізоотологія, Інформатика і систематологія в екології, Організація і управління в екологічній діяльності, тощо. Даний перелік ОК передбачає формування у випускників ряду фахових компетенцій: K10. Знання та розуміння теоретичних основ екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування; K11. Здатність до критичного осмислення основних теорій, методів та принципів природничих наук; K12. Здатність до розуміння основних теоретичних положень, концепцій та принципів математичних та соціально-економічних наук; K13. Знання сучасних досягнень національного та міжнародного екологічного законодавства; K14. Здатність до оцінки впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища та виявлення екологічних ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю; K15. Здатність до використання основних принципів та складових екологічного управління; K16. Здатність проводити моніторинг та оцінювати поточний стан навколишнього середовища; K17. Здатність обґрунтовувати необхідність та розробляти заходи, спрямовані на збереження ландшафтно-біологічного різноманіття та формування екологічної мережі; K18. Здатність до участі в розробці системи управління та поводження з відходами виробництва та споживання; K19. Здатність до використання сучасних інформаційних ресурсів для екологічних досліджень; K20. Здатність інформувати громадськість про стан екологічної безпеки та збалансованого природокористування; K21. Здатність до опанування міжнародного та вітчизняного досвіду вирішення регіональних та транскордонних екологічних проблем; K22.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Здатність до участі в управлінні природоохоронними діями та/або екологічними проектами; що повністю відповідає програмним результатам навчання.

Вибіркова частина ОП бакалавр «Екологія антропогенно-змінених територій» передбачає такі освітні компоненти: Гідроекологія, Екологія рослин і тварин, Збереження біорізноманіття та біоіндикація, Заповідна справа, Екологічне інспектування, Екологічне підприємництво. Дані ОК формують у студентів програмні компетенції: ПР01. Демонструвати розуміння основних принципів управління природоохоронними діями та/або екологічними проектами; ПР02. Формулювати основні екологічні закони, правила та принципи охорони довкілля та природокористування; ПР03. Розуміти основні концепції, теоретичні та практичні проблеми в галузі природничих наук, що необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері екології, охорони довкілля та оптимального природокористування; ПР16. Вибирати оптимальну стратегію проведення громадських слухань щодо проблем та формування територій природно-заповідного фонду та екологічної мережі; ПР17. Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів; ПР20. Формувати запити та визначати дії, що забезпечують виконання норм і вимог екологічного законодавства; ПР23. Впроваджувати природоохоронні заходи та проекти.

Отже, набуття такого ряду компетенцій дає можливість фахівцям-бакалаврам продовжувати освіту навчатися за програмою другого (магістерського) рівня вищої освіти та набувати додаткові кваліфікації в системі післядипломної освіти.

Важливим для студентів є усвідомлення значущості обраної професії та кваліфікаційних вимог до фахівців-екологів, що і розглядається у тематиці

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

освітнього компоненту. Освоєння освітніх програм передуює ознайомленню із завданнями, структурою та функціями основного, спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади України з питань охорони навколишнього природного середовища та екології, первинними посадами, які може обіймати випускник-еколог із повною вищою освітою.

Список використаних джерел:

1. Ханнанова О.Р. Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі формування фахових компетентностей у студентів-екологів під час вивчення дисципліни «Вступ до фаху» Міжнародна науково-практична конференція (XXVII КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ).- С. 380-381
2. Смоляр Н.О., Ханнанова О.Р. Концепція підготовки фахівців у галузі екології в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка. Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXI Каришинські читання): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Полтава, 2014. С. 228–231.
3. Семерня О.М. Формування професійних компетентностей екологів : монографія [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020.

Лазарук Оксана Вікторівна,

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

студентка I курсу,
спеціальності «011 освітні, педагогічні науки»

oksanalazaruk99@gmail.com

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Смікал Вікторія Олексіївна

«ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНИХ ВІДНОСИН ВИКЛАДАЧ- СТУДЕНТ У ПІДГОТОВЦІ АНДРАГОГІВ»

Інтенсифікація розвитку українського суспільства висуває нові вимоги до професійної підготовки фахівців, а також вимагає мобільності, гнучкості, творчості, ініціативності від людей, які хочуть йти в ногу із часом. Для забезпечення такого запиту дорослим людям необхідно постійно поповнювати знання, вдосконалювати вміння та навички, що зумовлює необхідність у постійному підвищенні кваліфікації та навчанні. Із питанням підвищення кваліфікації та перекваліфікації на сьогоднішній день працюють андрагоги.

Навчання андрагогів поки, що є досить новим напрямом у закладах вищої освіти і потребує особливої уваги до підготовки майбутніх фахівців.

Проголошена реформа у напрямку гуманітаризації та гуманізації освіти передбачає, що освітній процес ставатиме більшою мірою особистісно насиченим та особистісно значущим, тобто, зростатиме цінність як особистості викладача, так і студента; їх взаємозалежність та взаємовплив у навчально-виховному процесі набиратимуть все більшої ваги.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

У зв'язку з цим, освіта має включати в себе не лише оволодіння майбутнім педагогом новими знаннями, але й сприяти розвитку у нього відповідних особистісних якостей. Науковці констатують, що використання тільки традиційних методів навчання в освітньому процесі не збігається із вимогами, які висуваються до освіти (Г.О.Балл, І.А.Зязюн, С.Д.Максименко, В.В.Рибалка, І.П.Манюха, Н.Г.Ничкало, М.Й.Боришевський, М.В.Савчин та інші)[2;5;6].

Таким чином виникає необхідність у внесенні змін до принципів побудови процесу взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу, у розробці нової парадигми освіти, в основі якої – акцентування уваги на внутрішньому світі особистості, на середовищі, в якому вона живе, на мотивах її навчання, самоосвіти та саморозвитку. Досягнути цього можна шляхом побудови освітнього процесу на діалогічних засадах, які зумовлюють наявність двох активно діючих суб'єктів – викладача та студента.

Педагогічна взаємодія реалізується у просторі цілісного педагогічного спілкування, і, відповідно, має всі складові педагогічного спілкування. Тому сутність, специфіку, зміст, функції педагогічної взаємодії будемо розглядати через основні характеристики педагогічного спілкування.[6]

Педагогічне спілкування як предмет досліджувалось багатьма педагогами і психологами (Г.О. Балл, І.Д. Бех, Н.Ф. Гоноблін, Н.В. Кузьміна, В.А. Кан-Калик, О.Г. Ковальов, О.О. Леонтьєв, Н.А. Побірченко та ін).[1;3;6]

Одним із найважливіших напрямів оптимізації педагогічної взаємодії є підготовка до неї самих суб'єктів, формування у них готовності та здатності

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

організовувати взаємодію на найвищому – суб'єкт-суб'єктному рівні, що сприятиме розвитку у них комунікативної компетентності.

Гуманістично орієнтована освітня система передбачає принципову зміну статусу ЗВО у процесі педагогічної взаємодії, а саме: відмову від домінуючої суб'єкт-об'єктної на користь суб'єкт-суб'єктної структури взаємодії викладача та студента; перехід викладача від інформаційно-контролюючої позиції на партнерське учбове співробітництво в системі викладач-студент; завдяки цьому створюється реальна можливість для студента стати співучасником навчально-виховного процесу.[2]

Суб'єкт-суб'єктна модель взаємодії. На цій моделі побудована педагогіка співробітництва, полісуб'єктний підхід, особистісно орієнтована взаємодія. У цьому випадку і викладач, і студент визнаються рівноправними суб'єктами педагогічної взаємодії. Вони мають певну свободу у конструюванні власної діяльності, характерною ознакою якої є можливість зробити самостійний вибір, реалізувати своє „Я”. Основні протиріччя розв'язуються шляхом співробітництва, а не за допомогою примусу. Тому особливу цінність мають такі особистісні характеристики як здатність до самореалізації, творчого росту. Стосунки будуються на реалістичному ґрунті взаємоприйняття і взаєморозуміння, а тому кожен має можливість бути індивідуальністю.[4]

Важливу роль у втіленні в життя суб'єкт-суб'єктної взаємодії відіграє створення середовища, сприятливого як для розвитку студента, так і для професійної самореалізації викладача. Ознаками такого середовища є гуманізація педагогічного процесу, завдяки якій студент не втрачає своєї індивідуальності; гуманітаризація

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

наукових методів педагогічного впливу; наближення навчання до реалій життя, використання у цьому сенсі як особистого, так і колективного досвіду; взаємодопомога, взаємоповага суб'єктів спілкування.[3]

Феномен суб'єкт-суб'єктної взаємодії у педагогічному процесі базується на таких якісних її сторонах:

- 1) коли особистість самозмінюється;
- 2) коли особистість змінюється відносно партнера по взаємодії.

Найбільш ефективно ці процеси відбуваються через групове навчання. Трансформоване суб'єкт-суб'єктними взаєминами освітнє середовище народжує явище емоційно-ціннісної, відвертої взаємодії між педагогом та студентом. Рушійною силою суб'єкт-суб'єктної взаємодії є особистісна рефлексія: свідоме, партнерське ставлення до суб'єкта взаємодії.

Список використаної літератури:

1. Балл Г. О. Діалогічні універсалії сучасного гуманізму / Г. О. Балл // Гуманітарні науки. – 2001. – № 1. – С. 4-11.
2. Балл Г.О. Внутрішня свобода особи і особистісна надійність у контексті гуманізації освіти // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. - № 9(56) – С. 1-6.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

3. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Бех І. Педагогіка успіху : виховні втрати та їх подолання / І. Бех // Педагогіка і психологія. – 2004. – №4. – С. 5-15.
5. Маноха І.П. Основи психології. Підручник. /За ред. Киричука О.В., Роменець В.А. – К.: Либідь, 2002. Вид. 5-е (у співавторстві).
6. Попов С.М. Наукова парадигма суб'єкт-суб'єктного управління в умовах сучасного континууму / С.М. Попов // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2010. – № 43. – С. 166– 175.

Левада Ольга Михайлівна,
доцент кафедри фізичної географії і геології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
olgalevada1@gmail.com

Прохорова Лариса Анатоліївна,
доцент кафедри фізичної географії і геології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
laripr@ukr.net

Зав'ялова Тетяна Василівна,
старший викладач кафедри фізичної географії і геології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

zavyalova_tatyana@ukr.net

**МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ МЕХАНІЗМ ГО ФОРМУВАННЯ
ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО РОЗВИТКУ
ПРИРОДООХОРОННИХ ЗНАНЬ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ
MOTIVATIONAL AND VALUE MECHANISM FOR FORMING THE
READINESS OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS TO THE DEVELOPMENT
OF ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE OF STUDENTS OF GENERAL
SCHOOLS**

Загострення глобальних проблем сучасної цивілізації зумовлює все більшу увагу суспільства до питань про формування природоохоронних знань у підростаючого покоління. Людство все більше потребує реконструкції системи ціннісних орієнтацій і активізації всього морального потенціалу для розкриття цінності природи, що має фундаментальне значення для людського існування.

Результатом розвитку природоохоронних знань є формування екологічно адекватних способів поведінки і діяльності учнів, спрямованих на збереження природи. Важлива роль в цьому процесі належить вчителю, який створює систему формування і збереження природоохоронних знань, моральності, передачі всього накопиченого екологічного досвіду наступним поколінням і всім тим людям, які здатні нести відповідальність за майбутнє планетарної цивілізації.

Потреба школи в нових педагогічних кадрах, здатних до активного і творчого пошуку в напрямку енвайронментальної освіти учнів, актуалізує проблеми,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

пов'язані з підготовкою вчителя географії до реалізації еколого-освітнього потенціалу цієї дисципліни в школі

На наш погляд, розвиток природоохоронних знань як складне особистісне утворення формується станом внутрішнього світу особистості – емоційно-чуттєвої, інтелектуальної, вольової сферами і виражається у відповідних уміннях і навичках.

Даний набір механізмів до розвитку природоохоронних знань, на нашу думку, достатній і необхідний при організації професійної підготовки студентів, але недосконалий для підготовки майбутніх вчителів географії.

Найбільш важливим механізмом підготовки майбутніх вчителів географії до розвитку природоохоронних знань в учнів стає мотиваційно-ціннісний механізм. Саме цей є важливим для формування у молоді ціннісних орієнтацій на збереження природи, гармонійну взаємозв'язок з природою, вміння екологічно виваженого взаємодії з навколишнім середовищем, що співвідноситься з Державним стандартом базової середньої освіти 5-9 класів Нової української школи, який до одних із ціннісних орієнтирів базової середньої освіти відносить – «любов до рідного краю та відповідальність до довкілля» [1].

Питання особливостей формування в учнів загальноосвітніх шкіл екологічної культури розглядаються у наукових доробках вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів, таких як С. Дерябо, М. Дробноход, І. Зязюн, І. Бех, Г. Пустовіт, І. Суравегіна, Г. Котлярчук, В. Ясвін та ін. В своїх дослідженнях А. Крисак наголошує на значенні екологічних знань для ефективного формування в учнів загальноосвітньої школи екологічної культури та виховання дбайливого ставлення в них до природи [5]. Нові освітні технології гармонізації ставлення учнів до природи

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

розглядалися у працях Н. Пустовіт, О. Пруцакової, О. Колонькової, Г. Котлярчук, яка, зокрема, зазначає, що процес виховання дбайливого ставлення до природи в учнів основної і старшої школи спрямований на розвиток і поглиблення системи наукових знань про взаємозв'язок і взаємодію суспільства та природи, розуміння багатогранної цінності природи для суспільства взагалі і кожної людини зокрема; вироблення активної природоохоронної позиції, розвиток потреби у спілкуванні з природою та її пізнання, прагнення до активної практичної діяльності, удосконалення умінь з вивчення, оцінки, покращення стану навколишнього середовища. [4]. В своєму дисертаційному дослідженні С.В. Скрипник, екологічне виховання старшокласників передбачає як визнання самоцінності природи і прийняття її до ряду вічних особистісних цінностей, розвиток умінь аналізу і свідомої корекції свого ставлення до природи, а також умінь творчої суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі світом природи [7]. Та все ж, у зв'язку з безперервним розвитком суспільства і посиленням його впливу на навколишнє середовище, проблеми формування в учнів екологічної культури і гармонізації ставлення до природи й надалі залишаються актуальними і такими, що потребують постійного дослідження і удосконалення [4].

Актуальність даної проблеми обумовлена тим, що сьогодні не вистачає фахівців, грамотно ведуть роботу з екологічного виховання школярів, багато хто з них не володіють педагогічними вміннями, що дозволяють ефективно і плідно працювати в цій галузі.

Велика роль в підготовці майбутніх вчителів географії курсів природничо-наукових дисциплін «Геологія з навчальною практикою», «Загальне землезнавство з

навчальною практикою», «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства», «Фізична географія материків та океанів» на яких студенти знайомляться з різноманітними формами методами і засобами екологічного виховання в школі. Не менш важливу роль у формуванні педагогічних умінь майбутніх учителів географії до екологічного виховання школярів відіграє виробнича (педагогічна) практика в загальноосвітніх школах. У студентів з'являється реальна можливість застосувати педагогічні вміння, сформовані в процесі аудиторних занять, при проведенні самостійних уроків, позакласних заходів. Послідовне проходження практики дозволяє майбутнім вчителям географії удосконалювати набуті вміння, працювати над творчим саморозвитком в ході екологічного виховання школярів [2,с.10].

Одним із механізмів формування готовності майбутніх учителів географії до екологічного виховання учнів загальноосвітніх шкіл є мотиваційно-ціннісний механізм. Мотиваційно-ціннісний механізм формування готовності майбутніх учителів географії до розвитку природоохоронних знань в учнів, передбачає глибоке розуміння педагогом цінності природи для людини і суспільства: господарської, економічної, політичної, гігієнічної, пізнавальної, естетичної, моральної, розвиваючої та ін.; усвідомлення самоцінності природи, ціннісні екологічні орієнтації; ціннісні педагогічні, освітні та виховні орієнтації педагога; і, звичайно ж, особисту установку на отримання та реалізацію природоохоронних знань, умінь і навичок, також виражається в активній життєвій позиції, інтерес студента до екологічної проблематики, його схильності займатися природоохоронною діяльністю, небайдужість до неї, бажання домогтися в ній успіху і залучити до неї

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

інших [5]. З цінностями тісно пов'язані мотиви, які є стимуляторами цієї чи іншої діяльності.

Отже, мотиваційно-ціннісний механізм формування готовності майбутніх учителів географії до розвитку природоохоронних знань в учнів, утворений сукупністю соціальних, екосоціальних, психологічних і педагогічних цінностей, створених людством і включених в цілісний процес енвайронментальної освіти на сучасному етапі розвитку суспільства і тісно пов'язаний з мотивацією, що не тільки визначає актуальність здійснюваної діяльності, а й перспективу її розвитку в бажаному напрямку або перенесення на інші галузі.

Мотиваційно-ціннісний механізм формування готовності формується більш успішно, якщо у студента розвинена позитивна мотивація засвоєння еколого-педагогічних знань і умінь, розвитку відповідної діяльності. Розвиток мотиваційно-ціннісного механізму формування готовності майбутніх учителів географії до розвитку природоохоронних знань в учнів обумовлюється змістом екологічних знань, умінь і навичок, які отримав студент під час вивчення географічних дисциплін, тобто за допомогою когнітивно-інформаційного механізму досліджуваного процесу.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти 5-9 класи Нової української школи. URL:

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/10/08/derzhstandartbazovoiosvityprezentatsiya.pdf> (дата звернення: 03.10.2021)

2. Донченко Л.М., Зав'ялова Т.В. Формування педагогічних умінь студентів природничо-географічних факультетів з екологічного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах. *Наукове сьогодні: теоретико-прикладні дослідження та перспективи*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 17 травня 2019 року. Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2019. С.8-14.

3. Іванова В., Сугоняк Я. Шляхи формування екологічного світогляду та екологічної культури майбутніх вчителів географії // *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Інтердисциплінарні виміри*. Конін-Ужгород-Херсон-Кривий Ріг: Посвіт, 2019. С.223-225.

4. Котлярчук Г.Й. Виховання дбайливого ставлення до природи як елемент складової системи формування екологічної культури особистості. *Питання сучасної науки і освіти: матеріали восьмої Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції*, Київ, 12-13 липня 2012. Київ, 2012. Ч. 3. С. 12-14.

5. Крисак А. А. Екологічне виховання молоді. *Біологія*. 2009. № 16-18. С. 44-55.

6. Прохорова Л.А., Зав'ялова Т.В., Непша О.В. Готовність майбутніх вчителів географії до екологічного виховання учнівської молоді у сучасній загальноосвітній школі. *Екологія – філософія існування людства: зб. наук. пр.* Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2018. С.96-100.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

7. Скрипник С.В. Формування ціннісного ставлення до природи учнів старших класів сільської загальноосвітньої школи. Автореферат дис... к.пед.н.: спец.: 13.00.07. Миколаїв, 2010. 20 с.

8. Nepsha O.V, Hryshko S.V., Prokhorova L.A. [Modern aspects of science. Environmental skills as a component of the ecological culture of the future teacher of geography/](#) Moderní aspekty vědy: X. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2021. S.291-299.

Лещенко Наталія Анатоліївна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки
НПУ імені М.П. Драгоманова,
Київ, Україна
osvitanataliya@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.

FORMATION OF TRANSVERSAL COMPETENCIES IN HIGHER EDUCATION SEEKERS: EUROPEAN EXPERIENCE.

Сучасні трансформаційні зміни в суспільстві проникають в усі сфери людського життя. Йдеться про індустрію 4.0, глобалізацію, урбанізацію, темпи кліматичних новацій, міграційні процеси, пандемію. Як наслідок переоцінюється потреба у тих чи інших фахівцях на ринку праці. Такі тенденції суттєво впливають

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

на запити абітурієнтів ВНЗ і потребують швидкої реакції від постачальників освітніх послуг. Означене актуалізує необхідність формування у здобувачів вищої освіти навичок, які б забезпечували їх конкурентноздатність.

Аналіз сучасних наукових розвідок засвідчив, що універсальні можливості відкриваються для фахівців за умови оволодіння ними трансверсальними компетентностями. Останні характеризують широкий спектр умінь та навичок, що мають неакадемічний характер. Їх можна визначити як м'які чи перехресні компетенції. Синонімічно вживають поняття "ключові", "життєві", "основні" [7].

Значний інтерес до вказаної проблематики спостерігається впродовж 2010-2019 рр. у працях зарубіжних дослідників. Зокрема, бібліографічний аналіз І. Калеро Лопес та Б. Родрігес-Лопес [5] показав, що із 34 статей за даною темою, більшість опубліковано в Європі. У порядку зменшення представлені роботи авторів азіатських країн, Африки і лише декілька в Північній Америці та Океанії.

Звернемося до Європейського досвіду розуміння контексту трансверсальних компетентностей та їх розвитку в студентів ВНЗ.

Так, Д. Банерес [2] до переліку м'яких навичок відносить здатність людей спілкуватися та вирішувати задачі, виявляти ініціативу та працювати в команді. На думку П. Боахін та А. Гофман [3], домінуючою навичкою є командна робота.

На британській платформі інтернет-навчання SkillsYouNeed запропонований наступний розподіл умінь фахівців XXI століття: персональні (тайм-менеджмент, саморозвиток, управління емоціями, організація харчування, догляд за тілом, спортивні тренування, ефективний сон); інтерперсональні (комунікація, робота у

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

команді, ведення переговорів, конфлікт-менеджмент); лідерські здібності; вміння проводити презентації; письменницька майстерність та базові математичні знання.

Більш узагальнений спектр «ключових» умінь знаходимо у рішеннях Всесвітнього економічного форуму (2020 р.). До нього входять: багатоаспектність вирішення проблеми, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, управлінські якості, наявність власної думки, вміння приймати рішення та взаємодіяти з людьми, клієнтоспрямованість, гнучкість розуму.

Ідея навчання впродовж життя, як ключова тенденція освіти, висвітлена у доповіді Європейської комісії (2018 р.), Міжвідомчої мережі освіти у надзвичайних ситуаціях (2019 р.) та підкріплена результатами студентських опитувань [4; 6]. В її контексті актуалізується важливість м'яких навичок як компетентнісної вимоги сьогодення.

Не дивлячись на різноаспектність категоріального визначення досліджуваного поняття відзначимо суголосність теоретиків та практиків освіти щодо потенціалу предметів вищої школи у їх формуванні.

Зазначимо, що з метою розвитку трансверсальних навичок у студентів педагогам рекомендують модифікувати наявні стратегії викладання та навчання (освітнє середовище, підходи, принципи та умови навчання) у ВНЗ, орієнтуватися на державну освітню політику та потреби потенційних роботодавців.

Ефективним інструментарієм становлення трансверсальних компетентностей є проблемне навчання, метод проєктів, міні-навчальні програми, лабораторні заняття, відвідування компаній та навчальні подорожі, а також парні чи групові форми роботи [4].

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Тож, нагальною потребою освітньої галузі вважаємо орієнтацію не лише на результат навчання, а й здатність використовувати його в нових умовах. Поряд із академічними кваліфікаціями в межах спеціальності, здобувачі вищої школи потребують трансверсальних навичок, що допомагають успішно функціонувати в суспільстві та реалізувати себе на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Лещенко Н.А. Освіта як суспільне явище. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : зб. наук. праць звітно-наук.конференції викладачів універ-ту за 2012 рік, 9-10 лютого 2013 року / укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Ємельянова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 374-375. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/4997>
2. Baneres, D. & Conesa, J. A Life-long Learning Recommender System to Promote Employability. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, [S.l.], v. 12, n. 06, p. pp. 77-93, jun. 2017. ISSN 1863-0383. Available at: <<https://online-journals.org/index.php/i-jet/article/view/7166>>. Date accessed: 23 Oct. 2021. doi:<http://dx.doi.org/10.3991/ijet.v12i06.7166>.
3. Boahin, P., & Hofman, A. A disciplinary perspective of competency-based training on the acquisition of employability skills. *Journal of Vocational Education & Training*, 65(3), 385-401. <https://doi.org/10.1080/13636820.2013.834954>
4. Cinque M. Lost in translation. Soft skills development in European countries. *Tuning Journal for Higher Education*, v. 3, n. 2, p. 389-427, 31 May 2016. DOI:[https://doi.org/10.18543/tjhe-3\(2\)-2016pp389-427](https://doi.org/10.18543/tjhe-3(2)-2016pp389-427).

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

5. Calero López, I., Rodríguez-López, B. The relevance of transversal competences in vocational education and training: a bibliometric analysis. *Empirical Res Voc Ed. Train* 12, 12 (2020). <https://doi.org/10.1186/s40461-020-00100-0>

6. Council of the European Union (2018) Annex to the Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning: Key Competences for Lifelong Learning, a European Reference Framework. *Off J Eur Union*. https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/council-recommendation-on-key-competences-for-lifelong-learning_en

7. Unesco International Bureau of Education. IBE Glossary of Curriculum Terminology. Retrieved from: http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/IBE_GlossaryCurriculumTerminology2013_eng.pdf

Лисакова Ірина Василівна
Доцент кафедри МІТСКД
НПУ імені М.П. Драгоманова
i.v.lysakova@npu.edu.ua

**КРЕАТИВНІ КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
CREATIVE COMPONENTS OF SHAPING ENVIRONMENTAL
RESPONSIBILITY**

Збереження екосередовища має цінність не тільки для перебігу життєдіяльності організмів, і не тільки для економіки (сільське господарство, промисловість, природні ресурси), а й для культури. І навпаки, низький культурний рівень людей загрожує соціальній та екологічній стабільності і вимагає звернення все більшої уваги вже не тільки до звичних проблем збереження ресурсів, дбайливого ставлення до природи, охорони видів, що щезають та ін. Сучасна екологічна освіта робить всі необхідні кроки для поширення знань щодо цілей сталого розвитку та свідомого природокористування. Але ця діяльність не може бути успішною без включення в процес всіх форм суспільної свідомості, без залучення найвизначніших психологічних властивостей людини. Актуальність загроз вимагає повної екологізації суспільства, обернення його мислення на екологічність життєдіяльності в усіх її проявах і на всіх рівнях.

Освіта в галузі гуманітарного знання є одним з таких рівнів. Воно виконує найважливішу функцію філософського осмислення соціального досвіду особистості, суспільства, людства загалом. І саме воно дає можливість пов'язати фахові проблеми із загальнолюдськими, оскільки спонукає до розуміння інших людей, їх потреб та бажань, розвиває здатність до інтерпретації явищ в руслі глобального мислення. Якщо природничі науки відповідають за виявлення об'єктивних умов та можливих наслідків діяльності людини, технічні – за проектування засобів здійснення цієї діяльності, то гуманітарні науки відповідальні за визначення цілей такої діяльності. Основою і центром всіх названих процесів є людина, її виживання – біологічне, соціальне і духовне. Впровадження системи

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

екологічних цінностей через освіту здатне забезпечити такий розвиток людини, який передбачає, передусім, формування екологічно відповідальної людини: становлення екологічно значущих орієнтацій та установок, усвідомлення особистої ролі в збереженні неперервного сталого розвитку людства, а також балансу свободи та відповідальності.

Освіта вважається однією з найбільш консервативних галузей життя, оскільки покликана передавати досвід минулих поколінь – прийдешнім. Більше того, гуманітарне знання не змінюється так швидко, як технічне чи природниче. Людина в своїй мозковій структурі та особистісних рисах, в своїх бажаннях та пристрастях мало відрізняється від свого пращура, що жив за часів фараонів. Тим складнішою є задача змінити «користувальницьке» ставлення до навколишнього світу, пояснити, що світ – для тебе, але й ти – для світу.

В умовах, коли кількість інформації подвоюється кожні два роки, а застаріває вона ще скоріше, освіта має бути навіть футуристичною. За прогнозами International Data Corporation (IDC) доля корисної інформації складає близько 35% від всієї, що була згенерована, а обсяг світових даних зростає з 33 Зб (зеттабайт – 10^{21} одиниць інформації) у 2018 році до 175 Зб у 2025 році [1]. Отже, зростання потоку інформації не буде зростанням її новизни і корисності. Тому закладам освіти всіх рівнів необхідно створювати умови, в яких учні чи студенти навчатимуться не просто користуватися інформацією, а обробляти, відсіювати, класифікувати, генерувати на її основі нову інформацію, тобто, ставитися до неї творчо.

Іншим рівнем формування екологічної відповідальності є культурно-мистецький. Природа – джерело натхнення для художників, майстрів декоративно-

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

прикладного мистецтва, композиторів. Від природи починається формування національного менталітету, міфології, традицій, всієї матеріальної та нематеріальної спадщини, яка формує самобутність країни, етносу, культури. Саме на цю самобутність спираються представники креативних і культурних індустрій для вираження панівних ідей контемпорального їм суспільства. Отже, ці індустрії, як найбільш потужні, підсилені цифровими засобами поширення інформації, мають бути глобальними виразниками того, що хвилює і великі людські спільноти, і окремого індивіда. Серед таких ідей – мир, боротьба з бідністю, вирішення проблеми старіння, глобальне партнерство, нові технології, і, безперечно, захист і цілісність екосистеми, визнання комплексного і взаємозалежного характеру життя на Землі, екобезпека.

Саме тому на креативні індустрії падає навантаження з поширення ідей планетарного екологічного мислення та відповідальності. Екологічне мислення можна назвати планетарним, коли воно пронизує простір як нелокалізована інформація (на кшталт «свідомості Будди»), що створює певну екологічну аксіосферу. Тоді ціннісну систему можна буде розуміти як «...складний регулятор людської життєдіяльності, що охоплює і зовнішній для людини світ, і власне людину, в усіх її об'єктивних характеристиках» [2, с. 627].

Ще одним рівнем, на якому відбувається формування екологічного мислення і відповідальності, є релігія. На жаль, не всі світові конфесії приділяють цій проблемі достатню увагу. Але, наприклад, Українська греко-католицька церква активно сприяє формуванню екологічної ціннісної свідомості. Бюро УГКЦ з питань екології (скорочено – Екобюро) було засноване у 2007 році. Його робота направлена на

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

формування відповідального ставлення до природи та підвищення екологічної свідомості у суспільстві шляхом інформаційно-освітньої діяльності та практичних ініціатив [3].

Основна екологічна ініціатива УГКЦ має конкретну назву – «Відповідальність за створіння», тобто, за все те, що було створене до нашої появи на світ, і має бути передане нащадкам у неспотвореному вигляді. Саме ця відповідальність виховується як серед вірян, так і у співпраці зі світськими організаціями (Всеукраїнська екологічна ліга, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Міністерство освіти і науки України, ГО Екологічний клуб «Еремурус», Німецьке товариство міжнародного співробітництва, Норвезьке товариство охорони природи, та ін.).

Популярністю користується сайт Екобюро, на якому розміщені «Практичні поради» щодо користування ресурсами планети (Бережемо воду, Екологія освітлення, Енергозбереження на кухні, Економія холоду, Зелене прання, Менше сміття, Заощадливе прасування, Хімія в домі, Побутові злодії струму та ін.). В розділі «Екологія життя» містяться статті Екологія харчування, Екологія здоров'я, Екологія часу, Екологічні прогнози – тобто, йдеться про більш розширене розуміння екології.

Велику кількість починань Екобюро адресує дітям та молоді. Наприклад, літні табори, де, споглядаючи красу створіння й осмислюючи власну гідність та відповідальність, діти переживають екологічне навернення. Або конкурси, де

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

розвиваються творчі нахили, навички самоорганізації та моральні риси особистості: конкурс творчих робіт «Відповідальність за створіння» (за результатами якого публікуються літературні спроби переможців – екоказки); конкурс молодіжних проектів з енергоефективності «Енергія і середовище» (де учасниками стають учні, вихованці загальноосвітніх, професійно-технічних і позашкільних навчальних закладів, які мають досягнення у практичній діяльності в сфері змін клімату, впровадження енергозбереження, використання поновлюваних джерел енергії для місцевих потреб, у підвищенні енергоефективності шкільних будівель). Нещодавній дебют Екобюро у віднайденні нових ігрових форм та інструментів екологічної освіти – настільна гра «Екомарафон звірят», яка покликана виробляти ощадливе ставлення до природних ресурсів, формувати культуру відповідального споживання, підвищувати енергоефективність життя.

Звертає на себе увагу своїм гуманістичним змістом екосоціальна акція «Зігрій убогого світлом стрітенської свічки», під час якої збиралися кошти для благодійної їдальні в Івано-Франківську. Саморобні свічки прикрашалися багатобарвними квітами з бавовняних ниток, всередині яких було приховано насіння гібіскусу. Проростивши і висадивши його, кожен міг зробити внесок у відновлення краси і гармонії навколишнього світу.

Отже, на перетині зусиль різноманітних соціальних сил та форм суспільної свідомості можливий вихід до екологічної відповідальності, яку можна охарактеризувати як усвідомлення значення людської діяльності по відношенню до природи і культури, її наслідків для суспільства і соціального розвитку. Умовами цього слугують розширення прав і можливостей людей, розвиток діяльнісного

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

ставлення до екозагроз на основі власних рішень і мотивації, креативного підходу, спрямування на засади екобезпечного сталого розвитку з використанням цілей міжнародної інтеграції та інновацій.

Список використаних джерел:

1. Data Age 2025: The Digitization of the World – From Edge to Core / by David Reinsel, John Gantz, John Rydning // Seagate. – URL: <https://www.seagate.com/ru/ru/our-story/data-age-2025>.
2. Енциклопедія освіти/Акад. Пед. Наук України; гол.ред. В.Г. Кремень. К.: Юринком Інтер, 2008. – С. 627.
3. Відповідальність за створіння. Сайт Екобюро УГКЦ. – URL: <https://ecoburougcc.org.ua/index.php>.

Малишок Людмила Миколаївна,

студентка I курсу,

Спеціальності «Педагогіка вищої школи. Тьюторство»

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент

Смікал Вікторія Олексіївна

АНАЛІЗ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЮТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗВО

Тьюторство стало сьогодні освітнім трендом. Тьюторство є виключно індивідуальною освітньою практикою. Головним завданням тьютора і в школі, і в університетах лишається допомога окремій дитині розкритися, проявити свої таланти та сформулювати власні вимоги до своєї освіти. Ключову роль, звісно, відіграє бажання самого педагога бути тьютором. Тьютор працює з потребами учня до освіти, з пізнавальною діяльністю та здібностями. робота тьютора закінчується лише тоді, коли підопічний здатен знайти відповіді на питання “Хто я?”, “Що робить мене щасливим/-ою?”, “Чим я хочу/ можу/ буду займатися?”. [7]

Тьюторство - це технологія індивідуалізації освітнього процесу, що, в свою чергу, передбачає формування реалістичних умов для того, щоб кожен здобувач освіти з своїми можливостями та прагненнями включилися в навчальний процес та керували особистою освітньою траєкторією.[3] Спочатку головною функцією тьютора була виховна діяльність, пріоритети освітньої діяльності проявлялися поступово, та на сьогодні - виховна роль знову виходить на перший план. Тьютор повинен досягти раціонального поєднання загального і відмінного, емоційного і інтелектуального в навчанні та вихованні. [2]

Головне завдання тьютора - формування професійної суб'єктності, що здатна до майбутнього фахового саморуху, саморозвиток в професійній діяльності завдяки власному ресурсу, що дістався від природи. Тьютор в вищій школі має підключати студентів до різноманітних самостійних робіт: проектна, самодіяльна, дослідницька, організаційна діяльності та ін. [1] “Учень і студент потребують провідника в навчанні та житті, в зв'язку з чим тьютор виступає посередником між

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

індивідуальним та загальнокультурним, корпоративним і особистісним. Тьютором може стати тільки той, хто і сам має достатньо знань, досвіду самовиховання, самоосвіти та саморозвитку, які, власне, він і передасть підопічному. Тьютор об'єднує не тільки навчання чи самовиховання фахівця, а й формує його власну систему цінностей, загалом, спосіб життя, тобто виступає зразком.” (Н.В.Рибалкіна, “Відкрита освіта і сучасні тьюторські практики”)

“... особистість під час формування має право на помилку, та попередити її має педагог.” (А.С.Макаренко) Тьютором може стати тільки той, хто і сам має достатньо знань, досвіду самовиховання, самоосвіти та саморозвитку, які, власне, він і передасть підопічному.

Між тьютором і здобувачем освіти обов'язково уворюються суб'єкт-суб'єктні, естетичні та моральні взаємовідносини співтворчості та співробітництва. Аналізуючи досвід роботи в педагогічних навчальних закладах, можемо дійти висновку, що в умовах кредитно-модульної системи навчання на сьогодні вищі школи відчують гостру необхідність в тьюторах для організації самостійної студентської діяльності, чий обсяг постійно збільшується.[1]

Методичні побажання та поради студенту та тьютору обов'язково орієнтовані на суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини в процесі здобуття освіти. Тьютор - це вихователь в широкому розумінні цього слова, який веде шляхами оптимальності властивим для мудрості. Людина повинна бути вільною у дефініції власної мети, власного образу.

Список використаних джерел:

1. Бойко А. М. Інтегрований курс теорії та історії педагогіки : індивідуальні тьюторські завдання для студ. II-V курсів : навч.-метод. посіб. / А. М. Бойко. – Полтава, 2007. – 358 с.
2. Дем'яненко Н. М. Система тьюторства : актуалізація ретродосвіду Великої Британії / Н. М. Дем'яненко // Зб. наук. праць Полтавського держ. пед. у-ту імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2006. – Вип. №6 (57). – С. 72-75. – (Серія «Педагогічні науки»).
3. Ковальова Т. М. Концепция школы «Эврика-развитие» как школы индивидуально ориентированного образования / Т. М. Ковальова // Управление школой индивидуального образования. – Томск, 2002. – С. 15-19.
4. Лукіна Т. О. Тьютор / Т. О. Лукіна // Енциклопедія освіти / гол. ред. акад. В. Г. Кремінь. – К., 2008. – С. 924.
5. Мамардашвили М. К. Современная европейская философия (XX век) / М. К. Мамардашвили // Логос. – 2002. – №2. – С. 115-118.
6. Университетское образование в Великобритании. – М., 1998. – 331 с.
7. Тетяна Васильова “Тьюторство. Що це, як допомагає учням і чи можливе в Україні” <https://nus.org.ua/view/tyutorstvo-shho-tse-yak-dopomagaye-uchnyam-i-chy-mozhlyve-v-ukrayini/>

Мартинишин Ярослав Миколайович,
доктор економічних наук, професор,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

науковий керівник напрямку «Менеджмент СКД»,
Київський національний університет культури і мистецтв
e-mail: martinishin.ya@gmail.com
Хлистун Олена Сергіївна,
доктор культурології, доцент,
завідувач кафедри фешн і шоу-бізнесу,
Київський національний університет культури і мистецтв
e-mail: with_joy@ukr.net

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ PROBLEMS OF MANAGEMENT EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

Потреба в менеджерах, здатних нестандартно мислити і вирішувати складні проблемні ситуації, сьогодні надзвичайно велика. Проте часто доводиться чути від багатьох досвідчених керівників, що основним недоліком молодих людей, які отримали менеджерську освіту, є повна відсутність уміння бачити, розкривати та ідентифікувати виробничі проблеми, а також приймати адекватні управлінські рішення. А це є найважливішим для менеджера, оскільки саме у проблемах завжди приховуються нові можливості. Здатність побачити проблему, проникнути в її суть і застосувати правильні управлінські дії щодо розвитку чи використання можливостей проблемної ситуації у власних інтересах (інтересах компанії, бізнесу) і визначатиме те, наскільки практично корисними, успішними є професійна освіта і набутий досвід менеджера [1; 2].

На наш погляд, такий стан управлінської освіти зумовлений тим, що освітні програми і педагогічні технології підготовки менеджерів переважно зорієнтовані на передачу знань про конкретні функції управління, а не про сам процес управління і

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

набуття необхідних практичних умінь щодо його здійснення. До того ж уміння управляти, за які власне і платять гроші менеджеру, потрібно освоювати безпосередньо на виробництві: нікому ще не вдавалося створити менеджера, не кажучи вже про справжнього лідера, в навчальній аудиторії. Це щось як на кшталт того, що не можна навчити учня грати на скрипці, без самої скрипки.

Своєрідною «скрипкою» для менеджера є ділова організація. Змоделювати таку організацію, з надскладною множиною різноманітних складових, взаємозв'язків та чинників, в аудиторних умовах практично не можливо. І навчання за такими моделями, як правило, не дає бажаного результату. З огляду на це, заклади вищої освіти, які здійснюють професійну підготовку менеджерів, повинні дбати про налагодження постійних партнерських зв'язків і відносин з реальними організаціями, а робочі місця практикування студентів-менеджерів у цих організаціях, мали б стати своєрідним продовженням випускових кафедр університетів на виробництві, а після завершення навчання – можливо, і потенційним місцем роботи випускника. Отже, студент-менеджер, щоб бути в майбутньому успішним і адаптивним до жорстких умов конкурентного виробничого середовища, повинен систематично «дихати повітрям» справжніх ділових організацій і вчитися «плавати у живому морі» організаційної дійсності, а не бути заручником виключно ілюзорного, абстрактного, безпорадного, аудиторного менеджменту.

Легко сказати, але не так просто це зробити. Однак, вже є деякий досвід. Так, наприклад, у Київському національному університеті культури і мистецтв (КНУКіМ) ця дилема вирішується шляхом впровадження дуальної системи освіти. Студенти – майбутні менеджери соціокультурної діяльності, які закріплені за спеціалізованою

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

кафедрою менеджменту фешн і шоу-бізнесу, впродовж тижня – 2-3 дні – навчаються в аудиторії, отримуючи від професорів і доцентів необхідні теоретичні знання, і 2-3 дні – навчаються в умовах реального виробництва, під керівництвом знаних практичних фахівців-управлінців сфери індустрії моди та шоу-бізнесу, набуваючи власного досвіду і розвиваючи свої управлінські вміння.

Освітній процес у КНУКіМ спрямований: на посилення практичної підготовки студентів, однак не за рахунок і не на шкоду фундаментальній і прикладній теоретичній підготовці; на научіння дією, розвиток міжособистісного інтелекту, формування певної моделі поведінки, здібностей, прищеплення загальнолюдських цінностей, потреби творчої діяльності, розуміння того, що основою всього є саме діяльність. А цього не можна досягти за допомогою простої, традиційної передачі знань. Тут повинна бути присутня групова робота над проектами, занурення в реальну організаційну діяльність, відвідування майстер-класів авторитетних керівників бізнесу, лідерів івент-менеджменту, тобто освітній процес має бути наповнений творчим і емоційним контекстом. Саме це вигідно відрізняє досвід КНУКіМ від багатьох інших закладів вищої освіти, які намагаються здійснювати підготовку менеджерів по-старому – малоактивними, традиційними, переважно аудиторними способами.

Отже, можна стверджувати, що існуюча система управлінської освіти в Україні має суттєві проблеми щодо підготовки конкурентоспроможних менеджерів, а тому потребує реформування, про те не будь-якого, а лише на основі обґрунтованої освітньої парадигми, адекватної сучасним вимогам організаційної реальності суспільства.

Список використаних джерел

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

1. Коваленко Є. Я. Мистецтво управління як парадигма менеджмент-освіти XXI століття. *Економіка і менеджмент культури*. 2015. № 2. С. 31-44.
2. Мартинишин Я. М., Хлистун О. С., Коваленко Є. Я., Грушина А. І., Тадля О. М. Обґрунтування парадигми менеджмент-освіти у соціокультурній сфері : монографія. За ред. Я. М. Мартинишина. Біла Церква, 2017. 509 с.

Мішака Наталія,
аспірантка кафедри практичної психології
Криворізького державного педагогічного університету
e-mail: mishaka170977@gmail.com

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В АНАЛІЗІ ПРОФЕСІЙНО-РОЛЬОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми, її актуалізації в сучасних координатах трансформації освіти. В умовах модернізації нової української школи, інклюзивної освіти, STEM особливої актуальності набуває проблема підготовки й перепідготовки сучасного вчителя до ціннісно-орієнтованого володіння комунікаціями. Рольові позиції в комунікації вчителя – це своєрідний символ психічного, соціально-психологічного, філософсько-педагогічного розпізнання цінностей вчителя та своєї ролі з розвитку учня. Вирішення означеної проблеми є

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

цінним ще і з причин переходу із класно-урочної в дистанційно-цифровий формат (наслідок локдауну COVID-19). За дослідженнями психологів, соціологів та педагогів, на 50% зріс показник негативізму, втоми, депресії відчаю і розчарувань [4]. Змінилась можливість міжособистісної комунікації вчителя із суб'єктами навчального процесу здійснювати комунікацію наживо, «обличчя в обличчя», в той час як педагогічне спілкування для молодшого школяра є сакральним у формуванні духовних, інтелектуальних, морально-етичних та естетичних цінностей.

Психологічний аналіз педагогічної діяльності сучасного вчителя дозволив нам розкрити резерви «внутрішніх» і «зовнішніх» потенціалів, які детермінують успішність управління психічним розвитком школярів. За нашим переконанням, таким резервом є виявлення конкретно-наукового змісту цінностей професійно-рольової комунікації сучасного вчителя початкової школи. Мова йде не тільки про здатність вчителя вести переговори, про прекрасне володіння мовленнєвою виразністю, про здатність умісно сказати й відреагувати інтелектуально, естетично, етично вербальними й невербальними засобами. Ставиться питання про розвиток інтелектуальної обізнаності рефлексивно орієнтуватися доцільними психологічними засобами, щоб розмови носили всебічний характер розвитку особистості. Підкреслимо, не вести переговори, а саме вести розмови, в яких Вчитель привабить Інших до своєї Особистості як ціннісної істоти, здатної відтінити прагнення й жадання суб'єктів навчання.

Теоретичні передумови дослідження. Категорія «комунікація» є предметом дослідження споріднених, міждисциплінарних наукових дисциплін, завдяки чому воно збагатилося різноплановими ознаками про канали передачі та розкодування

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

інформації, про засоби ефективного обміну інформаціями, про технології комунікаційного впливу на маси та на окрему особистість, про впливові психологічні механізми, серед яких найбільш дослідженими є рефлексія, ідентифікація, ідентичність, емпатія, толерантність (О. Балл, І. Бех, Л. Виготський, Г. Костюк, С. Максименко, О. Леонт'єв, О. Чебикін, Н.Чепелева, Т. Яценко та інші).

У працях з діалогічного спілкування поняття «комунікація» набуває управлінської взаємодії, а рефлексія виступає тригером продуктивної взаємодії (А. Бодальов, Л.Гапоненко, Г. Дьяконов, Г.Ковальов, Г.Кучинський, В.Рижов, В.Столин, Т. Флоренська, А.У.Хараш).

Філософські аспекти внутрішньої логіки комунікації розкриті в діаді «Я – Ти» зарубіжними філософами, психотерапевтами (К. Яспер, М. Бахтін, Е. Левінас) сприяли виявленню почуттів екзистенціального буття із Собою та Світом. Численність робіт в цьому напрямку сприяло виникненню наукової дисципліни – комунікативної філософії, яка нерідко підмінюється терміном «комунікативна етика» (К.-О.Апель, Ю. Габермас, В. Гьосле).

Комунікаційна філософія сприяла вивченню стереотипізації енергетичного потенціалу працівників освіти за принципами гуманізації педагогічної співпраці за принципами: навчання без примусу, ідея досягнення трудної мети, ідея опори та свobodного вибору, ідея випередження, ідея крупних блоків та відповідної форми, ідея самоаналізу, інтелектуального фону класу, особистісного підходу та багато інших педагогічних ідей (П. Гальперін та Н.Тализіна , В.Давидов, Д. Леонт'єв, І. Лернер, В.Столин, М. Скаткін).

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Теоретико-методологічну базу нашого дослідження складають основні положення теоретичного розуміння перфекціонізму та проблем утворення патоперфекціонізму, які різняться рольовими репертуарами (А. Холмагорова, А. Проскура, Д. Хамачек), новітні теорії рольової структури особистості вчителя початкової школи (З. Мірошник), професійної рольової поведінки психолога (Б. Хомуленко), положення про усвідомлений чи неусвідомлений вибір рольової поведінки людини в її життєдіяльності (П. Горностай).

Мета статті – здійснити аксіологічний підхід в аналізі професійно-рольової комунікації сучасного вчителя початкової школи.

Основні завдання нашого дослідження наступні:

1. Визначити теоретико-методологічні положення рольових позицій вчителя в розвитку учня.
2. Дослідити рольові структури особистості вчителя за професійно-психологічними, соціально-культурними та морально-духовними цінностями.
3. Виявити ідентифікації вчителя за ціннісними моделями в професійно-рольовій комунікації сучасного вчителя.

Виклад основного матеріалу. З'ясовано, що аксіологічний підхід вважається сьогодні одним із перспективних в аналізі гуманістично зорієнтованої педагогічної діяльності вчителя. Пізнання, за своєю природою, є набуттям людських здібностей і, водночас, можливістю здійснювати обмін і збагачення цих знань завдяки знаково-символічній комунікації. Покладаючись на методологічне положення цінності освіти, С. Рубінштейн визначив, що спілкування розвивається функціонуючи, наприклад, доросла людина розвиває професійне спілкування, дитина розвиває

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

спілкування у навчанні. Звідси можна розглядати професійно-рольову комунікацію «організм функціонування» розвитку суб'єктів освітнього процесу. Аксіологічний принцип з аналізу професійно-рольової комунікації дає змогу отримати дані, які засвідчують показники в діадах «рівноправність / нерівноправність», «сумлінність / несумлінність», «доброзичливість / недоброзичливість», «рефлексивність – арефлексивність», «емоційна стійкість / емоційна нестриманість», «відкритість / закритість (прихованість)».

Діалектичний характер обрання рольової позиції в комунікації відтворює символічні функції несвідомого (Дж. Морено, Е. Берн, П. Горностай, З. Мірошник, В. Москаленко, Т. Титаренко, Б. Хомуленко та інших). Різноманітність індивідуальної визначеності полягає в інтелектуалізації програвання різних рольових позицій, на що звернув увагу П. Горностай та довів цей тезис на емпіричному матеріалі. Він пише, що будь-яка комунікація – це програвання соціальної та психологічної ролей: «...найбільш людські ігри людей – це рольові ігри, які супроводжують людину все життя» [11,с.57].

Бажаючи залишитися в межах рольових теорій, ми підходимо до створення професійно-рольової комунікації. В цій роботі ми посилаємось на ідеї про діяльність учителя початкових класів, які виконують різні освітні послуги за метою та задачами і реалізують їх в різних моделях поведінки. З.Мірошник визначає, що «рольова структура особистості вчителя початкових класів має свою специфіку та може відрізнитись за складом та пріоритетністю ролей» [5, с.244]. У дослідженні ми опиралися на визначений нею семантичний простір рольової структури особистості вчителя початкових класів, який висвітлює змістовну психологічну та педагогічну

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

цінність щодо виконання функціональних обов'язків у рольових позиціях «знавець» дитячої психології», «фасилітатор», «наставник», «дидакт», «партнер», «няня» [, с.244]. В.Москаленко визначає систему соціальних ролей особистості через світоглядні й культурні цінності.

У запропонованій Л.Гапоненко рефлексивно-рольовій концепції з виміру детермінант соціальної зрілості визначений механізм розпізнання позитивної, системної рефлексії та протилежній їй негативній рефлексії – інтроспекція та квазірефлексія, які відтворюють патоперфекціонізм, егоїстичну спрямованість. Вона пише: «...чим вищий рівень рефлексії, тим вірогідніше в перебігу, в емоційно-мотивацій, когнітивній сфері, рольових позицій визначається стійкість цінностей соціальної зрілості. ... Рефлексивно-рольовий підхід є психодіагностичним засобом виявлення репертуару моделей поведінки в різноманітних навчально-виробничих ситуаціях» [2, с. 53; с.54].

Аналіз робіт, присвячених вивченню рольової поведінки психолога, його професійності, який представлений в роботах Б.В. Хомуленко, дозволив нам розглядати партнерські ролі в єдності їх програвання: «Тренер-Учитель», «Консультант-Психотерапевт», «Консультант-Учитель», «Вчений-Учитель» [7].

Оскільки вимір цінності професійно-рольової комунікації сучасного вчителя початкової школи ми здійснюємо в межах сучасної дійсності, яка динамічно змінна в наданні освітніх послуг (від дистанційно-цифрових до класно-урочних), то унікальність професійно-рольової комунікації (без відповідно до того, який фокус спрямованості у комунікаційній поведінці вчителя не домінував би і який зміст не вкладався б у їх функцію) концентрується на філософсько-педагогічних, соціально-

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

психологічних та морально-духовних цінностях. Не претендуючи на повноту визначених вимірів, пропонуємо наступні:

- перший виміру цінності професійно-рольової комунікації вчителя є **розвивальна рольова комунікація**, яка задає проектування й самопроектування з розвитку психічних функцій учнів із усіма рольовими репертуарами «Знавець», «Сократ», «Тренер», «Мислитель», «Вчений», «Дослідник», «Вчитель»;
- другий вимір цінності професійно-рольової комунікації вчителя є **навчальна рольова комунікація** щодо формування суб'єктної активності учня в соціально-педагогічних умовах функціонування й розвитку, репертуар яких складається із сукупності «Тренер», «Дидакт», «Менеджер», «Логіст»;
- третій вимір цінності професійно-рольової комунікації вчителя є **практична рольова комунікація** з оволодіння методичними процедурами адекватного виявлення уявленої ролі та фактично використаної рольових позицій, з набором рольового репертуару «Консультант», «Фасилітатор», «Психотерапевт», «Майстер».

Висновки. Отже, аксіологічний підхід у вимірі професійно-рольової комунікації вчителя дозволив розглянути сукупність функціональних рольових позицій по втіленню якісно-ап'риорного вибору за обставинами, змістом і умовами, які коливаються між крайнощами «духовних височин» і «дна», бо цінності – це

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

завжди вибір. Ціннісний аспект професійно-рольової комунікації вчителя полягає в «предметному розпізнанні» вербальної і невербальної поведінки за ознаками корисності та задоволеності тих чи інших потреб здобувачів освіти. Вони є різними й унікальними за індивідуальною визначеністю програвання рольових позицій вчителя, проте, рефлексивно-рольовий вимір найбільш відповідної ролі за ситуацією. У запропонованій статті автор пропонує аксіологічний підхід з виміру професійно-рольової комунікації сучасного вчителя початкової школи розглядати через показники: розвивально-рольової комунікації вчителя, навчально-рольової комунікації та практично-рольової комунікації.

Список використаних джерел:

1. Бодалев А.А., Панферов В.Н и Сухов А.Н // Основы социально-психологической теории. Москва.: Международная педагогическая академия, 1995. С.129 – 133.
2. Гапоненко Л.О. Діагностування рефлексивно-рольових детермінант соціальної зрілості в підготовці студентів-психологів. *Modern Engineering and Innovation Technologies. Issue № 12. Part 4.* С.51-56.
3. Горноста́й П.П. Личность и роль: Ролевой поход в социальной психологии личности. К. Интерпресс ЛТД, 2007. – 312 с.
4. Констатінова Н. На 50% зросла кількість людей, які перебувають у депресії чи мають тривожні стани – психотерапевт. URL.
<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3h5dQts9ZuEJ:https://www.radiosvoboda.org/a/depresiya-pandemiya-koronavirus/30990271.html>

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

5. Мірошник З.М. Рольова структура особистості вчителя початкових

класів: [Монографія]. Харків: ХНПУ, 2011. 306 с.

6. Палішак О. Р. Професіоналізм та педагогічна комунікація у підготовці

вчителя в Австрії . *Молодий вчений*. 2018. URL.

<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3.1/30.pdf>.

7. Хомуленко Б. В. Характеристика рольових профілів психолога.

Psychological Prospects. Issue 26, 2015. С. 308-316.

Музя Є.М.,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

kaf_ang@ukr.net

Приходько І.М.,

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

ilona_prih@ukr.net

**ЗНАННЯ І МОТИВАЦІЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В
ОСВІТІ**

**KNOWLEDGE AND MOTIVATION TO ACHIEVE SUSTAINABLE
DEVELOPMENT IN EDUCATION**

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Стала освіта і освіта в інтересах сталого розвитку – взаємозамінні терміни, що описують практику навчання стійкості. Визначенням освіти для сталого розвитку є міждисциплінарна методологія навчання, що охоплює комплексні соціальні, економічні та екологічні аспекти формальної та неформальної навчальної програми. Цей академічний підхід допоможе випускникам набувати свої знання, таланти та досвід, щоб стати відповідальними членами суспільства. Комісія Брундтланд [1] визначила сталий розвиток, як задоволення потреб нинішнього покоління. Це агентство раніше було всевітньої комісією з навколишнього середовища і розвитку, створеної в 1983 році. Ідея сталого розвитку взята з Конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища людини в Стокгольмі (Швеція, 1972 рік). Інтеграція ключових питань сталого розвитку викладання і навчання може містити інструкції про зміни клімату, зменшення небезпеки лих, використання методів викладання і навчання, які мотивують і дають учням можливості змінити свою поведінку і вжити заходів для сталого розвитку. Таким чином, знання і мотивація для досягнення сталого розвитку є необхідними для створення компетенції, критичного мислення, уяву майбутніх сценаріїв і прийняття рішень на спільній основі.

Прагнення до сталого розвитку потребує від нас вирішенню спільних проблем , напруженості і визнання нових горизонтів. Економічне зростання и створення багатства призвели до скорочення масштабів убогості у світі, але вразливість, нерівність, ізоляція и насильство збільшилися в усіх суспільствах світу. Нестійкі моделі економічного виробництва и споживання сприяють глобальному потеплінню, деградації навколишнього середовища и зростання стихійних лих.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Більш того, в той час як міжнародні правозахисні рамки були укріплені в продовж останніх декількох десятиліть, здійснення і захист цих норм залишаються проблемою. Наприклад, незважаючи на поступове розширення прав и можливості жінок за допомогою розширення доступу до освіти, з дискримінацією в суспільному житті и зайнятості. Насильство відносно жінок и дітей, особливо дівчаток, продовжує підривати їх права. Знову ж таки, хоча технологічний розвиток сприяє більшій взаємозалежності і відкриває нові можливості для обміну, співпраці й солідарності, ми також бачимо зростання культурної та релігійної нетерпимості, політичну мобілізацію і конфлікти на основі особистих даних освіта має знайти засоби реагування на такі проблеми. Переосмислення мети освіти і організації навчання ніколи не було більш актуальним. Закладається основа для стійкої освіти в усьому світі. Зміни в навчанні , акцент на грамотності и навички, стандарти, які підтримують міждисциплінарне мислення, і роль системного мислення, збільшило видимість руху у цьому напрямку.

Хоча в цілому відомо, що освіта в Галузі сталого розвитку має бути налагоджена для окремих учнів, згідно Тільбері и Вортманна [2], для цього необхідні наступні навички:

- передбачення – можливість уявити краще майбутнє. Передумови полягають в тому, що якщо ми знаємо, куди хочемо йти, ми зможемо краще розібратися, як туди дістатися.
- критичність мислення и рефлексія – вивчення питання про наші нинішні системи переконання і визнання, що лежать в основі наших знань,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

перспектив та думок. Критичні навички мислення допомагають людям навчитися вивчати економічні, екологічні, соціальні та культурні структури в контексті сталого розвитку.

- системне мислення – визнання складнощів , пошук зв'язків і синергії при спробі знайти рішення проблеми.
- створення партнерських відносин – сприяння діалогу і переговорів, навчання спільній праці.
- участь у прийнятті рішень – розширення прав и можливостей людини.

Мета цього десятиліття – надати можливість для вдосконалення и просунення бачення переходу до сталого розвитку за допомогою усіх форм освіти. Важлива роль освіти і навчання у галузі сталого розвитку. Освіта в інтересах сталого розвитку – це практика вивченні шляхів досягнення глобальних и місцевих спільнот.

Список використаних джерел:

1. Brundtland G. H. *Our Common Future*. World Commission on Environment and Development. Oxford: Oxford University Press. 1987.
2. Filho, Walter. Dealing with misconceptions on the concept of sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 2000. № 1. P. 9–19. Doi:10.1108/1467630010307066.

Марья Нестерова,
 доктор філософських наук, професор,
 професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій
 соціокультурної діяльності НПУ ім. М.П. Драгоманова

УНІВЕРСИТЕТСЬКА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ ЯК ЧИННИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ UNIVERSITY SOCIAL RESPONSIBILITY AND SOCIAL COHESION AS A SUSTAINABLE DEVELOPMENT DRIVERS

Соціальна згуртованість в університетському середовищі як соціальний вимір освітнього процесу (social dimension) внесена у 2007 р. до Болонського процесу Лондонським комюніке. В ньому визнається, що студентська спільнота повинна віддзеркалювати розмаїтість і різноманітність суспільства. Також в Лондонському комюніке окреслено основні принципи університетської соціальної відповідальності стосовно внутрішнього освітнього середовища – належне забезпечення студентських послуг, створення гнучких траєкторій навчання та збільшення на основі рівних можливостей представництва студентських груп, що репрезентують різні соціальні верстви і категорії [3]. Цей фактор соціальної інклюзії є важливим чинником розвитку соціальної згуртованості для спільнот взагалі: «сучасні дефініції згуртованих суспільств побудовані довкола ідей соціальної інклюзії, що у свою чергу забезпечує перспективу успішної адаптації соціально вразливих груп населення до різних спільнот, середовищ, інститутів та суспільства в цілому» [2, с. 18]. Соціальна інклюзія передбачає включення, залучення всіх верств суспільства, представників всіх соціальних груп, в тому числі (або особливо) і вразливих

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

соціальних груп до суспільних процесів. Відповідно, розвиток соціальної інклюзії передбачає розвиток соціальної згуртованості, яка, в свою чергу, означає широке залучення до вирішення завдань сталого розвитку всіх стейкхолдерів, різних верств суспільства. Таким чином, при високому рівні соціальної інклюзії та соціальної згуртованості відбувається не тільки процес широкого суспільного діалогу, а й досягаються цілі сталого розвитку.

Активну роль в цьому процесі мають відігравати заклади вищої освіти. Це закріплено в документах Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area, EHEA), що уточнюють зобов'язання ЗВО в рамках зазначеного соціального виміру. Так, Єреванське комюніке (2015 р.) роз'яснює, що посилення соціального виміру вищої освіти пов'язано з розширенням доступу до вищої освіти та можливостей завершити навчання, включно із можливостями міжнародної мобільності для студентів, що належать до соціально вразливих груп населення; ЗВО мають позитивно реагувати на соціальне й культурне розмаїття, зважати на демографічні зміни та враховувати їх, розробляючи навчальні програми та пропонуючи їх різним категоріям громадян; враховувати гендерний баланс, тощо [4].

Наступним документом, який окреслює принципи соціальної відповідальності університетів, які сприятимуть соціальній згуртованості, можна назвати «Стратегію розвитку соціального виміру та навчання впродовж життя до 2020 р.» (2015 р.). Стратегія закріплює вектор соціальної інклюзії європейських університетів - зобов'язання виявити та подолати (зменшити) бар'єри на шляху до вищої освіти; запроваджувати та створювати умови для навчання упродовж життя, забезпечувати

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

відповідність студентських послуг та освітніх програм, їх прилаштування до потреб різних груп студентів, тощо [5].

Сучасне розуміння університетської соціальної відповідальності набагато ширше, ніж закріплено в засадничих документах Болонського процесу. Хоча саме його конкретні принципи та зобов'язання, які накладаються добровільно-обов'язково на університети сприяли утвердженню і просуванню соціальної відповідальності європейських університетів, що, відповідно, виставляє важливі пріоритети для українських ЗВО. Соціальна відповідальність університетів, зокрема, розвиток соціальної інклюзії відповідають цілям сталого розвитку, які передбачають реалізацію прав людини для всіх, зокрема, досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей. «Вони мають комплексний та неподільний характер і забезпечують зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного» [1]. Соціальна відповідальність університетів сприяє соціо-економічному розвитку, адже вона впливає на рівень соціальної інклюзії, залученості всіх соціальних акторів, що найбільш ефективно здійснюється за умов достатньої соціальної згуртованості. Отже, соціальна згуртованість (пов'язана із соціальною відповідальністю) може розглядатися як соціально-економічний, а не тільки соціально-психологічний фактор впливу на досягнення цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Глобальні цілі сталого розвитку. - URL:

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

<https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>

2. Дейнеко О. О. Адаптація соціально вразливих категорій студентства крізь оптику концепцій соціальної згуртованості: потенціал практичного застосування./ Глобус. №22, 2021. – с. 17 – 24.

3. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world // London Communiqué of May 18th 2007. – URL: http://media.ehea.info/file/2007_London/69/7/2007_London_Communique_English_588697.pdf

4. YEREVAN COMMUNIQUÉ//Ministerial conference of May 14-15 2015. - URL:

http://media.ehea.info/file/2015_Yerevan/70/7/YerevanCommuniqueFinal_613707.pdf

5. Widening Participation for Equity and Growth: A Strategy for the Development of the Social Dimension and Lifelong Learning in the European Higher Education Area to 2020. – URL:<http://www.eurosvita.net/prog/data/attach/4023/strategy-for-the-development-of-the-social-di-mension-and-lifelong-learning-in-the-european-higher-education-area-to-2020.pdf>

Онкович Ганна Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор Київського медичного університету
onkan@ukr.net

ПРОБЛЕМАТИКА МЕДІАОСВІТИ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ «ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ»

PROBLEMS OF MEDIA EDUCATION ON THE PAGES OF THE MAGAZINE "HIGHER EDUCATION OF UKRAINE"

Медіаосвіта (media education) – процес розвитку і саморозвитку особистості за допомогою та на матеріалі засобів масової комунікації (медіа). Нині вона успішно розвивається за трьома векторами, які визначено як професійно-орієнтований, медіапедагогічний і медіапсихологічний. У цьому освітньому відгалуженні виокремлюють такі основні напрями: 1) медіаосвіта майбутніх професіоналів – журналістів (преса, радіо, телебачення, Інтернет), кінематографістів, редакторів, продюсерів та інших «медійників»; 2) медіаосвіта майбутніх педагогів в університетах, педагогічних інститутах, у системі підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ і шкіл; 3) медіаосвіта як складова частина загальної освіти школярів і студентів, що може бути інтегрованою з традиційними дисциплінами або автономною (спеціальною, факультативною, гуртковою і т. ін.); 4) медіаосвіта в установах додаткової освіти і дозвілєвих центрах; 5) дистанційна медіаосвіта школярів, студентів і дорослих з опертям на «старі» і «нові» медіа; 6) самостійна / безперервна медіаосвіта. Цей напрямок успішно розвивався в Інститут вищої освіти НАПН України від перших днів його створення. Завдяки дослідженням, проведеним тут, до усталеного переліку додався ще один : 7) медіаосвіта майбутніх фахівців різних напрямів підготовки, оскільки йшлося не просто про «медіа для всіх» (це гасло було певний час популярним), а про те, як найбільш ефективно використовувати професійно орієнтовані медіатексти в підготовці майбутніх фахівців, щоб у подальшому вони успішно застосовували навички роботи з мас-

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

медіа для підвищення професійного рівня й для самоосвіти впродовж усього життя. В цей же час виокремилася поняття «медіадидактика вищої школи», згодом в цьому руслі стали вести мову і про професійно-орієнтовану медіаосвіту.

Формування медіа- та інформаційної грамотності є одним із пріоритетів Стратегічного плану Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх». Медіа- та інформаційна грамотність (МГ та ІГ) – це сукупність настанов, знань, умінь і навичок, які дають людині змогу визначати, коли і яка інформація потрібна, де і як її можна отримати; як слід її критично оцінювати, систематизувати й використовувати відповідно до етичних норм. Ці поняття, на думку дослідників, виходять за рамки комунікаційних та інформаційних технологій і вміщують навички критичного мислення, осмислення та інтерпретації інформації у різних професійних та освітніх галузях. Останнім часом говорять ще про одне поняття – медіаінформаційну грамотність (МІГ), що передбачає оперування всіма типами інформаційних ресурсів, адже «медіа- та інформаційно грамотна людина може використовувати різні засоби, джерела і канали інформації в особистій, професійній і суспільній життєдіяльності», оскільки розуміє, хто і з якою метою створив і поширює цю інформацію, має уявлення про ролі, функції та відповідальність ЗМІ, інститутів пам'яті та інших постачальників інформації.

Медіаосвіта майбутніх фахівців різних напрямів підготовки (наголошуємо ще раз – не йдеться тільки про медійників та педагогів) спонукає нас звернути увагу на розвиток і перспективи медіадидактики вищої школи. Тим паче, що в останні роки в Україні підготовлено кілька дисертацій, які засвідчили актуальність і перспективність розроблення цього нового напрямку в сучасній гуманітаристиці.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Наш прогноз щодо збільшення ролі інтерактивних методик медіаосвіти найближчим часом зросте (про це йшлося у публікаціях часопису «Вища освіта України») справдився. Нині їм належить одне з провідних місць у навчальному процесі, оскільки саме завдяки їм посилюється соціальна інтеграція між членами соціуму, саме завдяки їм особистість набуває медіаінформаційної компетентності, стає медіаосвіченою.

Зауважимо, що Україна від початку з'яви в освітньому обігові поняття «медіаосвіта» мала в Інститут вищої освіти НАПН України кілька успішних прикладів наукових досліджень з упровадження медіатехнологій у навчальний процес вищої школи. Ці приклади часто збагачували зміст часопису «Вища освіта України» і нині згадка про них посідає досить високі позиції у профілі «Медіаосвіта» в мережі «Гугл-академія» (https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=search_authors&hl=ru&mauthors=label:%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0). Представимо деякі з них.

Дослідження І. Чемерис «Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань» (Київ, 2008) – наочний приклад упровадження пресодидактики й пресолінгводидактики у навчальний процес вищої школи. Актуальність розроблення й упровадження моделей гуманно зорієнтованого навчання й виховання молоді на основі широкого використання Інтернет-технологій, з метою активізації всіх сфер діяльності, передусім – навчально-пізнавальної – засвідчена в дослідженні Р. Бужикова «Педагогічні умови застосування інноваційно-комунікаційних технологій у процесі навчання

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

іноземних мов студентів вищих економічних навчальних закладів» (Київ, 2006). Однією з найсуттєвіших переваг упровадження таких моделей у практику навчання студентів є можливість реалізувати методи індивідуалізації і диференціації. Розвиток критичного мислення студентської молоді як загально педагогічну проблему розглядала Л. Києнко-Романюк (Київ, 2007). Деякі науковці вважають це одним із напрямів медіаосвіти, тож названа робота – перша в Україні з розвитку критичного мислення в медіаосвітньому контексті. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у підготовці магістрів комп'ютерних наук – тема дослідження Н. Духаніної (Київ, 2011). Пріоритетними напрямками підготовки магістрів комп'ютерних наук Н. Духаніна визначила: впровадження медіаосвіти у навчальний процес; створення і розвиток адекватного вимогам часу медіаосвітнього середовища навчального закладу з метою адаптації освітнього процесу до змін у суспільстві в умовах глобальної інформатизації; активне застосування медіа освітніх технологій у навчально-виховному процесі, використання їх у наукових дослідженнях, а також у розв'язанні різноманітних проблем; формування медіакультури студентів за умови дотримання особистісно орієнтованого підходу до навчання. У дисертації О. Янишин «Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій» (Київ, 2012) доведено ефективність використання медіаосвітніх технологій у розвитку професійних якостей документознавців. На основі аналізу закордонних праць зроблено висновок про те, що комунікативні вміння належать до групи трансферабельних умінь, які формуються в академічному навчанні й переносяться у фахову діяльність. Саме ці вміння найбільше цікавлять працедавців.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Медіаосвітні технології (радіо- та теледідактика, пресодідактика та пресолінгводидактика, кінодідактика та веб-дідактика, Інтернет-дідактика та ін.) – інноваційні освітні технології, які використовують для своєї реалізації інформаційно-комунікаційні можливості мас-медіа, готують до умов життя в суспільствах знань, впроваджують принципи гуманізації освіти тощо, – зазначає дослідниця. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців нафтогазового профілю розглядала І. Сахневич (Київ, 2012). Основні критерії та рівні медіакомпетентності майбутніх фахівців нафтогазового профілю мають певні особливості, які залежать від характеру професійної підготовки у вищій школі, тож реалізація медіаосвітніх технологій сприяє розвитку медіаосвітніх знань, умінь та навичок, формуватиме критичне мислення у професійному середовищі. «Педагогічні умови застосування засобів мас-медіа у професійній підготовці майбутніх державних інспекторів з пожежної безпеки» – тема дисертації І. Гуріненко (Черкаси-Умань, 2012). Дослідниця наголошує, що медіа компетентність майбутніх інспекторів з пожежної безпеки – це сукупність взаємопов'язаних елементів – від теоретичних знань у сфері медіаосвіти і практичних умінь та навичок користування медіазасобами з метою задоволення особистісних потреб, самоосвіти, самовиховання, взаємодії з довкіллям у процесі професійної діяльності. Досягається це значною мірою через упровадження спецкурсу «Медіакультура й масовороз'яснювальна робота». Аспіранткою ІВО К. Балабановою розроблено інтегрований гуманітарний спецкурс «Основи науково-технічного редагування», який не тільки орієнтує фахівця в інформаційному науковому середовищі, готує до сприйняття актуальної, наукової

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

інформації, а й сприяє розвитку культури наукового спілкування, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінки наукових текстів, навчає основних прийомів редакторської роботи з науково-технічним текстом.

Наведені приклади свідчать, що медіаосвіта у вищій школі є резервом підвищення якості підготовки не тільки фахівців для мас-медіа, медіапедагогів та медіапсихологів. Медіаосвітні елементи мають увійти до навчальних програм циклу професійно орієнтованої гуманітарної підготовки з інших спеціальностей у відповідних їм обсягах через інтегровані медіаосвітні курси.

Розвиток медіакомпетентності – це відповідь на один із викликів глобального інформаційного суспільства. На думку одного з провідних фахівців у галузі медіаосвіти О. Федорова, медіаграмотність / медіакомпетентність, здобута в процесі медіаосвіти, допомагає людині активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, Інтернету, допомагає краще зрозуміти мову медіакультури. Конкретні прийоми та форми роботи з масово-комунікаційними джерелами дають можливість досягати одночасно навчально-методичних та пізнавально виховних результатів.

Публікації з медіаосвіти в часописі «Вища освіта України» – свідчення того, що у процесі навчання присутні різноманітні технології використання мас-медіа. Медіаосвітні стратегії забезпечують розвиток медіаосвітньої культури фахівців як необхідного складника культури професійної. Це дає нам підстави говорити про медіадидактику вищої школи як про нове й перспективне педагогічне явище для розвитку однієї з базових компетентностей фахівця – медіакомпетентності.

Список використаних джерел:

1. Horizontal and Vertical Vectors of Modern Media Didactics [Electronic resource] / Anna Onkovich // The current state of media education in Russia in the context of world trends. – Text data. – Moscow : [б. и.], 2013. – P. 72–78. – Mode of access: http://www.aup.com.ua/uploads/Conference2013_Eng.pdf#page=72.
2. Media Didactics in Higher Education: Oriented Media Education / Ganna Onkovich // European Conference on Information Literacy, Istanbul (Turkey) October 22–25, 2013 : abstracts / Editors: Serap Kurbanoglu, Esther Grassian, Diane Mizrachi, Ralph Catts, Sumeyye Akca, Sonja Spiranec. – Ankara : Hacettepe University Department of Information Management, 2013. – P. 101.
3. Media Education / Anna Onkovich // Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice : European Conference on Information Literacy, ECIL 2013, Istanbul, Turkey, October 22–25, 2013 ; Revised Selected Papers ; Diane Mizrachi, Raiph Catts, Sonja Spiranec (eds.). – Springer, 2013. – P. 282–287.
4. Ганна Онкович. Медіадидактика вищої школи: український досвід / Ганна Онкович // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. / Ін-т вищ освіти НАПН України. – Київ, 2013. – № 1. – С. 23–29.
5. Ганна Онкович. Професійно-орієнтована медіаосвіта у вищій школі / Г. В. Онкович // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. / Ін-т вищ. освіти НАПН України. – Київ, 2014. – № 2 (53). – С. 80–87

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

6. Ганна Онкович. Медіа- та інформаційна грамотність у сучасній вищій освіті України / Г. В. Онкович // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. – № 1 (Дод. 1). – [Темат. вип.] : Наука і вища освіта. – Київ, 2014. – С. 85–87.
7. Медіадидактика вищої школи: програми спецкурсів / Ганна Володимирівна Онкович, Катерина Євгенівна Балабанова, Інна Юріївна Гуріненко, Наталя Мар'янівна Духаніна, Артем Дмитрович Онкович, Інна Андріївна Сахневич, Ольга Каролівна Янишин ; за наук. ред. Г. В. Онкович ; НАПН України, Ін-т вищ. освіти. – Київ : Логос, 2013. – 195 с.
8. Медіакомпетентність фахівця : кол. монографія / Г. В. Онкович, Ю. М. Горун, В. О. Кравчук, Н. О. Литвин, І. В. Костюхіна, К. А. Нагорна ; за наук. ред. Г. В. Онкович ; НАПН України, Ін-т вищ. освіти. – Київ : Логос 2013. – 286 с. : рис., табл.
9. Онкович Г. В. Використання інтегрованого простору знань у навчальному процесі засобами медіаосвіти / Г. В. Онкович // Вища освіта України. – 2009. – № 2. – Додаток 1. – Тем. вип. «Наука і вища освіта в Україні: міра інтеграції». – С.166–172.
10. Ганна Онкович Наукова конференція як інтерактивна медіаосвітня технологія / Ганна Онкович // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. / Ін-т вищ. освіти НАПН України. – Київ, 2014. – № 4 (55). – С. 85–93.

Осипенко Ольга Юріївна
завідувач лабораторії кафедри архітектури
та просторового планування
o.osipenko@ukr.net
Саєнко Тетяна Василівна

доктор педагогічних наук, професор,
 професор кафедри екології
 Національний авіаційний університет

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ У ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Постановка проблеми та її актуальність. Стрімкий технологічний прогрес, збільшення антропогенного навантаження на природне середовище, накопичення відходів, вичерпність ресурсів, зростання екологічних проблем, з одного боку, прискорюють входження нашої держави у загальносвітові процеси, а з іншого – загострюють потребу у висококваліфікованих і професійно компетентних фахівцях.

Підготовка висококваліфікованих здобувачів вищої освіти архітектурної галузі є стратегічно важливим завданням, що потребує максимального використання досягнень науково-технічного прогресу, нових підходів до планування навчального, науково-методичного та виховного процесу; до становлення багатоаспектної, творчої особистості, готової до проєктної діяльності, з арсеналом необхідних компетентностей, зокрема фахових, загальних, інтегральних та програмних результатів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У країнах Західної Європи, зокрема у Німеччині, Франції, Бельгії, отримала розвиток гносеологічно-діяльнісна модель, що, крім пізнавальної активності, передбачає практичну роботу з охорони навколишнього природного середовища. Провідні західні фахівці у галузі екологічної освіти підкреслюють доцільність міжпредметного підходу, оскільки він

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

передбачає взаємну узгодженість змісту й методів розкриття законів, принципів і способів оптимальної взаємодії суспільства з природою на усіх рівнях екологічних знань.

За пізнавально-ціннісною моделлю деяких азійських країн (Японія, Китай, Корея) освоєння новітніх знань про природу та її охорону має поєднуватись з традиційними цінностями суспільства, виробленими у процесі етнічної історії минулих поколінь. Метою екологічної освіти, на думку японських педагогів, є формування цілісної особистості, яка матиме чітку позицію до проблем охорони довкілля. Вони доводять необхідність вивчення природи у взаємозв'язку з повсякденним життям людини й виділяють такі його складники: виховання розуміння самоцінності природи та її ресурсів; прищеплення екологічної моралі, почуття любові до навколишнього середовища через спілкування з ним; формування громадської думки щодо необхідності дотримання гармонії між діяльністю людини й довкіллям; виховання у кожного громадянина прагнення до поліпшення навколишнього природного середовища .

Інформаційно-особистісна модель набула поширення у екологічній освіті Великобританії, де вона спрямована на розвиток ідеї самодостатньої особистості студента в усіх її сутнісних та унікально неповторних вимірах. Суттєвого значення англійські педагоги надають практичній діяльності молоді, тому в багатьох навчальних закладах створюють живі куточки природи, метеорологічні станції, організовують зелені насадження, екскурсії у парки, заповідники, музеї, на ферми.

У освітніх системах Болгарії, Великої Британії, Італії, Німеччини, Польщі, Росії й США навчальні плани відрізняються за кількістю годин у кредиті, кількістю

кредитів у навчальному році, проте, тривалість навчання для одержання освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра та магістра, у цілому, збігається. Більшість країн ЄС мають добре розвинену систему стимулювання студентів до безперервної освіти, особистісно зорієнтованого навчання й забезпечення повної самостійності й відповідальності студента за результати своєї діяльності.

У моделі формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів мають бути представлені щонайменше три сфери особистості: мотиваційна, діяльнісна та самосвідомості. Відсутність першої перетворює майбутню діяльність на накопичення окремих дій без усвідомленої мети. Без другої й третьої сфер діяльність перетворюється на випадкову, нерегульовану сукупність процесів, а не на свідоме, цілеспрямоване навчання, де втрачається головна мета та уявлення про шляхи й засоби її досягнення.

Виклад основного матеріалу. Моделлю формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів в університеті (Рис.1) розуміємо опис і теоретичне обґрунтування структурних та функціональних компонентів цього процесу, де сукупність підходів у навчанні спрямована на здобуття студентами певних знань, умінь, навичок, а також на розвиток особистісних якостей майбутнього фахівця щодо сформованості екологічної свідомості, мислення, етики, культури, загалом сучасного ноосферного наукового світогляду.

У нашому дослідженні представлена структурно-функціональна модель (Рис.1) базується на вимогах Держстандартів вищої освіти (ОКХ, ОПП спеціальності), ітчизняного й міжнародного ринків праці до здобувача вищої освіти ЗВО/університету та включає основні структурні блоки: **методологічно- цільовий,**

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

змістово-процесуальний та діагностичний, що дають можливість більш чітко уявити цілеспрямований процес формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів. Розроблена модель розглядається з позицій наукового, нормативного, культурологічного, діяльнісного, середовищного, особистісно-орієнтованого, рефлексивного, системно-синергетичного, компетентнісного, семіотичного, акмеологічного, аксіологічного підходів, як сукупність закономірно пов'язаних компонентів, які складають цілісну систему.

Для розуміння функціональної значущості кожного блоку проаналізуємо елементи моделі та зв'язки між ними. До **методологічно-цільового блоку**, що є визначальним для проектування інших блоків моделі.

Розроблена модель призначена для здійснення процесу цілеспрямованого формування **екологічної компетентності** майбутніх архітекторів в умовах ЗВО/університету, що є метою нашого дослідження.

До **завдань** моделі відносимо: формування особистісних та професійних якостей, що забезпечують готовність фахівця до умов, видів і форм професійної архітектурної діяльності; формування стійких мотиваційних настанов; механізмів саморегуляції і самоорганізації; професійно орієнтованих екологічних навичок у самостійній діяльності з реалізації навчально-пізнавальної і професійної діяльності; здатності до ефективної творчості, зростання, самореалізації, екологічного мислення, етики, культури, сучасного ноосферного світогляду.

Поставлені завдання дослідження вирішуються за допомогою методологічних підходів, зокрема єдністю: *культурологічного, діяльнісного, середовищного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого, рефлексивного, системно-*

синергетичного, семіотичного, акмеологічного і аксіологічного підходів.

Культурологічний підхід передбачає реалізацію культури у якості мірила та способу творчої самореалізації у різноманітних видах освітньої діяльності, спрямованої на засвоєння, передавання й створення цивілізаційних цінностей; у його основі лежить принцип культуровідповідності і сучасне трактування «діалогу культур».

Діяльнісний підхід - організовує й управляє цілеспрямованою освітньою діяльністю у загальному контексті життєдіяльності особистості: спрямованості інтересів, планів, ціннісних орієнтацій, розуміння сенсу навчання, виховання та досвіду в інтересах становлення фахівця. Складається з трьох взаємопов'язаних функціональних підсистем: освітньої, проектно-виробничої та соціокультурної сфер; тобто, професійна культура архітектора є продуктом і результатом розвитку його творчого потенціалу в ході освітньої, проектно-виробничої, соціокультурної діяльності та постійного самовдосконалення.

Середовищний підхід - акцент на педагогічний вплив у формуванні освітнього середовища, де відбувається професійне становлення майбутнього фахівця; ключове поняття у архітектурній творчості; існує навіть науковий термін «педагогіка архітектури».

Особистісно-орієнтований підхід має максимально розкрити потенційні можливості студента, стимулювати його внутрішні сили до неперервного удосконалення, всебічного розвитку та самореалізації у різноманітних видах діяльності.

Мал.1. Структурно-функціональна модель формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів у ЗВО/університеті

National Pedagogical Dragomanov University

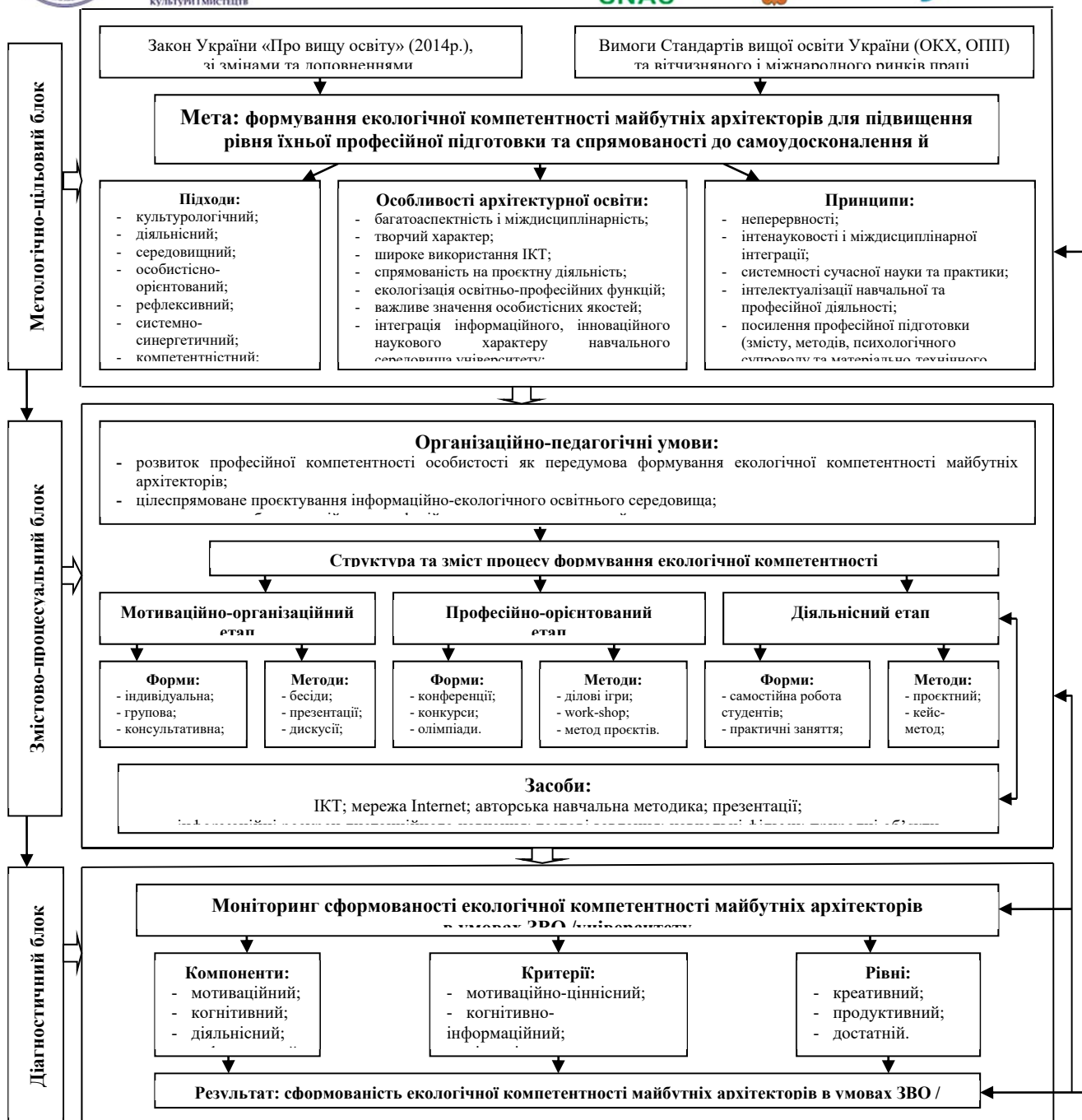
Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects of European Studies

With the support of Erasmus+ Programme of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND ENVIRONMENTAL SCIENCES OF UKRAINE

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Рефлексивний підхід формує у майбутніх архітекторів уміння та навички проектування на основі критичного самоаналізу власної професійної діяльності та компетентності. Згідно з цим підходом компетентність особистості визначає здатність і готовність мобілізувати знання, вміння та досвід у конкретній соціально-професійній ситуації; архітектура це царина людської діяльності, що поєднує академічну фундаментальність освіти з орієнтацією на кінцеві результати, а значить передбачає *компетентнісний підхід до підготовки фахівця*.

Системно-синергетичний підхід включає в себе *системний підхід*, виступаючи основою модернізації системи вищої освіти, дозволяє розглядати процес формування компетентностей майбутніх фахівців в умовах освітнього середовища як складну педагогічну систему і проектувати модель цього процесу. Сутність цього підходу полягає у забезпеченні цілісності, взаємозв'язку всіх елементів і складових професійної підготовки та рефлексивного керування педагогічним процесом; *синергетичний підхід*, що є важливою методологічною основою для розкриття динаміки процесу формування компетентностей майбутнього здобувача вищої освіти, зокрема розглядає його особистість як систему, здатну розвивати у собі професійні якості через самоорганізацію у процесі навчальної діяльності та характеризує особистісне.

Компетентнісний підхід надає можливість визначення професійних компетентностей майбутніх архітекторів з розкриттям їх змісту і сутності, критеріїв і показників сформованості цих компетентностей, що є важливим у підготовці конкурентоспроможного професіонала в умовах глобального простору та динамічного ринку праці.

Семіотичний підхід відображає інформаційно-графічну діяльність майбутнього архітектора як складову його знаково-символьної діяльності; дає змогу визначити особливості сприйняття, перетворення й інтерпретації графічних форм інформації.

Акмеологічний підхід зумовлений високим рівнем креативності праці архітектора та забезпечує особистісно-професійне зростання студентів, що виявляється у оволодінні сучасними ефективними технологіями архітектурної діяльності у контексті неперервного розвитку майстерності, самоудосконалення, саморозвитку, самореалізації.

Аксіологічний підхід спрямовує підготовку майбутніх архітекторів на формування професійних мотивів і цінностей, базуючись на визнанні суспільної цінності та значущості архітектурно-дизайнерської діяльності; передбачає культурний континуум, суб'єктно-аксіологічну спрямованість пізнання, соціокультурну наступність, доцільність світу й наповненість його вищим змістом.

Принципи навчання у ЗВО/університеті мають відповідати вимогам сучасної освіти із застосуванням традиційних та інноваційних освітніх технологій, орієнтуючись на підготовку мобільних, висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, здатних до самоудосконалення, самореалізації, самонавчання протягом життя. Тому у основу формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів покладено такі методологічні принципи: *неперервності; інтернауковості і міждисциплінарної інтеграції; системності сучасної науки і практики; інтелектуалізації навчання і професійної діяльності;*

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

посилення професійної підготовки (змісту, методів і психологічного супроводу, матеріально-технічного забезпечення).

Принцип неперервності передбачає наближення навчальної діяльності студентів до майбутньої професії, яка вимагає від архітектора постійного удосконалення набутих теоретичних та практичних знань, стає потужним мотивуючим чинником навчання, наповнюючи його творчим особистісним змістом.

Принцип інтернауковості і міждисциплінарної інтеграції — це об'єднання знань різних галузей та практичних дій на всіх етапах підготовки спеціаліста, синтез усіх форм занять відносно кожної конкретної мети навчання у ЗВО. Науковці стверджують, що принцип міждисциплінарної інтеграції виступає як основний механізм оптимізації структури знань і дисциплін, що перетворює усю систему підготовки у теоретичний, технологічний та методичний засіб розбудови моделі професійної діяльності в університеті

Принцип системності сучасної науки і практики передбачає цілісний погляд на проблему формування та розвитку екологічної компетентності майбутніх архітекторів та зумовлює розгляд інваріантних складових неперервної професійної освіти у ЗВО, спрямованих на нерозривну єдність і цілісність усіх компонентів змісту і процесу підготовки архітекторів.

Принцип інтелектуалізації навчання і професійної діяльності передбачає керований та безперервний розвиток протягом навчання і роботи за фахом художніх здібностей, загальноосвітніх, професійних знань, умінь, навичок, формування прагнень самоудосконалення, самоосвіти, самореалізації на кращих зразках та досягненнях попередників.

Принцип посилення професійної підготовки (змісту, методів і психологічного супроводу, матеріально-технічного забезпечення) діє за умови впливу усіх компонентів освітнього процесу як єдиного цілого при реалізації запропонованої моделі та створенні інформаційного навчального середовища університету шляхом розробки й оновлення електронних навчальних курсів, навчально-методичних комплексів дисциплін, відповідного матеріально технічного забезпечення навчальних лабораторій, зокрема новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, застосування динамічного інформаційного моделювання, проєктної еколого-інформаційної діяльності; удосконалення навчально-пізнавального, інформаційно-комунікаційного, проблемно-пошукового методів практичного навчання; до засобів навчання пропонуємо: творчі завдання; засоби інтерактивного навчання; еколого-психологічні тренінги; імітаційне моделювання; проблемні ситуації; екологічні рольові та ділові ігри; екологічні проєкти тощо.

До методологічно-цільового блоку були включені особливості архітектурної освіти: багатоаспектність і міждисциплінарність; творчий характер; широке використання ІКТ; спрямованість на проєктну діяльність; екологізація освітньо-професійних функцій; важливе значення особистісних якостей; та характеристики навчального середовища ЗВО/університету, що є чинниками впливу на формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів: інтеграція навчальної, наукової та інноваційної діяльності; інформаційність навчального середовища; відповідний рівень екологічної компетентності викладачів.

На основі сформованого методологічно-цільового блоку, що виконує управлінську функцію стосовно інших складників моделі, здійснимо аналіз

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

змістово-процесуально блоку. Він являє собою зміст процесу формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів, де представлено *педагогічні умови, етапи їх формування, методи, форми та засоби навчання*, що забезпечують реалізацію мети нашого дослідження.

Ефективність формування екологічної компетентності студентів архітектурних, будівельних та дизайнерських факультетів зумовлена *удосконаленням методики викладання екологічних дисциплін за професійним спрямуванням на основі інтеграції професійної та екологічної підготовки, що підвищується завдяки упровадженню теоретично й практично обґрунтованих організаційно-педагогічних умов: розвиток професійної компетентності особистості як передумови формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів; цілеспрямоване проектування інформаційно-екологічного освітнього середовища; виховання потреби до постійного професійного самовдосконалення й саморозвитку; залучення майбутніх архітекторів до природоохоронної діяльності.*

Реалізація мети та завдань формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів здійснювалась у період таких послідовних етапів: *мотиваційно-організаційного, професійно-орієнтованого та діяльнісного.* При виконанні завдань дослідження на практичних заняттях з професійних та вибіркових дисциплін передбачалось використання різних **форм організації навчального процесу**, що характеризуються кількістю студентів, місцем та тривалістю роботи, особливістю взаємодії викладача і студентів, зокрема: *індивідуальна, групова, консультативна, колективна, змагальна форми навчання. Проводились науково-практичні конференції,*

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

олімпіади, конкурси, презентацій, бесіди, дискусії, тестування, організувалась аудиторна самостійна робота студентів у комп'ютерному класі та дистанційно.

Змістово-процесуальний блок моделі містив також різноманітні **засоби навчання**, що на різних етапах використовувались у процесі формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів з метою активізації їх пізнавальної діяльності в умовах навчального середовища ЗВО/університету. Центральне місце серед них посідали авторські навчальні розробки: *методичний посібник, презентації, тестові завдання*, а також засоби інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційні ресурси мережі Інтернет (енциклопедії, словники, підручники), освітні мережі, навчальні фільми, інформаційні ресурси дистанційного навчання Web 2.0, природні об'єкти (ландшафти, паркові, заповідні зони, водойми). Окрім традиційних методів ми використовували кейс-метод та метод ситуаційного навчання, тобто не обмежувались рамками «інформаційно-довідкового підходу».

Особливо ефективні методи: дискусії, обговорення у групах, методи стимулювання творчої активності (мозкові штурми, практичні, ділові ігри, work-shop, екологічні проекти). У процесі екологічного навчання й виховання використовувались: а) технічні засоби (аудіо-відео; комп'ютер та інформаційні програми); б) підручники, навчальні й методичні посібники з екології, книги для читання з проблем взаємодії суспільства і природи, довідники, словники, хрестоматії, програма авторського спецкурсу; в) природа й природні об'єкти.

Завершує структурно-функціональну модель **діагностичний блок**, що виконував моніторингову функцію і прогнозував очікувані результати дослідження. До нього включено наступні компоненти екологічної компетентності: *мотиваційний;*

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

когнітивний; діяльнісний та рефлексивний, на базі яких визначено критерії сформованості екологічної компетентності майбутніх архітекторів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, діяльнісно-відповідальний, та рефлексивно-особистісний критерії з відповідними показниками, що у комплексі характеризують три рівні сформованості екологічної компетентності майбутнього архітектора: достатній (низький), продуктивний (середній), креативний (високий).

Згідно навчального плану проводились контрольні роботи, заліки, екзамени, що дозволили скласти графіки індивідуальних контрольних результатів ($X_i(t)$), які порівнювались з еталонними. Різниця $\Delta X_i(t)$ обумовлювала застосування когнітивного (жорсткого) зворотного зв'язку, який визначався абсолютною різницею між реальними результатами поточної успішності студента і траєкторією стратегії формування екологічної компетентності, спрямовану на мінімізацію значення $\Delta X(t)$. Для більш коректного прогнозу оцінку процесу формування екологічної компетентності варто проводити з використанням оперативно-прогностичних зворотних зв'язків, що враховують зміни за першою похідною $\dot{X}_{sp}(t)$ з усередненими показниками, та є дотичними до стратегічної траєкторії.

Враховуючи те, що у будь-якій освітній концепції народжуються нові ідеї, принципи, відбувається переосмислення основних понять і зв'язків (Лузік, Євтух, Дибкова, 2010), особливе значення для підвищення ефективності діяльності закладу вищої освіти має стратегічно-концептуальний зворотний зв'язок, що враховує другу похідну від усередненої функції $\dot{X}_{sp}(t)$ та дозволяє відстежувати зміни у освітньому середовищі і вносити корективи у стратегію освіти.

Висновки. Таким чином, блоки розробленої структурно-функціональної моделі взаємопов'язані між собою і діють як цілісна педагогічна система, яка формує екологічну компетентність майбутніх архітекторів у ЗВО/університеті.

Представлені у моделі чинники впливають на реалізацію поставлених завдань із формування екологічної компетентності майбутніх архітекторів у освітньому середовищі закладу вищої освіти/університеті, що забезпечується завдяки застосуванню комплексу наукових підходів: культурологічного, діяльнісного, середовищного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого, рефлексивного, системно-синергетичного, еміотичного, акмеологічного і аксіологічного підходів. Пріоритетним напрямом процесу формування екологічної компетентності є реалізація *системно-синергетичного і компетентнісного* підходів у професійній підготовці майбутніх архітекторів, які ґрунтуються на інтеграції знань із професійних та екологічних дисциплін й координації їх навчальних програм, сприяють наступності, спрямованості навчання, визначають професійні компетентності майбутніх архітекторів для успішної самореалізації, розвитку, сприйняття і систематизації знань студентів ЗВО/університетів.

Зважаючи на тенденції архітектурних та екологічних змін доведено важливість еколого-професійно-орієнтованого навчання у професійному зростанні фахівців та необхідність використання вибіркової дисципліни екологічного спрямування, як засобу формування екологічної та професійної компетентностей майбутніх архітекторів в умовах навчального середовища технічного університету з урахуванням особливостей використання ІКТ та професійно-еколого-орієнтованих методів інтерактивного навчання (презентації, дискусії, робота у групах, метод

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

проектів, ділові ігри, кейс-метод, метод мозкового штурму, web-квест, демонстрація відео, аудіо- та інших ресурсів навчального середовища ЗВО/університету).

Перчук Оксана Валентинівна

кандидат економічних наук, доцент
кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ruru23@ukr.net

Макарчук Інна Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент
кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

makarchyk.inna@gmail.com

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ НА
ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
PROSPECTS OF GREEN ECONOMY DEVELOPMENT IN UKRAINE ON
THE WAY TO EUROPEAN INTEGRATION**

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

Впровадження Зеленого курсу в країнах Європейського Союзу сприятиме перетворенню Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року, це стимулюватиме інклюзивний розвиток економіки, сприятиме покращенню здоров'я та якості життя людей. Ключовими напрямками Зеленого курсу є чиста енергія, кліматична дія, будівництво та реновація, стійка промисловість, стійка мобільність, зменшення забруднення довкілля, біорозмаїття, стійка аграрна політика.

На тлі економічної кризи та пандемії саме перехід до зеленої економіки є об'єднуючим елементом, який підвищить стійкість вразливого світу. Це стосується не стільки кліматичної політики, скільки зеленої концепції модернізації економіки та економічного зростання для забезпечення життя людини у гармонії з природними ресурсами.

Україна не залишилася осторонь таких трансформаційних процесів. Уряд нашої держави докладає зусиль для поступової трансформації економіки в напрямку вуглецево-нейтрального розвитку, а затвердження національно-визначеного внеску до Паризької угоди є кроком, що наближає Україну до Європейського зеленого курсу та до виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС.

Наразі в Україні триває адаптація законодавства в екологічній сфері до норм і стандартів ЄС, завершується реформа місцевого самоврядування та децентралізації влади, проведені місцеві вибори на новій територіальній основі – тому оновлені регіони сьогодні мають гарну нагоду стати не лише спостерігачами, але й активними учасниками процесу апроксимації законодавства та імплементації Угоди про асоціацію в екологічній сфері.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Потрібно зазначити, що Європейський Зелений курс (ЄЗК) створює як виклики, так і можливості для українського бізнесу. З огляду на широке коло напрямів, охоплених курсом, він матиме суттєвий вплив на нашу торгівлю та економічну співпрацю з Європейським Союзом.

Так, наприклад, ініціативи у сільськогосподарській сфері та перехід до стійкої харчової системи ЄС ймовірно підвищить вимоги до агропродовольчої продукції – це може стати додатковим торговельним бар'єром та негативно вплинути на український експорт. З іншого боку, популяризація органічної продукції в Європі створить нові можливості для вітчизняних виробників. Проте акцентування уваги аграрної політики ЄС на харчовій безпеці та зниженні впливу с/г на навколишнє середовище різко вплине на посилення вимог держав-членів ЄС до українських експортерів харчової продукції.

І це - певний виклик для України, а саме для її сільськогосподарських експортерів. У зв'язку з цим нагальною потребою є приведення аграрного сектору у відповідність до вимог ЄС. Вже сьогодні слід розпочати переорієнтацію на екологічно-чисте агропродовольче виробництво та розвиток розумного землеробства. Відповідно до положення щодо досягнення еко-цілей зеленої економіки закріплених у рамках реформи Спільної сільськогосподарської політики ЄС (CAP) та стратегій ЄС про біорозмаїття і «Від лану до столу» передбачається зниження використання пестицидів (на 25% - до 2030 року), добрив та антибіотиків (на 25% - до 2030 року) у сільському господарстві, а також введення заборони на імпорт харчової продукції з ринків, де держави не дотримуються законодавства ЄС з охорони довкілля[1].

Цей напрям кореспондується із дотриманням Україною законодавства ЄС з охорони довкілля. Реалізуючи зазначене, ми досягнемо відповідності сільськогосподарської продукції екологічним вимогам ЄС. У результаті, український традиційний експорт залишатиметься у попиті на ринку ЄС.

Ще одним пріоритетом для України у рамках ЄЗК є контроль за забрудненням Чорного моря для збереження його біорозмаїття та підтримки і відновлення функцій екосистеми.

Критичним для України є зниження рівня забруднення пластиком Чорного моря (83% морського сміття, знайденого в Чорному морі, складає пластик). Важливо працювати над розширенням програм моніторингу сміття, включаючи мікропластик, який становить найсерйознішу загрозу для фауни і флори Чорного моря.

Також гостро стоїть питання реструктуризації вугільної промисловості, яка повинна супроводжуватися комплексом заходів з пом'якшення соціальних та екологічних наслідків ліквідації/консервації вугільних шахт та соціальної трансформації регіонів закриття шахт відповідно до найкращих європейських практик. Водночас, в Україні не збираються дані щодо «зеленої» частки бюджету, впровадження принципів екологічності й соціальної відповідальності у фінансовій системі України лише розпочато Національним банком України. Україна має високий потенціал для зелених інвестицій, зокрема кліматичних. Проте, система вуглецевого ціноутворення практично відсутня. Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є високим, проте його реалізація потребує

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

спроможностей (людських, правових, інституційних), які наразі відсутні в Україні [2].

Для переходу України до кліматично-нейтральної економіки необхідно щорічно забезпечувати залучення інвестицій в середньому на рівні 5 % від ВВП. Уряд забезпечить створення сприятливого інвестиційного клімату з метою стимулювання потенційних інвесторів та активного населення до здійснення інвестицій як у чисті та кліматично дружні технології, так і у відповідну інфраструктуру. Пріоритетними напрямками надання державної допомоги у формі прямих субсидій та фіскальних стимулів є енергоефективність у будівлях, «зелений» транспорт, науково-дослідні розробки, підтримка експорту послуг тощо. Окремі фонди і програми буде запроваджено для співфінансування муніципальних ініціатив з енергетичного переходу, зокрема в рамках Угоди мерів та переходу міст на 100% ВДЕ. Усі програми та проекти, де передбачається бюджетне фінансування, мають обов'язково передбачати індикатори ефективності та незалежну верифікацію результатів.

Реалізація Зеленого курсу в Україні має позитивним чином вплинути на енергетичний баланс та забезпечити розвиток сектору, зокрема зважаючи на необхідність: створення повноцінного конкурентного середовища на енергетичному ринку України; зміни теплової генерації відновлюваними джерелами енергії та здійснення повноцінної трансформації вугільних регіонів, що означає поступове закриття нерентабельних підприємств з паралельним створенням у цих регіонах альтернативних робочих місць; вибудовування пропорційної тарифної політики у сфері використання відновлюваних джерел енергії задля забезпечення зростання

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

частки відновлюваної енергетики та збереження сприятливого інвестиційного клімату у цій сфері; збереження високої частки атомної генерації, враховуючи при цьому необхідність забезпечення дотримання граничних термінів експлуатації, безпеки і попередження техногенних ризиків [1].

В результаті реалізації положень Концепції до 2050 року очікується істотне покращення енергетичної ефективності економіки, що має досягти середнього рівня країн ЄС за показником енергоємності ВВП; зростання ролі відновлюваних джерел енергії у виробництві та споживанні енергоресурсів, зокрема досягнення частки ВДЕ у виробництві електроенергії на рівні 70%; скорочення викидів парникових газів, що має досягти середнього рівня країн ЄС за показником вуглецеємності ВВП. За рахунок підвищення енергоефективності та розвитку внутрішнього виробництва, очікується скорочення імпорту енергоресурсів у 3 рази відносно нинішнього рівня, що посилить енергетичну безпеку України [3].

Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є високим з огляду на значний внесок, що вже зробила Україна у скорочення глобальних викидів парникових газів, наявність кліматичних питань серед пріоритетів порядків денних, її охоплення Угодою про асоціацію і, навіть, відмінності у пріоритетах та стану розвитку кліматичної політики в ЄС та Україні. Це включає в себе перебудову економічної моделі та залучення масштабних інвестицій для модернізації нашої енергетики. Щоб зменшити викиди до 35% від рівня 1990 року, за підрахунками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів знадобиться 102 млрд євро капітальних інвестицій протягом 10 років [4].

Список використаних джерел:

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1. Європейський Зелений Курс. URL:<https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
2. Картування стратегічних цілей України та ЄС у контексті європейського зеленого курсу: вектори розвитку та флагманські ініціативи
<https://www.rac.org.ua/uploads/content/615/files/mappingeuropean-green-deal2021ua.pdf>
3. КОНЦЕПЦІЯ «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року
https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/02032020/Концепція%20зеленого%20енергетичного%20переходу.pdf
4. Прем'єр-міністр: Український зелений курс передбачає перебудову економічної моделі та залучення інвестицій для модернізації енергетики
<https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayinskij-zelenij-kurs-peredbachaye-perebudovu-ekonomichnoyi-modeli-ta-zaluchennya-investicij-dlya-modernizaciyi-energetiki>

Подпльота Світлана Володимирівна,
доктор філософії у галузі педагогіки,
старший викладач кафедри іноземних мов
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
spodpleta@gmail.com

СТУДЕНТСЬКЕ ТЬЮТОРСТВО У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЛЯ ВИСВІТЛЕННЯ ЦІНІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСВІТИ

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

PEER-TUTORING IN GERMAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: COMPARATIVE ANALYSIS TO HIGHLIGHT THE VALUE POTENTIAL OF EDUCATION

Система освіти України знаходиться в процесі значних змін. Технічний і економічний прогрес, глобалізація соціокультурних процесів, тенденція індивідуалізації освіти у поєднанні зі збільшенням вагомості самоосвіти для досягнення професійної і особистісної успішності людини формують сьогодні нові вимоги до здобувачів освіти. Особливу цікавість викликає практика студентського тьюторства в системі вищої професійної освіти Німеччини.

Вперше студентське тьюторство було запроваджено у Вільному університеті Берліна в 50-і роки ХХ століття. Студенти старших курсів стали допомагати першокурсникам на тьюторіалах. Це мало неабиякий успіх, оскільки німецькі студенти мають більше академічної свободи і є більш самостійними та ініціативними не тільки в навчанні, але і у сфері студентського самоврядування. К. Топінг визначає «студентське тьюторство», як «взаємодію студентів, які не є професіоналами, з метою допомогти один одному в навчанні та навчатись самим шляхом самоосвіти» [4, с. 6]. Учений також підкреслює, що навчання однолітків характеризується специфічною роллю: хтось виконує роль тьютора, поки інший бере роль підопічного. Для проведення таких тьюторіалів, – переконують І. Форман і С. Казден, – необхідно мати різницю у знаннях між двома особами, щоб більш обізнані студенти могли виступати в ролі тьюторів для менш обізнаних [2].

Структурно тьюторська модель освіти в Німеччині має ті ж складові, що і класична модель тьюторства, яка виникла в Англії майже дев'ять століть тому. Так,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

провідними принципами діяльності тьютора є принципи свободи, свідомості, активності, індивідуалізації; тьютор виконує виховну та освітню функції в таких формах своєї діяльності, як групове спілкування і індивідуальна консультація. При цьому вони використовують такі методи словесно-емоційного впливу, як етична бесіда, есе, наративи, мозковий штурм, рольові ігри тощо. Ці методи визначають алгоритм роботи тьютора, що веде від створення групи для обміну досвідом, обговорень і суперечок, до самоаналізу.

Запорука ефективності студентського тьюторства розглядається з позиції безпосередності та простоти передачі знань. Студенти-тьютори є майже ровесниками своїх тьюторантів, тому сприймаються як «рівні». Надана ними порада та допомога можуть бути сприйняті з більшою готовністю й бажанням, ніж викладача чи куратора. Саме соціальний вимір рівноправного навчання, на думку Т. Хокінса, зокрема «... розподіл у роботі системи між двома друзями, які довіряють один одному» дає змогу досягати поставлених завдань [3, с. 29]. Студенти-тьютори є взірцями, бо досягли кращих результатів у навчальній, виховній і організаційній роботі. В. Аллен і М. Фельдман вказують на те, що такі тьютори проявляють більшу акуратність і лояльність у процесі взаємодії, ніж досвідчені педагоги-тьютори [5].

Студентське тьюторство у закладах вищої освіти Німеччини передбачає включення студентів з метою розвитку їх соціальної активності, ініціативності та самостійності. Основною метою такого виду тьюторства є моральне виховання і розвиток професійних компетенцій студентів на основі принципу індивідуалізації. За роботою тьютора в Німеччині ведеться адміністративний контроль. Таким чином, Німеччина є єдиною країною, в якій діяльність тьютора контролюється

адміністрацією університету. В інших країнах вона не контролюється. Своєрідність німецької моделі підготовки тьюторів становить те, що після закінчення навчання по тьюторській програмі студентам видається сертифікат, який підтверджує володіння ними професійними компетенціями [1, с. 4]. Під час навчання тьютори розглядають психологічні аспекти тьюторської діяльності; вчаться конструктивно розв'язувати проблеми, що можуть виникати у процесі тьюторської діяльності; визначають соціальну роль тьютора в академічному середовищі; випробовують власні сили тощо. Співпраця тьютора з викладачем є надзвичайно важливою, і програми підготовки майбутніх тьюторів у закладах вищої освіти Німеччини здебільшого передбачають педагогічний супровід, що реалізується у формі консультацій, як викладачів, так і інших тьюторів для забезпечення можливостей для рефлексії та самоаналізу.

Німеччина є країною, в якій виявляються і вирішуються різноманітні педагогічні проблеми. Накопичений своєрідний досвід індивідуалізації освітнього процесу може користуватися значним попитом у закладах освіти України в нових соціокультурних умовах. Сформована тьюторська система дозволяє надавати різного роду допомогу студентам-першокурсникам. У нас цю роботу виконують куратори, тож було б доцільно деякі функції кураторів передати студентам-тьюторам.

Список використаної літератури

1. Falchikov N. Learning Together: Peer Tutoring in Higher Education. Routledge: Psychology Press, 2001. 336 p.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

2. Forman E. A., Cazden C. B. Exploring Vygotskian perspectives in education: the cognitive value of peer interaction. Culture, communication and cognition: Vygotskian perspectives. Cambridge: Cambridge University Press. 1985. P. 182–203.
3. Hawkins T. Intimacy and audience: the relationship between revision and the social dimension of peer tutoring. Tutoring writing: a sourcebook for writing labs. Glenview, Illinois: Scott, Foresman & Company, 1982. P. 27–31.
4. Topping K. J. Effective peer tutoring in further and higher education. Birmingham: Staff and Educational Development Association, 1996. 102 p.
5. Topping K. The peer tutoring handbook: Promoting cooperative learning. Cambridge, MA: Brookline Books, 1988. 128 p.

Проценко Олександр Ігорович,
магістрант ОПП 011 Освітні, педагогічні науки
«Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторинг»
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ОПТИМІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЗАСОБАМИ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ – ТЬЮТОРИНГ

Розвиток сучасних технологій, прискорення науково-технічного та соціально-економічного прогресу безпосередньо та опосередковано впливають на всі аспекти матеріального та духовного виробництва, систему суспільних відносин. За цих умов актуалізується значення освіти, визначення пріоритетних напрямів державної освітньої політики, чинників, що детермінують її вектор і мають ураховуватися в процесі подальшого вдосконалення та розвитку. Відповідно, в сучасному

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

освітньо му середовищі, як вітчизняному, так і зарубіжному, в процесі систематичного його реформування здійснюється активний пошук напрямів формування інноваційної моделі освіти, яка відповідала б вимогам, потребам та викликам XXI століття. Одним із пріоритетів реалізації означених завдань є впровадження в практику вищої школи моделі особистісно-орієнтованого навчання, спрямованої на розкриття індивідуального потенціалу кожного студента, розробку на його основі індивідуального плану відбору та засвоєння змісту освіти й навчання, визначення темпу його професійно-особистісного становлення [3, с.9]. На наш погляд, саме тьюторство стає сьогодні вагомим ресурсом розвитку освітньо-наукового середовища вищої школи, а партнерські суб'єкт-суб'єктні відносини «викладач – студент» - основою і умовою реалізації тьюторської технології [1, с.10-12]. Тож урахування цієї точки зору дозволяє трактувати тьюторство у вищій школі як засіб індивідуалізації освіти, що передбачає створення реальних умов для входження студента в освітній процес, управління власною освітньою траєкторією [2, с.18].

Дослідженням проблем тьюторства та професійної підготовки тьюторів у закладах вищої освіти займаються такі науковці, як В. Артьоменко, А. Бойко, Р. Вастьянова, С. Ветров, М. Голубєва, Н. Дем'яненко, Ю. Деражне, С. Зайковська, Т. Литвиненко, О. Літовка, Т. Лукіна, Л. Москальова, В. Нікітіна та ін.

Дана проблематика для вітчизняної науки вважається відносно новою (на відміну від зарубіжної педагогіки). І хоча в цьому напрямі ведуться активні наукові дослідження, вона ще не знайшла достатнього висвітлення й остаточного

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

практичного впровадження, оскільки, зокрема, не запроваджено посаду «тьютор» до державного реєстру професій.

За визначенням «тьютор»(педагог-наставник, походить від англійського «tutor» і латинського «tueor», що означає «спостерігаю», «піклююся» (помічник, наставник). Він є центральною фігурою, а тьюторство –офіційно визнаним компонентом британської системи освіти. Виникнення феномену тьюторства пов'язують з історією університетів Великої Британії. Його поступове оформлення відбулося в XIV ст. –в Оксфордському, а згодом і Кембриджському університетах, де процес самоосвіти був основним в отриманні університетських знань, і тьюторство від початку виконувало функції його супроводу, вважалося формою університетського наставництва[3, с. 11].

Якщо мати на увазі тьютора педагогічної освіти, то це суб'єкт, що супроводжує професійний розвиток майбутніх педагогів у процесі їхньої підготовки[2, с. 19]. Потреби тьюторства сьогодні зумовлені необхідністю змін у педагогічній діяльності, а у зв'язку з цим і в педагогічній освіті, зокрема, побудовою індивідуально орієнтованої системи педагогічної освіти (за індивідуальними можливостями) [2, с.19].

В Україні тьюторство запроваджено у межах дистанційної освіти. Вважаємо, що на даний момент (в умовах світової пандемії) саме в такій формі тьюторство найбільш затребуване. На думку Н. Чаюн, на особливу увагу заслуговує розроблена кафедрою педагогіки і психології вищої школи НПУ імені М. П. Драгоманова магістерська програма підготовки викладача-тьютора [3, с.16].

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Отже, тьюторство як інноваційна освітня технологія –важливий ресурс для створення ефективної, гнучкої, орієнтованої на студентавищої освіти, що створює умови для формування індивідуальної освітньої траєкторії, професійної, кар’єрної й особистісної самореалізації майбутнього фахівця. Вважаємо, що в перспективі тьюторство має великий потенціал у нашій країні як технологія індивідуального супроводу особистості в освітніх процесах.

Список використаних джерел:

- 1.Бойко А.М. Індивідуальні тьюторські завдання для самостійної роботи студентів II-V курсів (інтегрований курс теорії та історії педагогіки). Київ-Полтава, 2010. 400
- 2.Бойко А.М., Дем’яненко Н.М. Тьюторство як модель партнерських відносин викладач-студент. Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2018. Серія «Педагогіка та психологія». Випуск 1 (7). С. 18-22.
- 3.Чаюн Н.С. Тьюторська діяльність: сутнісні основи, практика, перспективи. Вчені записки Університету «КРОК». 2020. № 2(58). С. 8-19.

Родінова Наталія Леонідівна

кандидат філософських наук, доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

СУЧАСНИЙ СВІТ У СТАВЛЕННІ ДО ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Стосунки людини та природного середовища – це хитке балансування. Після промислової революції населення світу почало стрімко зростати, а зі збільшенням населення почало страждати оточуюче середовище. Вирубання лісів, забруднення

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

води та повітря, закислення ґрунтів, спорудження надпотужних гідроелектростанцій на найбільших річках, атомні електростанції, підвищення рівня моря та природні катаклізми, глобальні кліматичні зміни, дефіцит ресурсів відносяться до числа шкідливих наслідків, викликаних зростанням кількості населення та розвитком технологій.

Вплив на формування типу екологічної свідомості людини мають цінності, в які сповідають батьки та оточуючі дитину люди. В залежності від концепції світогляду, екосвідомість може бути антропоцентричною, природоцентричною та екоцентричною. Антропоцентричний рівень полягає у виведенні на перше місце потреб людини, людина бере у природи те, що їй потрібно; природоцентричний, проявляється у ставленні природи вище людських потреб, екоцентричний полягає у збалансованому та гармонійному збереженні балансу між потребами людини та довкіллям. Також екологічна свідомість формується під впливом різних факторів на структурні елементи, такі як поведінковий, емоційний, когнітивний.

Сьогодні є значний попит на натуральну продукцію як найменш шкідливу, проте чи все так насправді, як виглядає? Всі ми знаємо про проблему вирубки українських лісів, особливо це стає очевидним під час відпочинку в Карпатах, споглядання напівголих та голих гір виглядає моторошно. Проте це питання багатьох з нас та світову спільноту могло обійти стороною, якби не скандальне розслідування британської неурядової організації Earthsight, що у 2019 р. опублікувала його результати. Дослідження показало, що Україна є поставником незаконно зрубаної деревини для постачальників ІКЕА та Н&М, а відсоток цих поставок складає більший відсоток, ніж від будь-якої іншої країни світу, що також

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

страждають від незаконних вирубок. Для подібної махінації було використано найбільш «вдалу» в Україні схему, тобто видачу ліцензій на санітарну вирубку. Також світова спільнота дізналась, що подібній «санітарній» вирубці підлягала територія, яка у десятеро більша за Манхеттен та становить 50 тис. га у найбільш лісистій та багаторізноманітній частині українських Карпат, що є місцем проживання зникаючих рисей та бурих ведмедів. Звісно, перевірки Держекоінспекції виявили порушення, звісно ІКЕА обіцяла розібратися з питанням, звісно, що мали знайтись винні. Скандал закінчився тим, що відбулось маніпулювання фактами та відсилка на різночитання європейського та українського законодавств.

Ще одним важливим аспектом є щорічне значне зменшення біорізноманіття Землі у результаті людської життєдіяльності, грубого втручання людини. Дослідники говорять про те, що протягом наступних 10 років від 1/2 до 1 млн. видів будуть знаходитися під загрозою зникнення, дослідники говорять про шосте вимирання. Міжнародним союзом охорони природи підготовлено Червоний список видів, що зникають (мал. 1²), проте тут не відображено майже 900 видів, що вже зникли починаючи від 1964 р.

² Les problemes environnementaux. URL: <https://www.alloprof.qc.ca/fr/eleves/bv/monde-contemporain/les-problemes-environnementaux-les-causes-h1902>

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

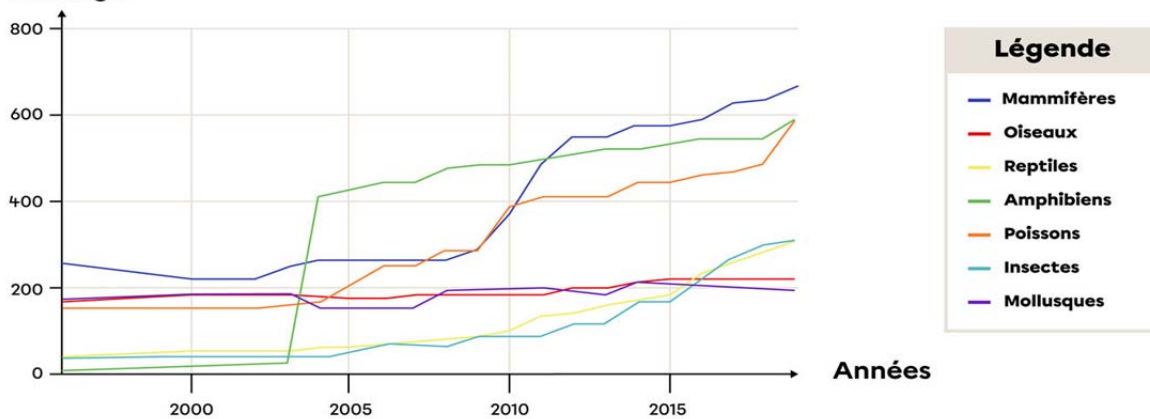

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

L'évolution du nombre d'espèces en danger critique d'extinction sur les 105 732 évaluées de 1996 à 2019

Nombre d'espèces
en danger

Source : IUCN, Red List, 2019-2

alloprof

Мал. 1. Еволюція кількості критично зникаючих видів

Людство має задуматися та зрозуміти, що всі ми є частиною однієї планети, всі живі істоти є взаємозалежними. А це означає, що зникнення одного виду завжди має вплив на види, що його оточували. Таким чином, скорочення біорізноманіття призводить до послаблення усієї планети, якщо біорізноманіття знаходиться під загрозою, то це є загрозою функціонування всієї планети.

Незважаючи на всі загрози, на їх розуміння значною частиною населення, проте все одно не зникає питання чому ж люди не турбуються або ж мало уваги приділяють турботі про екосистему? Дослідниками виокремлено наступні ключові причини:

1. Незнання – це спокій. Людина за своєю природою часто лінується, ми – створіння звичок й сильно звикаємо до свого розпорядку дня. Більша частина

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

нашого розпорядку засновується на звичках й створення нових звичок викликає труднощі й інколи супротив. Таким чином, можна легко відмовитися від вироблення еконавичок тому, що це потребує певних зусиль. Варто просто почати рухатись, робити не великі кроки, а це допоможе поставити все на своїй місця.

2. Незнання з чого розпочати. У випадку з будь-якими рухами важко визначити, що принесе зміни, а що – ні. досвід та приклад інших людей, які роблять значні кроки та зміни може розчарувати, адже свої не великі кроки не вражають. Тому варто розробити список усіх екодій та визначити, які можна вирішити найближчим часом.

3. Думка, що одна людина нічого не може змінити. Часто ми не бачимо одразу зміни, проте варто бути упевненим у своїх діях, які є частиною більш широкого руху.

Сьогодні не потрібно забувати про те, що в умовах пандемії все більше працівників виконують обов'язки дистанційно, користуючись мережею Інтернет, а це також величезні екологічні ризики, пов'язані з прокладанням та обслуговуванням мережі комунікацій. Ми не можемо «втікти» від використання комунікацій, оскільки ми є прив'язаними до мережі. Інтернет замінив багато речей, що робить його корисним інструментом сталого розвитку. Завдяки поширенню технологій не потрібно, наприклад, їхати в банк, магазин, використовувати величезну кількість паперу, спалювати бензин тощо. Проте є інші заходи, які можуть виконуватися окремими людьми та сім'ями для зменшення шкоди екології, наприклад: сортування

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

сміття, правильна утилізація приладів, зменшення об'ємів використання не відновлюваних ресурсів, стимулювання переходу на відновлювані джерела енергії та побудову необхідних заводів утилізації, зменшення площ сміттєзвалищ, що мають стати ще однією цінністю, нового цифрового життя сучасної людини.

Свердан М.М.

к.е.н., доцент кафедри виробничого
та інвестиційного менеджменту
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна
sverdanof@ukr.net

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДОЗБЕРЕЖЕННЯ

MODERN PROBLEMS OF ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL CONSERVATION

Сучасна екологія – одна з найголовніших фундаментальних наук про взаємовідносини живої й неживої природи, новітня філософія цивілізації, що перебуває на стадії активного розвитку і поширення. Це наука про середовище нашого проживання, його живі й неживі компоненти, їхній взаємозв'язок, що формує умови життя та розвитку всіх екосистем. Це наука про оптимальне співіснування природи та індивіда, що має базуватися на ідеях самообмеження й самозбереження, адекватного поєднання техносфери й біосфери.

XXI ст. – надзвичайно складний, вирішальний період в історії людства; це період небаченого досі, загрозливого для існування цивілізації посилення ряду негативних факторів, до яких насамперед відносяться:

- занепад людської моральності;
- зростання бідності;
- підвищення агресивності, злочинності;
- поширення хвороб;
- деградація природи;
- загострення до критичного рівня конфлікту між техносферою та біосферою.

Питання екології та охорони навколишнього природного середовища стало одним з найактуальніших, набувши вагомості глобальної екологічної безпеки. Сучасні екологічній безпеці все більше загрожують ситуації, які з'явилися через неприховане нехтування законами існування природи, абсолютизації техногенного вектора розвитку цивілізації. Розгляд вказаної проблематики актуалізує те, що природне середовище екологічно трансформоване в такий спосіб, коли питома вага сплати за реабілітацію населення від шкоди її здоров'ю набагато перебільшує економічну ефективність розвитку.

Специфіка екологічної безпеки полягає в тому, що для забезпечення прогресивного розвитку життєво важливих інтересів індивідів, цивілізації та довкілля необхідно своєчасно упереджувати та при потребі здійснювати ліквідацію реальних чи потенційних загроз і небезпек, які є прямим наслідком функціонування антропогенних, природних і техногенних систем. Таким чином, інтереси сучасного суспільства потребують адекватного регулювання системи екологічної безпеки, щоб

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

забезпечити екологічну рівновагу та гарантувати належний захист середовища проживання суспільства.

Наявне навколишнє природне середовище істотно змінене внаслідок інтенсивного й непомірного антропогенного тиску на нього з боку людини, що значно обмежує його використання в майбутньому як джерела найважливіших природних ресурсів. Негативно впливає на стан навколишнього природного середовища і неконтрольований розвиток техносфери, що істотно впливає на нього у вигляді технічних і техногенних об'єктів.

Поточними і нагальними викликами в екологічній сфері можна вважати, насамперед, чинники глибинних порушень у всіх частинах біосфери:

- в атмосфері: глобальні зміни клімату (танення льодовиків, порушення сталих погодних циклів, охолодження теплих океанічних течій);
- в гідросфері: забруднення вод світового океану, проблеми з якістю та запасами питної води;
- в літосфері: збіднення ґрунтів, втрати лісових масивів, зміни в електромагнітному полі земної кори.

Можна констатувати, що екологічні інтереси є категорією постійно змінюваною, оскільки досить мінливі і непередбачувані об'єктивні та суб'єктивні чинники містять в собі відповідні екологічні загрози.

Семеній Наталія Олегівна,
кандидат педагогічних наук,
Київський університет ім. Б. Грінченка
n.semenii@kubg.edu.ua

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ AXIOLOGICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL CULTURE OF TEACHERS

Професійне становлення вчителя неможливе без формування ціннісних і моральних принципів, педагогічної культури. Необхідно відзначити, що всі компоненти освітнього процесу наповнені загальнолюдськими смислами і служать особистості, яка виявляє власну індивідуальність як здатність до культурного самовизначення і саморозвитку у світі культурних цінностей.

Аксіологічний підхід дає можливість досліджувати педагогічні, психологічні, філософські та історичні явища відповідно до задоволення потреб людини. При цьому людина є найвищою цінністю суспільства та самоціллю суспільного розвитку. Обґрунтування доцільності такого підходу полягає у формуванні ціннісного ставлення до соціального середовища, удосконаленні, розвитку та реалізації творчого потенціалу особистості, її здібностей, накопичення культурного багажу, цінностей суспільства.

Усебічні погляди вчених на педагогічну культуру розглядаються у контексті філософського осмислення та визначають її як частину загальної культури суспільства, розуміючи педагогічну культуру, як:

- систему цінностей (аксіологічний підхід);
- передумову, мету, засіб педагогічної діяльності, рівень самореалізації у ході професійної діяльності (діяльнісний підхід);

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

– концентроване вираження особистості педагога (особистісний підхід).

Вивчення педагогічної культури в контексті аксіологічного підходу передбачає деяку ієрархію культурних цінностей. Останні виконують функцію стимулів, тим самим створюючи умови для реалізації особистості на нормативно-рольовому і особистісно-смысловому рівнях. Джерелом особистісно-смыслові активності вчителя є потреби, серед яких: постійне професійне самовдосконалення, надання допомоги учням у їх особистісному розвитку тощо.

Зазначений педагогічний підхід став досить актуальним предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: І. Бех, І. Зязюн, І. Ісаєв, В. Лутай, О. Сухомлинська, В. Сластьонін, Г. Чіжакова та ін.

У аксіологічному підході має місце певна система аксіологічних принципів:

– рівноправність усіх філософських поглядів у межах єдиної гуманістичної системи цінностей (за збереження різноманітності їх культурних і етнічних особливостей);

– визнання необхідності вивчення та використання знань минулого і можливості їх реалізації в теперішньому і майбутньому;

– діалог, замість байдужості чи взаємозаперечення тощо.

Усі ці принципи, які використовуються у визначеному підході, спрямовані на формування умов, які дають можливість засвоювати та виокремлювати педагогічні цінності і технології, для реалізації особистістю своїх творчих здібностей у професійно-педагогічній діяльності.

Розгляд педагогічної культури як ціннісної характеристики дає змогу виокремити важливі елементи педагогічної діяльності та дослідити розвиток

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

уявленнь педагогів/науковців про цілі, зміст і методи педагогічного процесу в конкретній реальності. Тож аксіологічний підхід допомагає визначити та розкрити особистість педагога, його ціннісні орієнтації, значення культури загалом та педагогічної зокрема.

Серпутько Г.П.
докторант кафедри
офтальмопедагогіки та офтальмопсихології
НПУ імені М.П. Драгоманова
Email: ann_nika@ukr.net

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОСТУПНОСТІ У ЗДОБУТТІ ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТАМИ ІЗ ГЛИБОКИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

ENSURING INFORMATIONAL ACCESSIBILITY FOR STUDENTS WITH SEVERE VISUAL IMPAIRMENTS TO ACHIEVE A QUALITY HIGHER EDUCATION ON HUMAN STUDIES

У статті 24 "Освіта" Конвенції ООН про Права осіб з інвалідністю, ратифікованій Україною, визначено, що: "Держави-учасниці забезпечують, щоб особи з інвалідністю могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими. Із цією метою держави-учасниці забезпечують, щоб для осіб з інвалідністю забезпечувалося розумне пристосування" [4]. На забезпечення цих прав спрямоване й національне освітнє законодавство та низка підзаконних актів.

Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року №635 затверджено Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

(ЗВО). Цей Порядок визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти незалежно від їх підпорядкування та форми власності, з метою реалізації права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [3].

Відповідно до п. 4. Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (ЗВО), організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в закладах вищої освіти передбачає, зокрема:

- забезпечення необхідними навчально-методичними матеріалами та інформаційно-комунікаційними технологіями для організації навчального процесу;
- застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами методів і способів спілкування, в тому числі української жестової мови, рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля) із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників;
- забезпечення доступності інформації в різних форматах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші) [3].

Проте, у чинному Законі України "Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти" [1] йдеться передусім "про створення та забезпечення рівних умов доступу до вищої освіти, у тому числі забезпечення додатковою підтримкою в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами, зокрема психолого-педагогічним супроводом, створення для них вільного доступу до інфраструктури закладу вищої освіти" [1], тобто згадується лише про інфраструктурну доступність, хоча для забезпечення

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

рівних умов на здобуття якісної вищої освіти, зокрема студенти з глибокими порушеннями зору не менше потребують й інформаційної доступності, а саме: забезпечення необхідними навчально-методичними матеріалами у доступних для їх сприймання форматах [5, с. 68].

Найважливішим чинником доступної освіти для студентів із глибокими порушеннями зору на сьогодні є їх забезпечення необхідними навчально-методичними матеріалами у різних доступних форматах: електронних, озвучених та надрукованих рельєфно-крапковим шрифтом Брайля [5, с. 68].

Видання підручників рельєфно-крапковим шрифтом Л.Брайля для закладів загальної середньої освіти в Україні забезпечується державою за бюджетні кошти на тендерних засадах. І хоча забезпечення незрячих школярів підручниками і навчальними посібниками в Україні все ще залишається складною проблемою, то незрячі студенти, які продовжують здобуття вищої освіти у ЗВО, практично позбавлені можливості користуватися підручниками і навчальними посібниками, необхідною словниково-довідниковою літературою, надрукованою шрифтом Брайля. Жодної державної підтримки такі видання не мають, тому питання забезпечення підручниками і навчальними матеріалами у доступних форматах цілковито перекладається на заклади вищої освіти (ЗВО), а чіткого механізму такого забезпечення також не існує. Доступними для студентів із глибокими порушеннями зору (незрячих) можуть бути підручники, навчально-методичні посібники та наукові видання в електронних неграфічних форматах, які за допомогою виводу мовлення спеціальними скрінрідерами незрячі студенти можуть читати, сприймаючи інформацію на слух, готуватися до різних видів занять, виконувати різноманітні

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

завдання, готувати наукові кваліфікаційні роботи тощо, проте не всі електронні документи є на сьогодні доступними для навчання таких студентів. Значна частина з них виконана у графічних, наприклад PDF-форматах, які некоректно, або й взагалі не розпізнаються і погано відтворюються скрінрідерами, особливо гостро це відчутно за умов широкого залучення технологій дистанційного навчання в країні за останній рік. До доступних форматів умовно можна віднести й озвучену освітню літературу, тобто записану на різних носіях з голосу, проте, справа в тім, що не кожен підручник і далеко не з кожного предмета може сприйматися лише на слух студентом із глибокими порушеннями зору. Крім того, для людини із порушеннями зору, як і для кожної людини зокрема, є якийсь переважний, найбільш зручний спосіб сприймання інформації, наприклад, для одних, це слухове сприймання, а для інших – все ж таки тактильне сприймання на конкретно-чуттєвій основі за допомогою рельєфно-крапкового шрифту Брайля. Тому провідними серед доступних форматів залишаються й книги, надруковані рельєфно-крапковим шрифтом Брайля. Однак видання такої літератури є чи не найдорожчим, тому українські заклади вищої освіти ними майже не послуговуються у підготовці фахівців із глибокими порушеннями зору, надаючи перевагу адаптації електронних видань у текстові формати. Хоча, під час сприймання лише на слух низки навіть гуманітарних дисциплін, у незрячих студентів можуть виникати вагомні труднощі з опануванням фахово важливих курсів, виконанням необхідних завдань тощо. Зокрема, вагомні труднощі для студентів із глибокими порушеннями зору становить вивчення деяких іноземних мов зі складною лінгвоструктурою, а також опанування давніх мов, чи не найважчими серед яких є давньогрецька й старослов'янська

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

(церковнослов'янська) мови. На прикладі підготовки студентів-тифлопедагогів, які здобувають освіту за спеціальністю 016 ("Спеціальна освіта"), можемо згадати, передусім, про вивчення навчальної дисципліни "Шрифт Брайля". На перший погляд, здавалося б, що студенти із глибокими порушеннями зору (незрячі) найбільше ознайомлені із системою Брайля і немає потреби залучати навчально-методичні посібники чи підручники для опанування ними навчальної дисципліни. Проте, навчальний курс зі "Шрифту Брайля" охоплює й важливу інформацію, яка може бути сприйнята і засвоєна незрячими студентами лише на дотик. Зокрема йдеться про ознайомлення студентів-тифлопедагогів з різними видами писемності в історичному аспекті.

Без сумніву, уся наукова, методична і навчальна література не може бути переведеною у доступний для сприймання кожного конкретного студента формат, зокрема шрифтом Брайля. Проте заклад вищої освіти (ЗВО) має опікуватися тим, щоб для здобуття якісної освіти забезпечувати студентам із глибокими порушеннями зору найбільш оптимальні можливості реалізації свого права на освіту через доступ до інформації. А саме, це може бути:

- 1) обладнання брайлівським дисплеєм та адаптивним програмним забезпеченням робочого місця незрячого студента в комп'ютерному класі/центрі;
- 2) видання невеликим накладом необхідних підручників, навчальних посібників чи їх частин рельєфно-крапковим шрифтом Л. Брайля;
- 3) переведення низки наукової та навчально-методичної літератури в електроні неграфічні чи звукові формати, доступні для сприймання на слух. Проте, щодо останнього пункту, існують й найбільш вагомні застереження, продиктовані

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

дотриманням авторських прав та вимог академічної доброчесності. Оскільки видання, принаймні, вітчизняної літератури шрифтом Брайля, регулюється на законодавчому рівні й не потребує навіть додаткового узгодження з авторами видань, а захист електронних видань найбільшою мірою забезпечується саме в графічних форматах, тому ця колізія також потребує подальшого вирішення і врегулювання.

У країнах ЄС ці питання регламентуються Директивою 2001/29/ЄС. Директива 2001/29/ЄС має на меті гармонізувати окремі аспекти авторського права та суміжних прав у захисті інформації, сприяти навчанню і розвитку культури завдяки охороні творів та інших об'єктів, при цьому дозволяючи винятки та обмеження в інтересах суспільства для цілей навчання та викладання [2].

Проте, у різних країнах ці питання врегульовуються по-різному, на підставі норм національного законодавства.

Положення Директиви 2001/29/ЄС дозволяють некомерційне використання і поширення видань у виняткових випадках, що безпосередньо пов'язано з інформаційною доступністю для людей із порушеннями розвитку, і в невеликих обсягах, виключно для задоволення їхніх потреб. Зокрема, згаданою Директивою визначено, що країни-члени Європейського Союзу повинні вживати усіх заходів для полегшення доступу людей із порушеннями розвитку до інформації і звертати особливу увагу на форму подачі інформації (наприклад для людей із порушеннями зору, з використанням шрифту Брайля, збільшеного шрифту, звукозаписів книг, книг в електронному форматі). Зазначені винятки запроваджені всіма країнами-членами Європейського Союзу, але в деяких національних законах ці винятки

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

обмежені таким чином, що вони поширюються тільки на певні категорії людей (наприклад, у Болгарії винятки поширюються тільки на людей із порушеннями зору, у Латвії, Литві і Греції – на людей із порушеннями зору і слуху). У Литві винятки додатково обмежуються таким чином, що їх застосування можливе тільки для цілей наукових досліджень. У Греції винятки поширюються лише на відтворення інформації і не поширюються на передачу інформації. У Данії книги в електронному форматі або у звукозаписі, які випускаються бібліотекою для людей із порушеннями зору, супроводжуються індивідуальними ідентифікаційними кодами, які дозволяють контролювати використання книг і виявляти можливі порушення авторських прав. У Франції між чітко визначеними неприбутковими організаціями і видавництвами укладаються договори про надання копій творів на електронних носіях інформації, які зберігаються в запам'ятовувальному пристрої комп'ютера, доступ до якого дозволений тільки визначеним організаціям.

Наша країна перебуває ще у пошуку шляхів щодо захисту авторських прав, інтелектуальної власності та розбудови суспільства на засадах інклюзивності.

Список літератури:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти : Закон України від 18.12.2019 № 392-IX. Голос України. 2020. № 7.
2. Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві : Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

3. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти: Постанова КМУ від 10 липня 2019 р. N 635. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-organizaciyi-inklyuzivnogo-navchannya-u-zakladah-vishchoyi-osviti-i100719?fbclid=IwAR0cYpiE3Wk6Up2xtk6Iwk9N4mivLxw4QtXijpuwic5gmK1zxjT1RONNwE4>

4. Про права осіб з інвалідністю : Конвенція, схвалена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 13 грудня 2006 року та ратифікована Верховною Радою України 16 грудня 2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

5. Серпутько Г.П. Шляхи створення сприятливих умов для навчання у закладах вищої освіти (ЗВО) студентів з глибокими порушеннями зору (на прикладі вивчення старослов'янської мови). *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2020. Т. 2. Серія 5. Випуск 73. С. 66-69.

Силенко Юлія Володимирівна

студентка 2 курсу магістратури

Спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки НПУ ім. М.П. Драгоманова

silenko1yulia@gmail.com

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,
професор Дем'яненко Наталія Миколаївна

ТЮТОРИНГ ЯК МЕТОД ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТІ

TUTORING AS A METHOD OF INDIVIDUALIZATION IN EDUCATION

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

Актуальність проблеми. Нині сучасний світ характеризується підвищеним попитом на індивідуальне самопізнання, адже для особистості актуальним стає пошук себе як майбутнього кваліфікованого фахівця на шляху до професії, набуття власного стилю діяльністю у своєму темпі і згідно своїх можливостей, зокрема і право на індивідуальну траєкторію розвитку. Отже, навчання має базуватися на реалізації принципу індивідуалізації навчання. Проте проблематика застосування тьюторського підходу як технології індивідуалізованого навчання потребує більш ґрунтовного дослідження.

Аналіз останніх публікацій. Індивідуалізація навчання розглядається дослідниками та науковцями з різних ракурсів. Деякі дослідники розглядають індивідуалізацію у процесі вивчення певних дисциплін (О.Гнатюк, О.Соколюк, М.Лукашук, А.Панченко, І.Цідило та ін.) [5], зокрема науковці належним чином розмежовують поняття індивідуалізації навчання серед дітей з особливими потребами (Г.Косарева [2], Т.Ковалева [10], О.Губар, Н.Руднева, Ю.Артемова, Л.Шеховцов та ін.) [5]. Варту увагу слід звернути на дослідників, що розглядають технологію індивідуалізованого навчання тьюторинг та безпосередньо – тьюторського супроводу: Т.Швець [6], Л.Шеїна [7], О.Греков, А.Бойко, Т.Литвиненко [3], Л.Бернадзіковська [1], С.Микитюк та інші [5].

Мета статті – розкрити тьюторинг як реалізацію принципу індивідуалізації навчання.

Виклад основного матеріалу. Поняття тьюторингу на сьогодні це тренд, що стає все більш популярним в Україні. Це обумовлено тим, що в основі цієї моделі лежить – унікальна особистість кожного суб'єкта навчання. Нині відбуваються

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

трансформації в освіті, що призводять до зміни необхідності переходу від базових знань, умінь та навичок до здатності суб'єкта на самостійність, самоконтроль, саморефлексію та обов'язково самоудосконалення протягом життя.

Історія тьюторської технології розпочалася ще на початковому етапі роботи Оксфордського та Кембриджському університетах. Вони отримали автономію, таким чином студенти стали вільними слухачами дисциплін та отримали змогу самостійного обрання предметів, що були цікавими та необхідними на погляд самого суб'єкта навчання. Проте, студентам було складно визначитись, особливо на початку свого освітнього шляху. Саме на цьому етапі з'явився тьютор, який був покликаний допомогти наштовхнути студента на правильний шлях, згідно поставлених цілей та поєднати особистісну сутність студента з його академічними ідеалами [8].

Отже, тьюторинг – це метод, спосіб реалізації індивідуальної турботи про підопічного, що ґрунтується на довготривалій та систематичній взаємодії між тьютором та суб'єктом навчання, з метою досягнення повноцінного розвитку згідно з його мотивів, інтересів, здібностей та можливостей [1, с. 95-96]. Основою тьюторингу є тьюторіали – це індивідуальні невимушені зустрічі тьютора та підопічного, з метою повної реалізації потенціалу суб'єкта навчання [9, с. 132-133]. Тьютором виступає педагог нового формату, який ефективно організовує такі умови складання та усвідомлення індивідуальної освітньої траєкторії, реалізація яких відбувається на тьюторіалах [3, с. 166-167].

Нині є 2 види тьюторингу. Науковий тьюторинг скерований на роботу із суб'єктом навчання вищої школи, інший вид тьюторингу – той, що розвиває,

відповідно який покликаний розкрити сильні сторони характеру, впевненості у собі тощо [5].

Варто підкреслити, що тьюторинг передбачає також тьюторський супровід дітей з особливими освітніми потребами в закладі освіти, що передбачає комплексний психолого-педагогічний та соціальний супровід тьютора (підопічного), а також мати обов'язково корекційно-розвивальну спрямованість. Таким чином, тьюторіали мають відбуватися за розробленими програмами, що є спеціально скоригованими для кожної дитини з урахуванням її освітніх потреб, зокрема інтелектуальних, фізичних та психологічних можливостей [2, с. 87-90].

Таким чином, завданням тьютора є: 1) ведення суб'єкта навчання до самопізнання; 2) вибудовування зони розвитку на базі попередньої діагностики сильних та слабких сторін суб'єкта; 3) будівництва індивідуальної освітньої траєкторії з конкретними контрольними точками, задля досягнення початкової мети; 4) моніторинг процесу реалізації мети та цілей тьюторського супроводу; 5) допомога проводити рефлексію суб'єктам навчання та за наявності, корекцію індивідуальної освітньої траєкторії [7, с. 233-235].

Як бачимо, нині є нагальність впровадження тьюторингу у заклади освіти, оскільки це обумовлено факторами, які стали неабияк актуальними в період пандемії, адже збільшилися обсяги усіх видів самостійної роботи студентів у зв'язку з карантинном та дистанційним навчанням; зокрема відіграє роль провадження варіативних дисциплін, де студент обирає предмети за власним бажанням; належним чином варто згадати специфічну соціально-педагогічну діяльність в умовах інклюзивного освітнього простору.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Аби реалізація тьюторингу була ефективною, варто пам'ятати про концептуально важливі принципи, на яких ґрунтується тьюторський супровід [3; 5; 6] :

1. Варіативність та відкритість освітнього простору. Саме в цих умовах суб'єкт навчання зможе робити власний вибір, рефлексувати його і за потреби – коригувати, відповідно, таким чином – поступово вибудує персональний маршрут.
2. Оцінка власних можливостей. Тьюторинг базується на розкритті не лише відомих можливостей, а ризикованих, тих, де суб'єкт навчання піддає сумніву. Таким чином, тьюторський супровід дає поштовх на ефективному розкритті та безпосередньому використанні цих можливостей.
3. Конкретна постановка та досягнення цілей. Основою тьюторингу є конкретні способи, шляхи задля досягнення мети. Тьютор не лише допомагає сформулювати мету та завдання, а вибудовує так процес, аби суб'єкт навчання вмів поставити конкретні кроки для здобуття цілей.
4. Основа тьюторингу – індивідуалізація. Принцип індивідуалізації у тьюторському підході є базою. Студент стає не об'єктом освітнього процесу, а активним учасником, який бере участь у формуванні персонального освітнього шляху, ставить перед собою мету, цілі, та завдання, оцінює свої перспективи розвитку і, що є важливо – несе відповідальність за прийняття власного вибору.
5. Рефлексія – як один із інструментів тьюторингу. Адже саме рефлексія допомагає проаналізувати свої дії, тим самим, стимулює процес самосвідомості студента. При цьому завдання тьютора – замотивувати підопічного до рефлексії.

6. Взаємоповага – як основа суб’єкт-суб’єктних відносин «тьютор-підопічний». Робота тьютора неможлива із студентом без взаємоповаги, довіри, автономії підопічного, авторитету та віри у підопічного.

Висновки. Отже, ми бачимо, що тьюторинг поступово стає частиною навчального процесу України у закладах освіти, але на превеликий жаль, тьюторську технологію впроваджують лише ті заклади освіти, що мають професійну позицію згідно тьюторингу і розглядають його як місію навчання своїх здобувачів освіти самостійному мисленню. Тьюторська технологія не вирішує питання освіти, але стає поштовхом до розкриття потенціалу всіх учасників освітнього процесу.

На жаль, на сьогодні в Україні не введено офіційну посаду «тьютор», хоча тьюторинг повністю відповідає потребам нинішнього українського суспільства. Саме тому освітньому простору необхідно побудувати власну траєкторію задля досягнення тьюторингу, як основної тенденції навчання в Україні за допомогою поступового введення тьюторського супроводу.

Список використаної літератури

1. Бернадзіковська Л. Тьюторинг як метод індивідуалізації в освіті. *Young Scientist*. 2019. № 5.2 (69.2). С. 95–98.
2. Косарєва Г. Підготовка майбутніх вихователів до впровадження інклюзивних форм навчання в освітню практику. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2014. Вип. 9. С. 87–90
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_9_29.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

3. Литвиненко Т. Індивідуалізація в освітньому процесі: шляхи тьюторської допомоги в приватних навчальних закладах. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2012. № 50. С. 165–172.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: ухвалено рішенням Колегії МОН України 20.10.2016 р.
URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html/>
5. Тьюторство як форма педагогічного супроводу руху учня за індивідуальною освітньою траєкторією.
URL: [http:// education-ua.org/ua/articles/1289](http://education-ua.org/ua/articles/1289)
6. Швець Т. Тьюторинг. Практики впровадження. Київ: Видавнича група «Шкільний світ», 2017. 119 с.
7. Шеїна Л. Тьюторство як комплексний соціальний психолого-педагогічний феномен. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2014. № 4 (287). С. 231–238
8. Ashwin P. Variation in student experiences of the “Oxford Tutorial” // Higher Education. 2005. № 50. Pp. 631–644.
9. Ковалева Т. Профессия “тьютор” / под ред. С. Поповой (Смолик). Москва ; Тверь : СКФ-офис, 2012. 246 с.

Сторожук Н.Р.,
викладач кафедри соціальної роботи та психології,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
natalilenik82@gmail.com

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

DIGITALIZATION IN THE SOCIAL SPHERE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Інформаційна магістраль є остаточним вступом у новий суспільний, цифровий світ, який часто називають «інформаційним суспільством». Для багатьох інформація та цифрові технології, які її підтримують, стали основою діяльності соціальних організацій, які перебувають у стані реструктуризації.

Для сфери соціальної роботи комп'ютерна та цифрова революції представляють подвійний парадокс.

По-перше, поява цифрового суспільства породжує соціальні проблеми та соціальну ізоляцію одночасно з їх усуненням. Наприклад, з одного боку - певні комунікаційні технології можуть значно покращити якість життя великої кількості людей з функціональними обмеженнями, а з іншого - вони призводять до масових звільнень у секторах зайнятості, які стали автоматизованими.

По-друге, хоча цифрові та комп'ютерні засоби пропонують нові перспективи для подолання ізоляції та підтримки терапевтичних і, навіть, колективних процесів певних груп суспільства, їх все ще часто розглядають як дегуманізацію у сферах практики, що ґрунтується переважно на стосунках персоналізованої допомоги [2, с. 143]

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Цифровий інструмент більше не презентується як одновимірний звір, адже, поява інформаційної магістралі та підвищена зручність користування мікрокомп'ютерами спонукають суспільство переглянути її наслідки, обіцянки та реальні загрози.

Соціальні працівники змушені адаптуватись та переглядати свою організацію роботи, стратегії втручання, наприклад, розглядаючи загальний доступ до комп'ютерів та розвиток цифрових технологій, адаптованих до потреб певних клієнтів, залишаючись уважними до права на конфіденційність. Однак, для соціальних працівників як соціальних суб'єктів важливим є стеження за появою нових форм відчуження. Тобто, соціальні працівники повинні мобілізуватися на користь соціальної справедливості, солідарності та розподілу благ, які надає цей новий порядок інформаційного світу [3, С. 91]

Інтенсивність появи цифрового суспільства у соціальній сфері, тобто збільшення важливості інформації, вражаючого розгортання нових технологій та збільшення потенціалу інформаційного сектора для створення робочих місць у соціальній сфері. Науковці ставлять інформацію, знання та цифрові технології, які їх підтримують, у центр нових діджитал-систем. Дискусія щодо характеристики інформаційного суспільства відбувається головним чином щодо вимірів, через які соціальні зміни визначаються як центральні та первинні. Хоча ці виміри можуть перетинатися, адже, нині конкурують декілька концепцій цифрового суспільства:

- суспільство як економіка, заснована на інформації;
- як постіндустріальне суспільство;
- як суспільство знань;

- цифрове індустріальне суспільство;
- суспільство, засноване на навчанні та інноваціях [4, С. 101]

Цифровізація - одне із суттєвих віянь розвитку людської цивілізації, що створює більш інклюзивне суспільство і якісні алгоритми менеджменту, надає доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської сфери, посилює якість і охоплення соціальних послуг, надає більшу можливість способів співпраці людей, а також надає спроможність використати більшу кількість послуг соціальної сфери. Пандемія Covid-19 довела важливість та потрібність цифрових технологій для добробуту населення та розвитку соціальної сфери.

Нині цифрові технології впроваджуються як елемент соціальних процесів, а їх тотальне впровадження наскрізне у всіх галузях життя, позаяк:

- їх експонентне зниження вартості у поєднанні з існуючими хмарними послугами опускає капіталовкладення, потрібні для започаткування соціальних проєктів;
- їх використання укорочує витрати, примножує продуктивність та ефективність прийняття рішень;
- вони стають дешевшими та, відповідно, доступнішими завдяки безоплатному контенту і сервісам (через невисокі граничні витрати): споживачі соціальних послуг платять тільки частку вартості, що утворюється в цифровому суспільстві;
- вони можуть використовуватися для виготовлення виняткових цифрових продуктів, цілком адаптованих до уподобань споживача соціальних послуг.

Для цифрового суспільства важливим фактором є дескриптори громадськості, а разом з ними і домінуючі види занять у соціальній сфері. Однак раціоналізація стала

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

можливою завдяки технологічним інноваціям. З цієї точки зору, цифрова інформація є ключовим фактором, який підтримується у соціальній сфері. Цифрова інформація та комунікації значною мірою забезпечують стабільність і міцність соціальної системи, але архітектурні основи капіталістичної системи залишаються в центрі суспільства [1, С. 93]

Чим більше нових соціальних форм з'являється перед суспільством, тим більше йому вдається зрозуміти внесок цифрової інформації, знань, науки та техніки в цей новий світ.

Центральну позицію займає можливість негайного зворотного зв'язку між продукуванням соціальних послуг та застосуванням нових знань шляхом цифрового навчання.

Отже, в цифровому суспільстві інновації стають невід'ємною частиною виробничого процесу соціальної сфери.

Список використаних джерел:

1. Каркач А.В., Семигіна Т.В. Подолання цифрової нерівності як виклик для сучасної соціальної роботи з літніми людьми. Paradigms of the Modern Educational Process: Opportunities and Challenges for Society (1st ed.). Dallas: Primedia eLaunch LLS, 2019. P. 96 - 105

2. Семигіна Т.В. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

3. Собочан А., Бертотті Т., Стром-Готфрід К. Етичні міркування у дослідженнях із соціальної роботи. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2019. № 1. С. 86 - 101

4. Швалб Ю.М., Семигіна Т.В. Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції. Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології: м-ли IV Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 березня 2018 року, Київ). Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 90 - 94

Супрун Дар'я Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор

Професор кафедри спеціальної психології та медицини
факультету спеціальної та інклюзивної освіти

Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова,

darya7@ukr.net orcid.org/ 0000-0003-4725-094X

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР: ЦІННОСТІ ОСВІТИ У СВІТОВОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

THE EUROPEAN CHOICE: THE VALUES OF EDUCATION IN THE WORLD AND THE NATIONAL DIMENSION

Інтеграція університетів в світові процеси сприяє оновленню науковоосвітнього, особистісного й організаційного потенціалу ЗВО на індивідуальному, інституціональному й системному рівнях. Об'єктивною ж

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

реальністю розвитку освіти сьогодні є розширення міжнародних зв'язків й інтеграція до європейської спільноти та необхідність пошуку конструктивних ідей щодо вирішення проблеми оптимізації та інтенсифікації формування технічної, іншомовної тощо професійної компетентності в епосі діджиталізації [3; 4]. Отже, інтернаціоналізація освітньої сфери – чинник становлення глобального простору вищої освіти, що класифікується як зовнішня (міжнародна академічна мобільність он-лайн) і внутрішня (впровадження світових стандартів, навчальних он-лайн курсів, міжкультурних он-лайн програм тощо) [4]. Значні соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні останніми роками зумовлюють необхідність підготовки нової генерації спеціалістів, здатних коректно реагувати на ситуацію саме інклюзивного суспільства. В даних умовах особливої важливості набуває пошук ефективних шляхів професійної підготовки майбутніх фахівців, серед яких формування професійної мобільності є одним з найбільш перспективних. Серед факторів, що забезпечують професійну мобільність є висока адаптованість до варіативних соціальних ситуацій (період COVIDy), функціонально різних видів діяльності. Важливість професійної мобільності для професійної підготовки в контексті інклюзивної освіти зумовило наш дослідницький інтерес [5].

Отже, значущим питанням провадження інклюзії є асистивні /допоміжні/ технології: розробка, доступність. Наведемо досить варіативні класифікації:

1) *за призначенням користувача*: для особистого користування особами з особливими потребами; для постачальників послуг для осіб з особливими потребами; технологія як частина універсального проектування

2) *за цільовою групою*: вади зору; вади слуху; фізичні вади; специфічні проблеми при навчанні та когнітивні порушення; психічні розлади та розлади аутистичного спектра; хронічні захворювання тощо.

Слід зазначити, що систематична підтримка процесів трансформації стає необхідністю: он-лайн середовище зовсім інше, потрібно навчитися змінювати умови, структуру курсів, але це не означає зниження якості чи вимог; маємо відмовитися від зворотів «або/або», ми шукаємо рішення, що буде гібридним; необхідно зрозуміти, як студенти навчаються онлайн; ключовою є підтримка цифрових компетенцій усіх учасників навчального процесу [4].

Безумовно, найбільшою проблемою є соціалізація. Студенти під час пандемії проживають більше депресивних відчуттів, відсутність соціалізації та соціальних зв'язків. Наразі чи не найбільша освітня тема – як за допомогою технологій забезпечити соціальну близькість, адже одним із ключових параметрів освіти є соціальний капітал, але що з цим робити в он-лайн середовищі.

В умовах сьогодення необхідністю визначається саме міжнародне навчання онлайн (online international learning), що підтримується такими факторами, як: спільні проекти кількох університетів; важливість створення для студентів такого спільного завдання, над яким вони працюватимуть у міжнародній команді; існування мережі для пошуку партнерів; перевагою є підвищення міжнародних компетенцій та мовних знань; прийняття різноманітності, толерантність до варіативних поглядів на навчання є необхідністю сучасного світу [4].

Міжнародне навчання онлайн містить компонент рефлексії, завдання чітко визначені; відповідність міжнародним принципам.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Модель COIL (Collaborative online international learning) – це: об'єднана аудиторія з усього світу; співпраця – студенти та викладачі співпрацюють заради спільної мети; міжнародний досвід – і студенти, і викладачі здобувають новітній міжнародний досвід; студентськоцентрична стратегія: викладач надає стратегію, що спонукає студентів співпрацювати для створення продукту, який показує результат; спілкування ключове: щоб досягти результату, викладачі та студенти мають постійно бути у конекті; мовні виклики: попри те, що англійська є офіційною мовою, учасник вчаться спілкуватися й іншими мовами, допомагають нові технології.

Визначимо переваги COIL:

Інституції – Поширення престижності інституції в світі

Викладачі – Трансформації розуміння процесу навчання та власної ролі

Студенти – вчаться керувати процесами та часом, вирішувати проблеми, взаємодіяти, бути громадянами світу [4].

Отже, COIL сприяє розвитку наступних складових процесу інтернаціоналізації освіти: емоційна змагальність, міжкультурні компетенції, когнітивна компетенція, міжкультурна комунікація.

Відтак, професійна підготовка потребує суттєвої науково обґрунтованої модернізації, зокрема, запровадження окремих он-лайн спецкурсів, тренінгів, майстер-класів іноземною мовою, що уможливить вирішення актуальних завдань щодо інтеграції до Європейського простору загалом, та відповідності чинної системи підготовки фахівців щодо кращих світових зразків та провідних тенденцій, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Suprun, D. Griban, G., Nikulochkina, O., Varetska O., & Formation of the Primary School Teachers' Information Competency in Postgraduate Education. *Postmodern Openings*, 11(3), 41-72. <https://doi.org/10.18662/po/11.3/199> Postmodern Openings ISSN: 2068-0236 | e-ISSN: 2069-9387
2. Sheremet, M; Suprun, M; Suprun, D. (2020) Future Psychologists' Readiness to Work in Conditions of Social Cohesion in Education *WEB OF SCIENCE* Published: Sep 2020 in *International Journal of Applied Exercise Physiology*
3. Zhuravlova L., Sheremet M., Suprun D. (2021). Results of the Examination of Primary School Students By Means of Speech Therapy *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience* ISSN: 2068-0473 | e-ISSN: 2067-3957 2021, Volume 12, Issue 1, pages: 326-342 DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/12.1/185>
4. Супрун Д. М. Теорія та практика професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.03. Київ, 2018. 657 с.
5. Супрун Д. М. Management – a component of psychologists' professional training (Менеджмент – складова професійної підготовки психологів). Навчально-методичний посібник для студентів, слухачів магістратури та практикуючих психологів. Київ, 2019. 390с.

Тітаренко Світлана Анатоліївна
кандидат педагогічних наук, доцент

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка
titarenko17.01@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ FEATURES OF EDUCATION OF CULTURE OF BEHAVIOR IN SENIOR PRESCHOOLERS

Особливості формування культури поведінки у старших дошкільників пов'язані з їх віковими можливостями, які досліджували психологи Л. Виготський, Т. Дуткевич, Т. Кравченко, Р. Павелків, С. Рубінштейн, О. Скрипченко, І. Бех, Л. Божович та багато інших.

Т. Дуткевич зауважує, що старший дошкільний вік характеризується поступовим переходом від сприймання змісту вчинків (добре–погано) до узагальнених понять про гарну поведінку. Дитина старшого дошкільного віку здатна оцінити свою поведінку і поведінку інших. Старший дошкільник гостро відчуває потребу не лише у доброзичливому ставленню до нього дорослого, а й у співпраці з ним, визнанні дорослим його чеснот і досягнень [1].

У старшому дошкільному віці, як зазначає Р. Павелків, у дітей формується усвідомлення свого соціального «Я». Дитина помічає як до неї ставляться різні люди, вона бажає домогтися поваги від значущих для неї людей, сама здатна проявляти самоповагу. Дитина старшого дошкільного віку вже знає що таке авторитет, тому вона намагається посісти в дитячому колективі певне місце, у неї сформовані комунікативні вміння, які більш гнучко використовує у спільній

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

діяльності, вона більш самостійна у поводженні, може диференціювати свої чесноти і вади, вміє налагодити контакт з однолітками, товаришує з певним колом дітей [5].

Культурна поведінка дітей старшого дошкільного віку залежить від сформованості у них ціннісних орієнтацій. Вони вчиняють добро не тому, що це так треба комусь, а тому, що вони самі розуміють як треба вчинити у тій чи іншій ситуації. Саме ціннісні орієнтації регулюють поведінку дитини навіть тоді, коли за нею ніхто не слідкує. Ціннісні орієнтації формуються в ході набуття дитиною особистого досвіду. Але недостатньо, щоб дитина лише отримала певні знання, важливо щоб дитина набула практичні вміння та навички користуватися цими знаннями на практиці.

На думку З. Кабанник особливу роль у формуванні моральних цінностей у дошкільників належить дорослому. Він виконує дві функції: носія соціального досвіду, правил культурної поведінки і організатора освітнього процесу. Ці дві функції можна реалізувати у двох формах: стихійно і цілеспрямовано [2, с.191].

Дослідниця Т. Поніманська зауважувала, що якщо дитина оволоділа елементарними навичками моральної поведінки, то це ще не означає, що вона засвоїла моральні норми. Спочатку формуються моральні стимули, мотиви, які втілюють цінність у поведінку чи дію дитини. Потім треба, щоб дитина засвоїла моральні цінності на практиці вчинків та морального вибору, тобто дитина прилучається до світу людських цінностей в процесі діяльності [6].

Важливого значення у процесі морального виховання, на думку О. Каплуновської, відіграє емоційна активність дошкільників. За емоційну активність дослідниця приймає зацікавленість у сприйманні пізнавального

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

матеріалу, прояв дитиною співпереживання, співчуття, бажання брати участь у подіях, оцінювати їх. Емоційну активність дитина може виражати експресивно забарвленою мовою, мімікою, жестами, рухами. Позитивний вплив знань на дитину проявляється у характері її поведінки після заняття: вона задає питання, розмірковує, прагне комусь щось переказати. Якщо дитина отримує емоційно забарвлену інформацію, то її сприймання поглиблюється, стає живим, що дозволяє судити про ставлення дитини до отриманих знань [3, с 144].

Тому, до ефективних засобів формування цінностей належать ті, що максимально торкаються емоційної сфери дитини. Таким засобом можна вважати твори мистецтва, які найкоротшим шляхом доносять до душі, до свідомості дитини моральну сутність тих чи інших подій. Важливим засобом морального виховання є і дитяча література. Дошкільникам потрібно читати дитячі твори, проводити бесіди за прочитаним, переказувати їх, розігрувати за їх змістом ігри-драматизації.

Значний вплив на виховання культури поведінки дитини має родина. Саме в ній діти засвоюють та копіюють зразки поведінки у різних ситуаціях, формують своє ставлення до різних суспільних явищ. Також, батьки залучають дітей до моральних цінностей, використовуючи бесіди на моральні теми, мультфільми відповідної тематики, дитячу літературу і обговорюючи моральні або аморальні вчинки героїв, їх поведінку. Крім того, батьки пояснюють дитині наслідки того чи іншого її вчинка. Саме тому, В. Кушнір наголошує, що взаємини дітей з членами родини, треба організовувати таким чином, щоб вони відображали ті моральні цінності, якими повинні оволодіти діти, а також щоб вони мали можливість самостійно вибрати спосіб поведінки [4].

Для того, щоб робота з виховання культури поведінки у дітей була ефективною та результативною в ЗДО треба дотримуватися певних умов, а саме [7]:

1. *Авторитетність і культурність батьків і вихователів.* У процесі формування культури поведінки старших дошкільників найголовнішим є стиль спілкування дорослих з дітьми. Фундаментом доброзичливих відносин з дитиною є допомога, довіра, любов, порада, ласка, щирий інтерес до дитячих починань. Дії дорослих треба спрямовувати на досягнення головної мети – створити для розвитку дитини творчу, дружню обстановку.

2. *Позитивність настрою.* Доброзичлива атмосфера активної змістовної діяльності сприяє вихованню в дітях покликання до зайнятості, викликає бажання пізнати нове і використати набуті знання в житті.

3. *Зв'язок із сім'єю* дозволяє зберегти єдність вимог і наступність у вихованні. Вихователь ознайомлює батьків з досягненнями та проблемами дитини, консулює їх, ознайомлює з методами морального виховання в сім'ї.

4. *Дотримання режиму дня* гарантує урівноважений стан дітей, запобігає їх перевтоми, дозволяє сформувати стереотип поведінки.

5. *Правильно організована обстановка* (цікава, пізнавальна наочність, дидактично-методичні матеріали, іграшки) дозволяє дітям знайти заняття за інтересом і тим самим запобігає зривам у їх поведінці.

Розвиток індивідуальності кожної дитини ґрунтується на формуванні її особистісної культури. У процесі виховання культури поведінки дорослим треба пам'ятати про єдність, постійність і послідовність впливу на дитину, в результаті якого у дитини формуються повнота уявлень і знань про себе, про правила культури

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

поведінки, про її орієнтацію на соціально схвалювані норми поведінки; формується позитивне емоційне сприйняття себе, оточуючих, довкілля; дії та вчинки дитини відповідають встановленим соціальним еталонам.

Виховання культури поведінки старших дошкільників є дуже складним процесом, який вимагає від вихователя умілого використання цілого арсеналу методів та засобів педагогічного впливу на дітей. До таких методів можна віднести: роз'яснення, показ, вправи, нагадування, привчання, виховуючі ситуації, контроль, оцінку, етичні бесіди, колективне читання дитячих творів, перегляд мультфільмів та фільмів, лялькових спектаклів, інсценізацію з моральним підтекстом, позитивний приклад, покарання та заохочення, введення правил культури поведінки, екскурсії, ігри, вправи тощо.

У процесі роз'яснення дитина усвідомлює, чому саме так треба вчинити в тій або іншій ситуації; заохочення сприяє активізації дошкільників до навчання, до вибору правильної поведінки, а покарання за негативний вчинок викликає у дітей бажання робити щось добре; етичні бесіди та виховуючі ситуації спрямовані на формування у дітей вміння об'єктивно оцінювати події, на допомогу зорієнтуватись у різних ситуаціях і вчиняти відповідно до правил культури поведінки; показ, вправи, привчання, нагадування, контроль та оцінка спрямовані не тільки на надання взірця поведінки, але й на розуміння правил і норм поведінки. Використання даних методів передбачає дотримання принципів науковості, наочності, неперервності, систематичності та послідовності, доступності і дохідливості, свідомості і активності дітей, індивідуального підходу, знання фізіологічних та вікових особливостей, розуміння і необхідності правил поведінки,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

доброзичливості та дружелюбності, опори на національні традиції, єдності в роботі ЗДО та сім'ї та ін.

Дорослі (вихователі та батьки) завжди повинні пам'ятати, що процес виховання культури поведінки, повинен бути складником всієї виховної роботи. Важливо донести до дітей, що норми поведінки базуються на моральних цінностях українського народу: доброзичливості, гостинності, працьовитості, правдивості, чесності, людинолюбстві, поваги до батьків та старих, почутті гумору.

Щодо виховання взаємин у сім'ї вихователю треба:

– виховувати у дошкільників повагу до рідних і близьких, бажання радувати старших добрими вчинками;

– виховувати розуміння, що батькам потрібна їх душевна теплота й ласка, прояв чуйності та уважності; їх допомога у домашній роботі; не турбувати батьків, коли вони стомлені і відпочивають;

– навчати дітей помічати настрій дорослих і діяти згідно з цим; дізнаватися якнайбільше інформації про своїх бабусь та дідусів, вшановувати їх у дні сімейних свят, бути причетними до спільних турбот і проблем сім'ї;

Щодо ставлення дошкільників до ровесників та інших дітей перед вихователем поставлені такі освітні завдання:

– сприяти вихованню у дошкільників доброзичливого ставлення до однолітків;

– навчати дітей давати об'єктивну й доброзичливу оцінку вчинкам ровесників; об'єктивно оцінювати їх; справедливо обґрунтовувати свої вимоги; надавати пропозиції; допомагати вихованцям правильно оцінювати власні вчинки;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

– формувати у дошкільників вміння уникати конфліктів, налагоджувати дружні стосунки з однолітками, проявляти зацікавленість до спілкування з партнером, спільної з ним діяльності; під час спілкування не ображати його; прагнути дотримуватись правил, не нав'язуючи власної думки;

– навчати хлопчиків поважати дівчаток, діяти чесно, відверто; формувати у них елементарні поняття про толерантність, делікатність, тактовність;

– навчати хлопчиків поступати дівчаткам, бути з ними ввічливими, не соромитися запросити дівчаток до гри, пропонувати їм стілець, надавати їм допомогу у потрібний момент;

– у дівчаток виховувати скромність; навчати проявляти турботу про довколишніх, із вдячністю ставитися до допомоги та знаків уваги з боку хлопчиків;

– особливу увагу звертати на формування основ морально-вольових якостей дітей: організованості, дисциплінованості, самостійності у поведінці, стосунках і спільній діяльності з однолітками, відповідальності і наполегливості у досягненні позитивних цілей; уміння діяти в інтересах однолітків;

– навчати піклуватися про молодших, допомагати їм, захищати слабших, формувати у дітей співчуття та чуйність до оточуючих.

Отже, особливості виховання культури поведінки у дітей старшого дошкільного віку пов'язані з їх віковими особливостями. Вихованість культури поведінки у дошкільників визначає рівень сформованості ціннісних орієнтацій, які формуються в ході набуття дітьми особистого досвіду. Для ефективного виховання культури поведінки необхідно створити певні умови і дотримуватися принципів єдності та цілісності виховного процесу: послідовності, систематичності,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

повторення правил культурної поведінки і раціонального їх розподілу в часі. Виховний вплив на дітей в процесі виховання культурної поведінки повинен бути єдиним, постійним і послідовним, в результаті якого в дитини формуються повнота уявлень і знань про себе, правила культури поведінки; орієнтація на соціально схвалювані норми поведінки; позитивне емоційне сприйняття себе, оточуючих, довкілля; відповідність дій і вчинків дитини встановленим соціальним еталонам.

Список використаних джерел:

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Кабанник З. В., Остапенко А. С., Гриценко О. М., Шинкевич О. В. Емоційно-моральний розвиток старших дошкільників. Харків : Видавнича група «Основа», 2013. С. 191.
3. Каплуновська О. М. Вчуся жити. Духовно-моральне виховання дошкільнят. Старший дошкільний вік. Харків : Вид-во «Ранок», 2014. С. 144.
4. Кушнір В. О. Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у формуванні емоційно-морального досвіду дошкільника. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2008. № 27. С. 117–122.
5. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
6. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників. Київ : Освіта, 1993. 111 с.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

7. Федорова М. А. Особливості становлення культури поведінки старших дошкільників та першокласників шестирічного віку. *Вісник Житомирського державного університету імені Іван Франка*. Вип.25, 2015. С. 165–168.

Тріпак Мар'ян Миколайович

кандидат економічних наук, доцент,

заслужений працівник освіти України,

в.о.ректора НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

(Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний
коледж)

ORCID iD: 0000-0001-6924-5469

tmm.75@ukr.net

Волощук Марина Борисівна

викладач кафедри соціальної роботи та психології,

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

(Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний
коледж)

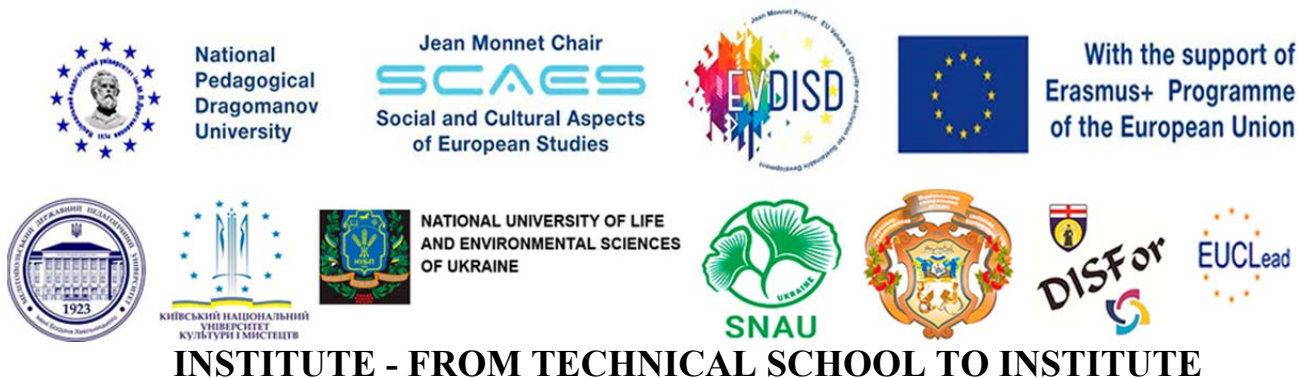
ORCID iD: 0000-0002-3600-6792

marinabormv@gmail.com

**ПАРАДИГМИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СТАНОВЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ІНСТИТУТ – ВІД ТЕХНІКУМУ ДО ІНСТИТУТУ**

**PARADIGMS AND METHODOLOGY OF AN INCLUSIVE INSTITUTION
OF HIGHER EDUCATION FORMATION: KAMIANETS-PODILSKYI STATE**

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

В Україні за останні роки спостерігається значний розвиток інклюзивної освіти, а методологія взаємодії педагогів із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами (ООП) у закладах вищої освіти збагачується численними науковими дослідженнями та новими методами й психолого-педагогічними технологіями.

Формування інклюзивного простору та організація умов для розвитку інклюзивного навчання в системі вищого навчального закладу є інноваційним процесом в закладах вищої освіти України та є індивідуальним для кожного вишу.

Можна констатувати, що в тій чи іншій формі в системі вищих навчальних закладів України інклюзивне навчання та його форми впроваджуються дедалі активніше, а керівниками закладів усвідомлюється важливість створення відповідних умов та кадрового забезпечення для роботи науково-педагогічних і педагогічних працівників зі студентами з ООП.

Варто зазначити, що надзвичайно стрімкий та сталий розвиток у напрямку до осучаснення існуючої системи вищої освіти у дискурсі осмислення Європейських тенденцій, пріоритетів та стратегій зумовлює ряд змін у системі **соціально-економічних та фінансово-психологічних механізмів соціалізації закладів вищої освіти.**

Дослідженню проблем європейської інтеграції та функціонування Європейського Союзу присвячено багато праць українських та закордонних

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

дослідників: Н. В. Антонюк, В. Волес, І.А. Грицьак, М. Гердеген, Л.М.Гриневич, Д. Дайнен, О. Краєвська, В. В. Копійка, Н. Мусис, Т.І. Шинкаренко та інші. Цій проблемі присвячено низку досліджень освітян, науковців, політологів та інших дослідників з питань європейської інтеграції, спільних практик та політик, діяльності Європейського Союзу.

Ще до 1991 року Україна, перебуваючи у складі СРСР, декларативно визнала основні міжнародно-правові документи стосовно осіб з інвалідністю. З часу ратифікації Україною Конвенції ООН про права дитини найбільшого визнання та поширення набуває **соціальна модель суспільного буття**, що пов'язана з дотриманням прав людини. На сьогодні порушення здоров'я розглядаються як **соціальна проблема**, а не як **характеристика особистості**.

Беручи до уваги, що **всі люди різні від природи**, завданням освіти є сприяння створенню рівноправної комунікації членів соціуму, створення освітнього середовища для рівноправної життєдіяльності та задоволення потреб членів суспільства, в тому числі, осіб з інвалідністю. Вкрай важливими є створення у суспільстві гармонійного мікроклімату, зокрема, **виховання ставлення до осіб з інвалідністю, як до людей з особливими потребами**, розробка **відповідних виробничих норм**, адаптація **архітектури міст/селищ та транспортних засобів** тощо.

Для соціальної моделі суспільного буття найбільш прийнятною є **інклюзія**, зокрема **інклюзивна освіта**. Відповідно до Концепції розвитку інклюзивної освіти інклюзивне навчання – це **комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти** дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування *особистісно-орієнтованих методів навчання*, з урахуванням *індивідуальних особливостей їх навчально-пізнавальної діяльності*.

Упродовж останніх років *Україна на законодавчому рівні здійснила ряд важливих кроків для розвитку інклюзивного навчання*. Зокрема, у провадженні діяльності вищих закладів освіти для осіб з особливими потребами у Постанові Кабінету Міністрів України (від 10 липня 2019 р. № 635) затверджено **«ПОРЯДОК організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти»** [4].

Подільський коледж, у минулому технікум-інтернат, який сьогодні проходить процес реорганізації в НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», розпочав свій шлях як заклад вищої освіти інклюзивного напрямку ще з 2016 року та має власний досвід **побудови безбар'єрного освітнього простору** в межах закладу та **впровадження інклюзивної освіти й формування інклюзивного суспільства**, в якому усі члени суспільства рівні, у якому існує толерантність, доступність, відкритість у спілкуванні, взаєморозуміння й повага до усіх членів соціуму, в тому числі до осіб з інвалідністю.

З метою надання якісної професійної освіти для молоді з інвалідністю, та реабілітаційних послуг відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 29 листопада 2016 року № 1434 «Про перейменування Кам'янець-Подільського планово-економічного технікуму-інтернату» змінено тип та перейменовано Кам'янець-Подільський планово-економічний технікум-інтернат у Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, а у 2021 році утворено Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Подільський державний інститут» (Наказ МОН від 13 вересня 2021 р. № 979, Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 498-р). Усвідомлюючи важливість підготовки студентів з ООП, здобуття ними вищої освіти, фахових компетентностей (Hard skills та Soft skills), закладом обрано стратегію всебічного розвитку та створення доступного освітнього середовища.

Крок за кроком НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» (Подільський коледж) удосконалюється та будує комфортний сучасний безбар'єрний простір для здобувачів освіти закладу.

Ця робота розпочинається із реформування та трансформації Кам'янець-Подільського планово-економічного технікуму-інтернату у Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж: впровадження затвердженого МОН України Статуту, навчально-методичної, наукової та нормативно-правової документації згідно Закону України «Про вищу освіту» зі створенням Вченої ради коледжу та інших підрозділів коледжу, відповідно до потреб здобувачів освіти, створення відповідної доступності для здобувачів освіти закладу до навчального простору в інституті та ін.

У діяльності закладу та провадженні освітньої діяльності запроваджена синергія наступних складових професійної підготовки здобувачів освіти: професійна освіта, реабілітація, наукова діяльність, культурно-освітня і громадська діяльність, партнерство та ін.

Здобувачі освіти коледжу навчаються в інтегрованих групах – в одній групі навчаються студенти з інвалідністю та студенти, які є здоровими, не мають порушень (опорно-рухового апарату, слуху, зору). Для формування індивідуальної

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

освітньої траєкторії в навчальному плані ОПП передбачена *вибіркова компонента, яка складає 25% від загального обсягу освітньої програми*, завдяки якій враховано студентоцентрикований підхід, що відображається в індивідуальному плані студента.

Освітня діяльність за ступенями вищої освіти «Молодший бакалавр», «Бакалавр» в інституті (коледжі) здійснюється на підставі ліцензії на провадження певного виду освітньої діяльності, виданої відповідно до законодавства України.

Навчання в інституті (Подільському коледжі) здійснюється за такими формами: денна, заочна, дуальна. Поступово в закладі запроваджуються елементи дуального навчання, способу здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору.

Сьогодні в інституті (Подільському коледжі) впроваджуються елементи інформальної освіти. Так, саме інформальна освіта, поряд із здобуттям формальної освіти в закладі, передбачає активний розвиток індивідуальної пізнавальної діяльності, «що супроводжує повсякденне життя, реалізується за рахунок власної активності індивідів в оточуючому культурно-освітньому середовищі; спілкування, читання, відвідування установ культури, подорожі, засоби масової інформації тощо» [3]. Розвиток індивідуальної пізнавальної діяльності, когнітивної діяльності, перцепції та усвідомлення й ідентифікації себе у професійному середовищі спостерігається у студентів, які відвідують заняття проекту дуального навчання.

Зокрема, в контексті **Благодійного проєкту “Діалог з психологом-психотерапевтом”** (в рамках підписаного договору кафедри соціальної роботи та

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

психології інституту з психотерапевтом Міжнародного товариства Кататимного переживання образів та імагінативних методів в психотерапії і психології (МТКПО), Інституту розвитку символдрами і глибокої психології (ІРСГП) Людмилою Антонівною Липовською) студенти спеціальності 053 «Психологія» активно практикують теоретичні знання та реалізують теоретичні навички на практиці під керівництвом психолога-психотерапевта.

В інституті (Подільському коледжі) провадження освітньої діяльності відбувається у повній відповідності до освітньо-професійних програм відповідно до галузі знань за певною кваліфікацією, а також відповідно до Концепції освітньої діяльності, визначеної Статутом коледжу.

Пріоритетним у створенні доступного середовища для студентів з ООП є впровадження на заняттях спеціальних освітніх технологій, в т.ч. **здоров'язберігаючих та валеологічних, розробка спеціального навчально-методичного забезпечення занять** (відповідно до нозології захворювань) **з метою максимальної компенсації труднощів сприйняття освітнього матеріалу студентами з інвалідністю.**

Усвідомлення важливості покращення та запровадження оздоровчих, валеологічних і здоров'язберігаючих технологій для здобувачів освіти з інвалідністю інститут (Подільський коледж) здійснює наступні **види реабілітаційних послуг (безкоштовно):**

- *фізична та фізкультурно-спортивна реабілітація;*
- *медична реабілітація;*

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

- *трудова реабілітація;*
- *професійна реабілітація;*
- *соціальна (соціально-побутова) реабілітація;*
- *побутова реабілітація;*
- *психолого-педагогічна реабілітація.*

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» в закладі створено навчально-реабілітаційний підрозділ – **Оздоровчо-реабілітаційне управління**, в структуру якого входить: *відділ медицини та реабілітації* (реабілітаційно-медичний центр НРЗВО «КПДІ»), *сектор фізкультурної реабілітації; відділ організації збалансованого харчування; табір відпочинку «Надія».*

Результатом успішної фізичної та психолого-педагогічної реабілітації, справжньою гордістю реабілітаційної роботи закладу є вагомі спортивні досягнення й здобутки студентів з ООП.

Зокрема, здобувачі освіти є призерами **кубків України з легкоатлетичних метань**, 5 здобувачів освіти, навчаючись в закладі, під час спортивно-фізкультурних заходів реабілітації здобувають навички гри у **волейбол сидячи** та сьогодні є майстрами і кандидатами у майстри спорту, срібними призерами **щорічного міжнародного турніру з волейболу сидячи Dutch tournament zitvolleybal** (м.Ассен, Нідерланди), членами **Паралімпійської жіночої збірної України з волейболу сидячи** та ін.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Завдяки здійсненню широкого спектру реабілітаційних заходів, оздоровчих, валеологічних і здоров'язберігаючих технологій для здобувачів освіти з інвалідністю, **прослідковувались позитивні зміни в функціонуванні їх опорно-рухового апарату.**

Розвиток інституту на сучасному етапі пов'язаний з *вирішенням проблем, переважна більшість яких є наслідком або віддзеркаленням загального стану системи інклюзивної освіти в державі, а також особливостей її соціально-економічного розвитку.*

Інтеграція національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір зумовлює *необхідність кардинальних змін у діяльності закладів вищої освіти загалом та Інституту, зокрема, які спрямовані на підвищення якості освітніх послуг інклюзивної освіти та його конкурентоспроможності в нових економічних і соціокультурних умовах.*

Список використаних джерел:

1. Краєвська Оксана. Освітня політика Європейського союзу: становлення та механізми реалізації. *Вісник Львівського університету*. Серія Міжнародні відносини. 2011. Випуск 28. С. 53–65.
2. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські обриси / Н.М.Лавриченко. – К.: Наук. думка, 2000. – 205 с.
3. "Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика". Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2010. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya->

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

[svitoviy-dosvid-i-ukrainska-praktika](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF#Text)

4. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF#Text>

5. Universal Declaration of human rights. URL: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

Троїцька Олена Михайлівна,
доктор філософських наук, професор, завідувачка
кафедри філософії МДПУ імені Богдана Хмельницького
troizka2015@ukr.net ,

Троїцька Тамара Серафимівна,
доктор філософських наук, професор кафедри
філософії МДПУ імені Богдана Хмельницького
troizka2015@ukr.net

КОМУНІКАЦІЙНЕ РІЗНОМАНІТТЯ: ДО ПОШУКУ ЦІННІСНОГО ЗРОСТАННЯ ЛЮДИНИ COMMUNICATING DIVERSITY IN THE VALUE-ORIENTED GROWING OF HUMAN

Актуалізація проблеми філософсько-освітнього забезпечення концептуалізації та моделювання перетворюючих дій для сталого розвитку людини, суспільства, освіти набуває останнім часом широкого обговорення у наукових комунікаціях. Різнопредметні вектори наукового пошуку стратегічних

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

напрямів розвитку освіти для людини і суспільства, методології освітніх змін для сталого розвитку, соціальної відповідальності освітніх інституцій, всебічного діалогу *Homo educandus* зі світом стають справжніми «маркерами» міждисциплінарного наукового руху відкритої науки і освіти (В.Андрущенко, М.Нестерова, І.Добронравова, О.Оржель).

Більш того, такий концептуальний вибір, що має спиратися на ціннісно-сміслові засади цивілізаційного розвитку, на нашу думку, значною мірою співпадає з аксіологізмом як сукупністю філософських ідей, підходів, ціннісних принципів цивілізаційно регульованої свободи. Відомо, що об'єктно-предметною площиною аксіологізму є комунікація, а методологічним підґрунтям мають стати філософська рефлексія та філософський дискурс. За слушним спостереженням С. Пролеєва, «... сама дієвість та ефективність філософської роботи зумовлена наявністю в особи широкого і потужного інтелектуального, гуманітарного горизонту мислення. Філософський дискурс визначається передусім не конкретним предметом (як це властиво позитивним наукам), а способом постановки своїх питань, метою та методами ведення інтелектуального пошуку» [3, с.90].

Саме тому, по-перше, слід зазначити основні принципи, які мають спрямовувати освітньо-науковий пошук і фахову діяльність. На нашу думку, ці орієнтири можна представити наступним чином: цінності і свобода гуманного і обережного творення та діяльності; конституювання соціальних форм взаємодії людей; ціннісна «селекція» норм і правил співжиття; аксіологічне «обслуговування» позитивно консенсуальних програм; налагодження систем

доручення і залучення людей до участі в спільній ціннісно регламентованій діяльності; формування ціннісної стабільності до невеликих і непринципових перешкод свободі індивідів; збереження фундаментальних ціннісних констант.

По-друге, найбільш продуктивною роботою у цьому контексті слід визнати реалізацію освітньо-професійних та освітньо-наукових програм у закладах вищої освіти, у яких на основі компетентнісного підходу, зокрема до філософської освіти, у форматі організації комунікації забезпечується імплементація аксіологізму. Автор вищезгаданої статті – С. Пролеєв, у стандартних вимогах до філософської освіти (бакалаврат) визначає три види комунікації, кожна з яких розгортається у програмних результатах навчання майбутніх філософів: інтелектуальна комунікація, експертна гуманітарна комунікація, наукова комунікація [3, с.92]. Основні положення формування відповідних програмних результатів також ґрунтовно відображено у багатьох міжнародних та національних документах, у рекомендаціях та проектах [2; 4 та інші].

По-третє, ідея цінності, що закладена в аксіологізмі, у цих дискурсах набуває через науково-освітню комунікацію повномасштабного формату інформативно-екзистенціальної взаємодії суб'єктів різних культур з метою пошуку консенсуальної згоди та порозуміння. Разом з тим, поряд з філософським, науковим дискурсами у когнітивно-комунікативному процесі засвоєння цінностей впливовими чинниками можуть бути інші світоглядні наративи. Достатньо цікавий механізм ціннісного зростання людини надає Б. Лонерган (канадський філософ и теолог, яскравий представник трансцендентального томізму) для

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

віруючої людини. Він вказує, що процес приходу людини до вірування є можливим лише у публічних умовах, з одного боку, як пізнавальна самотрансценденція (істинне судження про факт) та як моральна самотрансценденція (істинне судження про цінності), з другого боку. Отже, людина у цьому сенсі, потрапляючи саме у комунікацію, за його слушним зауваженням «... відтворює більшу частину припущень як самоочевидних не тому, що вона їх поділяє, а тому що вони поділяються усіма, адже у людини...немає ані часу, ані схильності, ані можливості, можливо, здатності досліджувати їх самостійно»[1].

По-четверте, заслуговує на увагу алгоритм засвоєння цінностей віруючою людиною у комунікації, де першим кроком Б. Лонерган вважає довіру співрозмовникам, другим кроком він називає визнання людиною загального ціннісного судження на основі засвоєння знання, здобуття якого пов'язано як з історичним, так і соціальним виміром і яке вбудовується у співпрацю людей та сприяє зростанню істини і запобігає помилкам. Третій крок він пов'язує з розглядом ціннісного судження на предмет достовірності джерела, компетентності експерта, авторитету співрозмовника щодо пізнавального та морального самотрансцендування. І, накінець, четвертий крок – прагнення вірити та сприймати судження як важливі для людського блага, в яких ризик сприймається позитивніше, ніж регрес до примітивізму.

Таким чином, шлях до ціннісного розуміння і порозуміння відбувається у комунікації незалежно від її дискурсивної спрямованості: діалогічне розуміння

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

суперечностей предмету і процесу ціннісних компонентів спільної діяльності; емпатія, толерантність і повага до презентантів інакших думок; довіра і позитивне ставлення до авторів позицій і пропозицій знаходження консенсусу і спільних поступок тощо. Головним у цьому сенсі має стати справжній філософський формат діалогу і комунікації, які суттєво відрізняються від інших форм спілкування.

Список використаних джерел

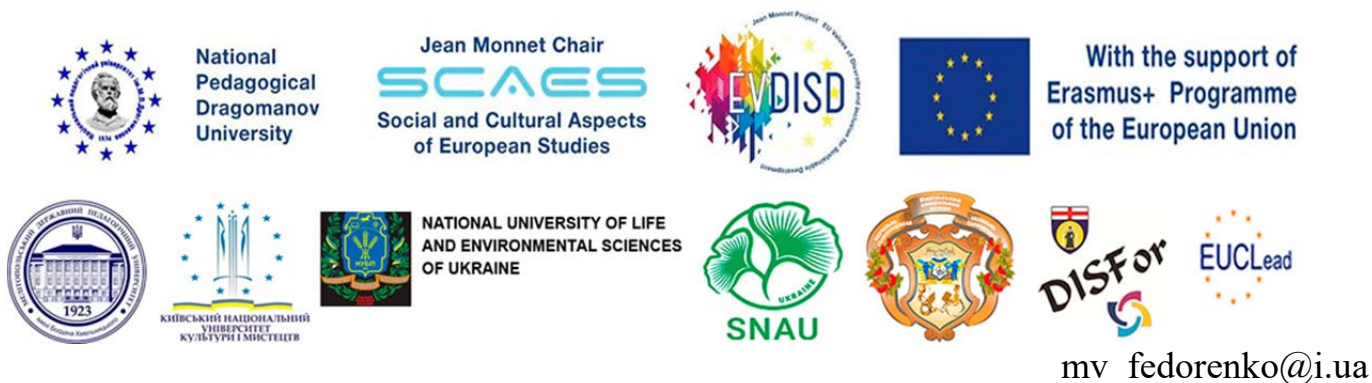
1. Лонерган Б. Метод в теологии — М.: Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2010. – 400 с..
2. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. – К., 2016. – 30 с..
3. Пролєєв С.В. Філософські компетентності: якими їм бути?//Філософія освіти. Philosophy of Education. 2016. – №2 (19). – С.88-96.
4. Tuning Educational Structures in Europe (2017) – режим доступу: <http://www.unideusto.org/tuningeu/home.html>.

Федоренко Мирослав Ігорович,

доцент кафедри спеціальної психології та медицини Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова,
mf16@ukr.net

Федоренко Марина Вікторівна,

доцент кафедри спеціальної психології та медицини Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова,

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ UNIVERSAL DESIGN IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL SPACE

В Україні приблизно 6% населення мають обмежені можливості життєдіяльності. Відповідно до останніх досліджень, для більшості із них доступ до навколишнього середовища ускладнений або неможливий. Наприклад, у 2019 році в Миколаївській області серед 4574 об'єктів соціальної сфери, що пройшли інвентеризацію, облаштованих відповідно до державних будівельних норм було 3671 об'єкти (80,26%), а інші облаштовані з порушення або взагалі будь-які пристосування відсутні (11,61% та 8,13% відповідно). Серед повністю необлаштованих об'єктів для використання особами з обмеженими можливостями життєдіяльності налічувалось 40 закладів освіти та науки [5].

Реалізація державної політики відносно осіб з інвалідністю, яка передбачає забезпечення їх права на максимальну участь в економічному і соціальному житті суспільства та можливість жити гідно, створює потребу в розширенні можливості необмеженого пересування і діяльності цієї категорії громадян. Ці умови є обов'язковим компонентом створення умов для інтеграції осіб з особливими потребами до активного суспільного життя за рахунок створення безбар'єрного середовища за принципами універсального дизайну [3].

Універсальний дизайн – це дизайн предметів та середовища, який підходить всім незалежно від віку, стану здоров’я та соціального статусу. Він спрямований на усунення бар’єрів, тому дає можливість кожному брати участь у повсякденній діяльності [4].

Універсальний дизайн у сфері освіти – це дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну.

Завдяки семи принципам універсального дизайну, речі, простір, послуги, взаємодія між людьми стають зручними, безпечними, доступними.

Так, принципово важливими є такі принципи:

- 1) фізичний та соціальний простір повинні забезпечувати людині рівні можливості для здійснення діяльності;
- 2) все оточення людини має бути таким, щоб його можна було використовувати в різних ситуаціях різними людьми (гнучкість);
- 3) фізичний і соціальний дизайн має бути простим, таким, щоб в ньому можна було діяти спонтанно, інтуїтивно;
- 4) вся інформація, запропонована людям в різних видах і формах має бути викладена доступно;
- 5) в разі виникнення проблем у людини, що спричиняють неправильні дії, помилки, оточення має бути до цього лояльним, терпимим, ставитись з розумінням;
- 6) універсальний дизайн передбачає докладання людиною незначних зусиль до здійснення діяльності;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

7) життєдіяльність людини має бути забезпечена необхідним простором (розміром, місцем) [2].

Впровадження універсального дизайну в інклюзивному освітньому просторі в Україні має ряд бар'єрів та перешкод, серед яких окремо можна виділити:

- недостатнє фінансування. Заклади освіти не в змозі за власний кошт облаштувати навчальні приміщення, оскільки це потребує значних фінансів (наприклад, встановлення ліфту може коштувати більше 100 тисяч євро без врахування його подальшого обслуговування);

- застарілі навчальні приміщення. Більшість навчальних закладів, які працюють в Україні, були побудовані ще за часів Радянського Союзу і пристосування до навчання в них осіб з особливими освітніми потребами потребує капітальної реконструкції або ж повної перебудови;

- пристосування приміщення тільки для певної категорії осіб з особливими освітніми потребами. Зазвичай, заклади освіти в питаннях універсального дизайну обмежуються виключно встановленням пандусів, проте, можуть бути повністю відсутні умови для інших категорій, наприклад незрячих людей (відсутність маркувань на сходах, встановлення позначок шрифтом Брайля тощо);

- формальний підхід. Створення універсального освітнього середовища в основу має лише формальний підхід, тобто створюється «для звіту», а не реального функціонування;

- недостатня проінформованість відповідальних осіб про сучасні норми архітектурної доступності. Більшість педагогів інклюзивних закладів не знають як правильно розміщати об'єкти (технічні засоби, парти тощо) у навчальному приміщенні, які обирати кольори та ін;

Попри перелічені недоліки позитивні зрушення в універсальному дизайні все ж відбуваються. Наприклад, у 2010 році за даними МОН України, лише 11% від загальної кількості навчальних закладів були повністю доступними для осіб з інвалідністю. Зокрема, лише 39,2 % закладів мали пандуси, з яких тільки 23,1 % відповідали вимогам державних будівельних норм [1].

Успішне впровадження та функціонування інклюзивного освітнього середовища неможливе без створення універсального дизайну. Попри те, що Україна ратифікувала низку міжнародно-правових актів щодо захисту прав осіб з інвалідністю, які регулюють забезпечення принципів доступності та універсального дизайну і запровадження нових будівельних норм, залишається ще багато проблем, які потребують обов'язкового вирішення для повноцінної участі усіх категорій дітей в освітньому процесі.

Список використаних джерел:

1) Докійчук М.Ю., Дума Л.П.. Необхідність забезпечення архітектурної доступності у вищих навчальних закладах. (2019). Режим доступу до ресурсу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15423/Dokiichuk_Neobkhidnist_za_bezpechennia_arkhitekturnoi_dostupnosti.pdf?sequence=1.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

2) Інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору. Монографія / За редакцією доктора психологічних наук, професора Синьової Є.П., доктора медичних наук, професора Рикова С.О. та авторів // Монографія «Інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору» - ТОВ «.....», 2017. – 249 с.

3) Метко Ю. Універсальний дизайн та архітектурна доступність навколишнього середовища до потреб неповносправних / Юрій Метко // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини / за заг. ред. Євгена Приступи. - Л., 2015. - Вип. 19, т. 3. - С. 110 - 114.

4) Прокопів, Л. Я. Універсальний дизайн в інклюзивному освітньому середовищі нової української школи. Матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 12-13 лютого 2021 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021, с.34-38.

5) Яровенко С. С. Реалізація державної політики в напрямку архітектурної доступності для маломобільних груп населення : автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»: спец. 281 "Публічне управління та адміністрування" / С. С. Яровенко , ЧНУ ім. Петра Могили. - Миколаїв, 2019. - 13 с.

Федоренко С. В.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри логопедії та логопсихології. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
Київ, Україна.

E-mail: fedorenkosvit@gmail.com

Погребняк В. О.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

аспірант кафедри логопедії та логопсихології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, Київ, Україна.
E-mail: v.o.pohrebniak@npu.edu.ua

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ PROBLEMS OF ADAPTATION OF CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS IN AN INCLUSIVE PRESCHOOL INSTITUTION

Упродовж багатьох років система освіти дітей з порушеннями мовлення вдосконалювалася, змінюючи погляди вчених та системні підходи до освітнього процесу цієї категорії дітей. Ретроспективний аналіз літературних джерел дозволив встановити різні теорії, які на даний час дозволяють ґрунтовно підійти до вивчення питань реалізації завдань інклюзивного навчання в дошкільній освіті. На основі досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених виникла можливість вивчити характерні особливості соціальної, психологічної та фізіологічної адаптації дітей з порушеннями мовлення до умов навчально-виховної діяльності у дошкільному закладі [1].

Адаптація дітей з порушеннями мовлення в інклюзивному закладі на сучасному етапі перебуває в певній залежності від соціокультурних норм, що реалізуються за допомогою мікросоціуму, в якому перебуває дитина, та суспільства загалом. Адаптація за своїм змістом розкриває широкий спектр взаємозалежних зв'язків, спрямованих на розвиток пізнавальної діяльності, соціальних взаємин у малій групі, її діяльність та комунікацію [6]. У такому багатогранному процесі у дітей з

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

порушеннями мовлення дошкільного віку розвивається не лише соціальний досвід, а й починає формуватися соціальна позиція, статус, вміння взаємодіяти з колективом.

Важливо зауважити, що дитина з порушеннями мовлення потребує особливої допомоги не лише з боку соціуму, що безпосередньо пов'язана із інклюзивним впровадженням освітнього процесу, а й корекційним прогнозуванням з боку фахівців, які спроектують шлях індивідуального розвитку дитини й проведуть її через складний процес реабілітації до соціальної взаємодії з оточуючими людьми [4, 7].

Теоретичними засадами до впровадження інклюзивного навчання та виховання дітей з порушеннями мовлення стали різні теоретико-методологічні підходи гуманістичної педагогіки (А. Макаренка (1987), В. Сухомлинського (1981)), а також наукові напрацювання в спеціальній освіті (Л. Балакірська (2011), Н. Басалюк (2010), А. Колупаєва (2009), С. Миронова (2016), Л. Міщик (2012), Ю. Найда (2007), Н. Софій (2007), Н. Суховієнко (2018), О. Таранченко (2007), М. Швед (2015) та ін.) [3].

Загальновідомо, що першою сходинкою навчання та соціалізації дітей є заклад дошкільної освіти. Вхідження дитини з порушеннями мовлення в середовище інклюзивної освіти дошкільного закладу є переломним та складним періодом у житті малюка, оскільки веде за собою зміну соціального середовища, способу життя та діяльності. Сам процес адаптації може протікати у кожної дитини по-різному: від стресових, емоційних потрясінь до прийняття. Уміння пристосовуватися до нових соціально-психологічних умов залежить від соціально-емоційної готовності дитини. Відповідно до цього, головним та першочерговим елементом у роботі з дітьми з

порушеннями мовлення є визначення основних факторів адаптації, що залежать від вікових особливостей, рівня соціалізації, пізнавального розвитку дитини та ступеня порушення мовлення.

Очевидно, що робота в інклюзивному закладі дошкільного типу реалізується не лише за рахунок освітньо-виховних програм, а й має корекційне спрямування. І, безумовно, процес адаптації дітей з порушеннями мовлення в колективі дітей, які не мають порушення мовлення, більшою мірою спрямований на комунікативні взаємостосунки. Однак процес комунікації у дітей з порушеннями мовлення з однолітками зазвичай протікає у деприваційних умовах, що проявляється в неможливості налагодити соціальні зв'язки та призводить до формування своєрідної комунікативної компетентності. Тому перед вчителями-логопедами, вихователями, психологами спеціального закладу дошкільної освіти постає нелегке завдання, спрямоване на розвиток комунікативних навичок дітей з порушеннями мовлення та формування адекватних позитивних міжособистісних взаємин у колективі [2, 4].

Перехід особистості в умови дошкільного середовища веде за собою різні психолого-педагогічні проблеми, що виникають внаслідок переходу з одного соціального статусу в інший. Саме періоди 3-х і 6-7-ми років є кризовими для розвитку особистості (Л. Виготський (1999), Д. Ельконін (2001)), центральної нервової системи (І. Бадалян (2001), В. Ковальов (1995)), адаптаційних механізмів (А. Захаров (2000)) та сензитивними періодами для розвитку мовлення (Л. Белякова (1998), Е. Дьякова (1998), Е. Мастюкова (1997)). У зв'язку з цим, одним із основних завдань дошкільної освіти в умовах інклюзії є створення максимально сприятливих умов для інтелектуального, фізичного, творчого розвитку дітей та їх

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

адаптації в колективі. Цей процес може здійснюватися багатьма шляхами, найпродуктивніші з них, на нашу думку, є тренінги та ігри, що забезпечують максимально повне залучення аналізаторних систем, розвиток розумових здібностей та корекцію мовлення [5].

Система інклюзивної освіти у дошкільному закладі являє собою єдину складову навчального процесу, яка є доступною як для дітей з нормотиповим розвитком, так і для дітей, які мають порушення мовлення. Перехід дітей з однієї соціальної ролі в іншу веде за собою ряд труднощів, з якими зіштовхується кожна категорія дітей. Тому процес соціально-психологічної адаптації спрямований на залучення всіх дошкільників, що дозволяє на ранніх етапах сформувати систему установок, орієнтацій, стереотипів і очікувань членів малої групи відносно один одного на основі спільної діяльності та спільних цінностей, на яких спирається спілкування дітей, і через яке вони сприймають один одного.

Список використаних джерел:

1. Адаптированная примерная основная образовательная программа для дошкольников с тяжелыми нарушениями речи / Л. Б. Баряева, Т. В. Волосовец, О. П. Гаврилушкина, Г. Г. Голубева [и др.] Под. ред. проф. Л. В. Лопатиной. — СПб., 2014. — 448 с.
2. Волосовец, Т.В, Инклюзивная практика в дошкольном образовании / Т. Волосовец, Е. Кутепова. – Москва: МОЗАИКА - СИНТЕЗ, 2011. – 144 с.
3. Кириллова, Е. А. Психолого-педагогические аспекты обучения детей с тяжелыми нарушениями речи в условиях инклюзивного образования // Актуальные

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

проблеми сучасної педагогічної науки: Матеріали Міжнародної науково-освітньої конференції (18-19 грудня 2014 г.): Збірник наукових праць / Під общ. ред. д.п.н., проф. А.Н. Хузіяхметова. – Казань: ТРИ «Школа», 2014. – с.355-35.

4. Колупаєва, А. А. Основи інклюзивної освіти: навч. метод. посіб. НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки / А. А. Колупаєва. – К.: 2012. – 308 с.

5. Кравченко, Г. Ю. Інклюзивна освіта в ДНЗ / Г.Ю. Кравченко, Г.О. Сіліна. – Х.: Вид-во «Ранок», 2014. – 176 с.

6. Маранчак, Р.С., Інклюзивна освіта як одна із умов соціальної адаптації дітей з особливими потребами / Р. С. Маранчак, О. М. Василенко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2013. – № 2. – с. 128- 132

7. Основи спеціальної та інклюзивної педагогіки : навч. посіб. / Ю. Д. Бойчук, К. І. Васильєва, А. І. Галій [та ін.]. – Харків. : ХНПУ, 2013

Харьков Сергій Володимирович

заступник генерального директора Київського зоологічного парку загальнодержавного значення,

аспірант НПУ ім.М.Драгоманова

E-mail: kharkov.serhii.v@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2950-9583

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ЗООПАРКІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Збереження біорізноманіття є однією з найголовніших задач, без вирішення якої неможливий сталий розвиток. Між тим, згідно з доповіддю Всесвітнього фонду дикої природи (WWF) «Звіт живої планети 2020», популяції диких тварин лише за останні 50 років скоротились на 68%, тобто на 2/3! [1]

За даними Міжурядової науково-політичної платформи з біорізноманіття та екологічних систем (IPBES), близько мільйона видів рослин та тварин знаходяться під загрозою зникнення через діяльність людей. [2]

На наш погляд, необхідність збереження біорізноманіття має три аспекти:

- фізіологічний (медико-біологічний),
- економічний (торгово-промисловий),
- культурний (духовний).

З фізіологічної позиції, можна зазначити критичну залежність людини, як біологічної істоти, від навколишнього середовища, яке формується та підтримується взаємодією всіх його складових: від абіотичних (неживих) до біотичних (живих). Наше життя, фізичне та психічне здоров'я залежать від природи, невід'ємною частиною якої є тваринний світ у всьому своєму різноманітті. Проведена в грудні 2016 року Конференція сторін Конвенції про біологічне різноманіття разом із ВООЗ зазначили зв'язок біорізноманіття з якістю харчування людини, з можливостями

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

народної медицини, можливістю проведення науково-медичних досліджень, а також вплив на розвиток і поширення хвороб (інфекційних та неінфекційних) та на зміну клімату. Біорізноманіття забезпечує кругообіг і очищення природних вод та повітря, збереження ґрунтів і стабільність клімату. А ще біорізноманіття чинить прямий позитивний ефект на психологічний стан – психологічне здоров'я людини. [3]

З позиції економіки біорізноманіття є важливою частиною таких галузей, як:

- рослинництво, тваринництво та рибальство - у сільському господарстві;
- харчова, лісова, меблева, шкіряна, текстильна та швейна промисловості;
- торгівля;
- туризм.

Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO) заявляє: «В останні роки спостерігаються безпрецедентно швидкі темпи втрати біорізноманіття, що серйозно підриває здатність біосфери підтримувати життя на Землі. Багато видів рослин і тварин знаходяться на межі повного зникнення, а це загрожує дефіцитом продовольства в майбутньому, погіршенням здоров'я населення і планети.» [4]

Також FAO зазначає, що лише 7% запасів риби недоловлюється (тобто відновлюється швидше, ніж добувається), а от 60% відсотків добувається максимально (балансує на межі), і вже 33% запасів риби переловлюється (тобто запаси зменшуються, оскільки не встигають відновлюватись). [4]

Конференція сторін Конвенції про біологічне різноманіття разом із ВООЗ також зазначила, що «біорізноманіття підвищує нематеріальну складову

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

індивідуального благополуччя.» [3] І культурна складова відіграє величезну роль у житті людини. Так біорізноманіття для творчості – це не тільки сировинна база та джерело натхнення. У 1980-х та 90-х роках українська група науковців провела комплекс фундаментальних досліджень, результатом яких стала «розробка наукових основ і практичних засад збереження біорізноманіття, як неодмінної умови сталого розвитку України». [5] За одним з висновків учених – місцеве біорізноманіття є істотним фактором формування менталітету нації. На думку вчених, «місцеве біорізноманіття, як історичне навколишнє середовище, вплинули на духовні риси української нації.» [5] А наявність психологічних рис, характерних для всіх членів кожної нації, переконливо довело дослідження Роберта МакКро 2005 року, в ході якого було опитано понад 12.156 студентів, що належали до 51-ї нації. [6] Подібного роду дослідження проводились і раніше. Більше того, існує окрема дисципліна – етнічна психологія (етнопсихологія), яку під назвою «психологія народів» створили німецькі філософи та лінгвісти XIX ст. Г. Штейнталь і М. Лацарус.

«Якщо у витоках етногенезу стоїть символ – тварина, то на наступний етногенез здійснює вплив, причому весь час, те уявлення, котре є про характери відповідних тварин. Властивості цих тваринних символів проєктуються на етнос, його представників.» [7, с.150] Ця теза створює ціле поле для співставлення та аналізу країн з їхніми тваринними символами. Виглядає логічними волелюбність та певна агресивність націй, символом яких є орел. Символ вовка актуалізує для нації зграйність, жорстокість, вірність та войовничість. Ведмідь – вайлуватий та потужний, незговірливий та всеїдний одинак. У природі він не має, так би мовити,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

«друзів», адже слабших за себе, за можливості, поїдає, а з рівними собі по силі ведмедями ділить ліс на «сфери впливу» – мисливські ділянки. В цьому контексті цікаві і «милі панди». Насправді, ці тварини, в разі можливості, готові поласувати птахами, яйцями, дрібними звірями тощо.

Серед українських тваринних символів найчастіше згадують тура, коня, зубра та сокола. Не претендуючи на науковість, все ж зазначимо цікаву низку співпадінь: останні тури (так звані первісні бики) на нашій території зникли у XVII ст., саме на це століття припадає і історичний період, названий «Руїна». На другу половину XIX ст. припадає остаточне зникнення на українських теренах дикого коня (тарпана) та, водночас, це час системних намагань остаточно знищити українську мову та культуру – Валуєвський циркуляр, Емський указ. На першу половину XX століття припадає зникнення зубра. І тільки останній з чотирьох «тотемів», сокіл, як вільний дух, завжди залишався в Україні. На другу половину-кінець XX століття припадають дві знаменні екологічні події – відновлення та повернення у природу зубра і дикого коня Пржевальського, а 1991 року Україна повертає собі Незалежність. Не наполягаючи на прямому зв'язку вищезазначених подій, водночас ми вважаємо, що знищення національного символу не може не мати наслідків для національної культури та самоідентифікації!

Одним із найважливіших чинників, що здатні забезпечити збереження біорізноманіття, є просвіта; і це пов'язано із людською природою. Вільна людина слідує лише тим принципам, які розуміє і свідомо сповідує. А юридичний термін «злочин проти довкілля» (чинити зло), відсилає нас до філософської оціночної

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

категорії «зло», яка, своєю чергою, вимагає, перш за все, формування негативного відношення суспільства до дій із знищення природи.

Водночас, проводячи спостереження під час еколого-просвітницьких заходів у Київському зоопарку, ми помітили, що пересічні громадяни не бачать зв'язок між купленим біля ринку весняним букетиком квітів і зникненням первоцвітів у наших лісах, між викинутою в сквері батарейкою і загибеллю їжаків, між пранням фосфатним порошком та зеленінням води у Дніпрі. На наш погляд, побутові злочини проти природи найчастіше відбуваються без усвідомлення порушниками шкоди, яку вони завдають. Міжнародний фонд «Відродження» замовив дослідження щодо української екополітики. В результаті експерти-дослідники були змушені зазначити, що в Україні «відсутня ефективна екологічна освіта на всіх рівнях – від шкіл до вишів», а також наявний «низький рівень залучення та поінформованості громадян щодо вирішення екологічних проблем». [8, с.91]

Намагаючись змінити цю невтішну ситуацію, затверджений Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року ціллю №1 визначає «Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва. Впровадження освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, екологічної освіти та виховання, просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості.» [9]

І одними з тих, хто зобов'язаний брати активну участь у цій роботі, є об'єкти природно-заповідного фонду, адже, відповідно до статті 15 Закону України про

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

природно-заповідний фонд, «основними завданнями природних заповідників є ... (прим. - окрім іншого) поширення екологічних знань, сприяння у підготовці наукових кадрів і спеціалістів у галузі охорони навколишнього природного середовища». А відповідно до статей 31 та 35 «для штучних об'єктів природно-заповідного фонду, якими є ботанічні сади та зоологічні парки, освітньо-виховна робота є метою їх створення»! [10]

Список використаної літератури

1. Електронне джерело: <https://livingplanet.panda.org/en-us/>
2. Електронне джерело:
https://ipbes.net/sites/default/files/inline/files/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers.pdf
3. Електронне джерело: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-13/cop-13-dec-06-ru.pdf>
4. Електронне джерело: <https://www.fao.org/3/CA3229RU/CA3229RU.pdf>
5. Шеляг-Сосонко Ю. Розроблення та впровадження наукових основ і практичних засад збереження біорізноманіття як неодмінної умови сталого розвитку України / Шеляг-Сосонко Ю., Голубець М., Стойко С., Мовчан Я., Малишева Н., Андрієнко-Малюк Т., Дубина Д., Ніколайчук В., Олещенко В., Волошкевич О. // Урядовий кур'єр. - № 121. - 2005.
6. Personality profiles of cultures: aggregate personality traits. R.R.McCrae, A.Terracciano
Journal of Personality and Social Psychology 2005 Sep;89(3): 407-25p.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

7. Налчаджян А. А. Этнопсихология. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 381 с. – ISBN 5-94723-911-6.
8. Матус С.А., Левіна Г.М., Карпюк Т.С., Денищик О.Ю. Аналітичний звіт «Базове дослідження стану та напрямів розвитку екологічної політики України та перспектив посилення участі організацій громадянського суспільства у розробці та впровадженні політик, дружніх до довкілля» (період: 2018 - січень 2019). 117 с.
9. Електронне джерело: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-planu-dij-z-ohoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-na-period-do-2025-roku-i210421-443>.
10. Закон України Про природно-заповідний фонд України (1992). Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 34, ст.502.

Шевчук Олександр Володимирович
кандидат педагогічних наук, викладач,
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

FEATURES OF ADAPTATION OF PERSONS WITH DISABILITIES TO THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Теперішнє суспільство, нажаль, недостатньо адаптоване для осіб з інвалідністю та умов життя у соціумі в цілому, умови навчання, також, не є винятком. Адже

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

заклади вищої освіти, не повністю адаптовані щоб навчати осіб з особливими освітніми потребами. Це є актуальною проблемою, оскільки її прояви призводять до дезорганізації особистості і не дозволяють їй стати повноцінним членом суспільства.

Сучасні вимоги до навчально-виховного процесу, набуття куратором статусу головного фігуранта в реалізації програм виховної роботи [3, 6] потребують посилення педагогічних досліджень у цій сфері з метою розробки ефективних практичних методик по адаптації студентів з особливими освітніми потребами.

Термін «адаптація» використовується в різних галузях наукового знання, однак дослідниками ще не вироблено єдиної думки про його зміст. Так, одні автори розглядають адаптацію як процес, результат «приспосовування», а інші як «взаємодію» людини з людиною (певним колективом, групою), або як «взаємодію» людини і середовища.

Процес адаптації передбачає, перш за все, активність самого суб'єкта діяльності, яка вимагає осмислення своїх дій і вчинків, пошуку власних шляхів рішень відповідно конкретним умовам життєдіяльності, аналіз характерних особливостей і результатів взаємодії (в даному випадку першокурсника) з новими людьми і обставинами. Адаптація містить у собі складні, багатогранні взаємини людини з довкіллям [1].

Процес адаптації передбачає, перш за все, активність самого суб'єкта діяльності, яка вимагає осмислення своїх дій і вчинків, пошуку власних шляхів рішень відповідно конкретним умовам життєдіяльності, аналіз характерних особливостей і результатів взаємодії (у даному випадку першокурсника) з новими

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

людьми і обставинами. Адаптація містить у собі складні, багатогранні взаємини людини з довкіллям.

Відзначимо, перш за все, що інтерпретації терміну «адаптація» з'явилася в рамках біологічних концепцій другої половини XVIII ст. Тоді під цим терміном найчастіше малося на увазі пряме і переважно пасивне «пристосування» живої істоти до навколишнього середовища (лат. «Adaptatio» – пристосування). Під таким впливом склалися перші соціологічні трактування адаптації, які позначилися, наприклад, в працях Г. Спенсера і Е. Дюркгейма. Спенсер дотримувався позиції «крайнього адаптаціонізму». Суть її полягала в розумінні соціальної адаптації як процесу, в якому особистісні якості індивіда пристосовуються до зовнішніх соціальних відносин. Індивід, який успішно пристосовувався до умов середовища, задовольнивши при цьому потреби життя в соціумі, Спенсер називав «граничною людиною», Підкреслюючи тим самим можливість його повного пристосування до соціальних відносин та інститутів.

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне навчання часто вважають альтернативою інтернатній системі, за якою діти з особливими освітніми потребами навчаються в спеціальних закладах освіти та змушені проживати в інтернатних відділеннях при них через їх територіальну розгалуженість.

Жодна дитина не має відчувати себе якоюсь іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів – це головне завдання інклюзії [4].

Інклюзивне навчання є одним з основних напрямків реформи і трансформації системи освіти, мета якої – реалізація права на освіту. В основі трансформації системи освіти і розвитку інклюзії лежать, перш за все, найважливіші міжнародні правові акти – декларації і конвенції, що укладаються під егідою ООН і ЮНЕСКО, що стосуються прав людини і неприпустимість дискримінації за будь-якої причини.

Адаптація студентів ЗВО до умов навчання являє собою актуальну проблему сучасної освіти, досліджувану на психофізіологічному, індивідуально-психологічному та соціально-психологічному рівнях. На процес психофізіологічної адаптації впливає безліч факторів, серед яких важливе (якщо не визначальне) значення мають особистісні характеристики людини [8].

Адаптація студентів які вступили на перший курс до ЗВО в умовах нового для них середовища існування, в умовах нової системи освіти у закладах вищої освіти не завжди проходить успішно. Дослідження процесу адаптації першокурсників дають можливість виділити наступні головні труднощі: переживання, пов'язані з перехідним періодом:

- від шкільного до дорослого життя;
- невизначеність мотивації вибору професії;
- недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідності приймати рішення, брати на себе відповідальність за власні дії та вчинки;
- невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності, що підсилюється відсутністю звичного повсякденного контролю педагогів та батьків;
- нові умови діяльності студента у ЗВО – це якісно інша система співвідношення відповідальності і залежності, де на перший план виступає

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

необхідність самостійної регуляції своєї поведінки; пошук оптимального режиму праці та відпочинку в нових умовах; налагодження побуту і самообслуговування, особливо при переході до гуртожитку;

- відсутність навичок самостійної роботи тощо.

Усі ці труднощі різні за своїм походженням. Одні з них об'єктивно неминучі, інші носять суб'єктивний характер і пов'язані зі слабкою підготовкою, особливостями виховання в родині та школі [1].

Процес адаптації може бути здійснений двома шляхами. Один з них має на меті пристосувати осіб з інвалідністю через створення спеціального життєвого середовища (коляски, милиці, пандуси, підйомники тощо). Інший шлях адаптації здійснюється через активізацію життєвої позиції хворого для подолання свого «дефекту». Він пов'язаний з особистісною позицією особи з інвалідністю [7].

Обидва вказані шляхи адаптації заслуговують на увагу, оскільки соціальна адаптація особи з інвалідністю буде неможливою без забезпечення його засобами пересування, необхідними ліками тощо, тобто тими першочерговими умовами, що забезпечують наближення життя особи з інвалідністю до життя його здорового оточення. І вже на основі цього необхідно розвивати в особистості соціальну активність, залучати її до суспільно корисної праці, діяльності в групі, що допоможе як підвищити її самооцінку та сформуванню відчуття власної значущості, так і прискорить процес її соціальної адаптації [5].

Соціальна політика в Україні сьогодні орієнтована на інтеграцію осіб з інвалідністю в суспільство. Цю тенденцію характеризує розробка багатьох програм, спрямованих на зменшення соціальної дистанції між здоровими людьми та особами

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

з інвалідністю. При цьому не враховується те, що соціум не готовий прийняти осіб з інвалідністю, надати їм рівні права та можливості. Це зумовлено значною психологічною дистанцією між особами з інвалідністю та здоровими людьми, яка викликана негативними стереотипами, установками, упередженим ставленням та дискримінацією, що є панівними в багатьох сферах взаємодії з особами з інвалідністю. Саме зменшення психологічної дистанції, на нашу думку, призведе до значного покращення адаптаційних можливостей як в соціумі в цілому, так і в умовах навчання у ЗВО зокрема.

Список використаних джерел:

1. Буяльська Т. Б. Теоретичні аспекти адаптації студентів I курсу до навчання у ВНЗ URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Buyalska.php>.
2. Буяльська Т. Б. Теоретичні аспекти адаптації студентів I курсу до навчання у ВНЗ URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Buyalska.php>.
3. Вища освіта України – Європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. Матеріали до підсумкової колегії МОН. «Освіта України», №21-22, 19 березня 2008 р. С. 19.,
4. Інклюзивне навчання URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>.
5. Камінська Ольга. Особливості адаптації студентів з особливими потребами до умов навчання у ВНЗ. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/75>.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

6. Теорія і практика духовно-морального виховання дітей та молоді. Постанова Загальних зборів Академії педагогічних наук України від 7 грудня 2005 року.
7. Тюрин А. В. Психологическая адаптация инвалидов с последствиями детского церебрального паралича URL: <http://www.dissercat.com/content>.
8. Щетинина, Е. Б. Жизнестойкость студентов с ограниченными возможностями здоровья как фактор успешной социально-психологической адаптации к среде высшего образовательного учреждения. Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия Акмеология образования. Психология развития. 2015. № 4 (16). С. 306-309.

Шкурко Іван Іванович,
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки
НПУ ім. М. П. Драгоманова,
shkurko1941@gmail.com

Шкурко Ярослава Іванівна,
доцент кафедри менеджменту та онтопсихології
Інституту психології та підприємництва.
ihr@ukr.net

ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ СОРОКА – РОСІНСЬКИЙ - НЕОРДИНАРНИЙ ПЕДАГОГ-ГУМАНІСТ, НАРОДЖЕНИЙ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1882- 1960).

VICTOR NIKOLAEVICH SOROKA - ROSINSKY - AN EXTRAORDINARY TEACHER-HUMANIST, BORN IN THE UKRAINIAN LANDS (1882-1960).

На жаль, життєвий шлях і подвижницька діяльність знаного педагога і ефективного управлінця В. М. Сороки- Росінського в Україні маловідома, а для

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

багатьох освітян, взагалі не відома. Зазначимо, що монополія у вивченні педагогічної спадщини і управлінського досвіду нашого земляка, майже стовідсотково належить сусідам на півночі від хутора Михайлівського – росіянам. Зауважимо, що на відміну від багатьох педагогів минулого, як в Україні, так і зарубіжжі, якісної історико-педагогічної літератури, особливо з біографістики, про Віктора Миколайовича не так і багато. Проаналізовані нами матеріали і документи свідчать про те, що 13 (за старим стилем) листопада 1882 року в старовинному українському містечку Новгород-Сіверську на Чернігівщині, народився Віктор Сорока. Сказане підтверджується документами, виявленими у фондах Центрального Державного Історичного архіву у Санкт-Петербурзі. Запис метричної книги свідчить про те, що батьками «новонародженого Віктора є ...-капітан 38-го резервного піхотного батальйону Микола Михайлович Сорока і законна його дружина Тетяна Капітонівна, православні обоє...»

Українське коріння Віктора Сороки виразно простежується у біографіях його батьків. Батько – Микола Михайлович народився 6 грудня (за старим стилем) 1847 року в Чернігівській губернії. Дрібномаєтковий дворянин. Українець, із запорізьких козаків, якому від предків дісталось досить виразне, українське прізвище – Сорока. До речі, Микола Михайлович незмінно, на відміну від свого сина, прожив з цим прізвищем усе життя. Микола Михайлович володів невеликим маєтком Сороковщина, а також декількома будинками у Новгород- Сіверську.

Мати Віктора Сороки – Росінська Тетяна Капітонівна народилася в українському містечку Золотоноша, неподалік від Дніпра на Черкащині. Тобто родом, як і її чоловік Микола Сорока, із козацького краю. Можна стверджувати і те,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

що мати Віктора Сороки ніколи не була байдужою до долі єдиного сина. Саме Тетяна Капітонівна всіляко сприяла тому, щоб Віктор обов'язково навчався в столичному Імператорському університеті. Дід Віктора Сороки – священник, мав декілька приходів неподалік Новгород-Сіверська, де пройшло дитинство та отроцтво сміливого реформатора, українського педагога – Костянтина Дмитровича Ушинського, до якого Сорока- Росінський завжди ставився з особливим пієтетом і на все життя зберіг повагу до земляка. Аналіз складного життєвого шляху і заплутаної долі, яка досить часто випробовувала Віктора Сороку, переконливо показує, що Віктор Миколайович завжди з повагою ставився до землі на якій він народився, до людей праці, які там проживали, до традицій і культури українського народу, слухав і дуже любив українські пісні, багато із яких добре пам'ятав. Слід зазначити, що у дитячі роки, навчаючись в прогімназії і гімназії, та на літніх вакаціях, Віктор регулярно бував у м. Новгород – Сіверську, а також на землях Черкащини. Прикметно, що перед вступом до Імператорського університету, майбутній студент знайшов час зустрітися із земляками, вклонитися історичним місцям дитинства і отроцтва, відвідати родичів у Золотоноші, побувати на хуторі Сороковщина. Хочемо вірити, що уважний читач розділяє нашу глибоку переконаність у тому, що в генетичному коді В.М. Сороки- Росінського завжди була присутня Україна. Останнє можна підтвердити і тим що, біля двадцяти найкращих років молодості Віктора Сороки тою чи іншою мірою були пов'язані з українством і українікою. У цьому зв'язку доцільно, на наш погляд, уважніше прочитати також уже описані сторінки життя і педагогічної творчості В. М. Сороки- Росінського, пов'язані з Україною, залучити до цього більше українських дослідників-науковців.

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

На жаль, на тепер в Україні тих хто науково аналізує педагогічні ідеї Сороки – Росінського, одиниці. Прикро, що і педагогічна журналістика новітньої України не надає належної уваги вивченню творчої спадщини В. М. Сороки- Росінського. Судіть самі. Навіть в «Українському педагогічному словнику», виданому у Києві в 1997 році, жодним словом не згадано про життєвий шлях земляка. Серед 164 персоналій навчального посібника « Українська педагогіка в персоналіях» (К. Либідь, 2005), виданому у двох книгах для студентів закладів вищої освіти I-IV рівнів акредитації, педагогів і науковців, також жодним словом не згадано про життєвий і творчий шлях В.М. Сороки-Росінського. Не випадково, що навіть майбутні учителі, як показало наше дослідження, майже не знайомі з ідеями Віктора Миколайовича, про основи колективного виховання, ролі індивідуальності в педагогічному процесі, аналізом розумового, морального, трудового, естетичного і фізичного виховання тощо (понад 65%).

Вважаємо, що настав час уважно проаналізувати навчальні плани і програми педагогічних університетів України, зокрема з дисципліни « Історія педагогіки», включити в зміст названого курсу надзвичайно насичену педагогічними ідеями творчість В. М. Сороки- Росінського – учителя з глибокими українськими коріннями. Важливо також пам'ятати, що історія педагогіки – це фундамент педагогіки, що гени всіх (або більшості) педагогічних ідей знаходяться саме в історії педагогіки, школи і педагогічної науки.

Список використаних джерел:

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
 Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

1. Вендровская Р. Б. В. Н. Сорока – Росинский : проблемы русской национальной школы (1882 – 1960 гг.). // Педагогика. – 1996. №3. – С.75 – 81.
2. Изотов И. В. Педагогические идеи Виктора Николаевича Сороки – Росинского // Актуальные задачи педагогики: материалы IV междунар. научн. конф. (г. Чита, октябрь 2013 г.). – Чита. – 2013 – с. 20 – 22.
3. Кабо Л. Р. Жил на свете учитель. – М. : Знание, 1970. – 95 с.
4. Салтанов Е. Н. Социально – педагогическая система В. Н. Сороки – Росинского (1882 – 1960 гг.) // Среднее профессиональное образование. – 2005. - № 4. – с. 116 – 129.
5. Христофоров С. Знакомый Викниксор – неизвестный Сорока – Росинский. [Электронный ресурс]. Режим доступа
<https://upr.1sept.ru/article.php?ID=200701313>
6. Шендерова Рива. Знаменитый универсант Виктор Николаевич Сорока-Росинский. Страницы жизни. – СПб : факультет филологии и искусств СПбГУ. – 2010. – 176 с. ; [Электронный ресурс]. Режим доступа
http://loveread.ec/read_book.php?id=4167&p=1

Shportak Marharyta Olehivna,
Student of 4 course of National Aviation University
Contact phone: +38 098-522-16-86
Email: shportakmargo@ukr.net
Saienko Tetyana Vasylivna,
Doctor ped. Sciences, Professor,
Professor of the Department of Ecology of NAU,
Email: sladova090857@gmail.com

PROBLEM WITH PLASTIC IN UKRAINE

Microplastic is the main cause of the deaths of marine life and birds. It is very small and easily absorbed by the body, it is not considered a threat to the environment. However, its impact on the environment is widely studied.

Microplastic is the solid particles of synthetic polymers, less than 5 mm in size. The term "microplastic" was coined in 2004 by Professor Richard Thompson, a marine biologist at the University of Plymouth in the UK [Thompson, 2004].

Plastics inevitably enter: water, atmosphere, and soil [Dris,2018]. First reports on microplastic in the oceans date back to the 1970s [Allen,2019]. In the sea, many researchers reported about microplastic from the surface [Thompson, 2004, Zhang, 2017] to the sediments [Thompson, 2004, Claessens, 2011] down to the seabed [Van Cauwenberghe,2013].

The present article aimed to capture attention student's conceptions that microplastic based on individual experiences.

The classifying of all responses revealed six basic concepts:

- 1) Microplastic are mainly understood as small plastic particles.
- 2) Microplastic are closely associated with its negative consequences.
- 3) The most labeled source in households is plastic packaging.
- 4) Compared to other water bodies, microplastic is suspected in groundwater.
- 5) A high threat awareness exists in classifying microplastic as very dangerous.
- 6) Media such as TV or the Internet are the most crucial information sources while the school has less importance in acquiring information.

It is precisely this pattern that indicates the need for profound science communication to establish a joint and scientifically sound knowledge base in society.

The bill on the regulation of the circulation and production of plastic products was drafted based on the provisions of the European Union's Directive on the reduction of plastic consumption.

One year after the adoption of the bill, a ban on the production, import on the territory of Ukraine and the introduction of certain disposable plastic products, for which there is already an alternative: straws; cutlery (forks, spoons, knives, sticks, skewers, drink mixers); utensils (plates, glasses, etc.); sticks for holding balloons and the base for them; hygienic cotton swabs; containers for food and beverages; lids from beverage containers; containers for food and beverages made of expanded polystyrene; products made of oxobiodegradable plastic (it contains impurities that accelerate the decomposition into microplastics).

As we can see, plastic pollution control should be carried out not only globally but also locally. For control in Ukraine, they intend to introduce environmental sheriffs in communities.

The idea is for a certain number of people to be trusted, who will have the relevant knowledge, possibly environmental education (for example, to take an environmental audit course). Sheriffs, by their example and due to the authority of trust, could form eco-habits and punish violations (write protocols). But measures of influence will already be formed by the state ecological inspection in area [Word and deed].

The results show that it is necessary to create consciousness and eco-habits in order to live a more sustainable life. Society has already started noticing the importance of protecting the environment.

Environmentalists have repeatedly stated that the planet needs to get rid of excess debris and learn to do so as soon as possible. However, society is not yet ready to finally abandon the usual benefits and sacrifice their comfort for the transition period.

By 2050, scientists predict the ratio of fish to plastic in reservoirs 1: 1. Over the past 50 years, world plastic production has increased 20 times. By 2035, its number will double, and by 2050 - four times. The International Union for Conservation of Nature estimates that more than 300 million tons of plastic are produced worldwide each year. At least 8 millions of them end up in the water as waste [By Sarah Kaplan. January 20, 2016. 10].

Alternatively, biodegradable bags of starch and cellulose can be offered. Now they are much more expensive than plastic, but this using must change for the future of our country and World fully.

References:

1. Allen S, Allen D, Phoenix VR, Le Roux G, Durántez Jiménez P, Simonneau A, et al. Atmospheric transport and deposition of microplastics in a remote mountain catchment. *Nat. Geosci.* 2019; 12: 339–44.
2. Claessens M, Meester S de, van Landuyt L, Clerck K de, Janssen CR. Occurrence and distribution of microplastics in marine sediments along the Belgian coast. *Mar Pollut Bull.* 2011; 62: 2199–204. pmid:21802098
3. Carpenter EJ, Smith KL. Plastics on the Sargasso Sea surface. *Science.* 1972;

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

4. Dris R, Imhof HK, Löder MGJ, Gasperi J, Laforsch C, Tassin B. Microplastic

Contamination in Freshwater Systems: Methodological Challenges, Occurrence and Sources. In: Zeng EY, editor. Microplastic Contamination in Aquatic Environments: An Emerging Matter of Environmental Urgency. San Diego, CA, USA: Elsevier Science; 2018. p. 51–93. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-813747-5.00003-5>

5. Thompson RC, Olsen Y, Mitchell RP, Davis A, Rowland SJ, John AWG, et al. Lost at sea: where is all the plastic? *Science*. 2004; 304: 838. pmid:15131299

6. Van Cauwenberghe L, Vanreusel A, Mees J, Janssen CR. Microplastic pollution in deep-sea sediments. *Environ Pollut*. 2013; 182: 495–9. pmid:24035457

7. Zhang W, Zhang S, Wang J, Wang Y, Mu J, Wang P, et al. Microplastic pollution in the surface waters of the Bohai Sea, China. *Environ Pollut*. 2017; 231: 541–8. pmid:28843202

8. Van Cauwenberghe L, Vanreusel A, Mees J, Janssen CR. Microplastic pollution in deep-sea sediments. *Environ Pollut*. 2013; 182: 495–9. pmid:24035457

9. Word and deed. Analytical portal.

<https://www.slovoidilo.ua/2021/09/10/novyna/polityka/ukrayini-mayut-namir-zaprovadyty-instytut-ekolohichnyx-sheryfiv-abramovskiy>

10. By 2050, there will be more plastic than fish in the world's oceans, study says. <https://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2016/01/20/by-2050-there-will-be-more-plastic-than-fish-in-the-worlds-oceans-study-says/> By Sarah Kaplan. January 20, 2016

Яценко Олена Дмитрівна

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності НПУ імені М. П. Драгоманова

ЦІННОСТІ ТА ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Згідно поглядам відомого вченого та керівника Світового дослідження цінностей (The World Values Survey) Р. Інґелгарта, розвиток демократії притаманний суспільствам, в яких *попит на свободу переважає наявну інституційну пропозицію*, або, в якому активність громадянського суспільства забезпечує прозорість, публічність та підзвітність діяльності владних структур.

Відповідно до результатів опитувань соціологічної групи СОЦІС, проведених навесні 2015 р., в *Україні відмічається світоглядна аксіологічна трансформація*: цінності самореалізації як передумови ефективності демократичного устрою переважають в суспільних настроях над цінностями виживання, притаманних авторитарним спільнотам.

Цей перехід зафіксовано й на державному рівні, зокрема в Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та ін. В цих документах зазначається, що перехід до сталого розвитку означає *зміну ціннісних орієнтацій*, а саме пріоритет цінностей свободи, рівності, солідарності, толерантності, поваги до природи та спільної відповідальності.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Множину різних варіантів визначення цінності слід систематизувати у чотири основні категорії: **ідеології, мотивації, уніфікації та сугестії**.

Категорія ідеології. Цінність як світоглядний принцип означає процедуру встановлення логічного наголосу, диференціації суттєвого та важливого від мінливих та стихійних процесів та явищ, або іншими словами, **продукує ідеологічний базис самосвідомості**.

Категорія мотивації означає екстраполяцію світоглядних ідеалів та принципів у прагматичний вимір людської діяльності. Цінність є **причиною і метою активних дій людини**, незалежно від того, що становить їх зміст і значення.

Категорія уніфікації означає еволюційний механізм перетворення на єдиний стандарт верифікації та оцінки об'єктів і процесів, а також критерії їх співвідношення як між собою, так і з певним ідеалом, зразком, еталоном. Це уявлення про цінності, які об'єднують суспільство, формують суспільну думку та **деонтичні принципи соціального устрою**

Категорія сугестії у визначенні цінності отримує легітимізацію та особливий вплив у ліберальній економіці. У цій перспективі феномен цінності означає індивідуальне **моральне та емоційне задоволення** від дотримання ціннісно-сміслових ідеалів та принципів, а також суспільне схвалення та заохочення відповідних до цінностей суджень та вчинків.

Отже, цінність - важливість, значущість чого-небудь. Цінність – це значення, о-значення суцього, констатація його сутності як змісту та призначення. Цінність через культуру «виводить» річ із індиферентності існування в структурований простір осмисленого буття.

Цінності Європейського простору вищої освіти (Джерело: Болонське

acquis; Magna Charta Universitatum на даному ЄПВО): інклюзія, інновації + технології, взаємозв'язок (і взаємодія), обмін знаннями (knowledge sharing), рівні можливості, критичне мислення, інституційна автономія, академічна свобода, доброчесність, участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти, публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти.

На основі проведеного опитування адміністрації, викладачів, працівників та студентів НПУ імені М. П. Драгоманова, було встановлено, що найбільшою підтримкою з боку 130 респондентів користуються цінності інновацій та технологій, доброчесності, критичного мислення, рівних можливостей та академічної свободи. Разом з тим, незрозумілими або неприйнятними респонденти визнають цінності публічної відповідальності як за вищу освіту, так і самої вищої освіти, інституційної автономії та інклюзії. Найбільшу підтримку серед опитаних стосовно офіційно визнаних освітньою установою цінностей називали академічну доброчесність. І при цьому тільки половина опитаних брали участь, або могли впливати на визначення декларованих ЗВО цінностей. В контексті практичної імплементації цінностей в діяльності університету респонденти акцентують увагу на обміні знаннями, взаємодії та взаємозв'язку та доброчесності.

На основі отриманих даних, можемо зробити висновки, що трансформація світоглядних аксіологічних переконань в українському суспільстві та освітянській спільноті зокрема має відчутний та переконливий результат. Але разом з тим і дослідницька діяльність, і просвітницькі заходи необхідні для примноження та посилення ефекту такої трансформації.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В.А. Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір / В. П. Андрущенко, Т. В. Андрущенко, В. Л. Савельєв.–К.: «МП Леся», 2017.–464с.
2. Грицак Я. Цінності українців: pro et contra реформ в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/37721>
3. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. Електронний ресурс. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції

«Українська освіта: аксіологія європейського вибору»

для студентів, здобувачів, молодих учених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів,
представників громадянського суспільства

м. Київ, 21–22 жовтня 2021 року

Підписано до друку 26.10.2021 Гарнітура Times.
Умов.друк.арк. 24,41. Облік.видав.арк. 15,65
Наклад 300 пр. Зам. № 206
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Project EVDISD 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT